

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇEDE VE MACARCADA HÂL KATEGORİSİ

Burçin ÇALIŞKAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Çetin PEKACAR

İkinci Danışman
Doç. Dr. Hüsnü Çağdaş ARSLAN

DOKTORA TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

Ocak 2025

TÜRKÇEDE VE MACARCADA HÂL KATEGORİSİ

Burçin ÇALIŞKAN

DOKTORA TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2025

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Burçin ÇALIŞKAN

(23.01.2025)

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Programı doktora öğrencisi tarafından hazırlanan Türkçe ve Macarcada Hâl Kategorisi Başlıklı tez çalışması 23/01/2025 tarih ve saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile DOKTORA TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Fatma ÖZKAN	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Çetin Pekacar	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Akartürk KARAHAN	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Süer EKER	☒	☐

Türkçede ve Macarcada Hâl Kategorisi
(Doktora Tezi)

Burçin ÇALIŞKAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2025

ÖZET

Türkler ve Macarlar arasındaki ilişkiler yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Macarlar farklı dönemlerde Hunlar, Köktürkler, Hazarlar, Bulgarlar, Onogurlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar ve Osmanlılar gibi çok farklı Türk toplulukları ve devletleriyle ilişki içerisinde olmuşlardır. Bu ikili ilişkiler o kadar yoğun olmuştur ki dönemin Bizans, Arap ve Fars kaynaklarında Macarlardan çoğunlukla Türk olarak bahsedilmiş, Macarların kendi destan ve efsanelerinde soylarının Atilla ve Hunlara dayandığına dair bir hafıza oluşmuştur. Tüm bunlardan dolayı Macarlar ve Türkler akraba mıdır, Türkçe ve Macarca aynı kökene mi dayanmaktadır gibi birçok soru ortaya çıkmıştır. Özellikle 19. yüzyılda Avrupa’da kendisini yalnız hisseden, yüzyıllar boyunca Hristiyan Batı dünyasının koruyuculuğunu üstlenmelerine rağmen Batılılar tarafından hep dışlanan Macarlar kökenlerini bulmak için yönlerini Doğu’ya çevirmişler ve karşılırlarına da ilk olarak Türkler çıkmıştır. Macarlar ve Türkler arasında akrabalık ilişkisi olup olmadığını anlamak için başvurulmuş ilk yol bu iki milletin dillerini incelemek olmuştur ve bu durum ilk Türkoloji çalışmalarının Macaristan’da başlamasını sağlamıştır. Bir tarafta Türkçe ve Macarcanın diğer tarafta Macarca ve diğer Fin-Ugor dillerinin akrabalıkları meselesi uzun bir süre tartışılmış hatta bu durum tarihe Ugor-Türk savaşları olarak geçmiştir. Ancak bugün bilim dünyasında kabul edilen görüş Macarcanın bir Fin-Ugor dili olduğudur. Bu iki dil akraba olmasa da tarih boyunca ilişkileri çeşitli boyutlarda gelişen Macarlar ile Türklerin dilleri farklı bakımlardan incelenmiş, ancak gramerin özel alanları üzerine monografik çalışmalar yapılmamıştır. Bu bağlamda bu tezde her iki dilde de detaylı bir çekim kategorisi olan hâl ekleri eş zamanlı olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte bu çalışmanın amacı iki dil arasında akrabalık olup olmadığını araştırmak değil yapı bakımından benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu tezle eklemeli diller olan Türkçe ve Macarca arasında morfolojik bir karşılaştırma yapılmasının hem iki dilin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyması hem de Macarlara Türkçe öğretimi ve Türklere Macarca öğretimi alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde tezin konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra birinci bölümde Türk-Macar ilişkileri hakkında tarihî ve dilbilimsel bilgiler verilmiş, daha sonra Türkçe ve Macarcanın tipolojisi karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Bunlardan sonra gramer kategorileri ve hâl kategorisi kavramları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde önce Türkçenin sonra da Macarcanın hâl ekleri mevcut kaynaklardan faydalanılarak ayrı ayrı tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkçe ve Macarcanın hâl ekleri benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir. İncelemeler örnek cümlelerle desteklenmiştir. Sonuç bölümünde yapılan çalışmanın önemli sonuçlarına ve konuyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

Bilim Kodu : 30103

Anahtar Kelimeler : Türkçe, Macarca, Hâl Ekleri, Türk-Macar İlişkileri, Türkçe-Macarca İlişkileri, Hâl Kategorisi, Karşılaştırmalı Dil Bilimi

Sayfa Adedi : 328

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Çetin PEKACAR

İkinci Danışman : Doç. Dr. Hüsnü Çağdaş ARSLAN

Case Category in Turkish and Hungarian

(Ph. D. Thesis)

Burçin ÇALIŞKAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

January 2025

ABSTRACT

The relationship between Turks and Hungarians extends back centuries. Throughout history, Hungarians have interacted with various Turkic groups and states, including the Huns, Göktürks, Khazars, Bulgars, Onogurs, Uz, Pechenegs, Cumans, and Ottomans. These interactions were so profound that Byzantine, Arabic, and Persian sources of the time often referred to Hungarians as Turks. Moreover, Hungarian legends and epics frequently trace their ancestry to Attila and the Huns, establishing a shared cultural memory. Such historical ties have given rise to numerous questions, such as whether Hungarians and Turks are related and whether their languages share a common origin. Particularly during the 19th century, when Hungarians felt isolated in Europe—despite their historical role as defenders of Western Christendom—they turned their attention eastward in search of their roots, encountering the Turks as one of the first civilizations in this pursuit. Language comparison became the initial avenue for determining potential connections between Hungarians and Turks, marking the advent of Turkological studies in Hungary. For an extended period, debates centered on the linguistic relationships between Turkish and Hungarian and between Hungarian and other Finno-Ugric languages. These discussions were so prominent that they are historically referred to as the "Ugor-Turk Wars." However, contemporary linguistic scholarship predominantly recognizes Hungarian as a member of the Finno-Ugric language family. Although Turkish and Hungarian are not classified as related languages, the two languages—belonging to nations with extensive historical interactions—have been analyzed from various perspectives. Despite these analyses, there remains a lack of monographic studies focusing on specific grammatical features. In this context, the present thesis conducts a synchronic analysis of case suffixes, which constitute a detailed inflectional category in both languages. The primary aim of this study is not to investigate any genealogical relationship between the two languages but rather to identify and elucidate their structural similarities and differences. By undertaking a morphological comparison between Turkish and Hungarian, both of which are agglutinative languages, this thesis seeks to shed light on the parallels and divergences between these two languages and contribute to research in the fields of teaching Turkish to Hungarian speakers and Hungarian to Turkish speakers.

The introductory chapter provides an overview of the research topic, objectives, and methodology. In the first chapter, historical and linguistic perspectives on Turkish-Hungarian relations are discussed, followed by a comparative analysis of the typological features of Turkish and Hungarian. Subsequently, the concepts of grammatical categories and the category of case are examined in detail. In the second chapter, the case suffixes of Turkish and Hungarian are introduced separately based on existing literature. The third chapter offers a comparative analysis of the case suffixes in both languages, highlighting their similarities and differences. This analysis is supported by illustrative example sentences. Finally, the conclusion summarizes the key findings of the study and provides recommendations for further research on the subject.

Science Code : 30103

Key Words : Turkish Language, Hungarian Language, Case Suffixes, Turkish and Hungarian Relationships, Turkish Language and Hungarian Language Relationships, Case Category, Comparative Linguistics

Page Number : 328

Supervisor : Prof. Dr. Çetin PEKACAR

2nd Supervisor : Doç. Dr. Hüsnü Çağdaş ARSLAN

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecimde kıymetli fikirleriyle yol gösteren ve yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Çetin PEKACAR başta olmak üzere özellikle Macarca ile ilgili kısımlarda desteklerini esirgemeyen ikinci danışmanım Doç. Dr. Hüsnü Çağdaş ARSLAN'a, çalışmamın daha nitelikli olması için değerli katkılarda bulunan Tez İzleme Komitesi üyeleri Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL ve Prof. Dr. Akartürk KARAHAN'a teşekkür ederim.

Doktora eğitimimi tamamladığım ve kendimi akademik olarak geliştirmemi sağlayan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili Bilim Dalı öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Doktora sürecime gelinceye kadar lisans ve yüksek lisans eğitimimi tamamladığım ve Türk Dili alanında kendimi geliştirmemi sağlayan TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerine, ayrıca tezin ilk bölümünde Macar tarihi ile ilgili araştırmalarımda beni tarih metodolojisi konusunda geliştiren çift anadal eğitimi aldığım TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tarih bölümü öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Eğitimimle ilgili her konuda bana yardımcı olan ve kendimizi geliştirmemiz için bizi teşvik eden Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna ve Üst Kurul Başkanımız Sayın Ebubekir Şahin'e teşekkür ederim.

Her zaman bana güvenen ve bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen sevgili annem Ayşe ÇALIŞKAN ve babam Halil İbrahim ÇALIŞKAN'a, müstakbel hayat arkadaşım Gökhan KÖMSÖKEN'e maddi ve manevi olarak destek olan bütün aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Doktora eğitimimi 2211-E Doğrudan Yurt İçi Doktora Burs Programı ile destekleyen TÜBİTAK'a aynı şekilde teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLARIN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ, KARŞILAŞTIRMALI TİPLOJİ VE GRAMER KATEGORİLERİ	7
2.1. Türk-Macar İlişkilerinin Tarihi	7
2.1.1. Hazar Devleti Döneminde Türk-Macar İlişkileri	15
2.1.2. Peçenekler ve Kıpçak Göçleri Döneminde Türk-Macar İlişkileri	20
2.1.3. Osmanlı Döneminde Türk-Macar İlişkileri.....	26
2.1.4. Macar Turancılık Hareketlerinin Doğuşu	30
2.1.5. Atatürk Döneminde Türk-Macar İlişkileri	33
2.2. Türkçenin ve Macarcanın Karşılaştırmalı Tipolojisi	34
2.3. Türk-Macar İlişkilerinin Dil Bilimsel Yönü.....	37
2.4. Gramer Kategorileri ve Hâl Kategorisi	48
3. TÜRKÇEDE VE MACARCADA İSMİN HÂLLERİ.....	63
3.1. Türkçede İsmi Hâlleri	63
3.1.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative)	63
3.1.2. İlgi Hâli (Lat. Genitivus).....	65
3.1.3. Yükleme Hâli (Lat. Accusativus)	69
3.1.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative)	74
3.1.5. Bulunma Hâli (Lat. Locative).....	76
3.1.6. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative).....	78
3.1.7. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis).....	81
3.1.8. Eşitlik Hâli (Lat. Ekvative).....	84

3.1.9. Yön Gösterme Hâli (Lat. Direktive)	86
3.2. Macarcada İsmi Hâlleri	87
3.2.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative- Mac. Alanyeset).....	90
3.2.2. Yükleme Hâli (Lat. Accusativus- Mac. Tárgyeset): -t.....	93
3.2.3. Bulunma Hali (Lat. Locative- Mac. Helyhatározó eset).....	97
3.2.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative- Macarcada birden fazla lokatif vardır.)	111
3.2.5. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative- Macarcada birden fazla ablatif vardır.).....	132
3.2.6. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis- Mac. Eszköz és társhatározó eset/ Belviszonyt jelölő esetek: -val, -vel).....	148
3.2.7. İlgi Hâli (Lat. Genitivus- Mac. Birtokos eset: -nak, -nek).....	161
3.2.8. Sonlanma Hâli (Lat. Terminativus- Mac. Végpontot jelölő eset: -ig)	163
3.2.9. Biçimsel Hâl (Lat. Essivus formalis- Macarcada Latince terim kullanılmaktadır: -ként)	165
3.2.10. Dönüşüm Hâli (Lat. Translativus- Mac. Átformáló eset: -vá, -vé).....	167
3.2.11. Neden-Sonuç Hâli (Lat. Causalis – finalis- Mac. Cél és okot jelölő eset: -ért).....	169
3.2.12. Zaman Bildirme Hâli	174
3.2.13. Zamanda Sıklık Hâli (Lat. Ø, Mac. Ø)	176
3.2.14. Rol Hâli (Lat. Essivusi-Modalis- Mac. Ø)	178
3.2.16. Hâl Eklerinin Zamirlerle Kullanımı.....	180
3.2.17. İşaret Sıfatları (Mutató Névmás)’nin Hâl Eki Alması	191
3.2.18. Soru Zamirlerinin Hâl Ekleri İle Kullanılması	198
4. TÜRKÇE VE MACARCADA HÂL EKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	203
4.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative, Mac. Alanyeset)	205
4.1.1. Macarca ve Türkçe Yalın Hâl Arasındaki Benzerlikler.....	205
4.1.2. Macarca ve Türkçe Yalın Hâl Arasındaki Farklılıklar	208
4.2. Yükleme Hâli (Lat. Akuzatif, Mac. Tárgyeset)	209
4.2.3. Macarca ve Türkçe Yükleme Hâli Arasındaki Benzerlikler	209
4.2.4. Macarca ve Türkçe Yükleme Hâli Arasındaki Farklılıklar.....	217
4.3. Bulunma Hâli (Lat. Locative, Mac. Helyhatározó eset)	220
4.3.3. Macarca ve Türkçe Bulunma Hâli Arasındaki Benzerlikler	220
4.3.2. Macarca ve Türkçe Bulunma Hâli Arasındaki Farklılıklar.....	229

4.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative, Macarcada birden fazla datif vardır).....	238
4.4.1. Macarca ve Türkçe Yönelme Hâli Arasındaki Benzerlikler.....	239
4.4.2. Macarca ve Türkçe Yönelme Hâli Arasındaki Farklılıklar.....	246
4.5. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative, Macarcada birden fazla lokatif vardır).....	258
4.5.1. Macarca ve Türkçe Ayrılma Hâli Arasındaki Benzerlikler	258
4.5.2. Macarca ve Türkçe Ayrılma Hâli Arasındaki Farklılıklar.....	267
4.6. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis, Mac. Eszköz és társhatározó eset/ Belviszonyt jelölő esetek)	272
4.6.1. Macarca ve Türkçe Vasıta Hâli Arasındaki Benzerlikler	273
4.6.2. Macarca ve Türkçe Vasıta Hâli Arasındaki Farklılıklar	276
4.7. İlgi Hâli (Lat. Genitivus, Mac. Birtokos eset).....	280
4.7.1. Macarca ve Türkçe İlgi Hâli Arasındaki Benzerlikler	281
4.7.2. Macarca ve Türkçe İlgi Hâli Arasındaki Farklılıklar.....	283
4.8. Sonlanma Hâli (Lat. Terminativus, Mac. Végpontot jelölő eset)	286
4.9. Biçimsel Hâl (Lat. Essivus formalis, Mac. Ø)	287
4.10. Dönüşüm Hâli (Lat. Translativus, Mac. Átformáló eset).....	289
4.11. Neden-Sonuç Hâli (Lat. Causalis – Finalis, Mac. Célt és okot jelölő eset).....	290
4.12. Zaman Bildirme Hâli (Lat. Ø, Mac. Ø).....	293
4.13. Zamanda Sıklık Hâlleri (Lat. Ø, Mac. Ø)	295
4.13.1. -nta, -nte	295
4.13.2. -nként	295
4.14. Rol Hâli (Lat. Essivusi-Modalis- Macarcada Latince terim kullanılmaktadır.)... 296	
4.14.1. -ul, -ül.....	297
4.14.2. -képp/-képpen	297
4.15. Macarca ve Türkçe Hâl Ekleri Arasındaki Benzerlikler	297
4.15.1. Fonolojik Benzerlikler	297
4.15.2. Morfolojik Benzerlikler	303
4.15.3. Semantik Benzerlik.....	308

4.16. Macarca ve Türkçe Hâl Ekleri Arasındaki Farklılıklar	308
4.16.1. Fonetik Farklılık.....	308
4.16.2. Morfolojik Farklılık	308
4.16.3. Semantik Farklılık.....	314
5. SONUÇ	315
KAYNAKLAR.....	321
ÖZGEÇMİŞ	329

TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Bulunma Hâlinin Biçimleri.....	99
Tablo 2. Zamirlerin Hâl Eki Almış Biçimleri.....	190
Tablo 3. Macarca ve Türkçede Hâl Ekleri	205
Tablo 4: Türkçe ve Macarca Hâl Ekleri.....	319

KISALTMALAR

AE:	Aitlik Eki
AHE:	Ayrılma Hâli Eki
B :	Bağlaç
BT:	Belirlilik Tanımlığı
BHE:	Bulunma Hâli Eki
ÇE:	Çoğul Eki
E:	Edat
EE:	Emir Eki
F:	Fiil
Gel.Z.E:	Gelecek Zaman Eki
Gel.Z.Ed.:	Gelecek Zaman Edatı
GZE:	Geçmiş Zaman Eki
HE:	Hâl Eki
İ:	İsim
İHE:	İlgi Hâli Eki
Lat.:	Latince
Mac.:	Macarca
ME:	Mastar Eki
OE:	Olumsuzluk Eki
OEd:	Olumsuzluk Edatı
ÖE:	Ön Ek
B’li ŞZE:	Belirli Şimdiki Zaman Eki
B’siz ŞZE:	Belirsiz Şimdiki Zaman Eki
VHE:	Vasıta Hâli Eki
YHE:	Yükleme Hâli Eki
YöHE:	Yönelme Hâli Eki
YS:	Yardımcı Ses
Z:	Zamir
ZFE:	Zarf Fiil Eki
ZHE:	Zaman Hâli Eki
1.ÇŞE:	1. Çoğul Şahıs Eki
2. ÇŞE:	2. . Çoğul Şahıs Eki
3.ÇŞE:	3.Çoğul Şahıs Eki

1.TŞE:	1. Tekil Şahıs Eki
2.TŞE:	2. Tekil Şahıs Eki
1.ÇŞİE:	1. Çoğul Şahıs İyelik Eki
2.ÇŞİE:	2. Çoğul Şahıs İyelik Eki
3.ÇŞİE:	3. Çoğul Şahıs İyelik Eki
1.TŞİE:	1.Tekil Şahıs İyelik Eki
2.TŞİE:	2. Tekil Şahıs İyelik Eki
3.TŞİE:	3. Tekil Şahıs İyelik Eki

1. GİRİŞ

Türkler ve Macarlar arasındaki tarihî ilişkiler, çok eski dönemlere kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir ve bu ilişkiler, siyasi, kültürel, ekonomik ve dilsel etkileşimlerle şekillenmiştir. Macarlar, tarih boyunca Hunlar, Göktürkler, Hazarlar, Bulgarlar, Onogurlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar ve Osmanlılar gibi pek çok farklı Türk topluluğu ve devletiyle ilişki kurmuşlardır. Bu temaslar, yalnızca siyasi ve askeri ittifaklarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda kültürel etkileşim, ticari bağlantılar ve toplumsal yapı üzerinde de etkili olmuştur. İki halk arasındaki ilişkiler, o kadar yoğun ve derin olmuştur ki dönemin Bizans, Arap ve Fars kaynakları, Macarları sıklıkla Türk olarak tanımlamışlardır. Ayrıca, Macarların kendi efsane ve destanlarında, soylarının Atilla ve Hunlara dayandığına dair güçlü bir hafıza oluşmuş ve bu kültürel aktarım nesilden nesile devam etmiştir. Macaristan’da bugün bile Atilla isminin yaygın bir şekilde kullanılması, bu tarihî hafızanın etkisini göstermektedir.

Bu tarihî etkileşimler, halklar arasında bir tür ortak miras yaratmış ve "Macarlar ve Türkler akraba mıdır?", "Macarca ve Türkçe aynı kökenden mi gelmektedir?" gibi soruların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu sorular, özellikle 19. yüzyılda Avrupa’da yükselen ulus-devlet anlayışı, kimlik arayışları ve tarih yazıcılığı bağlamında daha da önem kazanmıştır. Bu dönemde, Batı Hristiyan dünyasının koruyucusu olarak görev yapan ancak aynı zamanda Batılılar tarafından dışlanan Macarlar, kendilerini kültürel ve tarihsel anlamda yalnız hissetmişlerdir. Bu durum, Macarların köken arayışında yönlerini Doğu’ya çevirmelerine neden olmuş ve karşılırları ilk olarak Türkler çıkmıştır. Türklerle olan bu tarihî bağ, Macarların kökenlerini daha iyi anlamalarına ve kimliklerini yeniden tanımlamalarına olanak sağlamıştır.

Macarlar ve Türkler arasındaki akrabalık ilişkisini anlamak için başvurulmuş ilk yöntem, bu iki milletin dillerinin incelenmesi olmuştur. Dil, milletlerin tarihî bağlarını ve kültürel etkileşimlerini anlamada en temel araçlardan biridir. Bu nedenle, Macaristan’da ilk Türkoloji çalışmalarının başlaması anlam kazanmaktadır. Türkçe ve Macarca arasındaki dilsel ilişki, bir tarafta Macarca ve diğer Fin-Ugor dilleri arasındaki bağ diğer tarafta Türkçe ile olan benzerlikler bağlamında uzun süre tartışılmıştır. Bu tartışmalar tarihe “Ugor-Türk savaşları” olarak geçmiştir ve dönemin bilimsel tartışmalarında önemli bir yer tutmuştur. Ancak günümüzde bilim dünyasında genel kabul gören görüş, Macarcanın Ural dil ailesinin bir alt kolu olan Fin-Ugor grubuna ait olduğudur.

Her ne kadar Türkçe ve Macarca arasında genetik bir dil akrabalığı olmadığı genel kabul görse de bu iki dil arasında tarih boyunca gelişen ilişkiler, dilbilimsel bağlamda çeşitli incelemelere

konu olmuştur. Bu çalışmalar çoğunlukla genel dil yapılarına ve dilin tarihsel gelişimine odaklanmış olmakla birlikte, gramerin özel alanları üzerine detaylı monografik incelemeler yeterince yapılmamıştır. Bu bağlamda, Türkçe ve Macarcanın morfolojik yapılarında önemli bir yere sahip olan hâl ekleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme yapmak, literatürdeki mevcut eksikliği gidermeye yönelik değerli bir akademik katkı olarak değerlendirilebilir.

Bu tezin konusu, Türkçe ve Macarcadaki hâl ekleri üzerine morfoloji temelli, karşılaştırmalı bir inceleme yapmaktır. Hâl ekleri, dillerin anlam ve yapı arasındaki ilişkiyi şekillendiren temel unsurlardan biridir ve bu çalışma, her iki dilin ortak ve ayrılan yönlerini detaylı bir şekilde ele alarak daha geniş bir dilbilimsel perspektif sunmasına olanak tanımaktadır. Bu çalışma Türkçe ve Macarca hâl eklerini eş zamanlı bir karşılaştırma yöntemiyle ele almaktadır.

Bu tezin amacı iki dilin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Türkler ve Macarlar arasındaki tarihî ortaklık dillere de yansımış ve bu durum Türkçe ve Macarcanın birçok yönden benzerlik göstermesini sağlamıştır. Hâl kavramı hem Türkçede hem de Macarcada eklerle ifade edilmektedir. Bu nedenle bu iki dilin hâl eklerini karşılaştırıp benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulmasının hem bu dilleri öğrenenlere bir yol göstermesi hem de genetik akrabalıkları tartışılan bu iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha açık bir şekilde ortaya koyması düşünülmektedir. Tezin bir diğer amacı her iki dil arasında yapılan mukayeseli çalışmalara hâl eklerinin karşılaştırılması yoluyla katkı sağlamaktır. Bu amaca ek olarak söz konusu iki dil arasında tespit edilecek benzerlik ve farklılıkların, her iki dilin konuşurlarına diğer dilin öğretilmesiyle ilgili yeni malzeme, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesine yardımcı olması da umulmaktadır. Çünkü yabancı dil öğretiminde diller arasındaki benzer yönler kolaylık sağlarken farklılıklar zorluk çıkarmaktadır.

Bu tezde yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış; Türkçe ve Macarcadaki hâl ekleri eş zamanlı karşılaştırmalı dilbilim yöntemi ile incelenmiştir. Bilindiği üzere nitel araştırma yöntemi disiplinler arasında bir bakış açısını hedefleyerek araştırmaya konu olan probleme yorumlayıcı bir şekilde yaklaşmayı ifade etmektedir. Sayısal veriler ve istatistiklerden ziyade sözlü ve nitel analizlere önem veren bu araştırma yönteminde olaylar kendi bağlamı içerisinde ele alınmaktadır (Karataş, 2015: s. 63-64). Eş zamanlı dilbilim (synchronic linguistics) ise dilsel olguları incelerken zaman içindeki değişimleri göz ardı eden, belli bir kesit içerisinde durumu inceleyen dilbilim yöntemidir. Eşzamanlı dilbilim adı da verilen bu yöntem F. de Saussure'ün öncülük ettiği yapısalcı yaklaşımın yaygınlaşması sonucu 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır (İmer vd., 2011: s. 123). Eş zamanlı dilbilim yönteminde dilin belli bir dönemi ele alınmakta zaman içerisinde gelişen değişimler dikkate alınmamaktadır (Vardar vd., 1980:

s. 78).

Bu tezde çağdaş Türkiye Türkçesi ve çağdaş Macarca ele alındığı için eş zamanlı bir karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma boyunca kullanılan “Türkçe” tabiriyle çağdaş Türkiye Türkçesi kastedilmiştir.

Her ne kadar karşılaştırma yapılırken eklerin daha iyi anlaşılması için hem Türkçe hem de Macarca eklerin tarihsel arka planı verilmişse de bu tezin **sınırlılığı** günümüz Macarcası ve Türkiye Türkçesini kapsamaktadır.

Çalışmada kullanılan **veriler** teorik bilgiler ve örnekler olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Her iki grup veri için söz konusu dillerin gramerleriyle ilgili mevcut kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışmada Macarcanın ve Türkçenin grameri yeniden yazılmayacağı için bu dillerin grameriyle ilgili mevcut kaynakların kullanılması ve hem hâl ekleriyle ilgili teorik bilgilerin hem de bunlara ilişkin örneklerin bu kaynaklardan alınması yeterli görülmüştür.

Macarca ve Türkçe arasındaki yakınlıkların incelenmesi ilk Macar kroniklerinin ortaya çıktığı 13. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Ancak Türkçe ve Macarca arasındaki benzerliklerle ilgili gerçek anlamda yapılan ilk çalışmalar 18. yüzyılda başlamıştır. Macar olmayan üç bilim insanı Martinus Fogelus, J. Eberhard Fischer ve Philipp J. von Strahlenberg bu alanın öncüleri olmuşlardır. Martinus Fogelus Macarca ve Fince arasında ilk kez sistemli bir karşılaştırma yapan bilim insanı olmasının yanı sıra Macarca ile Türkçeyi de karşılaştırmıştır. 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde birçok bilim insanı tarafından Macarcanın kökenini belirleyebilmek amacıyla Macarca kelimeler Türkçe kelimelerle karşılaştırılmış ve bunların ödünç kelimeler olduğu anlaşılmıştır. István Horváth ilk kez Macarcadaki ödünç kelimeler arasında Osmanlıca olanları daha eski olanlardan ayırmış ve bu sayede ileride yapılacak olan ödünç kelimelerin kronolojisinin belirlenmesine ön ayak olmuştur. 19. yüzyılda Pál Hunfalvy Macarcanın Fin-Ugor dillerine daha yakın olduğunu dile getirmiştir. Daha sonra Ugor-Türk savaşları adı verilen dönem başlamıştır. Bu dönem Macarcanın Türkçeye ve Fin-Ugor dillerine benzerliğini tartışan iki görüşün çarpıştığı bir dönem olduğu için bu şekilde anılmaktadır. Türk tarafını savunanların başında Ármin Vámbéry bulunurken Fin-Ugor teorisini savunanların başında J. Budenz bulunmaktadır. Türkiye’de ve Orta Asya’daki Türkçe konuşan halkların arasında bulunan, hem modern hem de eski Türk dillerini çok iyi bilen Vámbéry yalnızca etimolojileri ve Macarcanın dünya dilleri arasındaki yerini belirlemekle kalmamış Macarların geçmişlerini de bulmaya çalışmıştır. Vámbéry Macarca ve Türkçe arasındaki soy akrabalığını savunabilmek için Macarcadaki Türkçe kelimeleri genetik kanıt olarak göstermiştir. Ugor görüşünün savunucusu olan ve Altayca profesörü olan Budenz, Vámbéry’nin bu görüşünü eleştirmiş ve onun genetik

akrabalığa kanıt olarak gösterdiği 740 etimolojiden çok azının Türkçe olduğunu, bazılarının yansıma sözcükler, bazılarının ise kökenleri belirsiz kelimeler olduğunu ortaya koymuş ve sadece 146 etimolojinin kabul edilebilir olduğunu göstermiştir (Berta, 2010: 2-5).

1885 yılında Çuvaşlar arasında alan araştırması yapan B. Munkácsi Macarcadaki Türkçe kelimeleri incelemiştir. Macar ve Fin-Ugor dillerinin tarihiyle ilgilenen, tarihî ve karşılaştırmalı dilbilim alanında önemli çalışmaları bulunan dilbilimci Z. Gombocz ise Çuvaşça verileri ele alarak Macarcadaki Türkçe kelimeleri incelemiş ve 1912 yılında 231 ödünç kelimenin yer aldığı *Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache* adlı kitabını yayımlamıştır. Gy. Németh ise orta katman adı verilen 895 yılı yani yurt tutuştan sonra Macaristan'a gelen Kıpçaklar ve Peçenekler vasıtasıyla Türkçeden Macarcaya geçen ödünç kelimeleri ele almıştır. Németh 1930 yılında yayımladığı *A honfoglaló magyarság kialakulása* [Yurt Tutan Macarlığın Oluşumu] adlı eserinde Türkçe olduğu düşünülen Macar kavim ve kişi adlarının etimolojisini yapmıştır. Bu kitap 1991 yılında genişletilip gözden geçirilerek Á. Berta tarafından tekrar yayımlanmıştır. G. Bárczi de 1941 yılında yayımlamış olduğu kısa etimolojik sözlükte Türkçe kökenli 228 kelimeyi incelemiştir (Yılmaz, 2015: 294-295). L. Benkő'nün editörlüğünü yaptığı 1967-1984 yılları arasında yayımlanan ve Macarcanın ilk büyük etimolojik sözlüğü olma özelliğini taşıyan üç cilt ve bir dizinden oluşan *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* [Macarcanın Tarihsel Etimolojik Sözlüğü] adlı sözlükte ele alınan Türkçe kelimeler için Zs. Kakuk, L. Ligeti ve A. Róna-Tas danışmanlık yapmıştır (Berta 2010: 8-9).

Macarcadaki Türkçe kelimeler ve özellikle de Türkçe kökenli Macar isimleriyle ilgili çalışmaları bulunan Ligeti 1979 ve 1986'da Macarca-Türkçe ilişkilerine dair iki kitap yayımlamıştır. 1986'da yayımlamış olduğu *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban* [Yurt Tutuş Öncesinde ve Árpád Döneminde Macarca-Türkçe Dil İlişkileri] adlı eserde Macarların yurt tutuş öncesinden 1301 yılına kadar Türkçe ile dil ilişkilerini ele almıştır. 1996 yılında da A. Róna-Tas yayımlamış olduğu *A honfoglaló magyar nép, Bevezetés a korai magyar történelem ismeretébe* [Yurt Tutan Macar Halkı, Erken Macar Tarihine Giriş] adlı eserinde Macarcada bulunan ödünç kelimelerin kronolojisini çıkartarak bu kelimelerin alındığı muhtemel dilleri tespit etmiştir. Ona göre Bulgar ve Hazar krallıkları içerisinde yaşayan halklar Macarcanın söz varlığının şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır (Yılmaz, 2015: 296). Görüleceği üzere 18. yüzyıldan itibaren Macaristan'da birçok araştırmacı Macarca ve Türkçe üzerine birçok karşılaştırma çalışması yapmıştır.

Türkiyede son zamanlarda Türk-Macar ilişkileri ve bunun dillere yansıması üzerine bazı

karşılaştırma çalışmaları yapılmıştır. Karatay, *Macarlar: Kökler ve Türkler* adlı eserinde (Karatay, 2021) Macarcadaki kelimeleri sayılar, zamir ve bağlaçlar, fiiller, sıfatlar, akrabalık tabirleri, organlar, hayvanlar, bitkiler, zaman tabirleri, yeryüzü şekilleri şeklinde sınıflandırarak bu kelimeleri Türkiye Türkçesi ve Eski Türkçe biçimlerle karşılaştırarak iki dilin akrabalığını kanıtlamaya çalışmış ayrıca Moğolca ile de bir karşılaştırma yaparak Macarcanın Türkçe ile Orta çağ'da ve en fazla beş asır süren bir ortaklığı bulunmasına ve bu ortaklığın da Doğu Avrupa'da yani üçüncü halkların topraklarında olmasına rağmen ortaya çıkışından itibaren yan yana ve iç içe olan ve akraba oldukları düşünülen aynı dil ailesinde yer alan Türkçe ve Moğolca arasındaki ortaklıklardan neredeyse fazla olmasının nasıl açıklanabileceğini sorgulamıştır. (Karatay, 2021: 226). Bütün bu görüşlerden yola çıkarak Karatay, Macarca ve Türkçenin akraba olduklarını kelime ortaklıklarına dayanarak kanıtlamaya çalışmış, herhangi bir morfolojik karşılaştırma yapmamıştır. Ayrıca ortak kelimeleri belirlerken dönemsel bir sınırlamada da bulunmamıştır. Öte yandan herhangi iki dil arasında ortak kelimelerin oransal olarak fazla olmasının, söz konusu dillerin akrabalığına delil olarak gösterilemeyeceği de bilinmektedir.

Bu çalışma dışında Hungarolog Prof. Dr. Naciye Güngörmüş'ün 1994 yılında hazırladığı “A mai magyar és török igék összehasonlító morfológiai-szemantikai vizsgálata” (Günümüz Macar ve Türk Dillerinde Fiillerin Yapı ve Anlam Yönünden Karşılaştırılması) adlı bütünleşik doktora çalışması iki dilin yapısal yönden incelenmesi bakımından önem arz etmektedir. Güngörmüş'ün 1999 yılında yayımladığı *Örneklerle Macarca-Türkçe Fiiller ve Bağlamları* adlı eseri ise Macarcada ve Türkçede istem kavramını cümle örnekleriyle açıklaması yönünden önemlidir. Yine Güngörmüş'ün danışmanlığını yaptığı Yıldız Şişman Demir tarafından yazılan “Macar Dilindeki Önekli Fiillerin Yapı ve Anlam Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi de iki dile yapısal yönden bakması açısından değerlidir.

Konu üzerinde çalışan diğer araştırmacılardan Karabulut ve Ulutaş, “Türk Dili Sıfat-Fiilli Yapı Tipolojisinin Japon, Kore ve Macar Tipolojileri ile Karşılaştırılması” adlı makalelerinde (Karabulut ve Ulutaş, 2011) akraba olduklarını düşündükleri ve söz dizimi bakımından benzer olan bu dört dilin sıfat-fiilli yapı tipolojilerini karşılaştırarak eş değer özellikler gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Her ne kadar bu dört dilin akraba olduğunu düşündüklerini söylemiş olsalar da söz konusu çalışmayla bunu kanıtlamayı amaçlamadıklarını da belirtmişlerdir. Adı geçen çalışma Türkçe ve Macarca arasında morfolojik ve söz dizimsel bir karşılaştırma metodu izlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Görüleceği üzere Macaristan'da Türkçe ve Macarca karşılaştırmaları bakımından çokça

Çalışma olmasına rağmen bu çalışmaların ağırlığı daha çok Türkçeden Macarcaya geçen kelimeler üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye’de ise bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Her ne kadar bazı çalışmalarda bu iki dil yapısal yönden ele alınmaya başlansa da nicelik olarak bu çalışmalar oldukça azdır. Bu çalışmanın **nemi**, Türkçe ve Macarcanın yapısal incelemeleri konusunda mevcut literatürdeki eksiklikleri gidermesi ve özellikle her iki dildeki hl eklerinin karşılaştırılmasına yönelik derinlemesine bir analiz sunmasıdır. Türkçe ve Macarcanın hl eklerine dair kapsamlı bir karşılaştırma çalışmasının eksikliği göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırma, her iki dilin morfolojik yapılarındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyarak önemli bir boşluğu doldurması yönünden önemlidir. Ayrıca; her iki dilin dilbilgisel yapılarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayarak, dilbilimsel karşılaştırmalar alanında yeni bir bakış açısı sunması açısından önemlidir.

Tezin birinci bölümünde Türkçe-Macarca ilişkilerinin kapsamını ve derinliğini ortaya koymak amacıyla Macarların tarihi genel olarak özetlenmiş ve Türk-Macar ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bilahare diller arasında karşılaştırmalı incelemelerin dayandığı dil tipolojisi üzerinde durulmuş ve her iki dilin tipolojik özellikleri karşılaştırılmıştır. Buna ek olarak gramer kategorileri hakkında bilgi verilerek gramer kategorileri arasında yer alan hl kategorisi kısaca tanıtılmıştır. Sonraki bölümde Türkçedeki hl ekleri ile Macarcadaki hl ekleri, kaynaklardan faydalanılarak, ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. Tezin asıl bölümü, Türkçe ve Macarca hl eklerinin karşılaştırıldığı bölümdür. Bu bölümde her iki dildeki hl ekleri; fonetik, morfolojik ve semantik yönlerden karşılaştırılarak, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar örneklerle desteklenerek ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde ise karşılaştırma bölümünde tek tek incelenen Türkçe ve Macarca hl ekleri hakkında toplu bir değerlendirme yapılarak iki dilin hl eklerinin benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmuştur.

2. TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ, KARŞILAŞTIRMALI TİPLOJİ VE GRAMER KATEGORİLERİ

Bu başlık altında Türk-Macar dil ilişkilerini daha iyi açıklayabilmek amacıyla bu iki milletin ilişkilerinin tarihi hakkında bilgi verilmiş daha sonra iki dili bütüncül bir şekilde ele alabilmek amacıyla Türkçe ve Macarcanın karşılaştırmalı tipolojisi anlatılmış, ardından Türk-Macar ilişkilerinin dilbilimsel yönü ele alınmıştır. Bölümün sonunda ise gramer kategorileri ve tezin konusu olan hâl kategorisi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Türk-Macar İlişkilerinin Tarihi

Türk-Macar ilişkilerinin derinlemesine anlaşılabilmesi için, bu ilişkilerin tarihî temellerine değinmek önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ilk olarak Macar halkına verilen isimlerin kökenlerini ve Macarların yerleştiği coğrafyaları incelemek gerekmektedir. Ayrıca Macarların kaynaklarda Türk olarak anılması ve köken olarak Hunlara dayandırılması meselesini aydınlatmak gerekmektedir. Ardından, Türkler ve Macarlar arasındaki ilişkilerin en yoğun olduğu dönemleri ele almak, bu bağın nasıl şekillendiğini daha net bir biçimde ortaya koyacaktır.

Macarlara verilen isimlere bakıldığında yabancılar, özellikle de Avrupalılar tarafından onlara verilen *Ungarus*, *Hungarian*, *Hongrois*, *Ungar*, *Venger* gibi isimler *Onogur*'dan gelmektedir (Öz, 2017: 1478). Öz, bu *Onogur* kelimesinin Türkçe kavim adlarından biri olduğunun ve de *Ogur* ve *Bulgar* kelimeleriyle eş değer olduğunun alan uzmanları tarafından kabul edildiğini belirtmektedir (Öz, 2017: 1479). Gyula Nemeth Macarların Ural Dağları'nın güneyinde ortaya çıktıklarını, bu sırada dil açısından akraba oldukları Vogul'ların ve Ostyaklar'ın da orada yaşadıklarını ancak Bulgar ve Sabirlerin baskılarıyla 460-465 yıllarında Karadeniz'in kuzeyine göç ettiklerini söyler. Kafkaslar'dan gelen Bulgar halklarının arasında Onogurlar da bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle Batılılar Macarları ilk kez bu isimle anmaya başlamışlardır (Nemeth, 1996: 155). Bu *Onogur* aslında *On-Oğuz* adındaki Türk kavmidir ve Batılılar Macarları bir Türk kavminin adıyla anmaktadırlar. Çünkü 460 yılından itibaren Macarlar *Onogur* kavimleriyle birlikte Kuban Irmağı'nın kenarlarına gelmişler ve böylelikle yukarıda da bahsedildiği gibi Slavca *Ongur*, Rumca *Ungros*, Latince *Hungarus*, Almanca *Ungar*, Fransızca *Hongrais* gibi bugün Macarlara verilen isimler bu *Onogur*'dan gelmiş bulunmaktadır (Demirkan, 2000: 18). 463 yılında Türk asıllı *Ogur* boy birliğinin kollarından biri olan *Onogurlar*la birlikte olan Macarlar da *Onogur* adıyla anılmışlardır (Karatay, 2012b: 43).

Ural halklarının isimlendirilmesi iki farklı şekilde olmaktadır. Birincisi kendileri tarafından verilmiş bir isim diğeri ise diğeri milletler tarafından verilen bir isimdir. Macarlara da diğeri halklar tarafından verilen isim Türkçe bir adlandırmadır. Türkçe on+ogur biçimi Doğu İslavlar tarafından söz başına eklenen bir h- sesiyle Hongroise, Hungarian hâline gelmiştir. Macarların kendilerine verdikleri ismin ortaya çıkışı ise M.Ö 5. yüzyıla dayanmaktadır ancak bu ismin Arapça ve Farsça yazılan kaynaklarda görülmesi Macarların ortaya çıkmasından yüzlerce yıl sonra gerçekleşmiştir (Csaki, 2004: 2).

Yabancılar tarafından Macarlara verilen bu isimlerin Türkçe kökenli olduğu bilgisinin dışında Macarların kendilerine verdikleri *Macar* adının da Türkçe kökenli olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. Bu görüşü Laszlo Rasonyi ortaya atmıştır (Demirkan, 2000: 18). Erken Ortaçağ metinlerine bakıldığında Macar kelimesine rastlanmamaktadır (Karatay, 2015b: 101). Bundan 2000-3000 yıl önce Fin-Ugor halkları içerisinde en doğuda bulunan Macarlar Manysi adını almışlardır. Zamanla daha güneye ve güneydoğuya göçen bu halk en batıdaki Türk kavmi olan Onogurlarla karşılaşmışlardır. Onogurlar ve Manysiler uzun yıllar boyunca birbirleriyle karışmışlar ve bunun sonucunda Macar kavmi ortaya çıkmıştır. Mansyi ismine Türk-eri, Kum-eri, Ağaç-eri gibi isimlerde bulunan ve Türkçe erkek anlamı taşıyan “er” kelimesi eklenmiştir. Manysi-eri kelimesi zamanla önce Magyar daha sonraları da Magyar (Macar) hâlini almıştır. Tüm bu sebeplerden dolayı Macarların babasının Türkler anasının Fin-Ugorlar olduğuna dair bir görüş bulunmaktadır (Demirkan, 2000: 19).

Macar varlığının teşekkülü Onogurların katkısıyla gerçekleşmiştir (Karatay, 2013d: 128). Diğeri taraftan Macar adına doğuda da rastlanmaktadır. Bir Kazak uruğu bugün Macar adını taşımaktadır ki bu uruğun Macarlarla soy ilişkileri olduğu da bilinmektedir. Muhammed Şeybani Han’ın ordusunda Macar uruğundan askerler bulunduğu da kaynaklarda geçmektedir (Karatay, 2014: 80).

Bizans kaynaklarında Macarlar Turki ya da Ungri olarak geçmektedir. Çok sık olmasa Unni adı da görülmektedir (Németh, 1996: 154-155). Macarlara Slavlar tarafından verilen bu adlar 670’li yıllarda Karpat Havzası’na göç eden halklarla aynı olduğu için Macarların bu coğrafyaya iki kez geldiklerine dair bir görüş olsa da bu görüşün temelsiz olduğu mevcut araştırmalarla gösterilmiştir (Zimonyi, 2002b: 613). Macar elçileriyle sık sık görüşen ve Árpád’ın torunundan Macarların bütün hikâyesini dinleyen ve bu nedenle de Macarlar hakkında diğeri kaynaklardan daha fazla bilgi içeren Konstantinos eserinde Macarlar için yalnızca Türk ibaresini kullanmıştır (Karatay, 2021: 132). Özellikle Bizans, Ermeni, Arap ve Farslar’ın kroniklerinde Macarlar Türk olarak geçmektedir. Bizans ve Latin kaynaklarında da

Macarlardan Hun olarak bahsedilmektedir ve bu da Macarların aslen Türk olup olmadığı meselesine temel oluşturan unsurdur ve hâlâ da tartışılmaya devam edilen bir meseledir (Öz, 2017: 1474).

Macarların yurt tutuşlarının ardından Hristiyanlığı kabul etmeleriyle ilk Macar piskoposluğu 10. yüzyılda kurulmuş ve “Episkopos Tourikias” adını almıştır. Yani o dönemde de Macaristan için “Türklerin ülkesi” adlandırılması kullanılmıştır (Karatay, 2021: 133). Ayrıca papalık ve Bizans’ın Macaristan’a gönderdiği ortak hediye olan tacın altında “Geovitsas pistos krales Tourkias” (Türklerin sadık kralı Géza-Yabguca-) yazmaktadır. Bu durum hem Bizans’ın Macarlar için Türk adının kullandığını hem de Macarların bu adlandırmayı kabul ettiğini göstermektedir (Karatay, 2020a: 78). Bizans’ta Macarları Türk olarak adlandırma geleneği 6. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Bizanslı yazarlar 6 ve 7. yüzyıllarda Onogurları Köktürklerle aynı olarak gördükleri için onlardan da Türk olarak bahsetmektedirler (Karatay, 2020a: 75-76).

Bizans kaynaklarında Saragur, Urog, Onogur, Sabar, Abar (Avar) adlı Türk kökenli kavimler ve bu kavimlerin Doğu Avrupa’da ortaya çıkmaları anlatılmaktadır (Ahmetbeyoğlu, 2020: 122). İslam kaynaklarında ise Macarlar ya Türk olarak geçmekte ya da Türk kavimleri arasında sayılmaktadır (Karatay, 2021: 135). Hungar adlandırması İslam kaynaklarında bulunmamaktadır (Karatay, 2014: 75). *Annales Baranes* adlı eserde ve ayrıca 10. yüzyılı anlatan iki adet İtalyan Latin kaynağı olan Liudprand’ın yıllığında da Macarlar Türk olarak anılmıştır. Yine Németh’e göre Ermeni tarihçi Horenli Musa Kuban boylarında Macarların yurt tuttuğunu düşündüğü için Aşağı Kuban havzasındaki Türklerle Macarların kastedildiğini düşünmektedir (Karatay, 2021: 139). Bugün kabul edilen görüşe bakıldığında Macarların etnik köken olarak Türk olup olmadığı kesin olarak bilinmemekle beraber onlar Hazarların egemenliği altında yaşadıkları sırada büyük oranda Türkleşmişlerdir ve bu durum diğer milletlerin onları da Türk olarak algılamalarına sebep olmuştur (Köstüklü, 2018: 20). Özellikle Bizanslılar 457 yılından itibaren Macarları elçiler vasıtasıyla yakından tanımışlar ve Macarlarla yakın bir ilişki kurmuşlardır. Bizanslar aynı sıralarda Hunlarla da ilişki kurmaktaydılar (Öz, 2017: 1474). Karatay’a göre milattan önceki dönemlere kadar bugünkü Başkurdistan topraklarında yani Macarların anayurdunda Türk adında yaşamakta olan bir halk bulunmaktadır ve Macarların Türk adı alması buraya dayanmaktadır. Hatta kurucu unsurları da bu Türk boyuna dayanmaktadır (Karatay, 2021: 146).

Macarlara verilen isimlerin yanı sıra onların yaşadıkları coğrafyaları ele almak gerektiğinde, Onogurlarla birlikte yaşayan Macarların 460’lı yıllarda Sabirlerin baskısıyla

bugünkü Başkurdistan topraklarına gittikleri görülmektedir (Çoban, 2007: 123). Onogurlar Onogur ve Sarı (Ak) Ogur olmak üzere ikiye ayrılan Ogurların bir koludur (Karatay, 2013a: 242). M.S 1. yüzyıldan 350 yılına kadar Ogur boyları genelde Kazak bozkırlarında yaşamışlar, daha sonra da Avrupa'ya kadar ilerlemişlerdir (Ahmetbeyoğlu, 2017: 3). Macarların Doğu Avrupa'ya gelişleri hakkında herhangi bir tarihi kayıt bulunmamaktadır. Kaynaklarda geçen göç Onogur göçüdür ve Macarlar da bu Onogur grubuna dâhildir. 500 yıl boyunca burada güçlenen Macarlar kendi önemlerini kazanmaya başlamışlardır (Karatay, 2014: 51). Bu coğrafyada Macarlar Ogur boylarıyla birlikte yaşamışlardır (Fehér, 1984: 6).

Tarihin bir döneminde Türk kavimleri ve Fin-Ugor kavimleri kaynaşmış ve bunun sonucunda da Macarlar ortaya çıkmıştır. Dil verilerine bakıldığında Macarlar milattan önce Ural Dağları'nın batısında Fin-Ugor kavimleriyle birlikte yaşamaktayken Türk kavimleri de Ural Dağları'nın doğusunda yaşıyorlardı ve bunlar Fin-Ugor dillerine fazlaca tesir etmişlerdi. Milattan önce iki binli yıllara gelindiğinde Fin-Ugor kavimleri ikiye ayrılmışlar ve Fin-Permler batıya göç etmişler ve Baltık Denizi yakınlarında yaşamaya başlamışlardı. Doğuda Ural Dağları'nın çevresinde yaşamaya devam eden Ugor kolu içerisinde ise Ostyaklar, Vogullar ve Ana Macarlar gibi kavimler bulunmaktaydı ve kabileler hâlinde teşkilattan yoksun bir biçimde varlıklarını sürdürüyorlardı (Eckhart, 2010: 3). Bu Ugor bölgesinde Türkler ve Macarlar etkileşim içine girdikten sonra beraber Kafkaslara doğru ilerlemeye başlamışlar ve Türkler Macarları egemenlikleri altına almışlardır. Böylece Macarlar Türklerin geleneklerine göre teşkilatlanmaya başlamışlardır. Türkler bu sırada tarım, hayvancılık, bağ ve bahçecilik ve sanat gibi alanlarda Macarlardan daha gelişmiş bir durumda oldukları için Macarlar bu alanlardaki kelimeleri hep Türkçeden aldılar. Aynı şekilde bazı değer yargılarına ait kelimeler de Türkçeden alınmıştır: *erdem* “erdem”, *bün* “günah”, *gyarło* “adi”, *bocsat* “affetmek” gibi. Macarlar yönetim anlayışı ve atlı göçebe kültürü gibi özellikleriyle Türklere benzemeye başlamışlardı (Eckhart, 2010: 4).

Macarlar 1000 yıl önce Karpat Dağları çevresinde devletlerini kurmaya başlamışlardır. Bu halkın tarih sahnesine ilk çıkışını tarihçiler Hun-Avar-Peçenek ve Kıpçaklarla birlikte ele alırlar (Demirkan, 2000: 17). Macarlar Karpat Havzası'na yerleştiklerinde bir kavim birliği hâlindeydi ve bu kavim birliğinin içerisinde hem Türk hem Fin-Ugor kökenli kabileler bulunmaktaydı. Bu nedenle hem Macar destan ve efsanelerinde hem de göç ettikleri esnadaki çağdaş milletlerin kaynaklarında “Türk” olarak adlandırılmışlardır. Bütün bunlardan dolayı hâlâ halkın hafızasında Türk kökenli oldukları düşüncesi yer almıştır (Halasi-Kun, 1990: 886-887).

Macarların kökeninin en çok dayandırıldığı unsur ise Hunlardır. Hunlar ve Macarlar arasındaki ilişkilerin varlığı ilk olarak uluslararası literatürde görülmüştür. Ancak bu ilk belgeler tarihi bir kanıta dayanmamaktadır. Bu belgelerden ilki Bálint Hóman'ın *Macar Hun Gelenekleri ve Hun Efsaneleri* adlı eserinde geçmektedir. Frankların bir yıllığında da Macarlar “Ungri” adıyla görülmektedir (Németh, 1996: 154). Bu efsanelerden birinde avlanmak için dışı bir geyiği takip eden iki çocuk Meotis bataklıklarını baştanbaşa gezerek Azak Denizi yakınlarına gelmişlerdir. Babalarının izniyle bu bölgeye taşınıp beş yıl boyunca burada yaşayan iki çocuk avlanmak için harekete geçtiklerinde Alan kralı Dula'nın iki kızıyla karşılaşp onlarla evlenirler. Hunor'un soyundan gelenler Hunları Magor'un soyundan gelenler de Macarları oluştururlar. Bunların soyundan gelenler İskitya'ya göç etmişlerdir (Romsics, 2019: 75).

10. yüzyıl ortalarında yazılmış olan *Annales Alamannici* adlı eserde de Macarlardan “Huni” olarak bahsedilmektedir. Aynı eserde “Ungri” adı da geçmektedir. *Annales Fuldennes* adlı eserde de Macarlardan “Ungari” adıyla bahsedilmektedir. Bütün bunlara bakıldığında Macarların Avarlar ve diğer halklarla akrabalık iddiaları bu dönemde ortaya çıkmıştır (Németh, 1996: 154).

Macar kaynaklarına bakıldığında Kral Aziz László döneminde yazılmış *Gesta* adlı eserde Hun-Macar ilişkileri yer almaktadır. Anonymus da eserinde Macar kralı Álmos'un Atilla'nın soyundan geldiğini bildirerek, farklı kaynaklardan almış olduğu efsanelerle bu fikri destekler. Németh'e göre Macarların Hunlarla tanışması bugünkü yurtlarına geldikten sonra olmamıştır. Onların Hunları ve Atilla'yı tanımaları ve onun soyundan geldikleri düşüncesi bu topraklara gelmeden öncesine dayanmaktadır. Macarların 460-465 yıllarında anayurtları olan Ural dağlarının güneyinden göçlerinin sebebi Bulgar ve Sabirlerin baskısıdır. Bu baskı sonucu Kafkaslar'dan Karadeniz'in kuzeyine inmişlerdir. Bulgarlar Kafkaslardan inerken yanlarında Onogurlar da bulunmaktaydı ve Macarlar yabancı halklar tarafından bu isimle anılmaktaydı. Kafkas Dağları ile Kuban Nehri arasındaki yeni yurttan Onogur-Bulgarlarla birlikte Macarlara dair izlerin de bulunması Macarların da Onogur-Bulgarlarla birlikte Ural bölgesinden 830'lara kadar yaşadıkları bu coğrafyaya göçtüklerini göstermektedir. Macarların Ural bölgesinde iken Hunlarla ilişkilerinin bulunma ve efsanelerinde bunun hatırasını taşımış olma ihtimalleri göz önünde tutulsa da tarihi kayıtlarla bu durum kanıtlanamamaktadır (Németh, 1996: 155).

Özellikle XI. yüzyıldan itibaren Macar kaynaklarında kendilerini Hunlarla ilişkilendirme söz konusudur. Macar kroniklerinde bugün Macarların kendilerini Hunlara dayandırmalarına sebep olan tarihi Hun geleneğinin kökenleri Macarların Kuban bölgesinde Onogur Bulgarlarıyla kurdukları yakın ilişkiler devrine dayanmaktadır (Öz, 2017: 1475). Macar-Bulgar

ilişkilerini tarihsel olarak iki döneme ayırmak mümkündür. Bu ilişkilerden birincisi İdil-Kama bölgesinde 700-800 yılları arasında ikincisi ise Onogur coğrafyasında Levédi'nin Kafkasya hâkimi olduğu 840-889 yılları arasında gerçekleşmiştir (Németh, 2019: 199). Macar idari yapısını ve ordusunu Bulgar Türklerinin soylularının oluşturulduğu da düşünülmektedir (İnsel, 2018: 4).

Macarlarda hâlâ devam eden Hun soylu olma düşüncesi sadece dışarıdan gelen bir bilgi değildir. Fin-Ugor unsurlarıyla birlikte yurt tutuş döneminde asimile olan Bulgarlarla beraber Árpád boyları tarafından doğudan getirilen bir düşüncedir. Bir diğer görüşe göre Macarların Hunlarla ilişkilendirilmesi Batılı yazarlar tarafından ortaya atılmış daha sonra bu düşünce Macarlar tarafından da benimsenmiştir. Macarların kökeninin Hunlara ya da İskitlere dayandırılmasının temelinde Heredot'un olduğunu savunan görüşler dahi bulunmaktadır. Macarların kendi kaynaklarında özellikle Latince olarak yazılan efsaneler, gestalar ve kroniklerde de benzer bir durum söz konusudur (Öz, 2017: 1475). Ayrıca XI ve XIII. yüzyıllarda Uzlar, Peçenekler ve Kıpçaklar gibi Türk kavimleri Macaristan'da yaşamaya başladıkları için Araplar ve Bizanslar onları Türk olarak algılamıştır şeklinde görüşler de bulunmaktadır (Okay, 2012: 5).

1200'lü yıllarda yazılmış olan *Gesta Hungarorum* (Macarların Eylemleri)'da Macarların kökenleri ve yurt tutuş olayı anlatılırken Macar kralları ve soylularının şecerelerine de yer verilmiştir (Öz, 2017: 1476). Bu eserde Macarların bugünkü yurtları olan Karpat Havzasına gelene kadar geçtikleri göç güzergâhları, yurt tutuş koşulları anlatılmıştır. Bunun yanında Hun-Macar akrabalığına da değinilmiştir. Bu kronikte yer alan bilgilere göre Macarların ana yurdu Dentümogyer adını verdikleri İskitya'dır ve bugünkü yurtlarına göç ettikleri yer burasıdır. Hun imparatoru Atilla ve Macarların ilk hükümdarı olan Álmos'un babası Ügyek'in İskitya'nın ilk kralı Yafes'in oğlu Magog'un (Mecüc) soyundan geldikleri yani Hunlar ve Macarların atalarının ortak olduğu anlatılır (Öz, 2017: 1477). Bütün bu hatıralardan dolayı Macarlar arasında hâlâ Atilla ismi yaygın olarak kullanılmaktadır (Halasi-Kun, 1990: 888).

Ayrıca Atilla'nın imparatorluğunun doğu sınırları hakkında bir malumat bulunmadığı için Ural bölgesinde yaşayan Macarların bu imparatorluğa bağlı olup olmadığı bilinmemekle birlikte bu dönemde Macarların Hunları gayet iyi tanıdıkları anlaşılmaktadır. Ancak Atilla'nın ölümünden 10 yıl geçtikten sonra Bulgar-Onogurlarla beraber Kuban bölgesine geldiklerinde Hunlarla doğrudan ilişki kurdukları bilinmektedir. Karadeniz'in kuzeyinde kurulan Hun İmparatorluğu'nun iki önemli halkından biri Hunlar iken diğeri Bulgar-Onogurlar'dır. Bundan dolayı tarihi vesikalarda bu halk bazen Hunlar bazen Bulgarlar olarak geçmektedir. Kuban

bölgesinde yaşayan Bulgar boylarının kayıtlarda Hunlar olarak geçtiği de bilinmektedir. Ayrıca 6. yüzyılda Mogyeri adındaki krallarının adını taşıyan bir halkın da Bizans kaynaklarında Hunlar olarak geçtiği görülmektedir (Németh, 1996: 156).

Gesta Hungarorum'da yer alan efsanelerde de Hun-Macar akrabalığına değinilir. Bu eserde XI. yüzyılda yazılan ana kroniğe dayanılarak Arpad Hanedanlığı'nın Turul Şeceresine yer verilmiştir. Arpad Hanedanlığı'ndan Bizans kaynaklarında da bahsedilmektedir (Öz, 2017, 1477). Bizans İmparatoru Konstantinos Porphyrogennetos (913-959) Peçenekler, Ruslar, Macarlar, Bulgarlar ve Hazarlar hakkında bilgi verdiği *De Administrando Imperio* adlı eserinin 38. bölümünde Árpád Hanedanı'nı bütün tarihsel arka planıyla birlikte ele almıştır (Karatay, 2019: 189; Öz, 2017: 1477). Burada yer alan bilgilere göre Macarların bir bölümü Peçeneklere yenilmiş ve Voyvodaları Levedi önderliğinde Etelköz adını verdikleri bölgeye yerleşmişlerdir. Bu olaydan sonra Hazar Hükümdarı Levedi'yi Macarların hükümdarı ilan etmek için çağırmış ancak Levedi Álmos'un ya da onun oğlu Árpád'ın hükümdar olmasını istemiştir ve böylece Árpád Macarların hükümdarı olmuştur. Ancak efsanelerde Árpád'dan önce babası Álmos'un hükümdar olduğu geçmektedir. *Gesta Hungarorum*'da geçen efsanede Turul Şeceresi aktarılmış ve de bu durum Emese'nin rüyasıyla birlikte verilmiştir. Bu Macarların türeyişini anlatan bir efsanedir ve "Turul Efsanesi" olarak geçer. Buna göre Hz. İsa'dan 819 yıl sonra Kral Magog'un soyundan gelen Ügyek'in İskitya'nın hükümdarı olduktan sonra Önedbelia'nın kızıyla evlenerek Álmos adında bir oğlu olur ancak efsaneye göre Álmos'a isim verilmesi bir rüya sonucu gerçekleşir. Álmos'un annesi ona hamileyken rüyasında Tuğrul Kuşu görür ve doğuracağı çocuğun mucizevi bir çocuk olacağı, onun soyundan krallıkların devam edeceği müjdelendir (Öz, 2017: 1477). Yine efsaneye göre Álmos adının da bu rüyadan ortaya çıktığı ve álom (rüya) sözcüğünden türetildiği söylene de kelimenin etimolojisine bakıldığında Türkçe al- fiil köküne -mış eki getirilerek oluşturulduğu yani *Almış* olduğu bugün kabul edilen görüştür (Öz, 2017: 1478). Bu efsaneye bakıldığında Macarları yurt tutuşundan itibaren yöneten Arpad Hanedanlığı'nın Atilla'nın soyundan geldiği söylenmektedir (Çapraz, 2014: 255). Efsanenin merkezinde bulunan kuş motifi de Türk efsaneleri ve karakterleriyle ilişkilendirilir. Çünkü çeşitli Türk topluluklarında kuş motifi özellikle de doğan sembolik bir değer taşımaktadır. Aynı kronikte Macar kavminin Hungárus olarak geçmesinin de Hun-Macar akrabalığını destekleme amacı taşıdığı düşünülür (Öz, 2017: 1478).

Bir diğer Macar kroniği ise Simon Kézai Kroniği'dir. Simon Kézai Kral IV. (Kuman) László'nun (1272-1290) saray rahibidir ve eserini 1283 yılında yazmıştır. Kézai'nin eserinde de Hun-Macar akrabalığına değinilir (Öz, 2017: 1479-1480). Simon Kézai *Gesta Hungarorum*

adlı eserinde Macar tarihini yazarak Avrupalıların gözünde Macarların kimliğini ortaya koymuştur (İnsel, 2018: 1). Bu eserin temelini Macar-Hun özdeşliği üzerine kurmuştur (İnsel, 2018: 4). Bu düşünce yine efsanelerle desteklenir (Öz, 2017: 1479-1480). Bu efsanelerden biri “Kız Kaçırma Efsanesi”dir (Eckhart, 2010: 1). Bu efsane Macarlar tarafından Etelköz adı verilen Azak Denizi çevresinde yani Karadeniz’in kuzeyinde geçer. İki kardeş olan Hunor (Hun Eri) ve Magor (Macar); Belar’ın (Bulgar) oğlunun karılarını ve Alanlar Hükümdarı Dula’nın kızlarını görürler ve bu kızları kaçırıp onlarla evlenirler. Böylece Hunor’un soyundan Hunlar, Magor’un soyundan ise Macarlar gelmiştir (Eckhart, 2010: 2).

Macarların köken olarak dayandırıldığı topluluklardan biri de Avarlardır. Atilla’nın Hunlarıyla aynı kaynaktan gelen Avarları eski kaynaklar Hunlardan ayırmamaktadır (Karatay, 2006: 86). Avarların devletlerini kaybetmeleriyle birlikte Alman, Slav, Bulgar ve Macar milletleri arasında erimiş olmaları mümkündür (Karatay 2006, 92). Avar dil kayıtlarında *yugruš* “ilk bakan” kelimesinin bulunması onların Bulgarca değil -y Türkçesi konuştuklarını kanıtlamaktadır (Németh, 2019: 96). Avarlar da Tuna’ya kadar ilerlemeleri yönüyle Hunlara benzemektedir. Avarlar ve Macarlar arasındaki akrabalık iddialarına bakıldığında ise Macarlar yurt tuttuklarında Avarların bugünkü Macaristan topraklarında olmamaları bu iddiayı zayıflatmıştır. Macar topraklarında Avarlardan herhangi bir dilsel bulgu da kalmamıştır (Németh, 2019: 92). Ancak diğer bulgular 875 yılında Avarların Macaristan’da olduğunu göstermektedir (Kurat ve Acar, 2011: 109). Macarlar arasındaki Avar soyundan gelme düşüncesi ise Nagyszentmiklos hâzinesi verilerine dayandırılmaktadır (Halasi-Kun, 1990: 888).

Macarların Türk kökenli oldukları tartışması sadece destanlardan kaynaklanmamaktadır. Macarlar uzun yıllar boyunca Altay kavimleriyle iç içe yaşamışlardır (Çapraz, 2014: 255). En çok kabul gören görüşe göre Macarlar Ural Dağları’nın eteklerinden göç etmelerinin ardından uzun yıllar boyunca Türklerin egemenlikleri altında yaşamışlardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Türklerle iç içe yaşarken Türkleşmişler ve dönemin yabancı kaynaklarında kendilerinden Türk olarak bahsedilmiştir. Macarların etnik kökeni meselesinin ortaya çıkmasındaki en temel mesele de buradan ortaya çıkmıştır (Çapraz, 2014: 258). Insel Macarların bugünkü yurtlarına geldiğinde Türkçe konuştuklarını belirtmiştir (İnsel, 2018: 4).

Eski Macarlarda hem yöneticilerin hem halkın Türk şahıs ve kabile adlarını aldıkları görülmüştür: Arpad, Zulta, Taş, Taksony, Üllö, Kaplony, Bors, Kartal, Akos, Ajtony, Ond, Bulcsu, Gyula, Turul, Baja, Kurt gibi. Gerek bu durum gerekse arkeolojik buluntular Macarların yönetici tabakasının Türklerden olduğunu göstermektedir (Baştav, 2003: 29).

2.1.1. Hazar Devleti Döneminde Türk-Macar İlişkileri

Türk-Macar ilişkileri tarihi süreçteki ilk dönemi Macarların *Honfoglalás* adını verdikleri yurt tutuş dönemi yani bugünkü yurtlarına gelmeden önce Hazar Kağanlığı'nın egemenliği altında geçirdikleri zamandır. Bu devir Macarlar için karanlık bir çağdır çünkü bu çağı aydınlatacak derecede yeterli tarihi belge bulunmamaktadır. Macarların kökenlerinin ne olduğu tartışmalarına yol açan da budur (Doğan, 2007: 2). Ancak bu sırada başka milletlerin yazmış oldukları kroniklerde Macarlardan bahsedilmektedir (Öz, 2017: 1474). Macarlar Hazar hâkimiyeti altında yaşarlarken Macarlar içerisinde aristokrat bir grup Hazar kağanı tarafından seçilerek yönetici pozisyonlarında bulunmuştur (İnsel, 2018: 5).

Hazarların siyasi kökeni ve hanedanı Köktürklere dayanmaktadır. Hazarlar teşkilat olarak Batı Köktürk Kağanlığı'nın uç beyliği vazifesini görmekteydiler (Karatay, 2015c: 214). Köktürk Devleti Kafkasların kuzeyinde bulunan Kırım'a kadar topraklarını genişletmiştir (Karatay, 2009: 56). 603 yılından itibaren Batı Köktürk Devleti'nin gücü azalmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Kafkaslarda Bulgarlar güçlenmeye başlamışlardır. 630'dan itibaren Köktürklerin Karadeniz'in kuzeyinden tamamen çekilmesiyle birlikte Hazar bölgesindeki yöneticiler bağımsız davranmaya başlamışlardır (Karatay, 2009: 56).

630 yılından itibaren Bulgarlar ve Hazarlar iki büyük kavim olarak ortaya çıkmışlardır. Her iki kavim birliğinin başında da Köktürk kökenli yöneticiler bulunmaktadır (Golden, 1971: 149). Hazarlar 640'lı yıllardan itibaren kendi bağımsızlıklarını ilan ettiler (Karatay, 2015c: 214). Onogur Bulgar birliği olarak gelişen Bulgar Devleti 670'li yıllarda Hazar hâkimiyetine girerek IX. yüzyıl sonlarına kadar onların egemenliğinde kalmaya devam etmiştir. Onogurların o zamana kadar savaşla işi olmadığı için sayıları artmıştır (Karatay, 2020a: 20). Onogur (Ugri) adlı bu halk 862 yılında Batıda görülmüştür (Karatay, 2020a: 22). Hazarlardan kaçan Bulgarlar Tuna'nın kuzeyine gitmişlerdir (Karatay, 2013b: 274).

Arap kaynaklarına göre Bulgar Türkleri ile Hazarların aynı dili konuştuklarına ve aynı etnik kökene sahip olduklarına dair bilgiler bulunmaktadır. Hazarların ise Sabirlerin devamı olduğu görüşü yaygındır (Golden, 1971: 151). Sabirler etnik köken olarak farklı unsurlara dayanmaktadır. Zeussé'e göre Sabirler Hun-Bulgar milletindendir (Németh, 2019: 123). Schafarik ise Hunlarla akraba olduklarını düşünmektedir. Florinski Slav olduklarını iddia etmektedir. Munkácsi Sabirlerin Moğol, Patkanov Macar, Vogul ve Ostyak gibi Fin-Ugor boylarından olduğunu, Géza Fehér ise Macar olduklarını düşünmektedir (Németh, 2019: 124). Németh'e göre Sabirler Hazarlarla birbirinin aynıdır (Németh, 2019: 127). Yani bütün bunlara bakılarak Hazar Devleti Bulgar ve Köktürk unsurlarından meydana gelmektedir denilebilir

(Golden, 1971: 152). Konstantinos Porphyrogenetos'un eserinin "De Administrando Imperio" bölümünde Macarlardan Savardi olarak bahsedilmektedir ve bu ad Türkçe Sabir ulusunun ismine dayanmaktadır (Németh, 2019: 121). Suvarlar ya da Sabirler Hunlardan sonra Kafkaslara gelmiş bir topluluktur (Karatay, 2010a: 99). 6. yüzyılda Suvarlar güçsüzleşirken Hazarlar yükselmeye başlamışlardır. Yani aynı topluluk isim değişimine uğramıştır. Bunu Türkmen kelimesinin Oğuz kelimesinin yerine geçmesi gibi düşünmek mümkündür. Hazar isminin Suvar isminin Farsça söylenişi olduğu görüşü de bulunmaktadır (Karatay, 2013c: 337). Bütün bunlardan anlaşılabilecek şey Hazarların Suvar boy birliğinin üyelerinden biri olduğudur (Karatay-Demirtaş, 2019: 319).

Macarlar anayurtları olan Ural Dağları bölgesinden ayrılarak önce Batı Sibirya'ya 463 yılında da Kafkasya bölgesine gelerek Onogurlar başta olmak üzere başka Türk kavimleriyle birlikte milattan sonra IX. yüzyıla kadar Köktürk hâkimiyeti altında yaşamışlardır ve bu dönem Macar-Türk ilişkileri açısından önem taşımaktadır (Yusufoğlu, 2006: 14). IX. yüzyıl başlarında Macarlar ilk yurtları olan Ural Dağları civarındaki bölgeden Türk baskıları sonucu İdil Dağları'nın aşağısına inerek Köktürk hâkimiyetindeki Hazarların elindeki Don ve Kuban bölgesine gelmişlerdir (Dilbaş, 2013: 140). Bu devirde Macarlar Köktürklere bağlı olan Hazarlarla birlikte yaşamışlardır (Eckhart, 2010: 5). Macarlar ve Hazarlar birlikte yaşadıkları süre boyunca sorun yaşamamışlardır (Takács, 2015: 324). Konstantinos bu coğrafyaya "Levedia" adını vermiştir. Macarlar bu coğrafyada yaşarken Kiev civarı başta olmak üzere Tuna ve Kırım yarımadasına akınlar yapmışlardır (Dilbaş, 2013: 140). Türkler ve Macarlar Batı Sibirya'da Bulgar Türkleriyle komşu oldukları için bu dönemde Türkçeden Macarcaya birçok kelime geçmiştir. Atilla'nın ölümünden 10 yıl sonra yani 460'lı yılların ilk yarısında Macarlar Azak Denizi'nin doğu kıyılarına göç etmişlerdir. Burası Onogur Bulgar yurdu. 830 yılında Macarlar buradan Levedia'ya göç etmişlerdir. Bu bölge Don ve Dinyeper nehirleri arasındadır. Buradan da 889'da Etelköz'e geçmişlerdir (Akın, 1982: 3). Bu göç sırasında Macarların başında büyük başbuğları olan Levédi vardır. Bu nedenle ülkelerine Levedia adını vermişlerdir (Németh, 2019: 189). Bu ülkenin sınırları Tuna'ya kadar uzanmaktaydı. 870 yılında Macarları Tuna'nın aşağı tarafındaki Hristiyan Bulgarları izlemişlerdir (Németh, 2019: 190).

Macarlar Köktürklere bağlı olarak yaşadıkları sürede başta askeri teşkilat olmak üzere neredeyse tamamen Türkleşmişlerdir. İlk kez bu sırada Köktürk yazısıyla karşılaşmışlar ve batıya göçtükten sonra hem siyasi hem de kültürel yönden Türklere benzemişler ve etnik yönden de değişim göstermeye başlamışlardır (Eckhart, 2010: 5). Hazarlar Macarları

Peçeneklere karşı tampon olarak kullanmak istediklerinden onları Peçeneklerle mücadele etmeye teşvik etmek için Levedi'ye eş olarak bir Hazar prensesi vermişlerdir. Peçeneklere karşı Macarları daha çok güçlendirmek isteyen Hazarlar onları teşkilatlandırmaya çalışmış ancak amaçlarına ulaşamamışlardır. Nitekim Macarlar Peçenek baskıları nedeniyle batıya çekilmişlerdir. Hazarlar doğuda Oğuzların yardımıyla Peçenekleri yenmişler batıda da bunun için Macarlardan yardım almışlardır. Hazar Kağanı bu nedenle Levedi'yi Macarların reisi ilan etmiş ancak Levedi'nin bu teklifi kabul etmeyip kendisinin yerine Álmos'un oğlu Árpád'ı tavsiye etmesiyle Árpád Macarların reisi olmuştur (Dilbaş, 2013: 142). Bu durum hem Árpád'ın reisliğine meşruiyet kazandırmış hem de Macar-Peçenek çatışmasında Hazarların da önemli bir yere sahip olduğunu göstermiştir (Dilbaş, 2013: 143). Árpád, hanedanın tek yetkili hükümdarı olmayıp yedi Macar boyunun beyleri içerisinde en önde gelenidir. İlerleyen dönemde bu yedi boydan birisi olan Macar kabilesinin isminin daha sonra bütün kavme verilmesi Árpád'ın Macar kabilesinin reisi olduğu ihtimalini yükseltmektedir.

IX. yüzyılda Köktürk Devleti'nin yıkılmasının ardından Macarları, içlerindeki en güçlü kabile olan Macar boyu yönetmeye başlamış ve bu isim ilerleyen süreçte kapsamını genişleterek bütün milletin ismi hâline gelmiştir. Fin-Ugor kökenli bir kabile olan ve daha sonra Türkleşen Megyer (Macar) adındaki kabile birçok kabileyi hâkimiyeti altına almıştır. Bu kabileler; Nyek, Kürt-Gyarmat (ilk isim Türkçe), Tarjan (Tarhan ikinci kral demektir ve Türkçedir) kabilesi ile Jenö (Türkçe unvan adı) ve Ker (Türkçede dev gibi büyük anlamında) kabileleridir. Bunların arasında Hazarlara isyan etmiş olan Kabarlar da bulunmaktadır (Eckhart, 2010: 6). Bu kabileler buradan göç etmişler ve Peçeneklerin yaşadıkları bölgeye gelmişlerdir. Birlikte yaşadıkları sıralarda Macarlar Kabarlardan Hazarca öğrenip kendileri de onlara Macarca öğretmişler ve böylece iki dili de iyi konuşan bir topluluk olmuşlardır. Aziz Istvan dönemine gelinceye kadar Macarlar arasında Türkçe konuşmak oldukça yaygındır. Hatta Macarlar iki isim kullanmışlardır. Bu isimlerden biri Türkçe biri Macarcadır. İki isimli olmak o dönemde önemli bir itibar göstergesidir (Eckhart, 2010: 7).

Macarların maddi ve manevi olarak temellerini oluşturan Magna Ungaria'da İdil Bulgarlarına dayanmaktadır. Burada Hazar hâkimiyeti altında yaşadıkları için onların etkisi altında yaşamışlardır (Németh, 2019: 195).

830-889 arasında Karadeniz'e yakın Don ve Dinyeper Nehirleri arasında, Levedia bölgesinde Macarların asıl büyük yedi kabilesi yaşamışlardır. Bu kabileler daha sonra Hazar töresine uygun bir biçimde Álmos'un oğlu Árpád'ın başkomutanlığında saldırılarla baş etmek için Moldova ve Basabya'ya yani daha batıya doğru göç etmişlerdir (Eckhart, 2010: 8).

Macar boy isimleri sadece Konstantinos'ta geçmektedir. Bu boylar: Kabar, Nyeki, Megyeri, Kürtü, Gyermatu, Tarjan, Jeney, Keri ve Keszi'dir. Németh; Nyeki ve Megyeri dışındaki diğer boy isimlerinin Türkçe olduğunu belirtip anlamlarını; kürtü “çığ”, gyermatu “yorulmaz”, tarjan “tarkan”, jeney “bakan”, keri “dev gibi büyük”, keszi “kesek, parça” olarak vermektedir. Berta ise bu beş boy isminin hepsinin Türkçe olduğunu ve organ adlarının mecazi kullanımları olduğunu ileri sürmüştür: kürt “göğüs”, gyarmat “sırt”, jenö “yan taraf”, kër “geri”, keszi “kesek, parça”, tarjan “tarkan”. Bunların dışında sekizinci bir boy olarak Hazarlardan ayrılan Kabarlar görülmektedir. Hazar ırkından olan Kabarlar Hazar yönetimiyle aralarının bozulması sonucu yedi Macar kabilesinin yanına yerleşmiştir (Karatay, 2020a: 39-40). Bugün Macarca konuşmaya devam eden Sekellerin Kabarların devamı oldukları düşünülmektedir (Karatay, 2020a: 41). Sekeller sosyal yapı ve adetleri yönünden Türklere daha yakındır. Yazıları Orhun Yazıtları ile neredeyse aynıdır ancak üzerlerinde Bulgar ve Macarların tesiri fazladır (Ögel, 1945: 481). Németh'e göre Atilla'nın ölümünden sonra Hun milletinin ismi değişmiş ve Bulgar adı kullanılmaya başlanmıştır ve bu isim Çuvaşların eski ismidir. Németh'e göre Bulgar Atilla'nın ölümünden sonra ortaya çıkan politik bir adlandırmadır (Németh, 2019: 101-103). Karatay Bulgar devlet yöneticilerinin Atilla'nın soyundan geldiklerini düşünmektedir (Karatay, 2015a: 313). Bulgar Hanları listesinin bu ihtimali kuvvetlendirdiğini ve Macarların da kendilerini köken olarak Atilla'ya dayandırmasının nedenlerinden birinin bu olduğunu belirtmektedir (Karatay, 2008: 56).

Németh, Nyék boy adının Macarca kökenli olduğunu ancak Hun-Bulgar savunma hattına yönelik bir isim olduğunu belirtmektedir (Németh, 2019: 165). Megyer boy adı ise *Megyer*, *Megyerics*, *Megyerő*, *Megyered*, *Megyerke* yer adlarında varlığını sürdürmektedir. Megyer ve Magyar biçimleri tarihi kaynaklarda birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bugün Macar milletinin ve dilinin adını belirtmek için kullanılan *Magyar* ismi geçmişte tek bir boy adını bildiren *Megyer* adına dayanmaktadır (Németh, 2019: 166-167). Bugünkü Macar kelimesi *mogyeri* sözcüğünden gelmektedir ve bu sözcük içerisinde Türkçe *eri*, *iri* “insanı” kelimesini barındıran birleşik bir sözcüktür. *Qum eri* “kum adamı, kumda yaşayan”, *Türk eri* “Türk adamı”, *Rum eri* “(Doğu) Roma adamı, Yunan” biçimlerinin varlığı da bu durumu desteklemektedir. *Mogy eri* sözcüğü de bu bağlamda *Manş adamı* manasında kullanılmaktadır. Bu birleşik yapı Bulgar Türkçesine dayanmaktadır. Bulgarlar kendi boy birliklerinin bir parçası olan Macarları Türk kültürüne göre organize etmişlerdir. Bulgarcada bu boyun adı madž-eri şeklindedir ve Macarlar da daha sonra kendileri için bu adı kullanmışlardır (Németh, 2019: 168-169). Kürtgyarmat boyu ise Kürt ve Gyarmat olarak ikiye ayrılmaktadır. İki boyun birleşmesi sonucu boy adlarının da birleşmesi durumu Türklere de görülebilen bir durumdur.

Kürt adına 1138/1139 tarihli kayıtlarda Kurtu biçiminde, 1156 yılındaki kayıtlarda ise Kurt biçiminde rastlanmakta ve ilerleyen zamanlarda Kirth, Kurtu, Kyurth şeklinde görülmektedir (Németh, 2019: 170). Gyarmat boyu ise hem o dönemde hem de günümüzde Başkurdistan'daki en güçlü boylardan biridir. Bu durumun ve tarihlerinin farkında olan Başkurtlar Yedi Macar boyundan en önemlilerinden birinin Gyarmat boyunun olduğunun farkındadırlar (Németh, 2019: 172-173). Gyarmat boyunun Başkurtlar'daki karşılığı Yurmatı boyudur. Ancak bunun dışında Sarmat boyuna da dayanmaktadır. Genel Türkçe y sesinin karşılığının Macarcada gy sesi olması da bunu destekler niteliktedir: *yula=gyula*, *yas=gyász* gibi. Bu sesin Çuvaşçadaki karşılığı ise s sesidir (Karatay, 2004: 6-7).

Yedi Macar boy adlarından biri de Tarján boyudur. Bugünkü adı Terény olan Terian Árpád döneminde Nógrád civarında bir köyün adıdır. Bu kelimenin fonetik gelişimi ise muhtemelen Tarján> Tër(j)án> Ter(j)én> Terény biçimindedir. Yedi Macar boyundan biri olan Tarján boyunun Türkçede bir rütbe olan Tarxan isminden geldiği bugün bilinmektedir. Bu kelimenin orijinali tarxan iken Macarcadaki biçimi Tárkány'dır (Németh, 2019: 173). Bu sözcüğün Eski Türkçedeki manası “sadrazam” ünvanıdır. Tarxan ünvanı yine “sadrazam” anlamında Hazarlarda ve Tuna Bulgarlarında da yer almaktadır (Németh, 2019: 174-175). Bir diğer boy olan Jenő boyunun Macar vesikalarında geçen biçimleri *Jeneu*, *Jenew*, *Jenw*'dir. “nâzır” anlamındaki Jenő sözcüğünün Türkçedeki karşılığı İnek (İneğ) şeklindedir. Türkçede “danışman, nâzır” anlamındaki *inaq* da Tarján gibi bir rütbe ismidir. Bunun Bulgar Türkçesindeki karşılığı yănăx biçimidir (Németh, 2019: 177). Uygurcadaki karşılığı ise rütbe adı olarak görülen ve “inanç, güven” anlamına gelen inanç kelimesidir. Macarcada da bulunan ve Árpád döneminde hem kişi hem de rütbe adı olarak kullanılan Ínáncs, Türk yazıtlarında kişi ya da rütbe adlarının türetilmesinde kullanılan İnanču biçiminde geçmektedir. İnal kelimesi Uygurcada rütbe adı olarak kullanılırken Çağataycada ise “hükümdar, kağan”, inalčik “hükümdar, prens” olarak geçmektedir. Bulgarcada ise bu sözcüğün başında y- sesi ile kullanılmaktadır. Bu durum Türkçede kurallıdır (Németh, 2019: 178). *Tarján* ve *Jenő* “devlet başı” anlamındadır ve bu durum Yedi Macar boyu hakkında da mâlumat vermektedir. Birbirlerinin yanında organize olan bu boylar Kürtgyarmat boyunun ardından gelmektedir. Buraya kadar verilen boylar yönetici boylardır. Bundan sonraki boylar ise bunlara göre daha az önem taşımaktadır. (Németh, 2019: 180).

Bir diğer boy adı olan *Keszi* bugün *Kesz*, *Keszi*, *Kesző*, *Keszű* yer adlarında varlığını sürdürmektedir. Bu kelime *Kesző*'den gelmektedir. Daha eski biçimi ise *Kesey*'dir (Németh, 2019: 181). Sözcük sonuna gelen küçültme eki -ey/-ő yerini -i ekine bırakmıştır. Böylece temel

hâli Keszey olan sözcük Keszi biçimine dönüşmüştür. Kesey boy adının Türkçedeki anlamı “kısım, parça, kol”dur. Kes- kökünden türeme ihtimali yüksektir (Németh, 2019: 182-183). *Yulaman* (*Gyula*) boyu Başkurlarda *Yulay* olarak, Macarcada da *Gyulaj* olarak geçmektedir. - j eki Macarcada *Yulay* (*Julaj*) hâlinde de bulunmaktadır. *Yulan* boyu Başkursitan’da bulunduğu bilinen bir boydur. Umumi bir boyu adı olmayan *Yula* Bulgar hükümdarlık listesinde Atilla’nın hükmettiği boy olan ve Avrupa Hun Devleti’nin yıkılmasıyla büyük bir coğrafyada hâkimiyetini devam ettiren *Yula/ Džula* boyudur. 9. yüzyılda Peçeneklerde de bir *Yula* boyu bulunmaktadır (Németh, 2019: 183-184). Macarlarda *Gyula* adında bir hanedanlık, halk ve boy vardır. Bu halk Árpád hanedanlığına bağlıdır ve Yedi Macar boyundan biri değildir. *Gyula* adı Eski Macarcada hem isim hem de bir unvan olarak kullanılmıştır. 860-870 yıllarında yazılmış olan İslami kaynaklara bakıldığında *Gyula* idari bir isimlendirme olarak geçmektedir. Bu grup yurt tutuştan sonra Erdel’de yayılmıştır. Erdel hükümdarlarına *Gyulalar* adı verilmiştir. Yani *Gyula* adı bazen isim, bazen hükümdarlık ismi olarak geçmektedir. Başkurdistan’da Macarca *Gyula-Yula* boy adı bulunmaktadır. Bu boy adı Árpád döneminde ortaya çıkmıştır. Bu boy bilinen Yedi Macar boyu içerisinde değildir. Bu isim Eski Macar boyunun adları ve Erdel voyvodalarının ünvanlarıyla aynılık göstermektedir (Németh, 2019: 186-187).

2.1.2. Peçenekler ve Kıpçak Göçleri Döneminde Türk-Macar İlişkileri

Türk-Macar ilişkilerinin ikinci dönemini Kıpçaklar ve Peçeneklerle birlikte yaşadıkları zaman oluşturmaktadır. X. yüzyılda günümüz Macaristan topraklarına yerleşmiş olan Peçenekler XIII-XIV. yüzyıllarda Macarların arasında benliklerini tamamen kaybetmişlerdir. Kıpçaklar ise 1239 yılından sonra Moğol istilasından kaçarak Macaristan’a gelmişlerdir. Kıpçaklar da Peçenekler de Macar ordusunda görev almışlardır (Doğan, 2007: 4).

Kumanların baskısına uğrayan Peçenekler önlerinde bulunan Macarları batıya doğru iterek Macarların bugünkü yurtlarına göç etmelerine sebep olmuşlardır. Peçeneklerin Macarlarla olan ilişkileri bununla son bulmamıştır. Peçenekler Macaristan topraklarına girmişler, Macar boylarıyla karışmışlar ve hem Macar tarihinde önemli bir rol oynamışlar hem de Türk ve Macar ilişkilerinde ortak bir payda oluşturmuşlardır. Bálint’un *Gesta Hungarorum* adlı kroniğini yalnızca Macarların anayurtlarından bugünkü yurtlarına gelinceye kadarki süreci anlatmakla kalmayıp Peçeneklerden de bahsetmektedir (Dilbaş, 2013: 137).

Bütün bunlara bakıldığında Macarlar XI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Slav bölgelerine özellikle de Don ve Dinyeper bölgesine akınlarda bulunmuşlardır. Oğuz ve Kumanların baskılarından kaçan Peçenekler de Macarlarla aynı yere gelip onları yerlerinden etmişlerdir (Eckhart, 2010: 7). Macar-Peçenek ilişkileri ilk olarak Peçeneklerin İdil Nehri’nin batısına

geçmesiyle başlamıştır. Peçenekler burada Macarlarla karşılaşmışlardır (Dilbaş, 2013: 140). Daha sonra Oğuzlar ve Hazarlar tarafından İdil ve Ural bölgesinde mağlup olan Peçenekler Etelköz'e gelip Macarları ikinci kez yerlerinden etmişlerdir (Takács, 2015: 324).

Bundan önce ise Macarların Don boylarına çekilmesinin Peçeneklerle bağlantılı olması mümkündür. Ancak bu kesin değildir. Bu nedenle Macarlarla Peçeneklerin bilinen ilk karşılaşması Don boylarında meydana gelmiştir. Bu coğrafyada yani Levedia'da Macarlar ve Peçenekler arasında çok ciddi çatışmalar meydana gelmiştir. Hatta bu durum Macarları yok olma tehdidiyle karşı karşıya getirmiştir. Peçenek hücumlarının şiddeti bu coğrafyada Macarların daha fazla tutunamamasına yol açmıştır. Bunun sonucunda Macarlar 885'te batıdaki Orta Dinyeper yönüne doğru çekilerek reisleri Levedi'nin liderliğinde "Etelköz" adlı coğrafyaya yerleşmişlerdir (Dilbaş, 2013: 141). Peçenek saldırılarından sonra Macarlar bölünmüşler ve bir kısmı güneye doğru ilerlemiş diğer grup ise daha da güneye inerek Kafkasları geçip Gürcistan ve Tiflis'e gelmişlerdir. Buraya gelen Macar kavimleri Szavard adıyla anılmışlar ve varlıklarını XI. yüzyıla kadar sürdürmüşlerdir. Ancak zamanla burada asimile olmuşlardır. Türkler gibi göçebe olan ve batıya yönelen daha kalabalık Macar kavimleri ise Peçeneklerin önünden kaçıp Magna Hungaria (Hakiki Macaristan) da bugünkü Başkurdistan bölgesinde kaldılar. Macarlar uzun yüzyıllar boyunca doğuda kendilerinden bir grubu terk ettiklerini asla unutmamışlardır (Eckhart, 2010: 7).

Hafızalarında hâlâ Orta Avrupa'ya yerleşmelerinden ve Hristiyanlaşmalarından önce doğuda bir yerlerde eski vatanlarının olduğu bilgisi yer almaktaydı. Bu yüzden doğudaki soydaşlarını bulmak amacıyla Dominiken tarikatı mensubu Macar rahip Julian doğuda kalan akrabalarını da yeni dinlerine katmak için 1235'te yolculuğa çıkmıştır (Aydın, 2021: 1). Julian ve yanındaki dört rahip 1253'te bu bölgeye gelip onları buldular ve Macarca konuşabildiler (Eckhart, 2010: 7). Julian ülkesine döndükten sonra bugünkü Başkiriya bölgesinde İtil Bulgarlarının başkentine yakın bir coğrafyada hafızalarındaki Büyük Macaristan'ı bulmuştur (Aydın, 2021: 1). Julian'dan önce bu yolculuğa gidip doğuda Macarca konuşan bir halka karşılaşan kişi Otto olmuştur. Julian, Otto'nun başlattığı bu görevi devam ettirmek için bu yolculuğa çıkmıştır. Aslında doğuda eski bir Macar yurdunun bulunduğu düşüncesi Latin kaynaklarına kadar dayanmaktadır (Aydın, 2021: 3). Başkurt kabile adlarında izlerine rastlanan bu Macar kabilelerinin Moğol İstilasası sırasında yerli kavimlerin arasında eridikleri düşünülmektedir (Eckhart, 2010: 7).

Konstantinos Macarların Karpat Havzası'na gelmeden önce Kangarlar yani Peçenekler tarafından mağlup edildiklerini ve Macarların bir kısmının da Kafkasların güneyine yani İran

tarafındaki Tiflis civarına yerleştiklerini bildirir. Bunlara Macarların eski adı olan Savartoi Asphaloi adı verilmektedir. Diğer bir grup ise Levedi liderliğinde batıya göç etmiştir. Ancak Moğol istilası sebebiyle doğuda kalan Macarlar kayboldu da Başkurdistan'daki kavim adlarında bu Macar zümresinin izlerine rastlanmıştır. Bütün bunlar Konstantinos'ta şöyle geçer: *“Lakin bu zamanda onları Türkler diye değil, bazı sebeplerden dolayı Savard Asfaloi diye adlandırıyorlardı. Türkler ve o zaman Kangarlar diye adlandırılan Peçenekler arasındaki savaşta Türklerin ordusu yenilmiş ve ikiye ayrılmıştı. Bir kısmı doğuya gitmiş, “Pers” ülkesine yerleşmiş ve bunları bugüne kadar Türklerin eski ismi olan Savard Asfaloi diye adlandırmışlardı, diğer kısmı ise reisleri ve komutanları Levedi ile birlikte yerleşim amacıyla batıya şimdilerde Peçenek kavminin oturduğu Etelköz diye adlandırılan sahaya gitmişti.”* De administrando imperio'ya göre “Etelköz” adı verilen bölge Dinyeper, Bug, Dinyester, Prut ve Seret nehirleri arasında bulunmaktadır. Macarların bu coğrafyada Peçenekler tarafından ikinci kez sıkıştırıldığı bilgisine göre Etelköz'ün Dinyester ve Tuna arasında bulunması yüksek bir ihtimal dâhilindedir (Dilbaş, 2013: 141). Konstantinos'un eserinin 37. bölümünde geçen bilgilere göre Hazar-Oğuz saldırıları sonucunda yurtlarından ayrılan Peçenekler Macarları yenerek onların topraklarına yerleşmişlerdir. Yine eserin 38. bölümüne bakıldığında Kangarlar yani Peçenekler Hazarlara yenilerek Macarların topraklarına gelmişlerdir (Dilbaş, 2013: 142).

Bizans ve Tuna Bulgarları arasında 890 yılında çıkan savaşta Hazar birlikleri de Bizans ordusunda yardımcı kuvvet olarak yer almışlar, Bizans İmparatoru VI. (Bilge) Leon Bulgarlarla başa çıkamayacağını düşünerek 894'te Macarlardan yardım istemiştir. Macarlar bu yardım isteğiyle ilk kez Avrupa devletlerinin işlerine karışmaya başlamışlar, Tuna Nehri'nin sağ kıyısına geçmeye başlayarak Bulgar topraklarını yağmalamışlar ve Bulgar başkenti Preslav'a kadar ilerlemişlerdir. 895'te Bulgarlar ve Peçenekler Macar topraklarına girmiş ve onları yenmişlerdir. İmparator Konstantinos bu olayı *“Türkler sefere gittikleri zaman Peçenekler Simeon'la beraber Türklere karşı yürüdüler, ailelerini yok ettiler ve topraklarının korunması amacıyla geride bıraktıkları Türkleri berbat bir halde sürdüler.”* şeklinde anlatmışlardır. 895-896 yıllarına gelindiğinde Macarlar Peçenek saldırılarından kaçmak için girdikleri yurt arayışının sonunda Verecke Geçidi'ni geçip Karpatlar Havzası'na inmişler ve Tuna-Tisa nehirleri ve Balaton Gölü çevresini yurt tutmuşlardır. Macarların bir bölümü de Peçeneklerin önünden kaçıp Erdel Boğazı'nı geçip bugünkü yurtlarına yerleşmişlerdir (Dilbaş, 2013: 143). Macarların Karpat Havzası'na girmesi sonucunda Peçenekler onlardan boşalan yerlere yerleşerek yüz elli yıl süresince Karadeniz'in kuzeyinde Don'dan Tuna'ya kadar uzanan bozkıra hâkim olmuşlardır (Dilbaş, 2013: 145). Bu tarihten sonra da Peçeneklerle ilişkiler sürmeye devam etmiştir. Peçenekler kuzeyden, doğudan ve güneyden Macaristan'a

gelmişlerdir. X. yüzyılın ortalarından itibaren artık Macarların kuzeydeki komşuları Peçenekler olmuştur (Dilbaş, 2013: 146). Árpád zamanından itibaren Macaristan'ın batı sınırlarına gelen Peçenekler Sopron ve Mosony bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Aziz István devrinden itibaren Peçenekler Macaristan'ın doğu sınırını korumakla vazifelendirilmişlerdir. Macaristan'ın hemen hemen bütün bölgelerine yerleşen Peçenekler askerî açıdan büyük fayda sağlamışlar ve XII. yüzyıldan itibaren Peçenekler Macarlar üzerinde fazlaca etkin olmuşlardır. Ancak ilerleyen zamanda Macar devleti güçlenmiş, Moğol istilası nedeniyle Peçenekler Macar topraklarına gelememişlerdir. Tüm bu sebeplerden dolayı Macaristan'daki Peçenekler Hristiyanlığı kabul etmişler ve Macarlaşmışlardır. Bu nedenle de Macarlar üzerindeki Peçenek etkisi azalmıştır (Dilbaş, 2013: 148). Macaristan'daki Peçenek yerleşim yerleri Fertő Gölü çevresinde, Balaton Gölü yakınları, Raba, Tuna, Drava, Körös ve Maroš nehirleri çevresidir (Nagy, 2013: 158).

XIII. yüzyıldan itibaren Macar kaynaklarında Peçeneklerden daha az bahsedilmeye başlanmıştır. 1052 senesinde Peçenekler ilk kez Macarlarla birlikte Alman Kralı III. Henrik'e karşı yapılan mücadele görülmektedir. Macarlar devlet olarak teşkilatlandıkça Peçenekler de yerleşik hayata geçmişler ve Macar asilzadelerinin hizmetinde bulunmuşlardır. Peçenekler zamanla yerleşik hayata geçip Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Macarlaşmışlardır. Peçeneklerden kalan izlere bakıldığında; yer isimleri olarak Csamul (çamurlu yer), Csát (iki derenin birleştiği ıslak yer), Korhány (istihkâm, yığılmış toprak) oluşan yer adları: Tebe=tepe, Balkány (sulak yer), Tokáj (nehir kıvrımı veya orada bulunan orman); şahıs isimlerinden oluşan yer adları: Örkény, Töbörösök, Karcsa; Peçenek boy adlarından kalanlar: Tomaj, Eger kalesinin yakınında Maklár, güney Erdel'de ise Tatran isimleri bulunmaktadır (Dilbaş, 2013: 149).

Macarların bugünkü yurtlarına gelmelerinin en büyük nedeni Bulgar ve Peçeneklerin saldırılarıdır ve bu yüzden Morovya'dan çıkmışlardır. Macarlar Tisa Nehri'nin yakınlarına yerleşerek batıya ve güney batıya seferler yapmışlardır. Bu yönleriyle de Hunlara benzemektedirler. Daha sonra Tuna'yı geçerek oradaki tepelere yerleşlerdir. Macarlardan önce bugünkü Macaristan coğrafyasında kimlerin yaşadıkları ise bilinmemektedir (Eckhart, 2010: 9). IX. yüzyıla gelene kadar buradaki varlıkları uzun sürmeyen Hun ve Germen kabilelerinin varlıkları bilinmekle birlikte Macarların buraya geldikleri esnada Slovak ve Germen kabilelerinin olduğu görülür (Eckhart, 2010: 10).

Slavlaşmış Bulgarlar ya da batıya giden Türklerden bu coğrafyada kalan izler olarak Moruş, Temes, Szamos gibi ırmak isimleri bulunmaktadır. Türkçe etkisinin bugünkü izlerinden

biri de Macar aile büyüklerinden bazılarının Türkçe isimlere sahip olmalarıdır (Eckhart, 2010: 11). O dönemde Macarların yönetim tabakasının Türk olduğu ve Türkçe konuştuklarına dair bilgiler kuvvetlidir (Baştav, 2003: 5). Macarlar geldikleri bu coğrafyada Slavlarla bir süre iç içe yaşamışlar ve zamanla Slavlar Macarların içerisinde kaybolmuşlardır. Bugün Macarcadaki Slavca kelimeler bu dönemden kalmadır (Eckhart, 2010: 13).

Macarların Hristiyan olmadan önceki dinleri hakkında ise Türkler gibi atalar kültürüne inandıkları, ölümlerini silahları ve atlarıyla beraber gömmeleri gibi bilgiler dışında pek de bir mâlumat yoktur. Ancak Hristiyan olduktan sonra da eski dinlerine ait inançları Hristiyanlık'a uyarlamışlardır (Eckhart, 2010: 14-15).

Macarlar Slav, Cermen, Latin ve Grek gibi farklı toplulukların arasına yerleşerek düzensiz bir hayat sürmeye başlamışlardır. Bu durumda Macarların Hunlar, Avarlar ve doğudan gelen tüm Türk kavimleriyle aynı sonucu yaşamalarına sebep olması kaçınılmaz olmuştur. Bunu fark eden Macarların milli hanedanı olan Árpádlar çözümü Hristiyanlığı kabul etmekte bulmuşlardır. Çünkü Macarların Batı medeniyet dairesine girmekten başka çareleri yoktu. Bu nedenle Katolikliği seçmişlerdir (Baştav, 2003: 5).

Macarlar bugünkü topraklarına geldikleri ilk andan itibaren 50 yıl boyunca Avrupa içlerine kadar seferler düzenlemişlerdir. Bu durum Avrupalıların Macarlardan da Hunlar gibi korkmalarına yol açmıştır (İnsel, 2018: 5). Macarlar 6. yüzyılın sonundan itibaren Urallardan yola çıkmış ve Don boyu civarına yerleşmişlerdir. Daha sonra Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru ilerleyerek Karpat Ovası'na yerleşmişlerdir. 895-902 arasında Batı Hristiyanlarına akınlar düzenleyerek İtalya'ya girip İspanya'ya kadar ilerlemişlerdir. 955 yılında gerçekleşen Lechfeld yenilgisinden sonra bu akınlar durmuştur (Aydın, 2021: 2). Macarların Hristiyanlaşma süreci Géza (970-997) döneminde başlamıştır (Karatay, 2020a: 37). Géza'nın oğlu Vajk, Bavyeralı prenses Gizella ile evlenmiş ve István adını almış ve 997 yılında da tahta geçmiştir. Macarların Hristiyanlığa geçmeleri geçmişleri ile bağlantılarının kesilmesine ve yeni bir dünyaya giriş yapmalarına yol açmıştır (Karatay, 2020a: 38). Macarlar Hristiyan olmalarının ardından Avrupa'nın koruyucusu ve "Hristiyanlığın Kalkanı" hâline gelmişlerdir. Bu görevi Osmanlıları çekilmeye zorlayıncaya kadar sürdürmüşlerdir. Bu uğurda Osmanlılara yenilmişlerdir (İnsel, 2018: 5). Macarlar bu kalkan vazifesini sadece Türklere karşı değil Slavlara karşı da yürütmüşler ve batıdaki Germen nüfusun Slavlaşmasına mani olmuşlardır (Gökbilgin, 2010: 204). Macarlar her ne kadar Avrupa tarihinin yerli bir parçası olmaya başlasalar ve Katolikliğin sınırdaki en büyük koruyucusu olarak görev almış olsalar da Batılı halklar tarafından hep dışlanmışlardır. Macarlar da her ne kadar Hristiyan olarak bir medeniyet

değişimi yaşamış olsalar da bu durum onların kökenlerinin doğuda olduğunu unutmalarına ve milli kimliklerini kaybetmelerine yol açmamıştır (Karatay, 2020a: 38). Bu nedenle de diğer Avrupalı kavimlerin aksine Hunlara iyi bir gözle bakmışlar ve kendilerini onlarla soydaş saymışlardır (İnsel, 2018: 13). Aslında Macarlar 9. yüzyıl sonlarından itibaren İlk Müslüman Türk devleti olan İdil Bulgarlarıyla ilişkilerinden dolayı İslamiyet'ten de haberdar olmuşlardır (Karatay, 2010b: 1). Bu dönemde Macarlar arasında da Müslüman olanlar bulunmaktadır. Macarların 1000 yılında resmen Hristiyanlığı kabul etmeleri ile birlikte Müslümanlar bu durumdan çok etkilenmemiş olsalar da Roma baskısından dolayı Macarların İslam'a karşı tavır aldıkları görülmüştür (Karatay, 2010c: 369).

Macarların Kıpçaklarla olan ilişkisi ise Moğol İstilasına dayanmaktadır. Moğol İstilas döneminde Kıpçaklar Moğollardan Macaristan'a doğru kaçmışlardır (Eckhart, 2010: 65). Aslında Kumanlarla Macarlar arasındaki ilişki Kumanlar Macaristan'a gelmeden önce başlamış ve bu ilişkiler esnasında Macarlar ve Kumanlar bazen aynı ittifak içerisinde de yer almıştır (Nagy, 2013: 159).

Özellikle 11. yüzyıldan itibaren Kumanlar Macarlar için bir tehlike arz etmeye başlamışlardır. Kral László Kumanları yenmiş fakat 1237'deki Moğol saldırılarıyla birlikte Kuman hakanı Köten Macar kralı IV. Béla'dan Macaristan'a sığınma talebinde bulunmuştur (Berta, 1998: 136). Macar topraklarına 400000 Kuman göç etmiştir (Zimonyi, 2002a: 46). 12. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar Kumanlar Avrasya'nın neredeyse tamamını işgal etmişlerdir (İnsel, 2018: 14). Macarlar ise savaşçı özellikleriyle Moğollara benzeyen Kıpçakları yerleşik hayata geçirmeye çalışsa da Kıpçaklar göçebe olduklarından yerleşik Macarlarla anlaşamamışlardır. Kıpçakların başkomutanı Macarlar tarafından öldürüldüğü ve komutan ve halkı Moğollarla iş birliği yapmakla suçlandığı için Macarlarla Kıpçakların arası tam da Moğolların Macaristan'a gelmesine yakın bozulmuştur. Bu yüzden de Kıpçaklar güneye göç etmişler ve göç ederken de ayrıldıkları yerleri yakıp yıkmışlardır. Bu yüzden Macar kralının Moğollara karşı Kıpçaklardan yardım alma düşüncesi gerçekleşmemiş ve neticede 1241'de Macaristan Moğol akınlarına uğramıştır (Eckhart, 2010: 65).

IV. Béla dağınık bir biçimde ülkeye Kumanları yerleştirmiştir. Pest bölgesine Kuman prenslik ailesini, ülkenin orta bölgelerine birbirlerine yakın olmayacak bir biçimde diğer Kuman gruplarını yerleştirmiştir. 1241 yılında bir grup Macar Kuman hakanını öldürdükleri için Kumanlar ülkeyi terk ederek Aşağı Tuna bölgesine yerleşmişlerdir fakat Moğol baskınları nedeniyle IV. Béla onları geri çağırmıştır (Berta, 1998: 137). İlerleyen zamanlarda batıdaki Kumanlar Macar rahipler sayesinde Hristiyanlığı kabul etmişlerdir ve bundan sonra bir Kuman

Psikopsluğu kurulmuştur. Kumanların izlerine bugün Macaristan’da iki coğrafi bölge olan *Kiskunság* “Küçük Kumanlık” ve *Nagykunság* “Büyük Kumanlık” isimlerinde rastlanmaktadır (Zimonyi, 2002a: 46). Macaristan’daki Kumanlardan bugüne yazılı bir belge kalmamıştır. István Mándoky’a göre Kumanlar’dan kalan dil yadigârlarını iki bölümde sınıflandırmak mümkündür. Bunlardan ilk grup; bizim atamız, şarkı, yemek duası, selamlama ifadeleri, çocuk tekerlemeleri, sayışmalar, oyunlar gibi metinler. İkinci grup; Macarcada Kumancadan alınan ödünç sözcüklerdir (Nagy, 2013: 163).

2.1.3. Osmanlı Döneminde Türk-Macar İlişkileri

Türk-Macar ilişkilerinin yoğunlukta olduğu üçüncü dönem 1526’da meydana gelen Osmanlıların Mohaç zaferinden sonra Macaristan’ın Türk egemenliğine girdiği devirdir ve bu son dönem 1686’da Budin’in Osmanlı’nın elinden çıkmasına kadar 160 yıl devam eder (Doğan, 2007: 4).

Osmanlıların Rumeliye geçmeleri ile birlikte karşılıklı çıkan ilk milletlerden biri Macarlardır. Macarların Türklere karşı gösterdikleri büyük direniş 1364 yılında başlamış ve 1526’da Osmanlı’nın Mohaç galibiyetine kadar yaklaşık 150 yıl sürmüştür. Osmanlı’nın bu kesin galibiyetinin ardından Macarlar yaklaşık 150 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalmışlardır (Saral, 2016: 1). 1526 Mohaç Savaşı’yla birlikte Ortaçağ Macar Devleti sona ermiştir (Baştav, 2003: 31).

Osmanlı-Macar mücadeleleri esas olarak 1366 yılında başlamıştır. Sırbistan ve Bulgaristan’ı alan Osmanlılar Balkanlar’da ilerlemeye başlamışlar, daha sonra Tuna-Sava bölgesine kadar gelmişlerdir. 1396’da Macaristan’ın Eflak ve Boğdan bölgesini Osmanlı’dan korumak için kurulan Haçlı Birliği yenilgiye uğramıştır (Eckhart, 2010: 96). 1443’te Osmanlıları yenebilen Macarlar 1444’te Varna Savaşı’nı kaybettiler (Eckhart, 2010: 98). Tarihçiler Hunyadi’nin direnişi olmasaydı Osmanlı’nın daha 15. yüzyılda Macaristan’ı hâkimiyeti altına alabileceği konusunda hemfikirdir (Baştav, 2003: 31).

Macaristan hem askeri hem de ekonomik anlamda çeşitli iç sıkıntılarla uğraşıyor ve yönetimde ise Habsburgların baskısıyla karşılaşıyordu. 1519’da tahta geçen Alman Kralı V. Karl kardeşiyle birlikte İspanya, Güney Amerika, Napoli, Sicilya, Felemenk, birçok Avusturya eyaleti ve Güney Almanya gibi birçok bölgeyi ele geçirmiştir. Fransa Kralı Fransuva’nın da buna karşı Kanuni Sultan Süleyman’dan yardım istemesi Osmanlı-Habsburg mücadelesini tam da Macaristan üzerinde başlatmalarına sebep olmuştur (Eckhart, 2010: 111).

Osmanlı’nın büyük hazırlıklarına karşılık tam hazır olmayan ve Osmanlı kuvvetleriyle

çarşıacak gücü bulunmayan Macar ordusu Mohaç'ta ağır bir yenilgi aldı. Bu yenilgiden sonra Macaristan ikiye bölündü ve bir taraf Janos Zapolyai'nin diğer taraf ise Ferdinand'ın hâkimiyetine verildi (Eckhart, 2010: 113). İki tarafın da birbirlerinin krallıklarını tanımaları sonucunda Macaristan ikiye bölünmüş oldu; fakat Ferdinand'ın elinde kalan Doğu Macaristan Osmanlıların hâkimiyetine alındı. Osmanlılar 1541'de Budin'i de alarak Macaristan'ı üç bölgeye ayırdılar ve Macaristan'daki Türk hâkimiyeti artmış oldu. Böylece Macaristan'ın büyük bir kısmı Osmanlıların eline geçti (Eckhart, 2010: 115). Osmanlı Erdel'i bağımsız bir bölge hâlini getirdi ve idaresini Zsigmond'a verdi (Eckhart, 2010: 116). 1543'te Kanuni'nin İstanbul'a dönmesini fırsat bilen Ferdinand Budin'i ele geçirdiği için Kanuni Macaristan seferine çıkarak burada Türk üstünlüğünü yeniden kabul ettirmiştir. 1547'de yapılan barıştan sonra Ferdinand Erdel'e saldırmış ancak yapılan savaşlar sonucu Erdel'den vazgeçmek zorunda kalmıştır. Kanuni'nin son seferinden itibaren Macaristan 1683 II. Viyana Kuşatması'na kadar kesin olarak Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Soysal, 1976: 129). Macaristan, Osmanlı hâkimiyetine geçtikten sonra Osmanlı'nın Avrupa'daki kolunu oluşturmuştur (Turan, 2012: 23).

Osmanlı Macaristan'ı yıllık vergilerini ödemek koşuluyla iç işlerinde bağımsız bıraktığı gibi dış işlerinde de serbest bir biçimde hareket etme özgürlüğü tanıyarak Frater Györg'ün idaresine vermiştir. Bu nedenle Frater Györg hem Osmanlılarla hem de Habsburglarla ilişkilerini geliştirebilmiştir (Eckhart, 2010: 116). Fakat Frater Györg'ün 1551'de Erdel'i Ferdinand'a teslim etmesi sonucu Osmanlılarla arası açıldı. Böylece Osmanlı, Temes ve Erdel için tehdit oluşturmaya başlamıştır. Osmanlılar ile arasını düzeltmek isteyen Frater Györg Osmanlı komutanlarıyla iletişim kurmaya çalışmış ve Babıali'ye vergiler ödemiştir. Ferdinand ise Frater Györg'ün bu davranışlarını ihanet olarak kabul etti. Komutanı Costaldo Frater'i Györg'ü öldürmek üzere görevlendirdi. Györg'ün ölümünden sonra Türk ilerleyişi devam etti (Eckhart, 2010: 118). Zaten Macaristan'ın özellikle orta bölümleri Türklerin hâkimiyetindeydi ve bu bölgeler ekonomik açıdan en önemli yerlerdi. Bu sırada Almanya'da Reform hareketleri baş göstermişti ve bu durum Alman birliğini dağıtmıştı. Bu yüzden Ferdinand Almanya'dan yeterince destek görmüyordu ve Osmanlı'yla barışmak zorunda kalmıştı. Macaristan'ın Osmanlı tarafından fethedilmeyen bölgeleri otuz bin altın vergi karşılığında 1547'de kralın hâkimiyetine bırakılırken Bosna ve Budin'deki Osmanlı paşaları fetihlerini sürdürmüşlerdir (Eckhart, 2010: 119).

Özellikle XVI ve XVII. yüzyıllarda Macaristan toprakları Osmanlı tarafından hâkimiyet altına alınmıştır. Bu sıralarda Latin alfabesine de geçmiş olan Macarların okuma-yazma

oranları artmıştır. Bu sırada birçok Türkçe kelime Macarcaya geçmiştir: *papucs* “papuç”, *kajski* “kaysi” gibi (Yılmaz, 2015: 292). Ayrıca Osmanlı döneminden kalma Macar Bilimler Akademisi, Doğu Dilleri Kütüphanesinde bulunan Türkçe el yazmaları, Budapeşte Kalesi’nin içinde yer alan Devlet Arşiv binasında yer alan sicil kayıtları ile arşiv belgeleri, Eski Türk hamamı ve Gül Baba Tekkesi, Peç, Zigatvar ve Eğri bölgesinde bulunan mimarî eserler başta olmak üzere Macaristan’da birçok Türk kültür hazinesi bulunmaktadır (Parlatır, 2009: 235-236).

Osmanlı 1683 II. Viyana Kuşatmasını kaybettikten sonra oluşan “Kutsal İttifak” birliklerinin Osmanlı ordusunu yenmesiyle 2 Eylül 1686’da Budin Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır (Yusufoğlu, 2006: 19). Böylece 1526 Mohaç Savaşı’ndan 1686 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan Macarlar bu tarihten itibaren Habsburg egemenliğine girdiler ve Habsburglar’ın egemenlikleri altında iken birçok defa bağımsızlık mücadelelerinde bulundular. Özellikle 1848 yılında gerçekleştirilen ve Lajos Kossuth önderliğinde başlatılan Macar Bağımsızlık Mücadelesi Habsburglar tarafından çok kanlı bir biçimde bastırılmıştır. Bu nedenle Lajos Kossuth’un da içerisinde bulunduğu Bağımsızlık Mücadelesi liderleri Osmanlı’ya sığınmışlardır. 1867 yılında Macarlar bağımsızlıklarına kavuşmuş olsalar da devletin adı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olmuş ve devlet ikili bir sistemle yönetilmiştir (Çolak, 2000: 63). Osmanlı-Rus Savaşı esnasında 1877 yılında Macar parlamentosu Türklere desteklerini açıklamıştır (Agoston, 2002: 93). Macarların Habsburglar’a karşı yaptıkları bağımsızlık mücadelesinin temelinde Habsburgların Macarları Germanleştirme politikası bulunmaktadır (Duran ve Çalık Orhun, 2019: 560). Ancak XIX ve XX. yüzyıllarda dönemin siyasi koşulları ve güç dengeleri değişmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ikili bir sistemle yönetilmekteydi ancak XVI, XVII ve XVIII. yüzyıllarda monarşinin ikinci başkenti olan Budapeşte’de Viyana yönetimine karşı hepsi de Macaristan’ın mağlubiyetiyle sonuçlanan üç silahlı ayaklanma ve bağımsızlık mücadelesi verildi. Ancak XIX ve XX. yüzyıllarda Avrupa’da güç dengelerinin değişmesiyle birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da güç kaybetmeye başlamıştı ve Panslavizm ve Pangermanizm akımları etkisini artırmıştı. Bunlara karşı Macarlar kendilerine yeni müttefikler bulmak isteyip yönlerini doğuya çevirmişlerdi. Çünkü Macarlar Hristiyan Batı dünyasına karşı güvenlerini kaybetmişlerdi (Demirkan, 2000: 26).

Bu sırada Macarlar kendi tarihlerine yönelmeye başlamışlar ve kendilerinin aslen Avrupalı bir millet olmadıklarını keşfetmişler ve bu nedenle kendi kökenlerini bulmaya çalışmışlardır (Çolak, 2000: 63). Macarlar Avrupalı bir millet olmadıklarını anladıkları andan itibaren kendi

köklerini Asya'da aramaya başlamışlardır. 1910 yılında içlerinde Kont Teleki Pal, Cholnoky Jenö, Gyula Pekar, Bela Vikar, Aladar Ban gibi tanınmış toplumsal şahsiyetler, tarihçi Sandor Marki, şair Arpad Zemplyeni gibi edebiyatçılar ve daha birçok önemli bilim adamları, siyasetçiler ve yazarların öncülüğünde Macaristan'da Turan Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyetin amacı Macarların Asya kökenli bir millet olduğunu ve Türklerle akraba olduğunu kanıtlamaktır. Yani Turancılık düşünceleri ilk kez Macaristan'da ortaya çıkmıştır (Demirkan, 2000: 25-26). Eski Macaristan başbakanlarından ve aynı zamanda da ünlü bir coğrafyacı olan Kont Pál Teleki, müzisyen Alajos Peikert, coğrafyacı ve yazar Jenö Cholnoky, tarihçi Sándor Marki derneğin kurucularındandır.¹ Ancak Macarların algıladığı Turan anlayışı Türklerden farklıdır. Macarlar bu kavramı ırksal bir terim olmaktan ziyade coğrafi bir kavram olarak görmektedir (Teleki, 1918: 81).

Bu cemiyetin en temel işlevi bir araştırma cemiyeti olmasıdır. En temel amacı ise Macarların akraba olduğu diğer halkların tarih, edebiyat ve kültürlerini araştırmaktır. Cemiyete göre Macaristan Turan halklarının en batısında bulunan ve Turan halklarının lideri olan bir devlettir. Bu cemiyetin görevi ise hem bilimsel araştırmaları devam ettirmek hem de diğer Turan ülkelerinin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamlarını araştırıp Macaristan'la her iki tarafın da yararına olabilecek bir ilişki kurmaktır (Demirkan, 2000: 25-26). Bu amaçla 1913 yılında Turan Cemiyeti tarafından *Turan Dergisi* yayımlanmaya başlandı. Bu dergide Macar Turancılarının düşüncelerini tüm dünyaya yayma amacı taşıyan Macarca, Türkçe, Almanca ve Fransızca makaleler yayımlanmaktaydı (Demirkan, 2000: 32-33). Bu çalışmalar sonucunda Macarlar kendilerinin Türklerle akraba oldukları sonucuna varmışlar ve özellikle XIX. yüzyıldan itibaren Türklerle ilişkilerini geliştirmeye başlamışlardır. Bu ilişkilerin gelişmesi sonucunda Birinci Dünya Savaşı sırasında Macaristan'a eğitim almak amacıyla birçok Türk genci gönderilmiştir. Aynı şekilde Macaristan'dan da Türkiye'ye araştırma gezisi yapmak için gelenler olmuştur (Çolak, 2000: 63).

Turancılık fikri 19. yüzyılda artan Türkoloji çalışmalarının bir sonucudur. Bu çalışmalar hem Türk lehçeleri hem de Fince ve Macarca olmak üzere Ural-Altay adı verilen bütün dilleri kapsamaktadır. Turancılık fikri Macar anayurdunu araştırma çabalarının bir sonucudur. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu zayıflamış, Panslavizm ve Pangermenizm düşünceleri yaygınlaşmış ve Macarların batıya olan güveni azalmıştır. Tüm bunlar Turancılık fikrinin ortaya çıkma sebepleridir (Çolak, 2017: 462).

¹ Turán Dergisi 1913, 1917-1918, 1921-1944 yılları arasında seçkin bilim adamlarının yönetiminde neşredilmiştir. Derginin sayılarına ulaşmak için: http://real-j.mtak.hu/10680/1/MTA_Turan_1933.pdf (E. T. 05.01.2019)

Macaristan'da başlayan Turancılık hareketleri Türkiye'de yayılmaya başlamış ve Pal Teleki'nin önderliğinde İstanbul'da Türk-Macar Dostluk Cemiyeti kurulmuştur (Demirkan, 2000: 36). İstanbul'da Tahsil-i Sanayi Cemiyeti de kurulmuş ve cemiyet Macaristan'da kurulan Turan Cemiyeti ile ilişki içerisine girmiştir. Bu ikili ilişkiler sonucunda Türkiye'den birçok öğrenci eğitim almak amacıyla Budapeşte'ye gönderilmiştir (Demirkan, 2000: 2).

Macaristan'dan Türkiye'ye gezi için gelenler arasında Horvath da vardı ve gezinin bütün planlamasını ve sağlanacak bağlantıları Macar Turan Derneği'nin de bir üyesi olan, Macaristan'daki Türkler'in imamı olarak bilinen ve de Macaristan-Türkiye arasındaki bağlantıda kilit rol üstlenen Abdüllatif Efendi yapıyordu (Demirkan, 2000: 3). Tabi bu ilişkilerin gelişmesinde Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında müttefik devletler olmalarının etkisi de bulunmaktadır.

2.1.4. Macar Turancılık Hareketlerinin Doğuşu

Turan kelimesi hem Türk topluluklarında hem de Macarlarda kullanılan bir terimdir. Ancak bu terimin Türkler ve Macarlarda ifade ettiği kavram farklıdır. Türk topluluklarında Turan kavramı bütün Türk uluslarının tek bayrak altında birleştirilmesi idealiyle Macarlarda Asya toplumlarıyla ortak kültürel ilişkiler kurmaktır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “Türklerin Orta Asya'da yaşadıkları en eski yurtları ve Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı” (Güncel Türkçe Sözlük, TDK) olarak tanımlanırken Tekinsoy'a göre Turan kavramı; Farsça kökenli bir sözcüktür ve bugün Türk boylarının yaşadıkları yerleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Coğrafi bir kavram olan Turan Altay Dağları, Hazar Denizi ve Tanrı Dağları arasını kapsamaktadır (Tekinsoy, 2015: 241).

Coğrafi olarak Turan kavramı 1839 yılında ilk kez Ferenc Pulszky tarafından kullanılmıştır. Géza Nagy 1895 yılında “Ural-Altay” ve Orta Asya'daki Hun, Kuman, Macar, Tatar, Kırgız ve Türk göçebe boyları için Turan kelimesini kullanmış ve böylece sözcük antropolojik bir anlam kazanmıştır (Duran ve Çalık Orhun, 2019: 558).

19 ve 20. yüzyılda Macar dilbilimciler ve tarihçiler bu sözcüğü ideolojik bir kavram olarak meydana getirmişlerdir. 20. yüzyıldan itibaren Macaristan'da hâkim olan ideoloji Turancılıktır. Bu nedenle Turancılık kavramı Macarlarla özdeş hâle gelmiştir. Macar Turancılığı Avrupa'nın ortasında ideolojik yalnızlığa ve ekonomik buhrana düşen Macarlar tarafından meydana getirilmiştir. Turancılık fikri Türk ve Macar milliyetçiliğinin birleştirici bir unsurudur. Ural-Altay ve Fin-Macar toplumlarının yani Turan ırkının anayurdunu bulmak için ortaya konmuş

bir düşüncedir ve “uzak anayurt” ideolojisi. Bu fikir “Pancermenizm” ve “Panslavizm” düşüncelerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Tekinsoy, 2015: 241). Bu düşünce İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sekteye uğrasa da günümüzde tarihsel bir ideoloji olarak yeniden canlanmıştır. Turan ideolojisi bugün AB ve Batı karşıtlığı düşüncesi kapsamında JOBBİK ve Macar Turan Vakfı’nın ideolojisi hâline gelmiştir (Duran ve Çalık Orhun, 2019: 557-558).

Macarlar 19. yüzyıldan itibaren batıdan beklediği desteği bulamayarak kendini yalnız hissetmeye başlamış ve bu durum Macarların Türk âlemine yönelmesine yol açmıştır. Macarlar yüzyıllar boyunca İslam dünyasına karşı Hristiyan batı dünyasının en büyük koruyucusu olduğu hâlde batıdan beklediği desteği görememiştir. Bu da Macaristan’da Turancılık hareketlerinin artmasına yol açmıştır (Duran, 2020: 2762). Turancılık kavramı medeniyeti ve kültürünün kökenlerinin Asya’ya dayandığı düşüncesidir (URL-4).

896 yılında bugünkü yurtlarına yerleşen Macarlar kendilerini yalnız hissettikleri dönemde kendi kökenlerini araştırmaya başladılar ve hangi milletlerle akraba olduklarını bulmaya çalıştılar. Bu durum Türkoloji yani Türklük biliminin Macaristan’da doğmasına yol açmıştır (Duran, 2020: 2762). Bugün Macaristan’da Budapeşte Üniversitesi Türkoloji bölümü ve Szeged Üniversitesi Altayistik bölümünde Türkoloji çalışmaları yapılmaya devam etmektedir (Zimonyi, 2002a: 47).

Macarlar ve Türkler arasındaki ilişkiler özellikle 5. yüzyıldan itibaren başlamış ve bu birliktelik Macar diline, kültürüne, efsane ve masallarına derin izler bırakmıştır. Batı kaynaklarında Macarların Türk olarak geçmesi, Macarların Hun-Macar akrabalığına dair efsanelere sahip olması gibi sebeplerden dolayı Macarlar kendi kökenlerini Türklerde aramışlardır. Nemet Macarlar ve Türkler arasındaki ilişkiyi “akrabalık benzeri bir kadim ilişki” biçiminde tanımlarken István Zichy Macarların aslında bir Türk kavmi olduğunu ancak Fin-Ugor kavimleri arasında bir dil değişimine uğradığını dile getirmiştir. Laszlo Rásonyi ise Tuna Bulgarlarının Slavlaşmadan önce Türk kavmi olmasından dolayı Türk kavimleri arasında sayılması gibi Macarların da aynı şekilde Türklerle akraba olduklarını ileri sürmüştür. Laszlo Rásonyi bu ifadesini kısaca “Türkler Macar’ların babası Fin-Ugorlar ise anasıdır.” sözüyle tamamlamıştır (Duran, 2020: 2762).

Habsburglar’ın Macarlar üzerinde ciddi bir asimilasyon politikası izlemesi Macarların Türk yanlısı bir politika izlemesinin en temel sebebidir. Habsburglar’ın Macarlar üzerinde siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yönlerden ağır bir baskı uygulamalarına rağmen Türk hâkimiyeti döneminde Macarların dillerine ve kültürlerine asla dokunulmaması da Türklere yakınlık hissedilmesinin bir diğer sebebidir (Duran, 2020: 2763). Çünkü Macarlar Türk

hâkimiyetinde bulundukları yıllar boyunca Habsburgların aksine dillerine, milliyetlerine ve mevcudiyetlerine herhangi bir müdahale yaşamamışlardır (Gökbilgin, 2010: 211). Habsburg döneminde ise Macar asilzadeleri yok edilmeye çalışılmış, Macar ordusunun komuta dili olarak Almanca belirlenmiş, Macar sanayisini kötü etkilemek amacıyla yaptırımlar uygulanmış, Macarlar, dillerine ve kültürlerine yönelik ağır asimilasyon politikalarına maruz bırakılmışlardır. Oysa Türklerin yönetimi altındayken Macar diline ve kültürüne herhangi bir müdahale olmadığı için Macar dili ve kültürü kendini muhafaza etmiştir (Yiğit Türker, 2017: 751).

19. yüzyılda Turancılık hareketlerinin artması ile Türkoloji çalışmalarına yönelmenin öncüsü Sandor Körösi Csoma'dır. Csoma doğu ülkelerine seyahat çalışmalarını başlatmıştır. Macaristan Türkoloji çalışmalarının en önde gelen ismi ise Armin Vambery'dir. 19. yüzyıl sonlarında artık Türkoloji müstakil bir bilim dalı hâline gelmiştir. Dünyada ilk Türkoloji enstitüsü de Armin Vambery'nin önderliğinde 1870 yılında Budapeşte Üniversitesinde kurulmuş ve başına Armin Vambery geçmiştir. Vambery'den sonra kürsünün başına İgnacz Kunos ve Gyula Nemeth oturmuştur (Duran, 2020: 2759).

1910 senesinde *Turáni Társaság* yani Turan Derneği kurulmuştur. Bu derneğin amacı Macarların akrabalarıyla bağlantı kurmaktır. Bu amaçla *Turán* adında bir dergi yayımlamışlardır. Dernek Türk gençlerinin Macaristan'da eğitim almaları ve Türk-Macar ilişkilerini geliştirmek için Doğu Kültür Merkezi'ni (Keleti Kultürközpont) oluşturmuştur. Biri siyasi diğeri kültürel bir kol olan Turancılık ve Türkoloji birlikte gelişmiştir (Çolak, 2017: 462). Ugor-Türk savaşları esnasında Macarların kökenlerinin Türk olduğunun en büyük savunucusu olan Vambery Pantürkizm düşüncesini savunmuş, Türk aydınlarıyla iletişim kurmuş, *Tasvir-i Efkar*'da yazılar yazmıştır. Necip Asım da Macar Türkoloji dergisi olan *Keleti Szemle* dergisinde yazılar yayımlamıştır. Bunların dışında Turan Derneği ile Türk Ocakları işbirliği kurmuştur. Ayrıca 1908 yılında kurulmuş olan Türk Derneği'nin Budapeşte'de Edebiyat-ı Osmaniye Cemiyeti adıyla bir şubesi açılmıştır ki bu, derneğin yurtdışındaki tek şubesidir. I. Dünya Savaşı devam ettiği esnada kendisi de Kuman kökenli olan etnograf István Györfy Anadolu gezisi yapmıştır. Béla Horváth da Turan Derneği'nin desteğiyle 1913 yılında Anadolu'ya seyahat etmiştir (Çolak, 2017: 463). Türk Ocağı Derneği'nin yayın organı olan *Türk Yurdu Dergisi*'nde Macar Turan Cemiyeti ile ilgili haberler yayınlanmıştır (Tekinsoy, 2015: 243).

Esas itibariyle Macar Turancılığı ile Türk Turancılığı düşünce itibariyle farklılıklar arz etmektedir. Bu farklardan en önemlisi Macar Turancılarının Turanlı halklar kavramının

içerisinde Moğollar, Çinliler, Japonlar, Bulgarlar, Finliler, Estonyalılar ve Türkler bulunurken Türkiyeli Turancıların kapsamı bu kadar geniş değildir (Önen, 2002: 406-407).

Macarlar Kurtuluş Savaşı sırasında da Türklere desteklerini sürdürdüler ve bir Turan Ajansı kurdular. Yeni Türk devleti kurulduktan sonra da ikili ilişkiler sürdürüldü ve bu iyi ilişkiler 1923'te Türk-Macar Dostluk Anlaşması'nın imzalanmasına imkân verdi (Köstüklü, 2018: 22). 1923 yılında Budapeşte'de Macarca olarak bir broşür yayımlandı. Bu broşürün amacı Kurtuluş Savaşı'nın Türkiye'ye karşı Avrupa ülkelerinde meydana gelen olumsuz bakış açısını değiştirmektir. Özellikle Ermeni ve Rumlara karşı olan mücadelelerin haklılığı vurgulanıyor, bu iddiaların Avrupa'ya karşı Türkleri kötü gösterme propagandasından başka bir şey olmadığı savunuluyordu. Ayrıca Ermeni olaylarında Türklerin haklı olduğu ve bahsedildiği gibi bir soykırım yapılmadığı Batılı gazeteci, yazar ve devlet adamlarının da destekleri sağlanarak kanıtlanmaya çalışılıyordu (Demirkan, 2000: 3). Bu kitabın önemi bilimselliği ya da objektifliği değildir. Bu kitabın asıl önemi Ankara hükümetiyle iyi ilişkileri olan ve bu broşürü hazırlayan kişilerin kaynak olarak kullandıkları materyallerin Anadolu menşeli olması ve broşürün çıktığı yayın evinin adının Abdülatif Yayınları olmasıydı. Buradan da anlaşılabilmektedir ki Macar Turan Cemiyeti yeni kurulan Ankara hükümetiyle yakın ilişki içerisindeydi ve Kurtuluş Savaşı'nı desteklemekteydi. Türkçülük düşüncesi Türkiye'de XX. yüzyılda Kırım Tatar Türklerinin Türkiye'ye göçmesinden sonra onlar tarafından geliştirilmiş bir düşüncedir. Turancılık düşüncesinin ise öncüsü Macarlardır (Demirkan, 2000: 4).

2.1.5. Atatürk Döneminde Türk-Macar İlişkileri

Atatürk'ün de Macarlara karşı gösterdiği özel bir ilgi bulunmaktaydı. Hatta Tiranon Anlaşması sonrası birçok Macar nüfusunun azınlık statüsüne düşmesi sebebiyle onlara bir mektup göndermiştir (Çayan, 2013: 122). Türk tarih tezi açısından da Macarlara büyük önem veren Atatürk Zajti'nin Hun-Macar akrabalığını savunan kitabını hemen çevirtmiş ve okumuştur. Hatta Zajti'den bu konu hakkında araştırmalar yapmasını istemiştir. Akrabalık mevzuuna önem gösteren Atatürk Macarlardan hep “kardeş ulus ya da soydaşlarım” diyerek bahsetmiştir (Çayan, 2013: 123). 1924'te Budapeşte Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi arasında yapılan anlaşma sonucunda Macaristan'a eğitmen gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Karagülmez, 2018: 629-630). 1924 yılının Eylül ayında bir grup İstanbul Üniversitesi öğrencisi Romanya ve Macaristan'ı ziyaret etmiş içlerinden 5 öğrenci Kral Naibi Amiral Horthy tarafından kabul edilmiştir. 1925'te de bir grup Macar öğrenci İstanbul'u ziyaret etmiştir (Karagülmez, 2018: 641). Atatürk yeni Türk tarih tezi kapsamında Macarlar ve Türklerin ortak Hun kökenine vurgu yapmıştır. Bu konu Macaristan'da da ilgiyle

karşılanmıştır. 1936 yılında Afet İnan'ın Budapeşte'ye düzenlediği araştırma gezisinde onun yanında ünlü Türkolog Gyula Németh bulunmuştur (Karagülmez, 2018: 633). Türk-Macar tarihi, edebiyatı ve sosyal ve kültürel ilişkilerinin araştırılması amacıyla 1935'te Hungoroloji Enstitüsü kurulmuş ve enstitü 1936'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'ne bağlanmıştır (Çayan, 2013: 124). Kurulduğu andan itibaren Hungaroloji Enstitüsü Türk dili, tarihi ve kültürünü araştırmak amacıyla Türkiye'de yeni yeni oluşturulmaya başlanan ancak ilk enstitüsü 1870'de Macaristan'da açılan Türkoloji biliminin en büyük yardımcı dallarından birisi olmuştur (Çoban, 2016: 414). Türk kavimleriyle Macarların tarih boyunca yakın temaslarda bulunmaları ve Macarların Türk kavimleriyle akrabalık tezlerinin bulunması sebebiyle Macar filolojisi büyük bir önem taşımaktadır (Baştav, 2003: 3).

Atatürk Macar Türkologların çalışmalarını yakından takip etmiştir. Gyula Németh Atatürk'e Imre Karacson'un 2 ciltlik Evliya Çelebi'nin *Macaristan Seyahati*, Jenö Simonyi'nin *Budin Paşalarının Macarca Mektuplaşmaları* ve Rákóczi devrine ait vesikalar; ayrıca Szilády Szilágy'nin 7 ciltlik *Türk-Macar devrine ait vesikası*, Szilády Szilágy'e ait olan 2 ciltlik *Türk İstilas Tarihinin Vesikaları*, Farkas Deák'ın *Macar Mülteciler Mecmuası evrağı* ve Kálmán Tahly'nin Rákóczi'nin dairesinde yaşamış olan bir Macar tarafından Türkiye'de yazılmış olan mektuplarının yer aldığı birçok eser hediye etmiştir (Karagülmez, 2018: 634). Atatürk'ün Macarlara karşı bu ilgisi tek taraflı değildi. Kendisi de Macarlar tarafından büyük bir sevgi ve saygıya sahipti (Çayan, 2013: 124).

1932'den itibaren Macaristan'da faşist bir yönetim kurulduğu için ikili ilişkiler zayıflamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen iki kutuplu dünya düzeninde farklı bloklarda yer alan Türkiye ve Macaristan arasında yavaşlayan ilişkiler 1991'den itibaren yeniden gelişmiştir (Köstüklü, 2018: 22).

2.2. Türkçenin ve Macarcanın Karşılaştırmalı Tipolojisi

Bu tezde Türkçe ve Macarca morfolojik bir incelemeye tâbi tutularak hâl ekleri üzerinden karşılaştırılacağından, iki dili de genel olarak kavrayabilmek adına karşılaştırmalı bir şekilde tipolojilerine yer vermenin uygun olacağı düşünülmüştür. Türkçenin tipolojisi incelenirken ağırlıklı olarak Özözen (2021) ile Demir ve Yılmaz (2011)'dan, Eker'den (2007); Macarcanın tipolojisi incelenirken ise Beáta Megyesi'nin "The Hungarian Language" isimli makalesinden faydalanılmıştır (2001).

Dillerin tipolojilerini ortaya koymak, onların benzerlik ve farklılıklarını ele almakla mümkündür. Diller belirli parametreler vasıtasıyla tipolojik olarak sınıflandırılmaktadır. Bu

parametreler söz varlığı, fonoloji, morfoloji, sentaks olarak gruplandırılabilir (Comrie, 2017: 65-86).

1. Ünlüler: Türkçede /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ olmak üzere 8 ünlü bulunmaktadır. Macarcanın ünlü sayısı ise Türkçeden daha fazladır. Macarcanın ünlülerinin 14 ses biriminden oluştuğu görülmektedir. Bunlar birbirlerinin uzunluk ve kısalığı karşılayan ünlü çiftlerinden oluşmaktadır. a - á, e - é, i - í, o - ó, ö - ő, u - ú, ü - ű sesleri Macarcanın ünlüleridir.

2. Ünlü uzunlukları: Bugünkü Türkiye Türkçesinin tipik özellikleri arasında birincil uzun ünlülerin bulunmaması yer almaktadır. Ancak bu, Türkçede ünlü uzunluğu bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle /ğ/ sesinin bulunduğu yerlerde telaffuzda ünlü uzunluklarına rastlanabilmektedir (Demir ve Yılmaz, 2011: 70). Macarcada ise her ünlünün uzun karşılığı da bulunmaktadır. Uzun sesler vurgu (˘) işareti ile işaretlenmektedir.

3. Ünlü Uyumları: Türkçede önlük-artlık uyumu ve düzlük-yuvarlaklık uyumu olmak üzere iki çeşit ünlü uyumu bulunmaktadır. Önlük artlık uyumu /a/, /ı/, /o/, /u/ art damak ve /e/, /i/, /ö/, /ü/ ön damak seslerinin kelimelerde uyum göstermesine verilen addır. Düzlük-yuvarlaklık uyumu ise kelimenin ilk hecesinde düz ünlü bulunması durumunda daha sonraki hecelerde de sadece düz ünlü bulunabilmesi; yuvarlak ünlü bulunması durumunda ise sonraki hecelerde ya dar-yuvarlak ya da düz-geniş ünlülerin bulunabilmesi kuralıdır (Demir ve Yılmaz, 2011: 57-59). Macarcada da ünlü uyumu bulunmaktadır. Bu durum Türkçede olduğu gibi eklerin farklı alamorflarının oluşmasına neden olmaktadır. Böylece kelimeye eklenen eklerin sesleri kökteki ünlülere göre değişim göstermektedir. Kelime tabanında i ve í sesleri var ise uyum bozulabilmekte, yani bu sesler hem ön hem de arka ünlülerle birlikte kullanılabilir. Bu ses uyumu belirli ek kombinasyonlarına yol açabilmektedir: a/e (-ban/-ben - 'içinde'), á/é (-nál/-nél - 'üzerinde'), ó/ö (-ból/-böl - 'içinden'), u/ü (-ul/-ül - 'için, tarafından') ve o/e/ö (-hoz/-hez/-höz - 'için'). Ünlüler belirli ses değişimlerine uğrayarak uzayabilir ya da kısalabilir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi kelimelere gelen ekler uzun ünlüyü kısaltabilmekte ya da kısa ünlüyü uzatabilmektedir.

Yalın hal	Yükleme hali
Tehén	tehen-et
“inek”	“ineği”

Yalın hal	Yükleme hali
Fa	fá-t
“ağaç”	“ağacı”

4. Ünsüzler: Türkçede 23 ünsüz bulunmaktadır. Bu ünsüzlerden /c/ ünsüzünün 2, /k/ ünsüzünün 2, /l/ ünsüzünün 3, art ünlülü /l/ sesinin bir, /n/ ve /r/ ünsüzünün 2 ve /v/ ünsüzünün de 2 alt ses birimi bulunmaktadır. Buna göre Türkçenin ünsüzleri; /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /ğ/, /y/, /g/, /h/, /q/, /k/, /l/, art ünlü+/l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ sesleridir (Eker, 2007: 40). Macarcada ise 25 ünsüz bulunmaktadır. Bunlar; /b/ [b], /c/ [ts], /cs/ [ç], /d/ [d], /dz/ [cz], /dzs/ [j’], /f/ [f], /g/ [g], /gy/ [d’], /h/ [h], /j/ [y], /k/ [k], /l/ [l], /ly/ [y], /m/ [m], /n/ [n], /ny/ [n’], /p/ [p], /r/ [r], /s/ [s’], /sz/ [s], /t/ [t], /ty/ [t’], /v/ [v], /z/ [z], /zs/ [z’] ünsüzleridir. Bunlardan /b/, /d/, /f/, /g/, /h/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /t/, /y/, /z/ ünsüzleri yazılış ve okunuş yönünden Türkçe ile benzerdir. /ç/, /s/, /ş/ ve /j/ ünsüzleri iki dilde de bulunsa da Macarcada yazımı Türkçeden farklıdır. /c/, /j/, /s/ ünsüzleri yazım olarak Türkçeyle aynı olsa da okunuş itibarıyla Türkçedekinden farklı sesleri karşılamaktadır. /dz/, /dzs/, /gy/, /ly/, /ny/, /ty/ ünsüzleri ise Türkçede bulunmayan seslerdir.

Macarcada ünsüz uzunluğu da bulunmaktadır ve ünlü uzunluğundan bağımsız bir şekilde gelişmektedir. Uzun ünsüzler yazımda çift ünsüz biçiminde yazılarak gösterilmektedir (gg) gibi.

5. Bitişken Yapı ve Son Ekler: Türkçe en tipik eklemeli dillerden biridir. Bu nedenle söz yapımı ve çekim, kelimelerin sonuna getirilen eklerle mümkün olabilmektedir. Aynı şekilde Macarca da sondan eklemeli bir dildir ve gelen ekler sistemli bir şekilde sözcüğün sonuna getirilir.

6. Eklerin Ard Arda Gelmesi: Türkçede bütün biçimbirimler ard arda sıralanarak eklenmektedir (Yüceol Özözen, 2021: 125). Macarcada da ekler belirli bir sırayla ard arda eklenmektedir. Örneğin isimlerde eklerin geliş sırası; sayı, kişi yani sahiplik ve hâl ekleri biçimindedir.

7. Yalın Durumun Eksiz Olması: Türkçede yalın durumu göstermek için kelimenin kök

ya da gövde biçimi kullanılmaktadır (Yüceol Özözen, 2021: 125). Macarcada da aynı şekilde yalın durum eksizdir.

8. Dilbilgisel Cinsiyetin Olmaması: Her iki dilde de dil bilgisel cinsiyet bulunmamaktadır (Yüceol Özözen, 2021: 127; Megyesi, 2001).

9. Türkçede kesinlik gösteren bir tanımlık bulunmazken (Yüceol Özözen, 2021: 127) Macarcada bu işlevi *a* ve *az* tanımlıkları üstlenmektedir. *a* tanımlığı ünsüzle başlayan kelimelerin önüne gelirken, *az* da ünlüyle başlayan kelimelerin önüne gelmektedir. *az* hem belirlilik tanımlığı hem de “o” işaret sıfatı olduğundan ikisini de ardı ardına görebilmek mümkündür: *az az autó* (“o araba” ve “belirli bir araba”).

10. Karşılaştırma Kalıbı: Türkçede yapısal olarak özel bir karşılaştırma kalıbı bulunmamaktadır: *Ayşe Fatih’ten kısadır.* veya *Ayşe Fatih’ten daha kısadır.* Bu örnekten de anlaşılacağı gibi ilk ögenin eksiz ikincisinin ayrılma hâli eki ile veya *daha* zarfı kullanılarak çekimlendiği görülmektedir (Yüceol Özözen, 2021: 128). Macarcada ise karşılaştırma sözcük köküne *-bb* ekinin eklenmesi sonucu gerçekleştirilmektedir. Türkçede “en” zarfıyla karşılanan üstünlük karşılaştırılması ise Macarcada *-bb* eki eklenmiş sözcüğün başına *leg* kelimesinin getirilmesiyle ortaya çıkmaktadır: *rossz “kötü”, rosszabb “daha kötü”, leg rosszabb “en kötü”* gibi.

11. Söz Dizimi: Türkçede söz dizimi genellikle sola doğru dallanmaktadır. Genelde yüklem sonda bulunmakta ve diğer ögeler yüklem solunda bulunmaktadır. Öbek yapılarında, yani kelime gruplarında da aynı durum geçerlidir. Yani asıl öge sonda bulunmaktadır (Yüceol Özözen, 2021: 126). Macarcada ise genellikle söz dizimi daha bağımsızdır ancak bu bağımsızlık belli bir düzene bağlıdır. Ögelerin cümledeki yerlerini belirleyen unsur, vurgudur.

2.3. Türk-Macar İlişkilerinin Dil Bilimsel Yönü

Milletlerin anayurtlarının, etnik ve kültürel olarak akrabalarının belirlenmesi için izlenebilecek en iyi yöntemlerden biri de söz konusu dilin diğer dillerle karşılaştırılmasıdır. Dil karşılaştırılması esnasında dilin yapısı, dil bilgisi, temel kavramları, ifade biçimleri, destan ve efsaneler gibi yöntemler kullanılır. Macarlar da bu yolu seçmişler ve bu nedenle Türkoloji çalışmalarına başlamışlardır. Amaçları kendilerinin etnik ve dilbilimsel olarak Türk topluluklarıyla ilişkilerini ortaya koymaya çalışmaktır (Yiğit Türker, 2017: 746).

Macarca ve Türkçe arasındaki benzerlikler ilk kez 1663’te Erdel’li Reformist papaz János Nadányi tarafından ortaya koyulmuştur. Erdel’li Sakson tarih yazarı Toppeltinus Laurentius da benzer bir tespitte bulunmuştur. Bu görüş 18 ve 19. yüzyılda yeniden gündeme gelmiştir.

Fransiskan öğretmen Joakim Szekér 1791’de yayımladığı Macarca ders kitabında kelime benzerliklerini göstermiştir (Romsics, 2019: 79).

Macarca tıpkı Türkçe gibi eklemeli bir dildir. Macarların erken dönemdeki vakayiname ve destanlara bakıldığında Hunlara fazlaca yer verilmiş ve Macarlar da kendi kökenlerini Hunlara dayandırmıştır. Bu sebeple Macarlar kendi kökenlerini ve dillerini Türk tarihi ve dilinde aramışlardır. Ancak bu noktada siyasi sebeplerden dolayı Macarlar Türk ve Hristiyan Macar kimlikleri arasında bir tercih yapmak zorunda kalmışlardır. 19. yüzyıldan itibaren özellikle de 1848 isyanından sonra Habsburg yönetimi bu durumdan rahatsız olarak bilim adamları vasıtasıyla bu çalışmalara müdahalede bulunmuştur (Karatay, 2021: 17). Alman asıllı iki görevli olan ve isimlerini Macarca olarak değiştiren Pál Hunfalvy ve Joseph Budenz Budapeşte’ye gelmişler ve Bilimler Akademisi ile Milli Kütüphane’de görev alarak Macarcanın Türkçe ile bir ilişkisinin bulunmadığını, kendilerinden önce de bahsedilen Fince ve Estonca ile Kuzey Rusya’daki küçük halkların dilleriyle akraba olduğunu ileri sürmüşlerdir (Karatay, 2013ç: 409). Bu görüşün karşı tarafında ise başta Ármin Vámbéry olmak üzere birçok bilim insanı Macarcanın Türkçe ile bağları yakın olduğundan dolayı Macarcanın Türkçe ile akraba olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Ancak bu durumda galip gelen Avrupa ve Rus bilim dünyasının da desteğini alan ve bugün de kabul edilen Macarcanın Fin-Ugor dilleriyle akraba olduğu ve Ural dil ailesine mensup olduğu görüşüdür. Ancak son zamanlarda sadece Macarlar arasında değil farklı kesimden bilim dünyasında da Fin-Ugor teorisine itirazlar meydana gelmiş ve Fin-Ugor kuramının zayıflıkları tartışılmaya başlanmıştır. Eklemelilik, cinsiyetsizlik, sayı sıfatlarının tekliği, tek heceli köklere sahip olma gibi birçok ortak özellik Türkçe ve Moğolcada da bulunan özelliklerdir (Karatay, 2013ç: 410).

1870’te ilk Türkoloji enstitüsü Macaristan’da kurulmuştur. Çünkü Macarlar kendi kökenlerini araştırmaktaydı ve bu sırada Türkoloji’ye de yönelmişlerdi (Çolak, 2000: 63). Kendi anayurtlarını ve etnik kökenlerini araştıran Macarlar kendi dilleriyle Türkçenin aynı dil ailesine mensup olduğu görüşlerinin ortaya çıkmasıyla Macaristan Türkolojisi’nin temelini atmışlardır (Korkmaz, 2012: 154). Bu görüşün ortaya çıkmasının en temel sebebi Macarların da uzun yıllar Türkler gibi runik alfabe kullanmasıdır (Çapraz, 2014: 258). Németh Nagyszentmiklós hazinesinde bulunan runik yazılı metinlerin Türk yazısı olduğunu ve bunun en yakın örneğinin Orhun Abideleri olduğunu düşünmektedir. Bu yazıların özelliği yazım tekniği ve ağaca kazıma tarzıdır. Bu hazinenin dili Türk dilidir ve Türk-Hazar runik yazısının özelliklerini taşımaktadır. Macar filolojisinin en önemli kısımlarından birini Macarların Türk yazısını almış olmaları oluşturmaktadır. Bu Türk yazısı Levédi sarayında da kullanılmaktaydı.

Onogurların Šarkel Kalesi'nde bulunan arkeolojik buluntular içerisinde Macar runik karakterlerine rastlanmıştır (Németh, 2019: 200-201).

Aslında hemen hemen bütün toplumlar etnik kökenlerini ve hangi milletlerle akraba olduklarını tespit etmek amacıyla önce dillerini incelemeye başlarlar. Dili gerek yapısı, gerek dilbilgisi, gerek temel kavramları ve ifade biçimleri, gerekse destanlarını ve efsanelerini inceleyerek ele alırlar. Macarcanın hiçbir Avrupa diline benzemediği aslında çok önceden fark edilmiş bir durumdur. İbranice, Latince ve Yunanca Avrupa milletleri açısından kendi dillerinin kökenlerini bulmak amacıyla karşılaştırılacak ilk duraktır. Ancak Macarca ne Avrupa dillerinden herhangi birine ne de herhangi bir kutsal kitabın diline benzemektedir ve bu durum XVII. yüzyılda fark edilmiştir. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Macarcanın Eski Mısırca, Sümerce, Etrüskçe, Hititçe, Baskca, Acemce, Tibetce, Tamilce, Çince, Ermenice, Japonca vb. gibi dillerle akraba olabileceği düşünceleri ortaya çıkmıştır (Demirkan, 2000: 8).

13. yüzyıldan itibaren Macarların arasında kendilerinin Atilla'nın varisleri olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu düşüncenin temelinde batılı kronik yazarlarının Macarlardan Hunların devamı olarak bahsetmeleri bulunmaktadır. Hun ve Macar akrabalığı düşüncesi 19. yüzyıla kadar Macarlar arasında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Yani Macarlar kendilerini Asya kökenli olarak bildikleri için Türkoloji'ye ilgi duymuşlardır (Yiğit Türker, 2017: 747).

Macarlar arasında Türklere karşı olan ilgi Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra artmıştır. Çünkü Türkçe ile Macarca arasındaki benzerlikler ilk kez bu dönemde keşfedilmiş bu nedenle Türkçe dil klavuzları oluşturulmuştur. Macar şairi Valantin Balassi Osmanlı hâkimiyeti döneminde hem Türkçe şiirler çevirmiş hem de Türkçe mısra denemeleri yapmıştır. Bu dönemde birçok kelime Türkçeden Macarcaya geçmiştir (Yiğit Türker, 2017: 750).

Strahlanberg ve Castren'in dil ailesi teorisine bakıldığında Ural-Altay dil ailesinin Altay kolunda; Türkçe, Moğolca, Mançuca, Korece ve Japonca Ural kolunda ise Macarca ve Fincenin bulunduğu kabul edilmekteydi ve ilk kez Macarca ve Türkçenin akraba olabilecekleri fikri ortaya atılmıştı. Macarca diğer Avrupa dillerinden her yönüyle farklıydı. İlk olarak Hint-Avrupa dil ailesine mensup olmaması, bükümlü değil eklemeli bir dil olması da bu görüşün kuvvetlenmesinde etkili olmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı Macarlar Türkçeye önem vermişlerdir. Bu durum da Macaristan Türkolojisi'nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Pál Nágý, “Versuch Eines Magyarischen Sprachlehte Mit Einiges Hinsicht Auf Die Türkische Und Andere Mongenländische Sprachen” (1797) isimli eserde Macarcanın Türkçe

ve diğer doğu dilleriyle ilişkisine yer vermiştir (Korkmaz, 2012: 154).

Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarının odak noktası üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan birincisi; Avrasya'daki Orta Çağ Türk halklarının tarihi, ikincisi; 14-18. yüzyıl arası Osmanlı tarihi, üçüncüsü ise; dil tarihi çalışmalarıdır (Yiğit Türker, 2017: 750).

Fin-Ugor kökenli Macarca kelimelerin ödünçleme olduğunu savunan Györg Prag başta olmak üzere Türkçe ve Macarcanın akrabalık teorisini savunanların arasında Türkolojinin kurucusu olan Ármin Vámbéry ve dilbilimci Zoltán Gombocz da bulunmaktadır (Korkmaz, 2012: 155).

1870'lerde Macaristan'da ilk Türkoloji enstitüsü kuruldu. O zamandan itibaren Macarcanın Fin-Ugor kökenli olduğu tartışması da üzerinde en fazla durulan meselelerden biriydi (Çapraz, 2014: 256). Ancak Macarcanın Fin-Ugor kökenli bir dil olmasının kabul edilmesi onların köken olarak da Fin-Ugor kökenli bir millet olduğunu kanıtlamamaktadır; çünkü Macarlar Ural Dağları'nın eteklerinde yaşadıkları esnada sadece Finlerle değil birçok milletle ilişki kurmuşlardır (Géza vd., 1987: 490). Macarcanın Fin-Ugor kökenli bir dil olduğu iddiasının temelinde Habsburg baskısı olduğuna dair iddialar da vardır. Dilbilimci Gábor Bereczki başta olmak üzere bu görüşü kabul etmeyen bilim adamları bulunmaktadır. Ona göre Fin-Ugor teorisi metod olarak Hint-Avrupa dil ailelerinin oluşturulmasında kullanılan yöntemle göre uyarlanmıştır (Çapraz, 2014: 256).

Fin-Ugor teorisini kabul etmeyen bilim adamları tarihi kaynaklarda geçen Sabir, Hunugur, Türk, Başkurd, Hazar, Macar, Magyar, Hungar isimli Macarca konuşan milletler olduğunu ayrıca Macarlara karşı Avrupa'da bir dışlama, bir nefretin olduğunu ve bunun en büyük sebebinin Macarların da Türk kökenli olmalarından kaynaklandığını savunmalarının yanında Fin-Ugor dilleriyle Macarcanın kök ve ek sistemlerinin birbirlerine uymadığını ve Fin-Ugor dil teorisinin güvenilir olmadığını iddia ederler (Çapraz, 2014: 259). Macarlar ve Kazakların ortak boy isimlerine sahip olmalarına büyük önem gösteren István Mándoky Kongur da Fin-Ugor teorisine karşı çıkanlardan biridir (Çapraz, 2014: 260). Macarcanın Fin-Ugor kökenli bir dil mi yoksa Türkçe kökenli bir dil mi olduğu tartışmaları o kadar şiddetli olmuştur ki bu devre Ugor-Türk Savaşları ya da dil savaşları dönemi adı verilmiştir (Demirkan, 2000: 9). Bu savaş 1800'lerin sonuna kadar devam etmiştir (Demirkan, 2000: 11). Ugor-Türk Savaşlarında Türk-Macar akrabalığını Ármin Vámbéry, Fin-Ugor kökenliliği de József Budenz savunmuştur (Çolak, 2017: 462). Ármin Vámbéryye göre Bizans, Arap, İran kaynaklarında Macarlar "Türk" olarak adlandırılmıştır. Macarların gerek etnik köken olarak Türklerle daha yakın özellikler taşıması gerekse dil karşılaştırmaları Macarların Türk olduğunu göstermektedir. József Budenz

ise Macar dilinin bir Fin-Ugor dili olduğunu savunmuştur. Çünkü Macar dili ile Fin-Ugor dilleri arasında güçlü bir ses uyumu bulunmaktadır (Yiğit Türker, 2017: 752).

Bugün genel itibariyle Macarcanın kökeni olarak Fin-Ugor teorisi kabul edilmiş olsa da Macarların kökeni meselesi çözüme kavuşturulabilmiş değildir. Özellikle Bizans ve Arap kaynaklarında Macarların Türk olarak geçmesinin yaşam şekli ve kültürel özellikleri bakımından da onların kendilerini Türk kökenli olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır (Demirkan, 2000: 12). Macar krallığını gezen Kardinal Freising Otto'nun yapmış olduğu Macar tasvirine bakıldığında yaşam tarzları ve kültürel özellikleri bakımından Macarların Türklere benzediği görülmektedir (Demirkan, 2000: 13).

Macarlar bugünkü yurtları olan Karpat Havzası'na geldikten sonra Arpad'ın soyundan olan Géza Macar kabilelerine Hristiyanlığı kabul ettirmiş kendi oğlunu da vaftiz ettirerek Hristiyanlığı resmi din hâline getirmiştir. Bunun üzerine Bizans İmparatoru krallığı tanıdığının ve kutsadığının bir alâmeti olan bir taç göndermiştir. Bu taç daha sonra Roma'dan gelen taçla birleştirilmiştir ve üzerinde bazı kabartma motifler ve yazılar bulunmaktadır. Kabartmaların birinde elinde bir asa başında ise krallık tacı bulunan Géza tasvir edilmiştir ve kabartmanın yanında “Türkiye'nin Kralı Geza'ya” cümlesi yazmaktadır. Bu taç 970'lerde gönderilmiştir. Macarlar bu sırada Hristiyanlığı da kabul ederek Karpat Ovası'ndaki egemenliklerini civardaki bütün Hristiyan devletlerin tanınmasını sağlamışlardır. Meşruiyetlerini Roma'dan ve Bizans'tan icazet ile pekiştirmişlerdir. Böyle bir devletin Bizans tarafından “Türk devleti” olarak görülmesi ülkelerine “Türklerin yurdu” anlamında Türkiye adı verilmesi Macarlarla Türklerin akrabalık tezlerini oldukça güçlendirmektedir. Buna karşı gelen ve Macarlarla Finlerin akrabalığı tezini savunan Pal Hunfalvy ise “Türk” kavramının etnik bir kökene karşılık gelmediğini, bu kavramının bahsi geçen dönemde bütün bozkır kavimlerine verilen ortak bir isim olduğunu, millet adı olarak değil halklar grubu için kullanıldığını savunur. Macarların özellikle IX ve X. yüzyıllarda Don Nehri yakınlarında Hazar Devleti topraklarında Türklerle birlikte yaşarken yakın ilişkiler kurmaları ve bu ilişkiler sonucunda kullanılan silahlar ve giysiler yaşam şekilleri ve dini gelenekler gibi birçok yönleriyle Türklerden etkilenmeleri sonucu zamanın Bizans tarihçilerinin Macarları da Türk olarak andığını savunan bir görüş de bulunmaktadır (Demirkan, 2000: 20). Macarların Türk olduklarına dair görüşler devam etmiş ve kendileri için “Hunların çocukları” tabirini kullanmışlar ve tarihsel kayıtlarda “Türk” olarak geçtiklerini, ilk kralları olan Ellak'ın Atilla'nın oğlu olduğunu savunmuşlardır (Demirkan, 2000: 21).

Macarca kendi içerisinde üç farklı tarihi döneme ayrılmaktadır. Ön Macarca olarak

adlandırılan ve milattan önce 4000-500 yılları arasını kapsayan devir bunlardan birincisini oluşturmaktadır. Ural coğrafyasındaki zamanı kapsayan milattan önce 4000 yıllarında geçen ve birlik çağı olarak adlandırılan birinci dönem, Fin-Ugor Devri olarak adlandırılan M.Ö 2000-1000 yıllarına tekâbül eden ikinci dönem ve Ugor Çağı olarak adlandırılan milattan önce 1000-500 yıllarına denk gelen üçüncü dönem olmak üzere kendi içerisinde üç alt bölüme ayrılmaktadır. Milattan önce 5. yüzyıl- milattan sonra 896 arasında Ana Macarca da denilen ikinci dönem bulunmaktadır ve bu devre dair yazılı veriler yoktur. Milattan önce 5. yüzyıl- milattan sonra 5. yüzyıl arasındaki Anayurt Çağı olarak adlandırılan Ural Dağları bölgesinde geçirilen zaman ve Göçler Devri olarak adlandırılan milattan sonra 5. yüzyıl- 896 arasındaki zaman olmak üzere bu devir de ikiye ayrılmaktadır (Öz, 2014: 3). Üçüncü dönemi ise 896-1772 yılları arasındaki zamandır ve bu devre ait yazılı kaynaklar bulunmaktadır. Eski Macarca olarak adlandırılan 896-1526 arası birinci dönem, Orta Macarca olarak adlandırılan 1526-1772 yılları arasındaki ikinci dönem olmak üzere kendi içerisinde yine ikiye ayrılır. 1772'den bu zamana kadar gelen zamana ise Yeni Macarca Dönemi adı verilmiştir (Öz, 2014: 4).

Macarcanın dönemlere ayrılması hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. İkinci bir görüşe göre Macarca; Ön Macarca adı verilen milattan önce 4000-500 yılları arasındaki birinci dönem, Ana Macarca adı verilen milattan sonra 5. yüzyıl- 896 arası ikinci dönem, Eski Macarca adı verilen 896-1526 arası üçüncü dönem, Orta Macarca adı verilen 1526-1772 arasındaki dördüncü dönem ve Yeni Macarca adı verilen 1772'den bu yana süren beşinci dönem olmak üzere beş ayrı döneme ayrılmıştır (Öz, 2014: 4).

Takip edilen devirlere bakıldığında Türkçe ve Macarca arasındaki en eski ilişkiler Ana Macarca çağına özellikle de Göçler Dönemine kadar uzanmaktadır (Öz, 2014: 4). *buza* “buğday”, *árpa* “arpa”, *gyümölcs* “meyve”, *alma* “elma”, *szőlő* “üzüm”, *bor* “şarap”, *borsó* “bezelye” gibi kelimeler Türkçeden Macarcaya bu sırada geçmiştir (Géza vd., 1987: 498). Macarlar özellikle bu devirde Türklerden fazlaca etkilenmişler ve bu nedenle de pek çok kelime Türkçeden ödünçlenmiştir (Öz, 2014: 6).

Tıpkı Türk-Macar ilişkilerinde olduğu gibi Türkçe-Macarca arasındaki ilişkiler de kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Eski Bulgarca yani Çuvaşça ile olan ve beşinci ve altıncı yüzyıllara tekâbül eden dönem bunlardan birincisini oluşturmaktadır (Yılmaz, 2015: 287). Kıpçaklarla ilişki içerisinde oldukları ve Kıpçakçadan birçok kelime ödünçledikleri dönem ise birincisini oluşturur (Yılmaz, 1998: 140). Osmanlı Türkçesi ile etkileşimde olduğu dönem ise bunlardan üçüncüsüdür (Yılmaz, 2015: 287). Macarca ve Türkçe arasındaki dil benzerliklerinin en fazla görüldüğü dönem Bulgar Türklerinden aldıkları kelimelere dayanmaktadır (İnsel,

2018: 4).

Macarlar Kuban Nehri bölgesinde Onogur topraklarının hâkimi olan Onogur Bulgar dilinden birçok kelime ödünç almıştır. *Sarap, csiger, szőlő, sűrni, seprő* gibi Türkçeden alınan kelimeler Macarların Türkler vasıtasıyla üzüm ve şarap üretimiyle tanıştıklarını göstermektedir (Németh, 2019: 198).

Peçeneklerden Macarcaya geçen kelimeler arasında ise *szúnyog* ‘sivrisinek’, *csősz* ‘çavuş’ sözcüklerinin bulunduğu düşünülmektedir (Nagy, 2013: 158). Kumancadan geçen sözcükler olarak da • ákos [ākoš], ágos [āgoš] ‘akış’ (< *akış) • árkány [ārkān] ‘ip, kement’ (< *arkan) • bóda [bōdā] ‘saplı kalkan; kılıç sapı’ (< *baldag ←← Mo) • barág [bārāg] ‘barak, uzun tüylü köpek’ (< *barag) • bárca, bajca, bárca [bārcā, bāyca, bārca] ‘etiket, pasaport’ (< *baysa ← Mo ← Çin) • boza [bozā] ‘boza’ (< *boza) • buzogány [buzogān] ‘bozdoğan, bozdağan’ (< *buzgan) • csabak [čābāk] ‘çabak, Leuciscus souffia agassizi’ (< * çabak) • csolák, csollák [čolāk, čollāk] ‘çolak’ (< *çolak) • csődör [čōdör] ‘aygır’ (< *daku ← Mo daku) • daksi [dākši] ‘harika, değerli’ (< *cakşı) • kobak [kobāk] ‘kabak’ (< *kamçı ~ kamşı) • kangyík [kānd’ík], kangyika [kānd’ikā] ‘eyer kayışı’ (< *kancika) • karambél [kārāmbēl] ‘karanfil’ (< *karampil, karamfil ← Pe) • kajtár (madár) [kāytār] ‘göçmen kuş’ (< *kaytar) • kījč [kīyc] ‘keçe’ (< *kiyiz) • koboz [koboz] ‘kopuz’ (< *kobuz) • kalauz [kālāuz] ‘rehber’ (< *kolavuz); kalóz [kālōz] ‘korsak’ (< *kolavuz) • kuvasz [kuvās] ‘bir tür coban köpeği’ (< *kowaz) • komondor [komondor] ‘ bir tür çoban köpeği’ (< *kumandur) • gügyú [güd’ū] ‘çöpçatan’ (< *küdagü) • mónár (kód) [mōnār kód] ‘kuru yaz sisi; gökkuşağı’ (< *munar) • nyögér [nōgēr], nyógér [nōgēr] ‘asker; askeri eşlik’ (< *nögär ← Mo nöker) • ontok, ontog ‘ekmek kırıntısı’ (< *ontok) • özön ‘sel, akıntı’ (< *özän) • szágom [sāgom] ‘serap’ (< *sagım) • szándok (láda) [sāndok] ‘sandık’ (< *sanduk) • szongor [songor] ‘doğan’ (< *soṅkur) • cötkény [cötkēn] ‘sütlege’ (< *sütқан, *süttāgān) • tábor [tābor] ‘tabur, ordugâh’ (< *tabur ← Mo dabkur) • tőzeg [tōzeg] ‘tezek, yer kömürü, turba’ (< *tezek), oklyó [tokyō] ‘toklu’ (< *toklu) • Kuşkulu olanlar: • csök [čök] ‘ziyafet’ (< *çök) • kentreg ‘eyer kayışı’ (< *kantarga ← Mo kantarga) Yeradları ve soyadları dilsel verilerin sayısını önemli oranda artırır: Tepremez (yer adı 1280, şimdiki Debrecen) < Täprämáz ‘özel ad: depremez’ < täprä- ‘depemek, hareket etmek’; Bolmaz (yer adı 1411) < *Bolmaz ‘özel ad’ < bol- ‘olmak’, Szokor ~ Szokur [sokor] ‘soyadı’ < sokur ‘kör, şaşı’; Kocskor [kočkor] ‘soyadı’ < koçkar ‘kuzu’, Tokszoba [toksobā] ‘soy ve yer adı’ < Toksaba ‘bir Kuman boyu; dolu tulum’ düşünülmektedir (Nagy, 2013: 166-167).

Macarca ve Türkçenin akraba oldukları teorisindeki en temel dayanak Türkçeden Macarcaya pek çok kelimenin geçmiş olmasından kaynaklanır. En yaygın örnek olarak ise

Zsebemben Sok Alma Van (Jebemben Şok Alma Van) “Cebimde Çok Elma Var” cümlesidir. Aile ilişkileri, tarım ve hayvancılık, eşya ve araç gereçler, giyim kuşam, ahlaki ve dini değerler, insan vücuduyla ilgili isimler, organ adları, balıkçılık ve avcılık, doğa terimleri ve renkler gibi Türkçeden alınan çeşitli alanlarda kelimeler günümüz Macarcasında yaşamaya devam etmektedir. Bu kelimeler özellikle X. yüzyıldan önce, Macarların şimdiki yurtlarına yani Karpat Havzası’na gelmeden önce geçmiştir. Bu şekilde binden fazla kelime bulunmaktadır. Hatta şu an Türkiye Türkçesinde kullanımda olmayan birçok Türkçe kökenli kelime Macarcada kullanılmaya devam etmektedir.

Bu kelimeleri gruplandırarak şu şekilde göstermek mümkündür (Demirkan, 2000):

Fiiller:

Yarat-mak: gyárta-ni

Kap-mak: kap-ni

Yürü-mek: jár-ni

Araştır-mak: keres-ni (kerekş)

Yala-mak: nyal-ni

Süpür-mek: söpör-ni (şöpör)

Geçir-mek: kísér-ni (kişer)

Öldür-mek: öl-ni

Süz-mek: szur-ni (sür)

Öğüt-mek: oröl-ni

Yoğur-mak: gyúr-ni

Vücutla İlgili Kelimeler

Pay (Eski Türkçede baş): fej (fey)

Kol: kar

Diz: térd (teird)

Taban: talp

Burun: orr

Sakal: szakál (sakaal)

Bıyık: bajusz (bayus)

Yaka: nyak

Hayvancılıkla İlgili Kelimeler

Boğa: bika

Öküz: ökör

Buzağı: borjú (boryu)

Koç: kos (koş)

Keçi: kecske (keçke)

Tavuk (tyuk)

Sıçan: cziczkańy (siskayn)

Arslan: oroszlán (oroslán)

Çakal: sakal (şakaal)

Porsuk: borz

Deve: teve

Turna: daru

Ağıl: ól (oul)

Yapağı: gyapju (yapyuu)

Tarımla İlgili Kelimeler:

Tarla: tarló (tarloo)

Buğday: buza (buuza)

Arpa: árpa (aarpa)

Darı: dara

Elma: alma

Kender: kendir

Aileyle İlgili Kelimeler:

Ata: atya

Ana: anya (anya)

Dede: déd

Ev Eşyalarıyla İlgili Kelimeler:

Çanak: csanak (çanak)

Çadır: sátor (şaator)

Kuyu: kút (kuut)

Kapı: kapu

Sandalye: szék (seyk)

Beşik: bölcső (bölçö)

Bıçak: bicska (biçka)

Tepsi: tepsí (tepşi)

Kırbaç: korbács (korbaaç)

Cep: dzseb (jeb)

Yüzük: gyűszű (güsü)

Balta: balta

Kazık: karo

Toplumsal Değerlerle İlgili Kelimeler

Töre: törvény

Tanık: tanu

Yas: gyász (gyaas)

Erdem: érdem (eirdem)

Bilge: bölcs (bölç)

Doğayla ve Renklerle İlgili Kelimeler:

Deniz (tengiz): tenger

Mavi (gök): kék

Çok: sok (şok)

Küçük: kicsi (kişi)

Bunların dışında Németh Macarcadaki birçok kişi ve yer adlarının Hun döneminden kalma olduğunu dile getirmektedir. Bunlardan ilki Nagyszentmiklós hazinesinde geçen *İlek* ya da *Velek* ismidir. Németh bu ismin Bulgar Türkçesinden Macarcaya geçmediğini, bu ismin Atilla dönemindeki *Ēlek* ismiyle aynı olduğunu ve Macarcaya eski -ğ sesiyle birlikte geçtiğini ve Árpád'ın oğullarından birinin adı olduğunu, kendisinin bu kelimeyi *Ēleğ* biçiminde okuduğunu ve Eski Macarcada *Īleü* şeklindeyken bugün bu kelimenin *Üllö* biçiminde devam ettiğini, Atilla'nın oğlunun isminin *Ēlek*, Árpád'ın oğlunun isminin ise *Üllö* olduğunu ve bu ismin de devlet idaresinde ikinci egemeni bildiren ve “millet”, “ülke”, “egemenlik”, “imparatorluk” anlamındaki *Ēl* kelimesinden türediğini bildirmektedir (Németh, 2019: 89).

Németh Atilla'nın oğullarından birinin de adı olan ve “Küçük, kahraman” anlamındaki *Ērnek* sözcüğünün “erkek, seçkin insan, kahraman” anlamındaki *er, ér, ir* kökünden *Bečenek* “Peçenek” kelimesinde de bulunan -nek ekinin birleşmesinden meydana geldiğini dile getirmektedir. Eski Macarcadaki *Ernye* kişi isminin de Türkçe *Ērnek* isminden geldiğini bildirmektedir (Németh, 2019: 89-90).

Németh Atilla'nın ölümünden sonra Hun milletinin isim değişikliğine uğradığını ve *Hun* isminin *Bulgar* ismiyle birlikte kullanıldığını belirtmektedir (Németh, 2019: 92).

Karatay iki dilin akraba olması için kelimelerin birebir aynı ve benzer olması gerekmediğini, aynı dilin lehçelerinde bile aynı kelimelerin farklı kullanımlarının olabileceğini, bu nedenle bir dilin kendine ait olan yani ödünç olmayan kelimelerini başka bir dilin aynı çerçevedeki kelimeleriyle karşılaştırarak akrabalık hükmüne varılabileceğini dile getirmektedir (Karatay, 2020b: 9). Sayılar, birincil akrabalık ve organ adları zamirler, temel sıfatlar ve fiiller, en çok muhatap olunan hayvanlar ve doğa olaylarının isimleri dillerin temel kelime hazinesi olarak kabul edilmektedir. Bu kelimeler en ilkel zamanda ve en ilkel dillerde bile bulunabilen kelimelerdir. Bunların yerine ancak “edebi” sebeplerle başka kelimeler konya da öz kelime varlığını sürdürür. Örneğin Türkçede “vefat etmek”, “ebediyete intikal etmek” gibi kullanımlar olsa da Türkçenin kendi öz kelimesi olan “ölmek” fiili varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle dillerin akrabalık ilişkileri karşılaştırılırken bu hususlara dikkat etmek gerekmektedir (Karatay, 2020b: 10). Örneğin; Karatay Türkçede “yenge”, “büyük kardeş”, “ağabey” anlamlarındaki *ede* sözcüğü ile Macarcada “yönetici” anlamındaki *edő* sözcüğünün kökteş olduğunu ve bu durumun da Macarca ile Türkçenin komşu değil akraba olduklarını kanıtlayacak bir unsur olduğunu düşünmektedir (Karatay, 2012a: 496).

Prince Türkçe ve Macarca arasındaki şu kelimeleri karşılaştırarak bu benzerliklerin asla ödünçleme olamayacağını dile getirmektedir. Bu kelimeler; Tk. çok var = M. sok van “çok var”. Tk. Var, Tk. ol- “olmak” ile M. v-ol-t (volt) “oldu, i-di”, M. oly, oylan-; Tk. öyle “öyle, o şekilde”; M. jó-, Tk. eyü (eyi, iyi) “iyi”; M. ve T. öl, sırasıyla “öldürmek, ölmek” vs. M fiil ekleri 1. şahıs -m, 2. şahıs -sz; T. fiil ekleri -m, s(en) gibi. Bunların dışında şahıs zamirlerinin benzerlikleri de şöyle gösterilmiştir: M. én “ben” (*e-men, /m/ düşmüştür; ayrıca aşağıda bkz. sub kan-kaman-kaban) - Tk. men (Osm. ben); Tk. sen “sen” (ayrıca Fince -sinä) - M. te, s = t- gibi. Bunun dışında her iki dilde de -d sesi geçmiş zaman bildirmektedir. Tk. öldü “öldü” - M. ölte “öldürdü”; Tk. oldu “oldu” - M. volt “idi” (Prince, 1936: 124).

Bu benzerlikler Türkçe-Macarca ilişkilerinin yalnızca ödünçlemeyle sınırlı olup olamayacağı hususunda tartışmalara yol açsa da bugün bilim dünyasında kabul edilen görüş Macarcanın bir Fin-Ugor dili Türkçenin ise Altay dili olduğudur. Ancak yine de bu durum bu iki dilin karşılaştırılmasına bir engel teşkil etmemektedir. Bütün bunlara bakıldığında Türkçe ve Macarca arasındaki ilişkilere yapısal yönden bakmak gerekmektedir.

Görüldüğü gibi iki dil arasında fazlaca ortak sözcük bulunmaktadır. Ancak sadece söz varlığı açısından değil yapı ve gramer olarak da birbirine benzediği düşünülen bu iki dil bu tezde hâl ekleri açısından karşılaştırılıp benzerlikleri ve farklılıkları açısından değerlendirilecektir.

2.4. Gramer Kategorileri ve Hâl Kategorisi

Hâl ekleri isimlerin dildeki kullanılışları ile ilgili oldukları ve ismin kategorilerinden birisi olduğu için bu bölümde genel olarak isim kategorileri ve hâl kategorisi kısaca tanıtılacaktır. Tezin konusu hâl ekleri olduğundan burada yalnızca kısa bir tanıtım yapılacaktır, ayrıntılı incelemeye girilmeyecek sadece ilgili kaynaklardaki görüşlerden bahsedilerek kısa bir bilgilendirme yapılacaktır.

Bir kök ya da gövde aldığı eklere göre farklı şekillere girmekte, bu şekiller de belirli gramer fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Kelimelerin kök ve gövdelerinin taşıdıkları anlamların yanı sıra kurmuş oldukları durumlar, keyfiyetler ve münasebetlere gramer kategorileri adı verilmektedir (Ergin, 2009: 127). Gramer kategorileri isim kategorileri ve fiil kategorileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fiil kategorilerini zaman, kip/kiplik, görünüş ve çatı oluştururken, isim kategorileri içerisinde sayı, cinsiyet, belirtme, iyelik, soru ve hâl kategorisi yer almaktadır.

İsim kategorilerinden biri **sayı** kategorisidir. Uzun, dillerde genel olarak sayının tekil ve

çoğul ayrımını vurgulamak için ortaya konulduğunu ancak bazı dillerde az çoğul ve çok çoğul ayrımının bulunduğunu; Arapça, İbranice, Sanskritçe ve Slovence'de görülen ikilik kavramının az çoğulu ifade ettiğini bildirmektedir. Bazı dillerde ise çoğul ekleri az çoğul ve çok çoğula göre ikiye ayrılmaktadır. Örneğin; Figue dilinde *feres* “bir at”, *efras* “atlar”, *efresam* “birkaç at” demektir. Diller genellikle tekili belirtmek için sözcüğün gövdesini kullanıp başka bir ek getirmek zorunda hissetmese de bazı dillerde tekil bildirmek için kullanılan ekler de bulunmaktadır. Farsçadaki -i eki buna örnektir: *Ketab* > *ketabi* “bir kitap” gibi. Uzun, topluluk isimlerini ise sözlüksel sayı başlığı altında ele almıştır (Uzun, 1998: 118-126).

Eker'e göre; sayı kategorisi ismin sayısını ifade etmektedir. Türkçede sayı genellikle çoklu ekiyle ifade edilmektedir. Çokluk genel itibarıyla çoğul eki ile ifade edilmektedir. Çoğul eki vasıtasıyla ismin birden fazla varlığı ya da kavramı işaret ettiği anlaşılmaktadır. Türkçede çoğulluk -lar/-ler eki ile ifade edilmektedir: *çocuklar*, *evler* gibi. Ancak Türkçede ismin başına sayı sıfatı eklendiğinde isme çoğul eki getirilmemektedir: *iki çocuk*, *dört ev* gibi. Yalnızca kalıplaşmış ifadelerde bu durumun aksini görmek mümkündür: *Üç Silahşörler*, *Yedi Cüceler*, *Kırk Haramiler* gibi. -lar/-ler ekinin çoğul işlevi dışında kalıplaşmış bazı işlevleri de bulunmaktadır. Bunlar; seslenme: *Yurttaşlar!*, topluluk ya da aile: *amcamlar*, genelleme: *Türkler*, abartma: *buralar*, saygı: *sizler*, bilim alanı: *eklem bacaklılar*, deyimler: *Sihhatler olsun* gibi (Eker, 2011: 357-358).

Ergin'e göre; sayı bakımından Türkçede yalnızca teklik ve çokluk bulunmaktadır. Teklik eksiz iken çokluk eklidir. İsim kök ve gövdeleri teklik ifade etmekte, çokluk ifade etmek için çokluk ekine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkçenin sayı kategorisi çokluk kavramıyla karşılanmakta bu da çokluk ekiyle ifade edilmektedir (Ergin, 2009: 128).

Kerimoğlu sayı kategorisinin geleneksel Türkolojide yalnızca çokluk eki ile sınırlandırılmasını eksik bulmaktadır. Çokluk eki isme çokluk veren unsurlardan yalnızca biridir ama tek unsur değildir. Çünkü ismin çokluğu yalnızca biçimbilgisel araçlarla sağlanmamaktadır. Bunun yanında sözlüksel ve sözdizimsel öğelerle de çokluğu karşılamak mümkündür: *birkaç sokak*, *üç sokak*, *sokak sokak (gezdin)* biçimleri bu duruma örnektir. Genel olarak bakıldığında sayı kategorisi açıklanırken teklik ve çokluk kavramları üzerinde durulmaktadır. Bugün Türkçede teklik bildirmek için bir yapı kullanılmasa da Kerimoğlu, Tarihi Türkçede bulunan -n ekinin teklik bildirme işlevini vurgulamıştır: *tigi-n*: tekil X *tigi-t*: çoğul, *tarka-n*: tekil X *tarka-t*: çoğul, *ben-n*: tekil X *bi-z*: çoğul, *se-n*: tekil X *si-z*: çoğul gibi. Ayrıca dünya dillerinin bazılarında sayı kavramını yalnızca teklik ve çokluk kavramı ile açıklamak eksiktir. Çünkü ikili ve üçlü çokluklar bulunan diller de mevcuttur. Bazı dünya

dillerinde ise isimler sayılabilen ve sayılamayan isimler olarak ayrılmaktadır. Örneğin; İngilizcede *water* “su” sözcüğü sayılamayan bir isim olduğu için çoğulu bulunmamaktadır (Kerimoğlu, 2021: 169-170).

Demirci, Türkçede sayılabilir ve sayılamaz isimler olmadığından Türkçede sayının bir kategori oluşturmayacağını belirtmektedir. Demirci, sayı kavramını teklik, çokluk ve topluluk olmak üzere üç grupta toplamıştır. Teklik kavramını çoğul eki almamış isimler olarak açıklarken çokluk kavramını da -lar/-ler ekleri ve bunun yanında -gil eki almış kelimelerle açıklamaktadır. Türkçede İngilizcede olduğu gibi sayılamayan isimler bulunmadığını, neredeyse bütün isimlerin çoğul hâle getirilebileceğini belirtmektedir. Bunun dışında Türkçenin tarihî dönemlerinde ikilik bildiren eklerin de bulunduğunu belirtmektedir. Bu eklere örnek olarak -z ve -(A)k eklerini göstermiş ve şu örnekleri vermiştir: *göz, diz, omuz, ağız, biz, siz, ikiz, yanak, şakak, dudak, damak, bacak, dalak, bilek, kulak* gibi. Topluluk kavramını ise aynı türden birçok varlığı, kişiyi ve nesneyi karşılayan grupların isimleri olarak açıklamıştır: *sürü, takım, ordu, millet* gibi. Topluluk isimlerinin de diğer isimler gibi çoğul eki alabildiklerini ve bu eki aldıklarında birden fazla topluluğu ifade ettiklerini bildirmiştir: *sürüler, takımlar, ordular, milletler* gibi (Demirci, 2021: 162-164).

Geleneksel Türkolojide sayı kategorisi teklik ve çokluk olarak sınıflandırıp çokluk yalnızca çoğul eki ile açıklansa da Kerimoğlu bunun eksikliğini vurgulayarak dillerde sayı kavramının yalnızca teklik ve çokluk olarak sınıflandırılmayacağını, buna ek olarak ikilik, üçlük gibi ya da sayılabilen-sayılamayan isimler gibi kavramların bulunduğu dillerin de olduğunu ayrıca Türkçede çokluk kavramının yalnızca çokluk ekiyle değil sözlüksel ve sözdizimsel bazı öğelerle de gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Demirci ise sayı kategorisini tekil, çoğul ve topluluk olarak sınıflandırmıştır.

İsim kategorilerinden bir diğeri **cinsiyet** kategorisidir. Ergin’e göre gramatikal cinsiyet kavramı isimlerin erkeklik ya da dişilik göstermesini ifade etmektedir. Birçok dilde isimlerin gramatikal olarak erkeklik, dişilik ve cinssizlik şeklinde cinsiyet unsurları taşıdığı görülmektedir. Bazı diller sadece erkek ve dişi yapılarından oluşurken bazı diller ise bunların yanında cinssizlik unsuruna da sahiptir. Gramatikal cinsiyetin yansıtılması dillerde farklılık arz etmektedir. Bazı dillerde çekim ekleri, bazı dillerde yapım ekleri, bazı dillerde ise harf-i tarif ile sağlanan gramatikal cinsiyet köklerde de görülebilmektedir. Yani aynı kavramı karşılamak için eril ve dişil olmak üzere iki ayrı kök bulunabilmekte, hatta bazı nesneler yalnızca erkek, bazı nesneler ise yalnızca dişi olarak kabul edilebilmektedir. Türkçede ise böyle bir durum söz konusu değildir. Gramatikal cinsiyet bulunmayan Türkçede erkeği ve dişisi olan doğal

varlıklara farklı isimler verilmektedir. Bu durum gramatikal cinsiyet özelliği göstermemekte, müstakil isim özelliği taşımaktadır. Türkçede gramatikal cinsiyet kategorisi bulunmadığından cinsiyet bildiren bir ek de dilde yer almamaktadır (Ergin, 2009: 128).

Kerimoğlu da genelde Hint-Avrupa dillerinde dilbilgisel olan cinsiyet kavramının Türkçede bulunmadığını yalnızca Arapçadan geçmiş *müdür-müdire*, *katip-katibe* gibi örneklerde bulunduğunu belirttikten sonra dilbilgisel cinsiyetten farklı olarak sözlüksel cinsiyetten bahsetmekte ve Türkçede belirli alanlarda sözlüksel cinsiyetin bulunabileceğini dile getirmektedir: *tavuk-horoz*, *inek-boğa*, *koyun-koç* gibi (Kerimoğlu, 2021: 170-171).

Demirci, Türkçenin diğer Ural ve Altay dillerinde olduğu gibi cinsiyet kategorisine sahip olmadığını, herhangi bir morfolojik unsurla kelimenin cinsiyetinin değiştirilemeyeceğini belirtmektedir. Türkiye Türkçesinde Türkçe kökenli olup olmadıkları hakkında tartışma bulunan, sosyal statü ya da ünvan bildiren ve ek vasıtasıyla dişî yapılan üç kelimenin olduğunu belirtmektedir: *beg/beg-üm*, *bay/bay-an*, *han/han-ım*. Bunların dışında cinsiyet bildiren unsurların ise morfolojik değil leksikal olduğunu belirtmiştir (Demirci, 2021: 160-161).

Uzun, dilbilimde cinsiyetin eril, dişîl ve yansız olarak üç türe ayrıldığını ancak bazı dillerde sebepsiz olarak da kelimeler arasında düzenli biçimsel farklılıklar bulunabildiğini ve bu farklılıkların kaynağının kestirilemediğinde cinsiyet adı altında toplandığını bildirmektedir. Buna örnek olarak da bazı dillerde gittikçe büyüyen ya da hacim olarak küçük olan nesnelerin ayrılarak cinsiyet adı altında toplanmasını göstermektedir. Genel olarak cinsiyetin anlambilimsel kaynaklı olduğu yönünde dilbilimciler hemfikir olsa da dil incelemeleri anlambilimin yanı sıra sesbilimsel ve biçimbilimsel koşullara da dayandığını göstermektedir. Birçok dilde görülen gramatikal cinsiyet genellikle isimlerle ilgilidir. Uzun, dillerde cinsiyetin genelde eril, dişîl, insansal, canlı, bitki biçiminde ayrıldığını bildirirse de yirmi farklı cinsiyet türüne sahip dillerin bulunduğunu da dile getirmiştir. Türkçede ise *horoz/tavuk*, *öküz/inek* gibi dünyevi cinsiyetle bağları açıkça belli olan çiftler ve Arapçadan geçen -(iy)e eki ile oluşturulan *Nuri/Nuriye*, *Arif/Arife* gibi örnekler dışında cinsiyet bulunmadığını ancak bazı kelimelerde dişî için ayrı isim kullanılsa da tür adını belirten genel kullanımların bulunduğunu bildirmektedir: Örneğin; keçinin erkeğine teke dense de bu türün erkeği ve dişisi için genel olarak keçi ismi kullanılabilmektedir. Geyiğin dişisine maral dense de hem dişî hem erkek için geyik ismi kullanılabilmektedir (Uzun, 1998: 110-118).

Buradan da anlaşıldığı gibi Türkçede gramatikal cinsiyetin olmadığı konusunda dilbilim ve Türkoloji hemfikirdir. Ergin'in yalnızca erkeği ve dişisi olan doğal varlıklar için cinsiyet bulunabileceği açıklamasını Kerimoğlu, sözlüksel cinsiyet kavramıyla; Demirci, ise leksikal

ayrım kavramıyla açıklamaktadır. Uzun, bunlardan ayrı olarak bazı leksikal cinsiyetlerin kapsayıcılığına da yer vermiştir.

Bir diğer isim kategorisi ise **belirtmedir**. Ergin’e göre belirtme kategorisi isimlerde isimlerin belirlilik ya da belirsizlik göstermesini ifade etmektedir. Belirlilik kategorisinde bir nesnenin belirli ve bilinir olması belirlilik, belirsiz ve bilinmez olması ise belirsizlik ifade etmektedir. Dillerde belirlilik kategorisini ifade etmek için harf-i tariflerden ya da çekim şekillerinden istifade edilmektedir. Harf-i tarif ve belirtme çekimi bulunmayan Türkçede belirlilik kategorisi bulunmaktadır. Ayrı bir belirtme eki bulunmasa da hâl kategorisindeki bazı ekler belirlilik işlevi taşıyabilmektedir. Yani Türkçedeki belirlilik kategorisi hâl kategorisi ile doğrudan ilişki içerisindedir. Bunun dışında Türkçede belirlilik sağlamak için başka kelimeler ve sıfatlardan da faydalanılabilmektedir (Ergin, 2009: 129).

Kerimoğlu dillerde belirtme ya da belirlilik kategorisinin tanımlık (article) ile ilişkilendirilerek açıklandığını ancak tanımlık olmayan dillerde de belirliliğin farklı unsurlarla sağlandığını dile getirmektedir. Belirlilik kategorisinden anlaşılması gereken şey ismin konuşan ve dinleyen tarafından bilinmesi ve tanınmasıdır. Tanımlık bulunan diller bunu belirlilik ve belirsizlik tanımlıklarıyla karşılamaktadır. Örneğin; İngilizcede *I read a book* cümlesi “Ben kitap okuyorum” demektir ve *a* tanımlığı kitabın belirsiz olduğunu belirtmektedir. *I read the book* cümlesi ise “Ben kitabı okuyorum.” demektir ve burada bahsedilen kitap belirli bir kitaptır. Bu belirliliği sağlayan ise *the* tanımlığıdır. Türkçede ise tanımlık olmadığından belirsizlik kategorisi farklı gramatikal unsurlarla sağlanmaktadır. Örneğin; *masa örtüsü* derken burada genel bir masa kavramından bahsedilmektedir ve bu nedenle “masa” sözcüğü belirsizdir. *Masanın örtüsü* yapısında ise belirli bir masadan bahsedilmektedir. Bu belirliliği sağlayan ise “masa” sözcüğüne eklenen ilgi hâli ekidir. *Kitap okuyorum* cümlesinde “kitap” sözcüğü belirsizken; *kitabı okuyorum* cümlesinde “kitap” sözcüğü belirlidir. Onun belirli olmasını sağlayan unsur ise almış olduğu yükleme hâli ekidir. Görüleceği üzere Türkçede belirlilik kategorisi hâl kategorisi ile ilişki içerisindedir. Belirsizlik bildirmek içinse bazen sıfır biçimbirim kullanılırken bazen de “bir” ögesi kullanılmaktadır: *Evden kitap aldım/ Evden bir kitap aldım* gibi (Kerimoğlu, 2021: 174-175).

Buradan da anlaşılacağı üzerine Ergin ve Kerimoğlu Türkçede belirlilik tanımlığının bulunmadığını ancak belirliliğin farklı unsurlarla sağlandığını dile getirmektedirler.

İsim kategorilerinden birisi de **iyeliktir**. Kerimoğlu, iyelik kategorisinin temelde sahip olan ve sahip olunan ilişkisine dayandığını vurgulamakta ve bu nedenle iyelik ilişkisinden bahsedebilmek için en az iki ögenin bulunması gerektiğini dile getirmektedir. Dillerde iyelik

ilişkisinin farklı şekillerde anlaşılabilirliğini belirten Kerimoğlu, buna bazı dillerde bulunan devredilebilen ve devredilemeyen iyelik ilişkisini örnek göstermektedir. Bunun dışında yönetimli iyelik, yüklemcil iyelik ve dışsal iyelik kavramlarından da bahsetmektedir. Buna göre; sahip olan ve olunan ilişkisinin bir isim öbeği vasıtasıyla bildirildiği iyelik yönetimli iyelik iken (Türkçedeki benim kitabım ve İngilizcedeki my book gibi), cümleyle bildirilen iyelik ise yüklemcil iyeliktir (Türkçedeki Ben bir kitaba sahibim ve İngilizcedeki I have a book gibi). Kerimoğlu, Türkçede iyelik kategorisinin yalnızca iyelik ekleriyle açıklanmasını yetersiz görürken, iyelik kavramını “uyum” kavramı ile birlikte ele almak gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sahip olan ile olunan arasında kişi ve sayı bakımından bir uyum olması gerekmektedir. Örneğin; sahip olan tekil ve birinci kişiye sahip olunanın da aynı özelliği göstermesi beklenmektedir: *Benim evim* gibi. Türkçede sahiplik bildiriminin farklı yolları olduğunu bildiren Kerimoğlu; *benim kitabım, benim kitap, kitap benim, benim olan kitap, ben bir kitaba sahibim, bende bir kitap var* örneklerini göstermiştir (Kerimoğlu, 2021: 173-174).

Uzun, bu kategoriyi kişi kategorisi olarak ele almış ve şahıs zamirlerini incelemiştir. Kişi kategorisini de ben (konuşan), sen (dinleyen) ve o (hakkında konuşulan) olarak üçe ayırmıştır. Kişi üçe ayrılrsa da aslında söyleyen tektir ve o da ben’dir. Bunun dışında saygın kişiler için kullanılan ayrı zamirler bulunabilmektedir (Uzun, 1998: 127-133).

Uzun, iyelik kavramını ise tamlama uyumuyla birlikte ele almıştır. Ona göre Türkçede tamlayan ve tamlanan arasında kişi ve sayı yönünden bir uyum bulunmaktadır. Tamlamalarda yan yana gelen iki sözcükten ikincisi birincisine kim ve kaç kişi olduklarını sorarak kendini biçimlendirmektedir. Çünkü Türkçe tamlamalarda tamlanan tamlayana uymak zorundadır (Uzun, 1998: 138).

İsim kategorilerinden olan **soru** kategorisi adından da anlaşılabilirliği üzere isme soru anlamı katmakta ve -mI, -mU soru ekleriyle karşılanmaktadır. Bazı dillerde soru bildirmek için ayrı bir ek kullanılmayıp tonlamayla bu işlev karşılanırsa da Türkçede bağımsız bir soru eki bulunmaktadır (Eker, 2011: 358). Bu ek sorulmak istenen isim ögesinin hemen ardına getirilmektedir. Aynı cümlede ekin getirildiği yere göre sorulan unsurun farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin; *Ali mi bugün okula gitti?* derken okula giden kişinin kim olduğu öğrenilmek istemiştir. *Ali bugün mü okula gitti?* cümlesinde öğrenilmek istenen okula gitme eyleminin zamanıdır. *Ali bugün okula gitti mi?* cümlesinde ise eylemin gerçekleşip gerçekleşmediği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu ek ünlü uyumuna uğraması bakımından bir ek işlevi taşısa da imla kurallarına göre kelimedenden ayrı yazılmaktadır (Demir ve Yılmaz, 2006: 188).

Soru kategorisine gramerlerin birçoğunda yer verilmemektedir.

İsim kategorilerinden biri de **hâl** kategorisidir. Türkçe ve Macarcada hâl eklerini incelemeden önce dillerdeki hâl kategorisini açıklamak gerekecektedir. Bu bölümü yazmaktaki amaç hâl kategorisini irdeleyerek yeni bir görüş ortaya koymak değil, tezin konusunun daha kolay algılanabilmesini sağlamak amacıyla literatürden derlenen bilgileri sunmaktır. Bunun için de belli başlı temel kaynaklardan faydalanılacaktır.

Korkmaz *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde hâl kavramını; adın cümledeki dilbilgisi şekli yani ismin yalın olarak ya da ekler vasıtasıyla genişletilerek almış olduğu geçici bir hâl olarak tanımlayıp sonra da hâlleri örneklerle açıklamaktadır. Buna göre hâller; Yalın hal *kapı* (kapı kırıldı). Yükleme hali *kapıyı* (kapı -y -ı çaldı). İlgî hali *kapının* (kapı-nın kolu). Yönelme hali *kapıya* (kapı-ya gitti). Bulunma hali *kapıda* (kapı-da kaldı). Çıkma hali *kapıdan* (kapı-dan çıktı) şeklindedir. Bunların dışında tarihi Türkçedeki hâllere de yer veren Korkmaz, eşitlik (equativus: -ÇA); yön gösterme (direktivus -gAru) ve vasıta (instrumentalis: -n) hâllerinden bahsetmiş ve bugün Türkçede bu hâllerin işlevinin edatlarla karşılandığını söylemiştir. Korkmaz'a göre hâl kavramı, isimlerin cümle içerisinde diğer kelimelerle ekler vasıtasıyla ilişki kurmalarına göre ismi farklı hâllere gelmesidir. Bunu sağlayan ekler de Yükleme hali eki -I, ilgî hali eki -In/-Un; -nlı/ -nUn; yönelme hali eki -A; bulunma hali eki -TA; çıkma hali eki -TAN ekleridir (Korkmaz, 1992: 77).

Berke Vardar *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde durum kavramını ismin cümledeki işlevini belirten, şekilsel farklılıklar veya çekim eklerini belirten dilbilgisel bir kavram olarak açıklamış ve her dilde durum sayısının farklılık gösterdiğini örneğin Masai dilinde iki durum bulunurken Macarcada yirmiye yakın Fincede ise on beş durum olduğunu ve durumların işlevlerinin farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Daha sonra da Türkçedeki durumları; Yalın durum, belirtme durumu, tamlayan durumu, yönelme durumu, çıkma durumu, kalma durumu ve eşitlik durumu olarak sıralamıştır (Vardar, 2002: 84-85).

Korkmaz eşitlik durumunu tarihi Türkçede yer alan bir hâl olarak değerlendirirken Vardar günümüz Türkçesi içerisinde değerlendirmiştir.

Vardar, durum dilbilgisi kavramından bahsetmiş ve bu kavramın; bir zaman dilimi içerisinde ve bir yerde dilsel üretim ya da algılamayı belirlemeye yarayan ruhbilimsel, toplumsal, tarihsel, vb. koşulların tamamı olarak açıklamıştır. Vardar'a göre durum dilbilgisi kavramı; cümleyi bir eylem ve bu eylemle belli hâl ilişkileriyle bağlanan isim dizimleri ve bu isim dizimleri arasındaki anlam bağlantısını derin yapıda inceleyen dil bilim kuramıdır. Bu

kurama göre cümlenin iki temel kurucu unsuru kiplik ve önermedir. Kiplik kavramı; zaman, görünüş, olumsuzluk öğelerini karşılamaktadır. Önerme kavramı ise bir eylem ve onunla ilişkili farklı isimleri karşılamaktadır. Yani cümlenin kurucu unsuru eylemdir ve derin yapıdaki değişik işlevlerin hepsi eylemden yola çıkılarak bulunmaktadır. Vardar'ın durum dilbilgisi kavramı Ch. J. Fillmore'un üretici dilbilgisi kavramıyla aynıdır. Geleneksel dilbilgisinde durum kavramının yalnızca yüzey yapı için kullanıldığı görüşüne karşı çıkan Fillmore araç, nesne, kalma, yönelme, karşı eden gibi durumların derin yapıda yer aldığını ve evrensel nitelikte olduğunu savunmaktadır (Vardar, 2002: 84-85).

Vardar, durum kavramını açıklarken her dilde farklı sayıda durum olduğunu, bazılarında çok bazılarında ise daha az durum bulunduğunu vurgulayıp Türkçede yedi tane durum olduğunu söylemiştir. Daha sonra durum dilbilgisi kavramından bahsederek bu kavramın aslında Ch. J. Fillmore'un üretici dilbilgisi kavramı olduğunu ve buna göre durum kavramında iki önemli unsurun yer aldığını, bunların kiplik ve önerme olduğunu ve cümlenin kurucu unsurunun eylem olduğunu, hâllerin ise isimlerin eylemle kurdukları farklı ilişkilerden meydana geldiğini açıklamıştır.

Kocaman “Dilbilim Terimleri Sözlüğü”nde case (durum) biçiminde tanımlama yapmaktadır. Kocaman abcessive (-sız durumu, yokluk durumu), ablative (çıkma durumu), ablative absolute (yalın çıkma durumu), accusative (belirtme durumu), adessive (yakınlık durumu), allative (-e yönelme durumu), comitative (eşlik durumu), delative (iniş durumu), direct case (dolaysız durum), elative (çıkış durumu), essive (yerleşiklik durumu), genitive (tamlayan durumu), illative (giriş durumu), inessive (içindelik durumu), instrumental (araç durumu), locative (kalma durumu, yerlik), nominative (yalın durum), objective case (nesne durumu), oblique case (yalın dışı durum), possessive case (iyelik durumu), subjective case (özne durumu), sublative (yükselme durumu), superessive (üstünelik durumu) (Kocaman, 1990: 161-187) olmak üzere toplamda 23 tane hâl saymıştır.

David Crystal *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* adlı eserinde durum kavramının bir cümledeki kelimeler arasındaki sözdizimsel ilişkiyi gösteren bir kategori olduğunu belirtmektedir. Her bir durumun anlamsal farklılıkları bulunmaktadır. Mesela yalın durum cümlenin öznesini tamlayan durum ise kökenini ve aitliğini bildirmektedir. Crystal durum dil bilgisi kavramının ise Amerikan dil bilimci Charles Fillmore'un 1960'lı yılların sonunda ortaya koyduğu dilbilgisel bir çözümleme yaklaşımı olduğunu belirtmiş, bu yöntemde söz dizimsel işlevlere ağırlık verildiğini vurgulayarak hâl kavramının anlamsal ilişkilerle ortaya konduğunu dile getirmiştir. Örnek olarak da *The key opened the door, The door was opened by/ with the*

key, The door opened, The man opened the door with a key örneklerinin hepsinde de anahtar kelimesinin araç kapı kelimesinin ise eylemden etkilenen nesne olduğunu dile getirmiştir (Crystal, 2008: 66-68).

C. J. Fillmore ve J. Charles'ın "The Case for Case" adlı çalışmalarında her dilin dil bilgisel yapısında durum kavramının bulunduğunu, geçmiş dönemdeki çalışmalarda daha çok isimlerle diğer birimler arasındaki anlamsal ilişkiye önem verildiğini anlatmışlardır (Fillmore – Charles, 1968: 5).

Blake, hâl kavramını ismin cümle düzeyinde bir fiille olan ilişkisi veya bir ismin bir edat, edat sonrası veya cümle düzeyinde başka bir isme bağlanması olarak açıklamaktadır. Hâller eklerle cümlelerin öğelerini belirlemede rol almaktadır. Hâl kavramı isimlerin taşıdıkları ilişki türüne göre onların işaretlenmesini ifade etmektedir (Blake, 2004: 1). Cümlelerin başı yüklemidir. Hâller ise isimlerin yükleme bağlanış şekillerini ve cümlede aldıkları görevleri belirlemektedir. Blake, Türkçede altı hâl bulunduğunu söyleyerek bu hâlleri; nominative, accusative, genitive, dative, locative, ablative olarak sıralamıştır. Durumlar fiil tarafından belirlenir ve yönetilir ancak hâl ekleri bazen edatlarla da kullanılmaktadır (Blake, 2004: 2). Ayrıca Blake hâller ve hâl ilişkileri ya da dil bilgisel ilişkiler arasında bir ayrım yapmak gerektiğini vurgulamaktadır. Türkçe, sondan eklemeli bir dil olduğundan, yani eklerin eklerden kolayca ayrılabilirdiği bir dil olduğundan, durumu örneklemek için uygun bir dildir. Örneğin; Latince ve Eski Yunanca gibi dillerde bunları ayırtmak daha zordur. Yani Türkçede hâller çoğunlukla eklerle belirlendiği için ekleri, sözcükten ayırarak daha rahat bir şekilde gösterilebilirken; bir çok dilde bu durum zorlaşmaktadır (Blake, 2004: 3).

Blake hâl kavramında isimlerin yükleme ilişkileri olduğunu vurgulamış ve isimlerin bu ilişkiyi kurarken değiştirdiği şekilleri ve kurduğu ilişkiyi hâl olarak tanımlamıştır.

Aksan, hâl kavramını cümlelerin ve bazı dillerde isim soylu diğer öğelerin yüklenmiş oldukları görevi belirleyen, cümlede söz dizimi açısından ismin rolünü ve diğer öğelerle ilişkisini gösteren ve ayrıca anlam açısından ona belli bir özellik yükleyen bir kavram olarak tanımlamakta ve birçok dilde isimlerin biçim açısından değişimi ve çekimi biçiminde belirtildiğini dile getirmektedir. Farklı dillerde hâl kavramının birçok çeşidi bulunmaktadır. Aksan, Türkçede altı tane durum olduğunu diğer dillerde ise on-on beş durumun bulunduğunu söylemektedir. Örnek olarak Fince on altı, Gürcüce yirmi üç hâlin olduğunu Hint-Avrupa dil ailesindeki dillerde ise temelde sekiz tane hâlin bulunduğunu belirtmektedir (Aksan, 2015: 90).

Demirci, hâl kavramını açıklarken bu kavramın isimler üzerinde icra edilen ancak belirli düzeyde başka kelime türleriyle de ilişkilendirilen dil bilgisel bir kategori olduğunu söylemektedir (Demirci, 2021: 164). Dillerde isimler ya da isimler tarafından oluşturulan kelime grupları, cümle içerisinde semantiğe uygun olarak bir araya geldiğinde, belli bir sırayı takip etmek zorundadır. Bu sırada yüklem en büyük rolü üstlenmektedir. Cümlede fiilin anlattığı olay ifade edilirken, isimler kendilerini diğer öğelerle uyumlu hâle getirmek amacıyla bazı morfolojik değişiklikler yaşamaktadırlar. Demirci “Yönetim ve Bağlama Teorisinde” bu duruma *case assignment* yani *hâl eki atama* adı verildiğini belirtmektedir. Demirci, hâl kavramını kelimelerin takındığı tavır ya da girdikleri durumun dil bilgisel ismi olarak tanımlamaktadır. Dillerde hâl kategorisinin bazen eklerle bazen de kökün uğradığı bazı değişikliklerle belirtildiğini dile getirmektedir (Demirci, 2021: 165).

Görüleceği üzere Demirci’de bahsedilen hâl kavramı Fillmore’un üretici dilbilgisi kavramına benzemektedir. Burada da yine hâl kavramı isimlerin fiilin anlattığı olayı ifade ederken girdiği şekiller olarak açıklanmış ve bu hâlin her zaman eklerle değil kökün uğradığı değişikliklerle de gerçekleşebileceği dile getirilmiştir.

Kerimoğlu, hâl kavramını durum dilbilgisi (case grammar) başlığı altında ele alır. Bu kavram 1960’ların sonlarında Charles Fillmore tarafından ortaya atılan ve yeni bir cümle çözümlemesi öneren bir yöntemdir. Durum dilbilgisi yönteminin merkezinde söz dizimi bulunmaktadır ve bu anlayışla cümle yükleme göre belirlenen anlamsal rollere göre incelenir. Özne ve nesne kavramlarına yeni kategoriler eklenir ve cümledeki rollerin sayısı artırılır. Bu yöntemde geleneksel hâl isimleri de farklılık göstermektedir. Bu yöntemde hâller; eyleyici (agent), araç (instrumental), nesne (objective), deneyimci (experiencer), hedef (goal) ve kaynak (source) şeklinde adlandırılmaktadır. Cümle öğeleri bu durumlara göre ayrılmaktadır ve bu durumlar yükleme göre belirlenmektedir. Durum dilbilgisi anlayışına göre cümlenin derin yapısında iki ana öge yer almaktadır. Bunlar; kiplik (modality) ve önerme (proposition). Kiplik kavramı zaman, kip, görünüş, olumsuzluk gibi cümlenin bütününe ilgilendiren özellikleri kapsarken önerme yükleme ilgili anlamsal rolleri belirlemektedir. Fillmore’a göre agentive, instrumental, dative, factitive, locative ve objective olmak üzere 6 tane hâl bulunmaktadır. Ancak ilerleyen zamanlarda farklı araştırmacılar bu sayıyı artırmışlardır. Durum dil bilgisi kuramının cevap veremediği sorulara bakıldığında farklı cümle dizilişlerinin durumlara göre nasıl çözümleneceği tartışmalıdır (Kerimoğlu, 2021: 99).

Görüleceği üzere Kerimoğlu da hâl kavramını tıpkı Vardar gibi Fillmore’un durum dilbilgisi kuramı ile açıklamaktadır ve bu kurama göre temelde altı hâl yer almaktadır.

Kerimoğlu'na göre Türkçe hâller bakımından her bir durumun farklı bir ekle karşılanmasından dolayı oldukça yalın bir özelliğe sahiptir. Hâl kategorisi isimlerin cümle içindeki pozisyonlarına karşılık gelmesinden dolayı söz dizimiyle ilişkili olan bir kategoridir. Bir ismin özne ve nesne konumunda bulunduğu hâl birbirinden farklıdır. Hâl kategorisinin gösterilmesi dillere göre farklılık göstermektedir. Hint-Avrupa dillerinde hâller çoğunlukla edatlarla gösterilirken Türkçede hâl ekleri ile gösterilmektedir. Hâl kategorisi ile ilgili en çok tartışılan iki mesele bulunmaktadır. Bu meselelerden ilki kaç farklı hâlin bulunduğudır. İkinci mesele ise bir hâlin dilde nasıl belirlendiğidir. Evrensellik ve tipoloji incelemelerine göre dillerdeki hâl sayısı birbirinden farklıdır. 20'ye yakın hâle sahip olan diller bulunmaktadır. Bu durumda nelerin hâl olarak kabul edilip edilmeyeceği meselesi de tartışmalıdır. Eğer hâl kavramı söz dizimsel olarak ele alınacaksa yüklemle isimlerle kurduğu ilişkiye göre belirlenmektedir. Ancak Türkçedeki ilgi hâli eki iki isim arasında bir ilişki kurduğu için hâl mi bildirmekte, yoksa başka bir kategori altında mı değerlendirilmelidir sorusu ortaya çıkmaktadır (Kerimoğlu, 2021: 172).

Hâller anlamsal olarak da sınıflandırılabilir. Aynı durumda olan isimlerin hemen hemen aynı anlamsal çerçevede değerlendirildiği kabul edilmektedir. Örneğin; Latince "ayrılmak, uzaklaşmak" anlamsal çerçevesi içerisinde değerlendirilen ablativus hâlindeki tüm isimlerin "ayrılma, uzaklaşma" bildirmesi gerektiği düşünülmektedir. Türkçedeki ablativus eki -DAn da bu anlamı karşılamaktadır. Ancak *Yağmurdan gelemedim* ya da *Baklavalardan yesene* cümlelerinde -DAn eki sebep durumu ya da nesne durumu gibi birden fazla durumu mu karşılamaktadır, yoksa tek bir durum farklı anlamlara gelebilmekte midir? Bu mesele tartışmalıdır (Kerimoğlu, 2021: 173).

Görüleceği gibi Kerimoğlu dillerdeki hâl sayısının farklılığına değinmiş bazen aynı hâllerin farklı dillerde kapsamının geniş ya da dar olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca hâl kavramı genel olarak ismi fiillere bağlama işlevine sahip olarak açıklanırken Türkçedeki ilgi hâlinin ismi isme bağlamasından dolayı hâl olarak sayılıp sayılmayacağını tartışmıştır.

Erkman Akerson, hâl eklerinin genel işlevinin ismin fiillerle ilişki kurması olduğunu dile getirmiştir. Erkman Akerson, Türkçe cümlede isim türü sözcüklerin yükleme bağlı olarak farklı hâl ekleri aldıklarını belirtir. Bazı durumlarda bu ekler düşse bile kuralın bozulmadığını bildirmekte, özne görevindeki ismin eksiz olmasını ise sıfır ek olarak adlandırmaktadır (Erkman Akerson, 2016: 131-132).

Yani Akerson yalnızca ismi fiile bağlayan ekleri hâl kategorisinde değerlendirmiş ve ek düşse de hâlin devam ettiğini belirtmiştir.

Toklu, hâl kavramını isim çekim ekleri alabilen isimler, sıfatlar ve diğer ad soylu sözcüklerin, cümledeki görevini gösteren ve sözdizimi bağlamında diğer öğelerle ilişkisini sağlayan dilbilimsel bir ulam olarak tanımlamaktadır. Edatların da isimlerin belirli hâl ekleri almasına neden olduğunu ve bu şekilde öğeler arasındaki bağlantının daha da güçlendiğini belirtir. Hâl eklerinin sayısının her dilde farklılık gösterdiğini belirten Toklu Fincede on beş, Macarcada yirmiye yakın Türkçede ise altı hâl olduğunu dile getirmektedir. Eşitlik ve araçlı durum da eklendiğinde bu sayı sekize çıkmaktadır (Toklu, 2021: 88).

Toklu da hâl sayısının altı ilâ sekiz arasında değiştiğini bildirmektedir.

Göksel ve Kerslake Türkçede beş tane durum eki olduğunu, bunların; belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma ve ilgi hâli ekleri olduklarını belirtirken vasıta hâlini ayrı bir başlık altında değerlendirerek bu hâle komitatif, enstrümental veya konjonktif ismi verilebileceğini ve bu hâlin *ile* edatıyla karşılandığını belirtmektedirler (Göksel ve Kerslake, 2005: 67-68).

Lewis ise nominative, accusative, genitive, dative, locative ve ablative olmak üzere altı hâl saymaktadır (Lewis, 2013: 302).

Uzun, işi yapan, işe konu olan ya da işin yapıldığı yer gibi sözcüklerin dizimsel düzlemde birbirleriyle kurmuş oldukları duruş biçimlerine durum, bu duruma göre sözcükleri biçimlendiren unsurlara ise durum belirleyicileri adını vermektedir. Ona göre; durumu anlamak ve durum belirleyicilerinin neler olduğunu bulmak sözdizimini ilgilendirmektedir. Bunun sebebi durum ve durum belirleyicilerinin sözcükler dizimlendiğinde ortaya çıkmasıdır. Ancak geleneksel dilbilgisinde durumlar ve durumların saptanması buna göre oluşturulmamıştır (Uzun, 1998: 169).

M. Ergin'e göre hâl kavramı ismin kendisi dışındaki kelimelerle ilişkisini ifade eden bir gramer kategorisidir. İsimler çevrelerindeki kelimelerle çok fazla münasebet içerisinde oldukları için birçok hâle sahiptir. Dillerde hâl kavramını ifade etmenin iki farklı yolu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çekim ekleri, diğeri ise isim dışında kalan unsurlarla ifadedir. Ergin Türkçede hâllerin daima kendisinden sonra gelen kelimeyle ilişkili olduğunu belirtir. Türkçede hâller çekim ekleriyle gösterilmektedir. Ergin'e göre Türkçedeki asıl çekim ekleri de hâl ekleridir (Ergin, 2009: 129).

Ergin, isimlerin kelime grupları ve cümleler içerisinde yer aldıklarında başka kelimelerle ilişki içerisinde olduklarını ve bu ilişki esnasında çeşitli hâllerde bulunduklarını, ismin münasebetin durumuna göre ayrı ayrı hâllere girdiğini, ismin hâllerinin ismin içinde bulunduğu durumu belirttiğini, bazen eksiz olabildiği gibi çoğunlukla ekli olduğunu belirtir. İsimleri bu

farklı ilişkiler için farklı hâllere sokan ekler hâl ekleri denilmektedir.

Ergin isimlerin etraflarındaki kelimelerle olan ilişkisini ikiye ayırmaktadır. Bu ilişki ismin kendisine bağlı olan unsurlarla münasebeti ve ismin kendisinin bağlı olduğu unsurlarla münasebetidir. Hâl ekleri ismi kendisinin bağlı olduğu unsurlarla ilişki kurduran eklerdir. Hâl ekleri isimleri isimlere, edatlara ve özellikle de fiillere bağlayarak birçok ilişki kurar ve bu ilişkiler sayesinde isim, edat ve fiil gurupları ve cümleler meydana gelir (Ergin, 2009: 226). Hâl ekleri içerisinde ismi isme bağlayan ekler bulunsun bile hâl ekleri esas itibarıyla isimleri fiillere bağlamakla görevlidir. Bu nedenle hâl ekleri isimleri fiillere bağlayarak fiil gurupları ve cümleler meydana getiren işletme ekleridir. İsimlere fiillerle bağlanan hâl ekleri onlara her türlü işlekliliği sağlamaktadır. Hâl ekleri ismi kendisinden sonra gelen kelimelere bağlamaktadır. Bu kelime bazen isim, bazen edat, genellikle de fiil olmaktadır. Türkçede hâl ekleri çokluk ve iyelik eklerinden sonra soru ekinden ise önce gelmektedir. İsim cinsinden bütün kelimeler hâl eklerini alabilmektedir. Hâl eklerinden sonra gelebilen bir diğer ek ise-ki aitlik ekidir. Ergin Türkçedeki hâl eklerini; Yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yapma (akuzatif) hâli, yaklaşma (datif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, uzaklaşma (ablatif) hâli, vasıta (instrumental) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli, yön gösterme (direktif) hâli olmak üzere dokuza ayırmaktadır (Ergin, 2009: 227-228).

Ergin genitif ekini diğer hâl eklerinden ayırmaktadır. Çünkü diğer hâl ekleri ismi fiile bağlarken genitif eki ismi isme bağlamaktadır. Ergin hâl eklerini kendi içerisinde de sınıflara ayırarak dört farklı gruba bölmektedir. Bunlar;

1. İsmi isme bağlayan ikinci derece hâl eki: Genitif eki
2. İsmi doğrudan fiile bağlayan fiilin nesnesini yapan tipik hâl eki: Akuzatif ekleri
3. İsmi fiile bağlayan ve fiilin yerini gösteren hâl ekleri: Dativ, lokatif ve ablatif ekleri
4. İsmi fiile bağlayan, fiilin şartlarını gösteren, zarf yapan ve işlek olmayan, yapım eki hâline gelen hâl ekleri: Instrumental, yön ve eşitlik ekleri (Ergin, 2009: 229).

Korkmaz, hâl eklerini cümlede isimler ile fiiller arasındaki geçici anlam ilişkilerini kurmak için isimlerin girdiği durumları karşılayan ekler olarak tanımlamaktadır (Korkmaz, 2009: 23).

Banguoğlu, hâl kavramını ismin başka kelimelerle olan ilişkileri olarak açıklamaktadır ve hâllerin aldıkları eklerle belirtildiklerini dile getirmektedir. Banguoğlu'na göre Türkçede 10 kadar hâl bulunmaktadır. Bu hâlleri de kendi içerisinde iç çekim hâlleri ve dış çekim hâlleri olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İç çekim hâlleri olarak 6, dış çekim hâlleri olarak 4 tane hâlden bahseder. Banguoğlu'nun iç çekim hâlleri diye sınıflandırıp kim, kimi, kime, kimde, kimden

ve kimin hâli olarak adlandırdığı 6 hâl bugün Türkçede kabul edilen yalın, belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma ve ilgi hâlleridir (Banguoğlu, 2011: 326).

Dış çekim hâlleri adını verdiği grupta kimle, kimce, kimli ve kimsiz hâli adını verdiği 4 hâlden bahsetmektedir. Kimle dediği vasıta, kimce dediği ise eşitlik hâlidir. Ancak kimli ve kimsiz hâli adını verdiği yapılar Türkçede hâl olarak kabul edilmeyip, -li ve -siz ekleri Türkçede hâl eki değil yapım eki olarak değerlendirilmektedir (Banguoğlu, 2011: 329).

3. TÜRKÇEDE VE MACARCADA İSMİN HÂLLERİ

Bu başlık altında önce Türkçedeki ismin hâlleri ele alınacak daha sonra Macarcadaki hâllere yer verilecektir. Bu bölümü yazmaktaki amaç Türkçedeki ve Macarcadaki hâller hakkında inceleme yapmak değil iki dilin hâlleri arasında karşılaştırma yapmadan önce bu dillerdeki hâl ekleri hakkında bilgi vermek olduğundan mevcut kaynaklardaki görüşler aktarılmış herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Bu bölümde sadece çağdaş Türkiye Türkçesinin ve çağdaş Macarcanın hâlleri incelenmiş, Macarcayla karşılaştırma yapılmamıştır. İlgili karşılaştırma son bölümde yapılacaktır.

3.1. Türkçede İsmi Hâlleri

Bu başlık altında Türkçedeki ismin hâlleri ele alınmıştır. Burada Türkçedeki hâller ve hâl ekleri hakkında yeni bir görüş ortaya koymak hedeflenmemiş ve karşılaştırma yapılmadan önce Türkçedeki hâller ve hâl ekleri hakkında genel bir bilgilendirme yapmak hedeflenmiştir. Bu nedenle inceleme yapılmamış yalnızca mevcut görüşler ortaya konulmuştur. Her ne kadar herbir ekin tarihsel süreçleri hakkında bilgiler verilmiş olsa da art zamanlı bir inceleme yapılmamış, sadece eklerin tarihsel gelişimleri hakkında bilgi vermek hedeflenmiştir.

Türkçede genel olarak kabul edilen hâlleri aşağıdaki gibidir.

1. Yalın Hâl (Nominatif)
2. İlgî Hâli (Genitif)
3. Yükleme Hâli (Akkuzatif)
4. Yönelme Hâli (Datif)
5. Bulunma Hâli (Lokatif)
6. Ayrılma Hâli (Ablatif)
7. Vasıta Hâli (İnstrumental)
8. Eşitlik Hâli (Ekvatif)
9. Yön Gösterme Hâli (Direktif)

3.1.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative)

Araştırmacılar arasında genel olarak bu hâl üzerinde ortak görüşler bulunmaktaysa da aralarında farklı düşünenler olduğu da görülmüştür.

Banguoğlu, yalın hâle “kim hâli” adını vermektedir. Yalın hâl ismin eksiz hâlidir ve bir

şey yapanı ve olanı göstermektedir. Yani yalın hâlin amacı cümlelerin kimsesi olmaktır: *Taş camı kırdı*. Bir kişiyi adı, ünvanı veya bir vasfı ile çağırırken de bu hâlin kullanıldığını belirtmektedir. *Zeynep! Baba! Arabacı!* gibi yalın hâlin ünlem olarak kullanıldığı durumlara çağrı hâli adını vermektedir (Banguoğlu, 2011: 327).

Ergin’e göre; yalın hâldeki isim anlam ilişkisi bakımından başka herhangi bir kelimeye bağlı değildir. Yalın hâli belirtmek için Türkçede bir ek kullanılmamaktadır. Yani yalın hâl eksiz bir hâldir. Yalın hâldeki bir kelimenin üzerine çokluk ve iyelik ekleri gelebilmektedir: *dağ, dağlar, dağımız* gibi (Ergin, 2009: 227).

Uzun, yalın hâlin diğer durumlardan ayrıldığını, bu ayrımın da bu hâlin biçimbirimsel olarak kodlanmaması olduğunu belirtmektedir. Ona göre sözcükler yalın hâlde bulunduklarında başka bir ögeyle bağlantılı olmamakta, sözdizimsel bağlamdan soyutlanmaktadır. Uzun, yalın hâlin sıfır eki ile işaretlendiğini belirtmekle birlikte *Ali’nin eve gelmesi, babamın gittiği ev* gibi yan cümlelerin özne olması durumunda buradaki öznelerin tamlayan durumunda olduğunu yani yalın hâlde olmadıklarını ileri sürmektedir. Uzun, bu karmaşayı ortadan kaldırmanın yolunun yalın hâl dışında iki durumu da kapsayacak bir özne durumunun oluşturulması olduğunu düşünmektedir (Uzun, 1998: 170-172).

Korkmaz’a göre; yalın hâl cümlede ya yüklem gösterdiği iş, oluş ve hareketi yapanı ya da yapılan işi göstermektedir. Bunun yanı sıra bir kişiyi ismi, mesleği ya da ünvanıyla çağırırken de yalın hâl kullanılmaktadır: *Ayşe!, arkadaş!, biletçi!* gibi (Korkmaz, 2009: 267).

Huber, yalın hâle “edici” adını vererek *işi bilerek, isteyerek veya gücül olarak yapan* diye tanımlamış ve aşağıdaki örnekleri vermiştir:

Polis hırsızı yakaladı.

Güneş ekinleri sararttı (Huber, 2013: 181).

Lewis de yalın hâli cümlelerin öznesi olarak açıklamaktadır: *Ben Başbakan olmayacağım*. Ayrıca seslenmelerde de yalın hâl kullanıldığını belirtmektedir: *Ahmet! Taksi!* (Lewis, 2013: 35)

Aksan’a göre yalın hâl; ismin herhangi bir son ek almadığı, yalın olduğu hâldir. Bükümlü dillerde ise büküme uğramamış biçimdir (Aksan, 2015: 91).

Aksan’ın bu tarifinden ismin iyelik ve çoğul eklerini almamış biçimlerine de yalın hâl deniyormuş gibi bir anlam çıkmaktadır. Ancak Türkçede bu ekleri alan sözcükler de yalın hâlde olabilmektedir. Ancak yalın hâl yalnızca hâl eklerinden herhangi birini almamakta ancak iyelik

ve çoğul eklerini alabilmektedir.

Toklu yalın hâlin cümlede özne işlevi taşıdığını ve herhangi bir ek almadığını yani sıfır biçimbirimle gösterildiğini dile getirmiştir: *okul, çocuk, balık, aşk...* gibi (Toklu, 2021: 88).

Bütün bunlara bakıldığında yalın hâl ismin özerk hâlidir ve cümledeki görevi ağırlıklı olarak özneyi bildirmektir.

2.1.1.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde yalın hâl

Türkçenin tarihî ve modern dönemlerinde bu hâl eksiz kullanılmıştır.

3.1.2. İlgi Hâli (Lat. Genitivus)

Bu hâl üzerinde genellikle ortak görüşler aktarılmışsa da farklı görüşlere de yer veren çalışmalar mevcuttur.

Banguoğlu ilgi hâline “kimin hâli” adını vermiş ve bu hâlin “katılma hâli” olduğunu dile getirmiştir. Yani bu hâl sahip olanı, tâbi olunanı, kapsayanı göstermektedir. Banguoğlu’na göre bu hâlin iki tür sorusu bulunmaktadır: *Ne Durmuş ’undur?/ Durmuş ’un nesi?* Eğer birinci türden sorulmuşsa ilgi hâli eki almış isim yüklem işlevinde bulunmaktadır: *Güvercinler Durmuş ’undur* gibi (Banguoğlu, 2011: 328).

Eğer ikinci türden bir soruya cevap veriliyorsa o zaman cevap belirtili isim tamlaması şeklinde olmaktadır: *Durmuş ’un odası* gibi. Banguoğlu buna belirtme öbeği adını vererek ilgi hâlinin isme belirlilik katma işlevine de değinmiştir. Bu isim tamlamalarında tamlananın iyelik eki aldığını ancak bazen iyelik eki almadan da kullanılabileceğini dile getirmektedir: *Bakkalın çocuk, muhtarın kısrak, sizin yeğen, Nalbandın Yusuf* örneklerinde olduğu gibi (Banguoğlu, 2011: 329).

Ergin’e göre esas olarak iki ismi birbirine bağlamaya yarayan ilgi hâli, ekli ya da eksiz biçimde bulunabilmektedir: *İstanbul (şehri), taş (parçası), yemek (odası), taşın (üstü), evin (yolu), yolun (iyisi), öküzün (boynuzu)* gibi (Ergin, 2009: 229). Belirtili isim tamlaması yapmaya da yarayan bu eke tamlayan eki de denilmektedir ve özellikle Türkçenin eski dönemlerinden Eski Anadolu Türkçesine gelinceye kadar tamlayanın üzerinde belirlilik işlevi taşıyan başka bir ek ya da sözcük bulunuyorsa genitif eki almadan belirtili isim tamlaması yapılmıştır: *atam karındaşı, âlimler zümresi* gibi (Çalışkan, 2021: 176). Bu durum Ergin’in bahsettiği eksiz genitifi meydana getirmektedir.

Eğer kelime ünsüzle bitiyorsa ek, -ın, -in, -un, -ün; ünlüyle bitiyorsa -nın, -nin, -nun, -nün şeklindedir. “su” ve “ne” kelimeleri ise su-y-un ve ne-y-in biçiminde kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesinde iyelik eki almış kelimelerle mutlaka ekli bir şekilde genitif hâli kullanılmaktadır: (*elimin üstü, (babasının) adı* gibi (Ergin, 2009: 230).

Ergin'e göre ilgi hâli ekinin Türkiye Türkçesinde üç farklı görevi vardır:

1. İsmi isme bağlama görevi

Ekin esas fonksiyonu olan bu görev yukarıda anlatıldığı gibi iki ismi birbirine bağlayarak tamlama oluşturur.

2. İsmi fiile bağlama görevi

Hâl eki gibi görüldüğü işlevi budur ve genitifin eklendiği ismi fiilin zarfı vazifesine getirir: *Orhan-ın-dır, sen-in olsun* gibi. Ancak burada da aslında ek gizli bir isme bağlanmakla beraber bağlı olduğu isim görünmediği için fiile bağlanmış gibi görünmektedir (Ergin 2009, 230-231).

3. Zamirleri edatlara bağlama görevi:

Burada aslında anlam olarak bir genitiflik söz konusu olmamakta sadece şekil olarak yer almaktadır. Ancak köken olarak bakıldığında aslında yine isme bağlanmakta ancak bağlandığı isim zamanla edatlaşınca ismi edata bağlama görevi üstlenmiş olmaktadır (Ergin, 2009: 231).

Ergin'e göre; vurgulu bir ek olan genitif eki teklik, çokluk ve iyelik eklerinden sonra geldiğinde de vurguludur. Ancak bir tamlama oluşturuyorsa vurguyu kendinden sonra gelen isme bırakır. Genitif eki üzerine -ki aitlik eki eklendiğinde vurgu -ki ekine kayar ve genitif eki vurgusuz olur: *odanunki, seninki* gibi (Ergin, 2009: 231).

Korkmaz da ilgi durum ekinin kullanım alanlarını üçe ayırmıştır. Birincisi ekli ya da eksiz bir biçimde isimleri birbirine bağlama işlevidir. İlgi hâli eki isimleri birbirine bağlama işlevinden dolayı diğer hâl eklerinden ayrılmaktadır: *gönül bağı, göz kapağı, perdenin bağı, yolun yarısı* gibi. Korkmaz, ilgi hâli ekinin ikinci işlevi olarak zamirleri edatlara bağlama işlevini söylemektedir: *senin gibi, bizim için, onun kadar* vb (Korkmaz, 2009: 269).

Korkmaz bu durumu açıklarken; *gibi* ve *için* edatlarının zaten bir ad kalıplaşması sonucu meydana geldiğini ve aslında ilgi hâli ekinin yine köken olarak isimleri bağlama işlevinde bulunduğunu dile getirmiştir. Ayrıca *ben* ve *biz* zamirlerine eklenen ilgi hâli ekinin -iğ biçiminde olduğunu ancak daha sonra -im biçimine dönüştüğünü belirtmektedir. Korkmaz ilgi hâlinin üçüncü işlevi olarak da bazı fiiller ve -dır/-dur bildirme ekleriyle kullanılarak isimleri fiillere bağlama işlevini saymaktadır: *şu ikisi senin şu ikisi onların sayılır. Elindeki Ali'nindir* örneklerinde olduğu gibi. Korkmaz bu işlevde de aslında ilgi hâli ekinin ismi doğrudan fiile bağlamadığını; *senin payın, onların payı, Ali'nin kitabı* gibi söylenmemiş bir isme bağladığını

belirtmektedir. Korkmaz ilgi hâli ekinin her zaman çokluk ve iyelik eklerinden sonra geldiğini belirtmiştir (Korkmaz, 2009: 270).

Korkmaz da Ergin de ilgi hâli ekinin işlevlerini aynı saymıştır. Korkmaz ilgi hâlinin ismi fiillere bağlama işlevinin aslında yine doğrudan fiile bağlama değil ismi isme bağlarken sözcük düşmesinden kaynaklandığını bildirmiştir.

Uzun’a göre tamlayan eki belirtme ekine çok benzemektedir. Çünkü tamlama bu ek olmadan da kurulabilmekte, bu ek ise tamlayanın belirli kılınmasını sağlamaktadır (Uzun, 1998: 175).

Lewis ilgi hâlinin eklendiği isimle başka bir isim arasında iyelik ilişkisi kurduğunu belirtmektedir (Lewis, 2013: 36).

Aksan, ilgi hâli ekine tamlayan durumu adını vermektedir ve bu hâli ismin başka bir kavramla ilişkisini anlatır şeklinde tanımlamaktadır. Yani bu hâlin en temel işlevi ilişki göstermektir. Aksan, ayrıca bu hâlin dünya dillerinde farklı çeşitlerinin olduğunu ve bunlardan birinin de “iyelik tamlayan durumu” olduğunu belirtmektedir. Yukarıdaki örnekler bu duruma uymaktadır (Aksan, 2015: 92).

Demirci ilgi hâli için; *Beni dostun attığı taş değil gül yaralar* örneğini vermiştir (Demirci, 2021: 165).

Kerimoğlu da ilgi hâline örnek olarak; *insanın, benim* biçimlerini göstermiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Toklu bu hâle tamlayan durumu adını vererek bir kavramın başka bir kavramla ilişkisini anlattığını belirtmektedir. Türkçede -In ekiyle kurulan belirtili isim tamlamaları kurulmasını sağlayan bu hâl iyelik ilişkisi kurmaya yaramaktadır: *Evin kapısı, çocuğun oyuncağı...* gibi (Toklu, 2021: 88).

Aksan, Demirci, Kerimoğlu ve Toklu’da bu hâlin sahiplik ilişkisi kurma işlevi vurgulanmıştır. Ayrıca belirlilik işlevine sahip olduğu da dile getirilmiştir.

Yukarıda da görülebileceği gibi ilgi hâlinin diğer hâl eklerinden farklı olarak ismi fiile değil isme bağlaması bu hâl hakkında bazı tartışmalara yol açtığı gibi, bu ekin hâl kategorisi içerisinde değerlendirilemeyeceğini savunan görüşler de ortaya çıkmıştır.

Karahan yükleme ve ilgi hâlini birlikte ele alır ve bunların hem ekli hem de eksiz yapılabileceğini dile getirir. İlgi hâli bir ismin başka bir isimle ilişkisini kurmaktadır. Böylece bir isim tamlaması meydana getirir. Eğer bu tamlama ilgi hâli eki ile gerçekleşirse tamlayan

belirli kılınmış demektir. İlgi hâli ekinin eklendiği ismin anlamına belirtme, sahiplik, mensubiyet, ilgi gibi anlamlar kazandırmaktadır. Karahan özellikle tarihi metinlerde ismi belirli kılan başka bir unsur bulunduğunda bu ekin kullanılmadığı örneklerin bulunmasının da ekin belirlilik işlevinden kaynaklandığını belirtmiştir. (**Atam körmegenni** min kördüm gibi) (Karahan, 1999: 609). Karahana göre yükleme hâlinin bazı dönemlerde ilgi hâlinin yerine kullanıldığını ve bunun sebebinin iki ekin de belirlilik işlevi kazandırmasından kaynaklandığını vurgulamıştır. Karahan yükleme ve ilgi hâli eklerinin diğer hâl ekleri gibi isimleri fiillere bağlamadıkları için hâl kategorisi içerisinde değerlendirilmelerinin yanlış olduğunu, bu iki ekin ayrı bir kategori içerisinde ilgi eki ve belirtme eki olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Karahan, 1999: 611).

Bulak ilgi ekinin hâl eki olup olmadığını tartıştığı makalesinde bu konuyu ele almış, dilcilerin farklı görüşlerini dile getirmiştir. Bu tartışmanın temelinde araştırmacıların hâl kavramının tanımını net olarak yapmamlarının ve ilgi ekinin işlevlerinin farklı anlatmalarının olduğunu ortaya koymuştur. Bu değerlendirmelerin sonucunda Bulak ilgi ekini hâl kategorisi içerisinde değerlendirmenin yanlış olduğunu, ismi isme bağlayan ekler adında yeni bir kategorinin oluşturulması, ilgi ekinin iyelik ekleriyle birlikte bu kategoride değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Bulak, 2017: 91).

Karahan ilgi ekinin belirtme eki ile benzerliğini vurgulayarak bu ekin de belirlilik işlevi üzerinde durmuş ve bu işlev benzerliğinden dolayı özellikle Türkçenin tarihî dönemlerinde birbirlerinin yerine geçebildiğini ve bu ekin ismi isme bağlama işlevinden ötürü hâl kategorisinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Bulak da ilgi ekinin hâl kategorisi dışında değerlendirilmesi hususunda Karahan'la aynı görüştedir. Ancak Karahan bu ekin belirlilik işlevini vurgulayarak belirtme ekiyle aynı kategoride değerlendirilmesini savunurken Bulak ondan farklı olarak hâl kategorisinden farklı bir ismi isme bağlayan ekler kategorisinin oluşturulmasını ve ilgi ekinin de iyelik ekleriyle birlikte burada değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Görüleceği üzere ilgi hâli mevzuu bugün dilciler arasında önemli bir tartışma konusudur. Genellikle hâl ekleri içerisinde değerlendirilen ilgi ekleri ismi fiile değil ismi isme bağlama işlevinden dolayı tartışma konusu olmuş ve hâl kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda kesin bir görüş birliğine varılamamıştır.

3.1.2.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde ilgi hâli

Eski Türkçede bu ek -ıŋ/-iŋ/-uŋ/üŋ, -nıŋ/-niŋ/-nuŋ/-nüŋ biçimindeydi (Gabain, 2007: 63).

Önlük-artlık uyumuna uysa da düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktaydı (Tekin, 2003: 106). Karahanlı Türkçesinde ek -nı/-ni/-nu/-nü biçimindeydi (Hacıeminoğlu, 2019: 29). Harezmi Türkçesi döneminde de yalnızca -nı/-ni/-nu/-nü biçimleri bulunmaktaydı (Eckmann, 2011: 14). Kıpçakçada -ı/-i/-u/-ü, -nı/-ni/-nu/-nü biçimindedir. İsimlerden sonra n’li zamirlerden sonra ise n’siz biçimleri kullanılmıştır (Güner, 2020: 197). Çağataycada -ning, -ning düzenli olmasa da yuvarlak ünlülerden sonra -nung, -nüng biçimindedir (Eckmann, 2003: 64). Eski Anadolu Türkçesinde bu ek yalnızca yuvarlak vokalli biçimleri bulunmaktadır. Yani bu ek Eski Anadolu Türkçesinde -u/ü ve -nu/-nü biçiminde geçmektedir (Gülsevin ve Boz, 2022: 88).

3.1.3. Yükleme Hâli (Lat. Accusativus)

Genel itibariyle araştırmacılar bu hâl hakkında ortak görüşe sahip olsalar da farklı görüşlere de yer verilmiştir.

Banguoğlu “kimi hâli” adını verdiği bu hâli; ismin söz içerisindeki geçişli fiilden doğrudan etkilenmiş biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle etkilenme hâli olarak da adlandırılabilirliğini belirtmiştir. Banguoğlu bu hâlin cümlede nesne işlevine sahip olduğunu dile getirmektedir (Banguoğlu, 2011: 327-328).

Ergin’e göre yükleme hâlinin görevi eklendiği ismi geçişli bir fiile bağlamaktır. Ekli ve eksiz olmak üzere ikiye ayrılır: *cam (kır-), camı (kır-), su (iç-), suyu (iç-)* gibi. Türkiye Türkçesinde yükleme hâli ekleri -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü şeklindedir. Bunlara ek olarak iki zamirde kullanılan -nı, -nü, nu, -nü ekleri de bulunmaktadır. *Oda-y-ı, ev-i, bu-nu, şu-nu* gibi (Ergin, 2009: 231).

İsimlerin teklik, çokluk ve iyelik biçimleri yükleme hâli eki alabilmektedir. Teklik ve çokluk biçimindeki isimler eksiz bir biçimde de yükleme hâlinde bulunabilmektedir. Ancak iyelik eki almış isimlerin yükleme hâli daima ekli bir biçimde yapılır. Eklendiği ismi fiile bağlayan yükleme hâli ekleri vurguyu üzerinde bulundurur ve kendisinden sonra yalnızca soru eki gelebilir (Ergin, 2009: 233).

Korkmaz yükleme hâlini açıklarken geçişli fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur şeklinde tanımlamaktadır. Korkmaz da bu hâlin eksiz ya da -(y)ı/-(y)U ekleriyle karşılandığını belirtmektedir (Korkmaz, 2009: 24). Korkmaz’a göre yükleme hâli isimden fiile değil, fiilden isme doğru bir bağlantı kurmaktadır. Yüklemin yaptığı işten etkileneni bildirdiği için cümlede nesne işlevi taşımaktadır. Korkmaz bundan dolayı bu hâl ekinin belirtme işlevi taşıdığını da dile getirmektedir. Eksiz yükleme hâli herhangi bir ek almayan ancak cümlede

nesne görevinde bulunan isme denilmektedir (Korkmaz, 2009: 277).

*O zaman manasını anlamadığım bu sözde, şimdi yirmi beş yıl sonra, derin bir **anlam** keşfediyorum* (Y.K. Karaosmanoğlu, Y, 96, akt. Korkmaz, 2009: 278).

Bu cümlede “anlam” sözcüğü yükleme hâli eki almamış olsa da cümlede nesne görevinde bulunduğuandan eksiz yükleme hâline örnek teşkil etmektedir.

Huber, yükleme hâline etkilenen adını vererek; *Çocuk **kuşu** yaraladı, Asit yağmurları ormanları yok edecek* örneklerini göstermiştir (Huber, 2013: 181).

Lewis, yükleme hâlinin nesne belirtme işlevine sahip olduğunu belirtmiş ve beş farklı işlevini sıralamıştır. İlk işlev olarak; işaret sıfatı almış isimlere eklendiğini dile getirerek; ***Bu gazeteyi** çıkarmak zor bir iş* örneğini vermiştir. İkinci işlev olarak; şahıs zamiri ya da iyelik eki almış kelimelere eklendiğini bildirmiş; *Evimizi/ **Bizim evi** kiraladılar* örneğini vermiştir. Üçüncü işlevi ise bir yer adı, kişisel ad veya unvan, kişi veya işaret zamirleri ile birlikte kullanılmasıdır: ***Adanayı** gezdik, **Hasan’ı** hemen tanıdım, **Profesörü** selamladı, **Sizi** ilgilendirmez, **Bunu** niçin yaptın?* gibi. Lewis ekin dördüncü işlevi olarak İngilizcedeki belirlilik edatı olan “the” yerine Türkçede akuzatifin kullanıldığını belirtmiştir: ***Öküzü** aldım, **Kitabı** okumadı* gibi. Lewis “bir” belirsizlik edatının alınmış olmasının akuzatif almaya engel olmadığını da dile getirmiştir. Tanımlayıcı bir sıfat almış olması nesneyi belirli kılmak için yetersizdir: *Bir **mavi kumaş** istiyor ve **Mavi kumaşı** seçti* örnekleri karşılaştırıldığında yükleme hâli eki almadan sıfat alması ismi belirli kılmak için yeterli gelmemiştir (Lewis, 2013: 35-36).

Aksan belirtme durumu olarak ele aldığı bu hâli tümleçle yüklem arasındaki ilişkisi açısından önem taşımaktadır diye açıklarken, Türkçede ismin gösterdiği şeyin belirli bir nesne olduğunu söyleyerek bu ekin belirlilik işlevine dikkat çekmiştir. Verdiği *radyoyu tamir ettim* örneğindeki radyonun konuşanla dinleyen arasında bilinen bir radyo olduğunu söylemektedir (Aksan, 2015: 91).

Demirci ise bu hâli; *Doğup büyüdüğüm Paris’i şimdi hatırlamıyorum* örneğiyle vermiştir (Demirci, 2021: 165).

Kerimoğlu, belirtme hâli olarak değerlendirdiği akuzatif için *insanı* örneğini vermiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Toklu -I ekiyle kurulan ve özneye yüklem arasında bir ilişki kuran belirtme hâlinin cümlede belirtili nesne işlevinde kullanıldığını dile getirmiştir: *Evi boyadık, gönderdiğim paketi aldın mı, arabayı yıkadım...* gibi (Toklu, 2021: 89).

Yani Aksan, Huber, Demirci, Toklu ve Kerimoğlu bu hâlin nesne işlevini vurgulamıştır. Lewis ise bu hâlin beş farklı işlevinden bahsetmiştir.

Görüleceği üzere bazı dilbilimciler bu eke yükleme hâli adını verirken bazı dilbilimciler ise belirtme hâli adını vermektedir. Bu tartışma ise bu ekin yükleme işlevinin mi yoksa belirtme işlevinin mi daha baskın olduğu konusunda Türkologlar arasında görüş ayrılığı olmasından kaynaklanmaktadır.

Grönbech yükleme hâli ekinin ilgi hâli eki ile arasında bir fonksiyon yakınlığının bulunduğunu, bundan dolayı da zamanla yükleme hâli ekinin yerini ilgi hâline bıraktığını ve kendinde bulunan bu fonksiyonu zamanla nesne içinde sınırlı tuttuğunu dile getirmektedir. Grönbech'e göre yükleme hâli eki bir harf-i tarif yani belirlilik ekidir (Grönbech, 1995: 96).

Burada Grönbech'in yükleme hâlinin ilgi hâli ile arasında olan ve zamanla yerini ilgi hâli ekine bıraktığı fonksiyonu belirlilik fonksiyonudur. Grönbech yükleme hâli ekini diğer dillerde bulunan ve harf-i tarif adı verilen belirlilik takısı olarak değerlendirmektedir.

Başdaş bazı dillerde belirlilik takısının kullanıldığını ama Türkçede hiçbir dönem belirlilik takısı ya da edatının bulunmadığını ancak böyle bir belirlilik eki ya da edatının kullanılmamasının Türkçede belirlilik kavramının olmadığı anlamına gelmediğini, Türkçede belirli ve belirsiz isimler ve nesnelerin bulunduğunu ve bunların dilde farklı şekillerde gösterildiğini bildirmiştir. Bu şekillerden birisi de yükleme hâlidir. Çünkü yükleme hâli eki alan isim artık yüklem anlamından uzaklaşarak belirli bir hâle gelmektedir. Böylece yükleme hâli eki sayesinde hem nesne doğrudan yüklemden etkilenir hem de belirli bir hâle gelmiş olur (Baştaş, 2009: 635).

Baştaş da bu ekin nesneyi belirli kıldığını kabul etmektedir. Ancak Grönbech'ten farklı olarak bu eki doğrudan bir harf-i tarif olarak kabul etmemektedir. Türkçede harf-i tarif ekinin olmadığını ancak bazı eklerin bu kavramı karşılamak için kullanılabileceğini, belirtme eklerinin de bunlardan biri olduğunu düşünmektedir.

Karahan ise bu ekin belirlilik işlevini ilgi hâli eki ile ilişkisine dayandırmaktadır. Ona göre Türkçenin farklı tarihî dönemlerinde başlangıçta yükleme hâlinin kullanıldığı bazı durumlar (Efrâsiyabni oğlu, sini teg, bizni birle gibi.) zamanla yerini ilgi hâli ekine bırakmıştır (Karahan, 1999: 608). Karahan yükleme hâlinin ismin cümle içerisindeki geçişli fiilden doğrudan etkilenen nesne hâli olduğunu ve bu hâlin ekli ve eksiz olabileceğini, ekli nesne ve eksiz nesne arasındaki farkın ise belirlilik olduğunu dile getirmiştir. Yani bu ekin işlevinin diğer hâl ekleri gibi ismin fiille münasebetini kurmak, bağlantısını sağlamak olmadığını, nesneyi belirtmek

yani belirli kılmak olduğunu vurgulamıştır. Karahan'a göre bu durum fiili değil ismi ilgilendirmektedir (Karahan, 1999: 609). Türkçenin tarihi dönemlerinde yükleme hâlinin ilgi hâli yerinde kullanılması bu iki ek arasında fonksiyon yakınlığının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu ortak fonksiyon ise belirlilik bildirmektir. Diğer hâl eklerinden farklı olarak bu ek, ileriye doğru münasabet kurmaz. Eklendiği kelimeyle sınırlı bir fonksiyona sahiptir. (Karahan, 1999: 611). Karahan'a göre akuzatif eki almış nesne bağımsızlaşır ve cümlede serbestçe dolaşabilir. Bu özellik onun nesneyi belirli kılma fonksiyonundan kaynaklanmaktadır (Karahan, 2004: 1618).

Görüleceği üzere Karahan bu ekin yükleme değil belirtme hâli eki olduğunu düşünmektedir. Bundan dolayı da bu eki hâl kategorisi içerisinde değerlendirmenin yanlış olduğunu düşünmektedir. Türkçede bir yükleme hâlinin bulunduğunu ancak bu hâlin eksiz olduğunu, ekin yükleme hâlindeki ismi belirtme işlevinde olduğunu düşünmektedir. Yani Karahan yükleme hâlini belirtme ekinde ayrı değerlendirmekte ve bu ekin hâl kategorisi dışında belirtme eki olduğunu düşünmektedir.

Karahan da Grönbech gibi yükleme hâli ekinin ilgi hâli ile fonksiyon yakınlığının bulunduğunu ve bu nedenle yükleme hâli ekinin zamanla yerini ilgi hâline bıraktığını düşünmektedir. Grönbech'ten farklı olarak ise Karahan yükleme hâlinin eksiz olduğunu ve cümlelerin nesnesini bildirdiğini, ekin belirlilik işlevi taşıdığını ve bu nedenle hâl kategorisi içerisinde değerlendirilmesinin yanlış olduğunu ve bu eklerin belirtme ekleri adıyla farklı bir kategoride değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Boz, yükleme ve belirtmenin dilbilgisinde iki farklı terim olduğunu, yüklemenin cümledeki nesnenin yükleme ile olan ilişkisini belirtmeye yaradığını belirtmenin ise nesnenin kişilerce bilinir olup olmamasına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Belirtmenin nesneyle fazla iç içe olmasından dolayı bu iki terimin birbirine karıştığını ve yükleme hâli yerine belirtme hâli isminin kullanıldığını dile getirmektedir (Boz, 2007: 104).

Boz, Karahan'ın yükleme hâlinin temel işlevinin belirtme olduğu düşüncesine karşı çıkmakta ve o bu iki kavramı birbirinden ayrı bir şekilde değerlendirmektedir. Boz, yükleme hâlinin işlevinin cümlede nesneyi bildirmek olduğunu, belirtmenin ise söz konusu nesnenin konuşulanlar tarafından bilinip bilinmediğinin anlaşılmasına yaradığını vurgulamaktadır.

Gürbüz ise belirtme hâli tanımının yanlış olduğunu, isimleri hâle sokanın isim değil fiil olduğunu ancak burada belirtmenin fiile değil isme yönelik olduğunu bildirmektedir. Bu nedenle belirtme hâli yanlış bir kullanımdır. Bu eklere ancak belirtme eki bu ekleri, almış

isimlere de belirtik isimler ya da belirtilmiş isimler adı verilebileceğini dile getirmiştir (Gülbüz, 2016: 92). Gülbüz, hâl kategorisinin isimlerle fiillerin ilişkisini bildirmek olduğunu vurguladıktan sonra bu hâle “yükleme hâli”, “etkileme hâli”, “yapma hâli”, “adın belirtme durumu”, “kimi hâli”, “-i hâli” gibi isimler verilmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir. Çünkü isimlerin yükleme, etkileme, yapma ve belirtme gibi durumlarda bulunabilmeleri mümkün değildir. İsimlerin bulunabilecekleri durumlar ancak yüklenilmişlik, etkilenmişlik, yapılmışlık-edilmişlik, belirlenmişlik olabilir. Yükleme, etkileme, yapma, etme, eyleme ve belirtme gibi işler fiile aittir. Bu nedenle Gülbüz’e göre bu hâle yaygın olarak verilen yükleme ya da belirtme hâli isimlerinin ikisi de yanlıştır (Gülbüz, 2016: 94).

Görüleceği gibi bu hâle belirtme hâli ya da yükleme hâli adları verilmekte ve bu konu Türkologlarca tartışılmaktadır. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç yükleme hâlinin hem ekli hem eksiz olabileceği ancak ek aldığıda yalnızca yükleme bildirmeyip belirlilik işlevi de taşıdığıdır. Tartışmanın odak noktası da buradan kaynaklanmaktadır. İsimlerde belirlilik konusu hâl kategorisinden ayrı değerlendirildiği için ve bu tez hâl eklerini incelediği için yükleme hâli ismi tercih edilmiş ancak eklerin belirlilik işlevi taşıdığına da değinilmiştir.

3.1.3.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde yükleme hâli

Eski Türkçede üç farklı yükleme hâli eki bulunmaktaydı. Bunlar iyelik eki almamış isimlerden sonra gelen -g, -ğ eki, iyelik ekinden sonra gelen -n, zamirlerden sonra gelen -nı, -ni ekleriydi. -g, -ğ eki ünsüzle biten kelimelere gelirken yardımcı ünlülerle birlikte ekleniyordu ancak daha sonra bu yardımcı ünlüler ekin bünyesiyle birleşerek ek -ıg, -ig, -uğ, -üğ hâline gelmiştir: *bodunıg* “halkı”, *sabın* “(onun) sözü” gibi (Tekin, 2003: 107). Karahanlı Türkçesinde -g, -ğ eki varlığını sürdürürken zamirlere eklenen -nı, -ni eki de yalnızca zamirlere değil isimlere de eklenebilmekteydi. Bu dönemde ekin işlevi belirtili nesneyi bildirmektir (Hacıeminoğlu, 2019: 29). Harezmi Türkçesinde -nı, -ni ve -n ekleri kullanılmaktadır: *yolnı*, *köñülñi*, *yolın* gibi (Eckmann, 2019: 15). Kıpçakçada bu ek -nI, -nU, -n ve I şekillerinde görülmektedir. İsim ve zamirlere genellikle -nI, -nU biçimi gelmektedir ancak -nU biçimi daha çok Ermeni Kıpçakçası metinlerinde görülmektedir. 1. ve 2. Tekil şahıs iyelik ekinden sonra nadiren -I biçimleri gelmekte, 3.tekil şahıs iyelik ekinden sonra ekin üç biçimi de kullanılmaktadır. *Codex Cumanicus*’ta ise -n biçiminin ağırlıkta olduğu görülmektedir: *açlarnı*, *ademilerni*, *oğrunu*, *ölünü*, *açığın*, *bunları*, *ilmi* gibi (Güner, 2020: 201-202). Çağataycada yükleme hâli eki -nı, -ni biçimindedir. 3. Tekil şahıs iyelik ekinden sonra ise -n biçiminde gelmektedir. İşlevi ise nesne bildirmektir (Eckmann, 2003: 69). Eski Anadolu Türkçesinde söz sonu -g, -ğ sesleri düştüğü için bu ek de -ı, -i hâline gelmiş ve iyelik ekleri ve

zamirlerden sonra da gelerek kullanım alanını geliştirmiştir: *kitâbı*, *gönlümi* gibi. Ayrıca önceki dönemlerde yalnızca zamirlere gelen -n ekinin artık isimlere de gelmeye başlamasıyla bu dönemde yükleme hâliyle birlikte kullanılarak -nI biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır: *sırâtını*, *kümüşni* gibi (Gülsevin ve Boz, 2022, 52).

3.1.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative)

Çalışmalar bu hâl hakkında ortak bir görüşte birleşmiş olsalar da ayrı görüşlere de değinilmiştir.

Banguoğlu “kime hâli” ya da “girme hâli” adını verdiği bu hâlin işlevlerini lokatif ve ablatif ile birlikte açıklamaktadır. Banguoğlu’na göre ismin zaman ve mekân içinde yer ve yön gösterme hâlleri oldukları için bu üç hâle “yer yön hâlleri” adını vermektedir. Ona göre bu hâllerdeki isimler cümlede “isimleme” adı verilen bir söz dizimi unsurunda kullanılmaktadır ve zarf yapımında da etkilidirler (Banguoğlu, 2011: 328).

Banguoğlu yönelme, bulunma ve ayrılma hâlini tek başlıkta yer yön hâlleri adıyla işlemekte ve bu eklerin ismin zamanının ya da mekânının yerini ve yönünü göstermekte kullanıldığını bildirmektedir.

Ergin’e göre yönelme hâli, fiilin kendisine yaklaştığını ya da yöneldiğini belirtmek için kullanılır ve eksiz bir kullanıma sahip değildir: *ağaç-a*, *güneş-e*, *üstümüz-e*, *dağlar-a* gibi. Datifin temel fonksiyonu yaklaşma bildirmektir ancak buna ek olarak yer, zaman, karşılaştırma, sebep verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiyat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklilik, uygunluk, konu, aitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih gibi fonksiyonları da bulunmaktadır. Ancak bu fonksiyonların çoğu da esas fonksiyon olan yönelme ve yaklaşımla ilişkilidir (Ergin, 2009: 233).

Ergin’e göre; esas işlevi isimleri fiillere bağlamak olan yönelme hâli ekinin, isimleri edatlara bağlama işlevi de bulunmaktadır: *eve doğru*, *aya karşı*, *babama göre* gibi. Ancak dikkat edildiğinde bu edatların da fiil kökenli olduğu ve datifi kuvvetlendirip yine fiile bağlama işlevi taşıdığı dikkati çekmektedir. Tıpkı diğer hâl eklerinde olduğu gibi yönelme hâli ekleri de vurguyu kendi üzerine alır. Bu nedenle yönelme hâli ekinin ardından yalnızca soru eki ve -dır, -dir bildirme eki eklenebilir (Ergin, 2009: 234).

Korkmaz’a göre; ismi fiile yönelme ve yaklaşma işleviyle bağlamakla görevli olan -(y)a, -(y)e eki, asıl görevi dışında ismi fiile amaç, maksat ve sebep ilgisiyle bağlamasının yanı sıra fiildeki hareketin yerini belirlemekte ayrıca zarf görevinde ikilemeler yapma ve edat grupları oluşturma işlevi de taşımaktadır (Korkmaz, 2009: 24). Bu ekin işlevleri arasında yer tümleci

oluşturma, ismi fiile zaman ve süre işlevi ile bağlama işlevi de bulunmaktadır (Korkmaz, 2009: 280-281).

Ergin de Korkmaz da bu hâlin temel işlevinin yönelme bildirmek olduğunu, eksiz kullanılmadığını yönelme işlevi dışında birçok farklı anlamda da kullanılabildiğini belirtmişlerdir.

Lewis’e göre; bu hâlin ilk işlevi cümlelerin dolaylı tümleci olma vazifesidir. Bu işleve örnek olarak; *Mektubu Ali’ye gösterdim* ve *Hizmetçiye bir palto vereceğiz* örneklerini göstermiştir. Lewis ikinci işlev olarak yer gösterme işlevine değinmiştir. Bu işlev için de; *Türkiye’ye döndüler*, *Çiçeği masaya koydu* gibi örnekler göstermiştir. Bu hâlin üçüncü işlevi ise amaç bildirmektir. Bu işlev için de; *Kız çiçek dermeğe çıkıyor* örneği verilmiştir (Lewis, 2013: 36). Lewis bu hâlin sonuncu işlevi olarak da fiyat bildirme işlevini belirtmiş ve buna örnek olarak da; *Bunu kaçı aldın?* cümlesini kullanmıştır (Lewis, 2013: 37).

Huber, yönelme hâlini hedef ve yararlanıcı şeklinde iki farklı isimlendirmeye açıklamıştır. Hedef ismini verdiği işlevde *devinimin yönü üzerinde olan* tanımını yaparak *Ali kitabı Ayşe’ye yolladı* ve *Fırtına denize yöneldi* örneklerini göstermiştir. Yararlanıcı adını verdiği işlevi ise *iş, oluş veya durumdan yararlanan* tanımıyla ve *Ayşe Ali’ye kazak örüyor/ İşçiler patrona çalışıyor* örnekleriyle açıklamıştır (Huber, 2013: 182).

Aksan, yönelme durumunu isimle gösterilen nesneye, varlığa bir yönelme gösterdiğini belirterek açıklamıştır. Aksan bu durumun her dilde Türkçedeki kadar belirli bir biçim değişikliğiyle meydana gelmediğini örneğin İngilizcede “to” ilgeciyle anlatılabildiği gibi herhangi bir biçim ögesi katılmadan da anlatılabildiğine dikkat çekmektedir (Aksan, 2015: 91).

Aksan, bu hâlin Türkçede diğer dillere göre daha belirli olduğunu vurgulayarak diğer dillerde bu hâl için herhangi bir ek ya da edat kullanılmadan da söylenebildiğini dile getirmiştir. Huber ise yönelme hâlinin iki temel işlevinden ve bunların farklılıklarından bahsetmiştir. Ona göre birinci işlev eylemin yönünü, hedefini göstermek ikinci işlev ise eylemden faydalananı göstermektir.

Demirci bu hâl için *Bugün okula giderken seni gördüm* örneğini verirken Kerimoğlu *insana* örneğini vermiştir. (Demirci, 2021: 165; Kerimoğlu, 2021: 172).

Toklu yönelme hâlinin işlevinin cümlede dolaylı tümleç olduğunu belirtmiştir: *Okuldan çıkıp eve gittim. Evi beş yüz liraya kiraladık* gibi. Bunun dışında zaman belirteci işlevi de bulunmaktadır: *Senin işin yarına kaldı* gibi. Bunun dışında edatlarla birleşerek edat öbekleri de meydana getirmektedir: *Duyduğuma göre, Ahmet’e göre hava hoş, Akşama doğru...* gibi.

Ayrıca; *Suyuna gitmek*, *aklına gelmek*, *ağrına gitmek* örneklerindeki gibi değişimlerle kalıplaşabilmektedir. Bunun yanı sıra; *el ele*, *göz göze*, *soluk soluğa* örneklerindeki gibi ikilemeler kurulmaktadır (Toklu, 2021: 89).

Toklu ve Lewis bu hâlin birincil işlevinin dolaylı tümleç bildirmek olduğunu vurgulamışlardır.

3.1.4.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde yönelme hâli

Bu ek Eski Türkçede -ka, -ke biçimindeydi. 1. ve 2. Tekil şahıs iyelik eki almış olan isimlere -a, -e biçimi gelmekteydi. Üçüncü tekil şahıs iyelik ekini almış olan kelimelere ise -ηA biçiminde gelmekteydi (Tekin, 2003: 110). Karahanlı Türkçesinde ek yine -ga, -ge, -ka, -ke biçimindeydi. Az da olsa -a, -e biçimleri de görülmekteydi (Hacıeminoğlu, 2019: 30). Harezmi Türkçesinde de -ga, -ge, -ka, -ke biçimleri varlığını sürdürürken iyelik eki almış kelimelerden sonra -nga ve nadiren de -nka biçimleri ve hatta bunların birleşmiş şekilleri olan -na ve -ne görülebilmekteydi (Eckmann, 2011: 15). Kıpçakçada yönelme hâli eki olarak -gA, -kA ve -A biçimleri görülmektedir. Genellikle ünsüz uyumuna uysa da uyum dışı kalan örnekler de bulunmaktadır. -A biçimi ise daha çok iyelik eki almış isimler ya da zamirlerden sonra gelmektedir. 3. Şahıs iyelik eki almış isimlere gelen -n ekinden dolayı bu ek -ηA biçiminde de görülebilmektedir (Güner, 2020: 198). Çağataycada -ga, -ge, -ka, -ke biçimi varlığını sürdürürken iyelik eklerinden sonra -a, -e biçimleri de gelebilmektedir. Bunun dışında 3. şahıs iyelik eki almış kelimelerde -nA biçiminde de rastlanılmaktadır (Eckmann, 2003: 66). Eski Anadolu Türkçesinde hece başındaki -g, -ğ sesleri düştüğü için ek -a, -e hâline gelmiştir. Oğuzcanın ilk edebi ürünlerinde düşmanga, muhammadga gibi -ga, -ge şekilleri görülse de bu durum yaygın değildir (Gülsevin ve Boz, 2022: 55).

3.1.5. Bulunma Hâli (Lat. Locative)

Bulunma hâli hakkında yapılan çalışmalarda genel bir görüş hâkim olmakla birlikte farklı yönlerde değişen görüşlere de yer verilmiştir.

Banguoğlu kimde hâli adını verdiği bu hâli yönelme ve ayrılma hâli ile aynı grupta toplayarak bunların üçüne yer ve yön gösterme hâli adını vermektedir. Banguoğlu'na göre bu hâl, ismin durma ya da kalma hâlidir (Banguoğlu, 2011: 328).

Ergin'e göre fiilin meydana geldiği yeri belirten, bir hâldir: *yolda*, *dere*, *ağaçta*, *direkte* gibi. Bu hâl bulunma fonksiyonunun yanı sıra yer, zaman, iş, devamlılık, müddet, tarz, şekil, durum, karşılaştırma, kesir, konu, vasıta, gaye, sebep, vasıf, miktar, belirtme, kısım, parça, aitlik gibi pek çok farklı fonksiyonda kullanılabilmektedir (Ergin, 2009: 234). Diğer hâl ekleri

gibi vurgulu bir ek olan lokatif ekinin görevi yalnızca isimleri fiile bağlamaktır. Lokatif ekinden sonra gelebilecek ekler yalnızca soru eki, bildirme ekleri ve aitlik ekidir: *ev-de-mi, yol-da-dır, dağ-da-ki* gibi (Ergin, 2009: 235).

Korkmaz’a göre bu ek eklendiği isme fiilin kendisinin içerisinde meydana geldiği anlamını katmaktadır. Bu nedenle bulunma anlamı taşır ve eksiz kullanılmaz: *yol-da, direk-te, gecesi-n-de, başımız-da, yerler-de* gibi (Korkmaz, 2009: 295). Ancak bulunma hâlinin vermiş olduğu yer anlamı yalnızca somut bir yer anlamı taşımak zorunda değildir. Fiildeki hareketin meydana geldiği her türlü somut ya da soyut yer bulunma hâli ile karşılanabilmektedir. Bu nedenle eklendiği isim ile fiil arasında bulunma ve yer gösterme ilişkisinin yanında zaman, iş, süreklilik, içinde olma, tarz bildirme, karşılaştırma, gösterme, amaç, sebep gibi anlam ilişkileri de kurabilmektedir (Korkmaz, 2009: 289). Ayrıca bu hâl yalın ya da grup olarak zarf tümleci kurabildiği gibi ismi fiile vasıta işleviyle de bağlayabilmektedir (Korkmaz, 2009: 292-294). Bunun yanında başka bir isimle birlikte “bulunma grubu” denilen kelime grupları da meydana getirebilmektedir: *arada bir, çantada keklik, üçte bir* gibi. Diğer yandan sayı adlarına getirildiğinde yaş bildirme işlevi de bulunmaktadır: *Otuzunda bir kadın* denildiğinde burada otuz yaşında anlamı çıkmaktadır (Korkmaz, 2009: 295).

Korkmaz’da da Ergin’de de bu ekin birincil vazifesinin eylemin yapıldığı yeri, içinde bulunduğu durumu bildirmek olduğu vurgulanmakla beraber birincil işlevinin yanında birçok farklı anlama gelebileceği de belirtilmiştir.

Lewis’e göre; bulunma hâlinin üç farklı işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yer bildirme işlevidir: *tiyatroda, suda, yerde* gibi. İkinci işlevi zaman bildirme işlevidir: *Ramazanda, 5 Eylülde* gibi. Üçüncü işlevi ise boyut, şekil ve yaş ifade etmektir: *Yumurta şeklinde bir taş, On metre uzunluğunda bir ip, Yirmi yaşında* gibi (Lewis, 2013: 37).

Huber bulunma hâlinin yer bildirme işlevini vurgulayarak bu hâlin iş, oluş, ya da durumun gerçekleştiği konumu bildirdiğini dile getirmiş ve *Ali Ankara’da oturuyor. Otobüs durakta bekliyor* örneklerini vermiştir (Huber, 2013: 182).

Aksan kalma durumu adını verdiği bu hâli isimle gösterilen nesnenin içinde olma, üzerinde bulunma anlamı verdiğini belirterek bu durumu; *kitapta yazılan, tatilde okuduğum dergi, saatte 100 km* örnekleriyle açıklamaktadır (Aksan, 2015: 91).

Demirci lokatif “bulunma” olarak belirttiği bu hâli açıklarken; *Oltu taşı, Oltu’da çıkarılıp işlenir* örneğini kullanmıştır (Demirci, 2021: 165).

Kerimoğlu bulunma hâline *insanda* örneğini vermiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Toklu kalma durumu adını verdiği bu hâlin de cümlede dolaylı tümleş işlevi taşıdığını belirtmiştir: *Çantamı evde unuttum, kuşlar havada uçuyor* örneklerinde olduğu gibi. Bunun dışında ölçü bildirerek karşılaştırma işlevinde sıfat öbekleri de meydana getirmektedir: *Bilek kalınlığında su, ceviz büyükliğinde dolu...* gibi (Toklu, 2021: 89).

Görüleceği üzere temel işlevinin eylemin yerini ve içinde olduğu durumu bildirmesi olduğu vurgulanan bu ekin, bunun dışında farklı işlevlerine de değinilmiştir.

2.1.5.1. Türkçenin Tarihi Dönemlerinde Bulunma Hâli Eki

Eski Türkçede bulunma hâli eki -da, -de, -ta, -te biçimindeydi ancak ünsüz uyumuna bağlı olarak kullanılmamaktaydı (Tekin, 2003: 113). Hatta bazen aynı ismin farklı yerlerde farklı kullanıma sahip olduğu görülmektedir (Gabain, 2007: 64). Karahanlı Türkçesinde -da, -de, -ta, -te biçimindedir (Hacıeminoğlu: 2019: 30). Harezmi Türkçesinde ek yine dörtlü biçimde kullanılmaktadır (Eckmann, 2011: 15). Kıpçakçada aynı biçimdedir. 3. Tekil şahıs iyelik eki almış olan kelimelere ya da zamirlere getirirken ise -ndA ya da -ntA biçiminde geldiği görülmektedir (Güner, 2020: 199). Çağatay Türkçesinde de dört alomorfa sahip olan bu ek iyelik ekinden sonra bazen zamir n'si alıp bazen almamaktadır (Eckmann, 2003: 70). Eski Anadolu Türkçesi ise ekin yalnızca -da, -de biçimleri bulunmaktaydı (Gülsevin ve Boz, 2022: 56).

3.1.6. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative)

Araştırmacılar ayrılma hâli konusunda genel itibariyle fikir birliğinde olsalar da bu başlık altında bu hâlin farklı işlevlerine de yer verilmiştir.

Banguoğlu yönelme ve bulunma hâliyle birlikte grupta ve yer yön hâlleri adını verdiği bu hâle kimden hâli adını vererek bu hâlin çıkma ve uzaklaşma işlevlerine dikkat çekmiştir (Banguoğlu, 2011: 328).

Ergin'e göre bağlandığı fiilin kendisinden ayrıldığı, uzaklaştığı anlamını veren bu hâl eksiz kullanılmamaktadır. İsmi fiil dışında isme ya da edata bağlama işlevlerine de sahip olan ayrılma hali bu durumlarda da ayrılma fonksiyonunu sürdürür. Ayrılma halinin ayrılma, uzaklaşma işlevinin yanı sıra çıkma, yer, menşe, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, sebep, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoşlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş, noktainazar gibi birçok işlevi bulunmaktadır ancak bu işlevler de temel itibariyle ayrılma, uzaklaşma işleviyle bağlantılıdır. Türkiye Türkçesinde ayrılma hali eki -dan, -den, -tan, -ten şeklinde dört alomorfa sahiptir. Ayrılma, uzaklaşma fonksiyonunun aksi yönünde bu ek yaklaşma da bildirebilmektedir.

Kolun-dan (tuttu), çocuk-tan (sor) gibi ya da oyun-dan (bıktı), açlık-tan (öldüm) gibi kullanımlarda sebep işlevi de taşımaktadır. Aslında açlık-tan (öldüm) kullanımı açlık-tan (dolayı öldüm) şeklindeki bir kullanımın kısaltılmış hâlidir ve burada da yine uzaklaşma fonksiyonu bulunmaktadır. Ayrılma hali ekinin zarf olarak kullanılması genelde bu tarz edat düşmelerinin sonucunda gerçekleşmektedir. Ayrılma hali temel olarak ismi fiile bağlamakla beraber isim ya da edata da bağlayabilmektedir: onlar-dan (biri), yaz-dan (sonra) gibi. Ancak bu edatların da fiil kökenli olması isimlere bağlanması ise yukarıda söylendiği gibi edat düşmesi sonucu gerçekleşmesi ayrılma halinin aslında ismi fiile bağlama işlevi taşıdığını göstermektedir. Teklik, çokluk ve iyelik eklerinden sonra gelen ayrılma hali eki diğer hâl ekleri gibi vurguyu üzerinde taşır. Ayrılma hali ekinden sonra yalnızca soru ve bildirme ekleri gelebilir: oğlum-dan-mı, demir-den-dir gibi (Ergin, 2009: 235).

Görüleceği üzere Ergin bu hâlin temel işlevinin ayrılma, uzaklaşma bildirdiğini ama bu işlevinin yanında birçok farklı işleve de sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Yine temel yapısı ismi fiile bağlamak olsa da ismi isme ya da edata da bağlayabildiğini ancak bunun çıkış noktasının da yine ismi fiile bağlama işlevi olduğunu dile getirmektedir.

Korkmaz, çıkma hâli adını verdiği bu hâlin fiilin göstermiş olduğu oluş ve kılışın eklendiği isimden uzaklaştığını, isimden dışarıya doğru hareket ettiğini belirtmektedir. Bu işlevinin yanı sıra isme yer, mekân, zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar, fiyat, parça ya da bütünü gösterme gibi birçok farklı işlev katmaktadır. Temel işlevi cümlede yer tamlayıcısı ya da zarf oluşturmak olan bu hâl eki ayrıca ismi isme bağlayarak çıkma grupları da meydana getirebilmektedir (Korkmaz, 2009: 301).

Korkmaz bu hâlin uzaklaşma, dışarıya doğru hareket bildirme fonksiyonundan dolayı ona çıkma hâli adını vermekte ayrıca çıkma grupları da meydana getirebildiğini belirtmektedir.

Lewis'e göre bu hâlin ilk işlevi fiilin hangi yerden ayrıldığını bildirmektir: Şehirden ayrıldı, Rağbetten düştü gibi. İkinci işlevi ise fiilin nereden geçtiğini göstermektir: Pencereden girdi, Sizi telefondan arıyorlar gibi (Lewis, 2013: 37). Üçüncü işlevi neden bildirmektir: muvaffakiyetten sarhoş, açlıktan bitkin gibi. Bir diğer kullanım alanı ise karşılaştırma yapmasıdır: Türkiye Lübnan'dan büyüktür gibi. Bir şeyin neyden yapıldığını belirtmek için de bu hâl kullanılmaktadır: nylondan yapılmış bir balık ağı, ateşten gömlek gibi. Bir grubun parçasını belirtmek için de bu hâlden faydalanılmaktadır: komşulardan biri, üyelerden birkaçı gibi. Fiyat bildirmek için de bu hâl kullanılmaktadır ancak bu işlev yönelme hâli ekinin fiyat bildirme işleviyle eş anlamlı değildir. *Bu elmaları kaçtan aldın?* örneğinde kilo başına hangi fiyattan olduğu sorulurken, *Bu elmaları kaçta aldın?* örneğinde toplamda ne kadar ödendiği

sorulmaktadır (Lewis, 2013: 38).

Lewis, bu hâlin işlevlerini ayrılma, geçilen yeri gösterme, neden bildirme, karşılaştırma yapma, neyden yapıldığını belirtme, grubun parçasını gösterme, fiyat bildirme olmak üzere yediye ayırmaktadır.

Huber, bu hâlin kaynak bildirme işlevine vurgu yaparak başlangıç, çıkış yeri bildirdiğini dile getirmiş ve *Gemi kıyıdan ayrıldı, kadın çatıdan atladı* örneklerini vermiştir (Huber, 2013: 182).

Aksan, çıkma durumu adını verdiği bu hâlin Hint-Avrupa dil biliminde ayrılma ve ayrılık anlamını taşıdığını, Türkçede ise bu ekin temel işlevinin; *otobüsten indim, postadan çıkan mektup* örneklerindeki gibi çıkma ve ayrılma belirtmek olduğunu ancak farklı işlevlerde de kullanılabildiğini dile getirmektedir. Bu işlevlere bakıldığında eklendiği ismin ham maddesini belirtme işlevi; *taştan heykel yapmışlar*, sebep bildirme; *ateşten sayıklıyor* gibi farklı farklı işlevler bulunmaktadır. (Aksan, 2015: 91).

Aksan da Huber de bu hâlin ayrılma, çıkma işlevinin yanı sıra sebep bildirme işlevine de dikkat çekmişlerdir.

Demirci ayrılma hâline; *Dayım Erzurum'dan yeni ayrıldı* örneğini vermiştir (Demirci, 2021: 165)

Kerimoğlu da bu hâle *insandan* örneğini vermiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Toklu ayrılma hâliyle çekimlenmiş olan isimlerin cümlede dolaylı tümleç ya da belirteç tümleci işlevi taşıdığını; *İstanbul'a giderken Bolu'dan geçtik* örneğinde dolaylı tümleç işlevindeyken; *Üzüntüden saçları ağardı* örneğinde ise belirteç tümleci olarak görev aldığını göstermektedir. Bunun dışında ayrılma hâlinin benzetme ve karşılaştırma işlevine sahip olduğunu da belirtir: *Baldan tatlı, candan aziz, Ayça Ayşe'den daha güzel, taştan sert...* gibi (Toklu, 2021: 89).

Toklu bu hâlin cümlede dolaylı tümleç işlevi dışında belirteç tümleci olarak da kullanılabildiğini vurgulamıştır.

Anlaşılabileceği üzere farklı işlevlerine de yer verilen bu hâlin temel işlevi ismin bir yerden ayrıldığını, çıktığını bildirmektir.

3.1.6.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde ayrılma hâli eki

Bu ek Eski Türkçede bulunma hâli eki ile karşılanmaktaydı yani -da/-de nadiren de -ta/-te biçiminde görünmekteydi (Tekin, 2003: 113). Eski Türkçede n ağzında -tan biçimi de

bulunmaktaydı (Gabain, 2007: 64). Karahanlı Türkçesinde hem -da/-de/-ta/-te hem de -dın/-din/-tın/-tin biçimindeydi (Hacıeminoğlu, 2019: 30). Harezmi Türkçesinde ağırlıklı olarak -dın/-din biçimindeyken -tın/-tin biçimi de görülmekteydi. 3. Şahıs iyelik eki almış kelimelerden sonra -ndIn biçiminde görülmekle birlikte n'siz biçimleri de bulunmaktadır (Eckmann, 2011: 15). Kıpçakçada bu ek hem -dan/-den hem -dın/-din biçimindedir. Ünsüz uyumu bulunsa da aykırı örneklerle de rastlanılmaktadır (Güner, 2020: 200). Çağatay Türkçesinde -dın/-din/-tın/-tin biçiminde görülmektedir. 3. Şahıs iyelik ekinden sonra bazen zamir n'si alıp bazen almamaktadır (Eckmann, 2003: 72). Batı Türkçesinde bu ek datif ve lokatif eklerinin etkisinden dolayı geniş vokalli bir hâl almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ek yalnızca -dan/-den biçimindedir. Öñ gibi bazı kelimelerle birlikte -dın/-din biçiminin kullanıldığı görülse de yaygın kullanım -dan/-den ekinden yanadır (Gülsevin ve Boz, 2022: 57).

3.1.7. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis)

Araştırmacılar arasında genel olarak bu hâl üzerinde ortak görüşler bulunmaktaysa da aralarında farklı düşünenler olduğu da görülmüştür.

Banguoğlu dış çekim hâlleri içerisinde değerlendirdiği bu hâle kimle hâli ya da bilelik ve birlikte hâli isimlerini vermiştir. Ona göre bu ek bilelik adını verdiği ve *bıçakla kesti* örneğiyle açıkladığı birinci işlevi, birlikte hâli adını verdiği ve *doktorla geldi* örneği ile karşıladığı ikinci işlevi olmak üzere iki farklı hâli karşılamaktadır. Eski Türkçedeki -in ekinin yerini tutan bu ek zarf yapımında da kullanılmaktadır (Banguoğlu, 2011: 330).

Banguoğlu bu hâle kimle hâli ya da bilelik hâli adını vermiş ve iki farklı işlevi olduğunu dile getirmiştir. Bunlardan birincisi bilelik ikincisi ise birlikteliktir. Banguoğlu'nun bilelik hâli adını verdiği işlev vasıta işlevidir.

Ergin'e göre vasıta hâli fiilin ne ile yani eklendiği ismin vasıtasıyla, nasıl yani eklendiği ismin katılımıyla ya da ne zaman yani eklendiği ismin belirttiği zamanda yapıldığını göstermek için kullanılır. Eksiz kullanılamayan bu hâl yalnızca zarf olarak kullanılır ve yalnızca isimleri fiillere bağlamakla görevlidir. Bu ekin esas fonksiyonu isminden de anlaşılacağı üzere vasıta bildirmek yani fiilin ne ile yapıldığını göstermektir. Zaman ve tarz da belirtebilen ekin bu fonksiyonu da vasıta fonksiyonu ile ilişkilidir.

Türkçenin asıl vasıta hâli eki zamanla işlekliliğini kaybeden -n ekidir. Bu ekin ek fonksiyonunu kaybederek kelimelerle kaynaştığına dair Eski Türkçeden bu yana pek çok örnek bulunmaktadır: *uç-u-n (üçün, için, için), ile-n, degi-n (değin)* gibi. Bugün ise *yaz-ı-n, kış-ı-n,*

güz-ü-n, yaya-n, ansız-ı-n, düşmeksiz-i-n gibi kelimelerde kalıplaşmış bir şekilde kullanılmaktadır. Ünsüzle biten kelimelerden sonra ekin önüne yardımcı ünlü gelir ve bu yardımcı ünlü bugün uyuma girer (Ergin, 2009: 237).

Ergin'e göre; zamanla işlekliliğini kaybeden instrumental eki bugün yerini neredeyse tamamen kendisiyle aynı fonksiyonu taşıyan ve zamanla -la/-le şeklinde de eklenen *ile* edatına bırakmıştır: *ağaçla, evlerle, babamla, geçmişinle* gibi. Bu edatın özellikle ünlüyle biten kelimelerden sonra daha çok edat vasfının ağır bastığı görülmektedir. Önüne -y yardımcı sesini alması bunun en büyük kanıtıdır: *eli-y-le, sopa-y-la* gibi. Yani -la/-le şeklinde eklenerek instrumental ekinin yerini tutan “ile” edatı, edatlık vazifesini de korumaya devam etmektedir. Bu nedenle -la/-le'ye tam olarak vasıta hâli eki denilemez. Bunun yerine vasıta işlevi ile de kullanılan *ile* edatının eklenmiş biçimleridir demek daha doğru olacaktır. Asıl instrumental eki ise bugün kalıplaşmış biçimde de olsa özellikle -maksızın/ -meksizin biçimlerinde kullanılmaya devam etmektedir. Diğer hâl ekleri gibi vurgulu olmayan vasıta hâli eki vurguyu geriye atar. *Yayan, için için* gibi örneklerde ise vurgu ekin bulunduğu hecenin üstünde yer alır. Soru ve bildirme eklerini aldığı da vurgu durumu değişmez. *ile* edatı da hep vurgusuz olduğu ve vurgu daima kendisinden önceki kelimenin üzerinde bulunduğu için bu edatın eklenmiş biçimleri olan -la/ -le için de aynı durum geçerlidir. -la/ -le ekleri edat kökenli oldukları için diğer hâl ekleri gibi çokluk ve iyelik eklerinden sonra gelebildikleri gibi başka bir hâl eki olan genitif ekinden sonra da gelebilmektedir: *bununla, seninle* gibi. Bu durum da -la/ -le eklerinin tam olarak vasıta hâli eki olarak sayılamayacağını, bir edat şekli olduğunu kanıtlamaktadır (Ergin, 2009: 238-239).

Korkmaz vasıta hâlinin vasıta ya da birliktelik ifade ettiğini dile getirmektedir (Korkmaz 2009: 317). Eski Türkçede -In/ -Un ekiyle karşılanan ancak daha sonra bu ekin canlılığını kaybederek yalnızca *yazın, kışın, güzün* gibi birkaç kalıplaşmış örnekte varlığını sürdürdüğünü ve vasıta hâli işlevini *ile* edatının üzerine aldığını belirtmektedir. *ile* edatı da zamanla eklenerek -(y)la hâline gelmiş ve vasıta hâli ekine dönüşmüştür (Korkmaz, 2009: 318). Temel işlevi vasıta ve birliktelik bildirmek olan bu ekin ayrıca “ve” bağlacının yerine kullanılma ve tarz zarfları meydana getirme işlevleri de bulunmaktadır (Korkmaz, 2009: 321-322).

Ergin ve Korkmaz Türkçenin esas vasıta hâli ekinin -n eki olduğunu ancak bu ekin zamanla kalıplaşarak vasıta hâli işlevini kaybettiğini, onun yerini ise *ile* edatının eklenmiş biçimi olan -la/-le eklerinin doldurduğunu bildirmektedirler.

İpek vasıta hâli ekinin aslının -n eki olduğunu ancak bu ekin zamanla işlevini kaybedip birkaç kelimeye kalıplaştığını onun yerini ise *ile* edatının ve onun eklenmiş biçimi olan -la/-le

ekinin aldığı bildirilmiştir (İpek, 2008: 81).

Huber, bu hâlin araç işlevini vurgulayarak işin, devinimin yapılmasına araç olduğunu belirtmiş ve *Boyacı duvarı fırçayla boyadı* ve *Kasap eti satırla parçalıyor* örneklerini vermiştir (Huber, 2013: 182).

Aksan, araçlı durum adını verdiği bu hâli ismin belirttiği nesnenin bir araç olarak kullanıldığını, cümlede anlatılan işin gerçekleşmesi amacıyla bu ekin eklendiği ismin kullanıldığını belirtmektedir. Türkiye Türkçesinde bu hâli karşılamak için *ile* edatı kullanılırken Eski Türkçede -(I)n eki kullanılmaktaydı. Bu ek bugün arkaik olarak *kışın*, *güzün* kelimelerinde ve *akşamleyin*, *sabahleyin* örneklerindeki -leyin ekinde varlığını sürdürmektedir (Aksan, 2015: 91-92).

Demirci, enstrümental “vasıta” olarak değerlendirdiği bu hâle; *Ben yazın ve kışın köyümü ziyaret ederim* örneğini vermiş ve bu hâlin Eski Türkçede *sabın* “sözle”, *yadagin* “ayakla” biçiminde olduğunu ancak bu ekin sıklığı azalınca -la ekinin onun yerine kullanıldığını belirtmiş ve *Ankara’ya uçakla gittim*, *Bana mazeretle gelme* örneklerini vermiştir (Demirci, 2021: 165).

Kerimoğlu ise hâl kavramını açıklarken bu hâle yer vermemiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Görüleceği üzere Kerimoğlu’nun hâl kategorisinde değerlendirmedeği bu hâlin Aksan, Huber ve Demirci’de araç işlevi vurgulanmıştır.

Bütün bunlara bakıldığında vasıta hâli eki -n iken zamanla işlevini kaybetmiş ve bu işlevini *ile* edatına bırakmıştır. *İle* edatına ise tam olarak hâl eki denilmediği görülmektedir. Örneğin Ergin, bu edatın yalnızca ekleşmiş biçimlerini hâl eki olarak adlandırmıştır. Dolayısıyla Ergin’e göre Türkçenin bugün canlı bir vasıta hâli eki yoktur. Vasıta hâli işlevi taşıyan *ile* edatı ve onun ekleşmeye başlayan hâlleri -la/ -le eki bulunmaktadır.

3.1.7.1. Türkçenin tarihi dönemlerinde vasıta hâli eki

Eski Türkçede vasıta hâli eki -n biçimindeydi ve işlek bir biçimde kullanılmaktaydı (Tekin, 2003: 110). Karahanlı Türkçesinde de -n biçimindedir (Hacıeminoğlu, 2019: 31). Harezmi Türkçesinde de -n, -ın/-in/-un/-ün biçimindedir (Eckmann, 2011: 15). Kıpçakçada vasıta hâli eki olarak -n, -la/-le ve -layın/-leyin ekleri kullanılmıştır. -n ekinin bu dönemde işlekliliğini kaybettiği ve yerini -la/-le ve onun genişlemiş biçimi -layın/-leyin biçimlerine bıraktığı fark edilmektedir (Güner, 2020: 203). Çağatay Türkçesinden itibaren bu ek kalıplaşmaya başlamış ve nadiren de olsa -la/-le eki görülmüştür (Eckmann, 2003: 77). Eski Anadolu Türkçesinde eski

vasıta hâli eki -n *gibin*, *yüzün* gibi bazı kelimelerde kullanılsa da bu dönemde *ile* edatının ekleşmiş biçimi olan -la/-le vasıta hâli eki olarak yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bunun haricinde bu dönemde *birle* edatının da vasıta işlevinde kullanıldığı görülmektedir (Gülsevin ve Boz, 2022: 59).

3.1.8. Eşitlik Hâli (Lat. Ekvative)

Çalışmalar genel itibarıyla ortak bir fikri yansıtsa da bu hâl hakkında ihtilaflı düşünceler de mevcuttur.

Banguoğlu bu hâle kimce hâli ya da görelilik hâli adını vermektedir. Ona göre bu hâl birçok edat grubunun yerini tutabildiği gibi yapım eki olarak da kullanılmaktadır (Banguoğlu, 2011: 330).

Ergin'e göre eklendiği ismin bağlandığı fiilin kendisine benzer bir biçimde meydana geldiğini göstermeye yarayan, fiilin ne şekilde olduğunu ya da yapıldığını, fiilin oluş ya da yapılış biçimini gösteren hâldir ve bu hâli bildirmek için eşitlik, gibilik, benzerlik anlamı taşıyan ekler kullanılır. Bu nedenle bu ekler *benzerlik ekleri* de denilebilmektedir. Gibilik, benzerlik gibi esas fonksiyonlarının yanı sıra görelilik, kadarlık gibi işlevleri de bulunmaktadır. Ancak bu işlevler de benzerlik fonksiyonuna dayanmaktadır. İsmi fiile bağlamaya yarayan eşitlik hâli eklerinin bağladığı isimler genellikle fiil isimleridir ve daima zarf olarak kullanılmaktadır. Bu ek işlevliğini kaybederek yapım eki fonksiyonunda da kullanılan bir ektir ancak eşitlik işlevini de tam olarak kaybetmiş değildir. Bazen yapım eki, bazen çekim eki olarak kullanılabilir (Ergin, 2009: 239). Ergin'e göre eşitlik hâlinin işlevleri aşağıdaki gibidir.

1. -ca, -ce, -ça, -çe ekleri asıl eşitlik ekleridir: *insanca*, *açıkça*, *iyice* gibi (Ergin, 2009: 239).

Çekim eki olarak işlevliği azalan bu ek diğer hâl ekleri gibi bütün isim cinsinden kelimelere getirilemeyip yalnızca sıfat, zamir ve zarflara eklenmekte asıl isimlerden sonra ise çok daha az kullanılmaktadır. İsimlerden sonra eşitlik bildirebilmek için genellikle *gibi*, *göre*, *kadar*, *olarak* gibi edatlar kullanılmaktadır: *insan gibi*, *tepe kadar*, *bana göre*, *açık olarak* gibi. Ekin yapım eki olarak kullanılması ise Türkçenin en eski dönemlerine kadar gitmektedir. Özellikle kavim isimlerine eklenerek dil ismi türetme işlevi bunun en önemli örneğidir. Eşitlik ifadesi taşıyan bazı örneklerden sonra hâl eklerinin özelliğine aykırı bir biçimde ardından yapım ve iyelik eklerinin gelmesi de bu ekin yapım eki özelliği göstermeye meyilli olduğunu kanıtlamaktadır: *açık-ça-sı*, *deli-ce-sine*, *yavaş-ça-cık* gibi. Hatta bu ek başka bir yapım ekiyle birleşerek -casına/ -cesine, cana/ -cene/ -çana/ -çene şeklinde yeni

yapım ekleri de oluşturmuştur: *yemiş-çesine, çıkıyormuş-casına, böyle-cene, alçak-çana* gibi. Bu ek yapım eki olarak da çekim eki olarak da kullanıldığında hep vurgusuzdur ve vurguyu hep kendinden önceki heceye atmaktadır. Yapım eki olarak kullanıldığında da vurgusuz olması ekin çekim eki izi taşıdığını kanıtlamaktadır. *Karaca, alaca* örneklerindeki gibi isimle kaynaştığı durumlarda ise vurgulu olabilmektedir. Kendisinden sonra soru ve bildirme ekleri aldığı da vurguyu kendisinden önceki hece alır: *açık-çamı, eğri-ce-dir* gibi (Ergin, 2009: 240).

2. Asıl eşitlik ekleri -ca, -ce, -ça, -çe olsa da Türkçede bunlar dışında eşitlik ekleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri de -cak, -cek, -çak, -çek ekleridir. Bu ek Türkçenin en eski eklerinden biridir ve aslında küçültme bildiren bir yapım ekidir. Ancak çekim eki olarak kullanıldığında eşitlik hâli eki olarak kullanılmaktadır. Eşitlik hâli eki olarak kullanıldığında -ca, -ce, -ça, -çe eki gibi vurgusuz olan ve vurguyu kendisinden önceki heceye atan bu ek yapım eki olarak kullanıldığında vurguludur.
3. -layın/ -leyin eki de Türkçede kullanılan bir diğer eşitlik ekidir ve birkaç ekin birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak bu ek zamanla eşitlik fonksiyonunu kaybederek yalnızca birkaç kelimede kalıplaşmış olarak kalmıştır: *akşam-leyin, sabah-leyin* gibi. Bu eki bugün yalnızca ince biçimi kullanılmaktadır.

Eşitlik eki olarak kullanıldığında vurgusuz olan ve vurguyu kendisinden önceki heceye veren bu ek yapım eki olarak kullanıldığında vurgulu olabilmektedir (Ergin, 2009: 241).

Ergin eşitlik hâlinin zamanla eşitlik fonksiyonun azalarak yapım eki görevinde de kullanıldığını, temel eşitlik hâli ekinin -ca/-ce olduğunu ancak -cak, -cek, -çak, -çek küçültme eklerinin ve -layın/ -leyin eklerinin de eşitlik hâli görevinde kullanılabildiğini dile getirmiştir.

Korkmaz, eşitlik durumunu eklendiği isimle fiil ya da cümlelerin diğer öğeleri arasında karşılaştırmaya dayalı bir eşitlik ilişkisi kurma işlevindedir biçiminde açıklamaktadır. -ça eki ile karşılanan bu hâl Eski Türkçede daha işlek bir biçimde kullanılmaktayken kalıplaşarak çekim eki işlevinden çok yapım eki işlevine sahip olmuştur (Korkmaz, 2009:324). Ekin işlevlerini gruplara ayıran Korkmaz, temelde iki temel işleve vurgu yapmıştır. Bunlar; eşitlik görevi ve karşılaştırma (nispet) görevidir. Eşitlik görevini de kendi içerisinde üçe ayırmıştır. Bunlardan ilki vasıfta eşitliktir. Buna göre; *gibi* edatına benzer bir işlevde kullanılarak eşitlik ve benzetme ilişkisi kurmaktadır: *çocukça hareket, delice sevmek* gibi (Korkmaz, 2009: 325). İkincisi miktar ve büyüklükte eşitlik işlevidir. Burada da *kadar* edatına benzemekte ve nicelik yani büyüklük ve miktar yönünden bir eşitlik ilgisi kurmaktadır: *aylarca çalışmak, boyunca*

kar (Korkmaz, 2009: 326). Üçüncüsü ise göreceli (izafi) eşitliktir. Bu da *göre* edatının işlevini taşımakta ve göreceli bir uygunluk bildirmektedir: *gönlünce yaşamak, huyunca davranmak* gibi (Korkmaz, 2009: 327).

Korkmaz Ergin'den farklı olarak eşitlik hâlinin yalnızca -ca, -ce eki olduğunu belirtmiştir. Bu ekin zamanla çekim eki özelliğinin azalıp yapım eki özelliğinin arttığına değinmiş ve eşitlik hâli işlevini de ikiye ayırmıştır. Bunlar eşitlik ve karşılaştırmadır.

Huber, hâl kavramını açıklarken eşitlik hâlinde bahsetmemiştir (Huber, 2013: 182).

Aksan'a göre; eşitlik hâli eklendiği isimle yüklem arasında eşitlik, benzerlik ya da karşılaştırma ilişkisi kurmaktadır. Bu ek; *kibarca konuşmak, erkekçe dövmüşmek* gibi eşitlik anlamı vermenin yanı sıra “göre”, “açısından”, “bakımından” edatlarının yerini de tutmaktadır. (Aksan, 2015: 92).

Demirci, ekvatif “eşitlik” başlığında; *Yöneticilerden insanca bir muamele bekliyoruz* örneğini kullanmıştır (Demirci, 2021: 165).

Kerimoğlu ise hâl kavramını açıklarken bu hâle yer vermemiştir (Kerimoğlu, 2021: 172).

Korkmaz, Banguoğlu ve Aksan bu hâlin göre, gibi, açısından, bakımından gibi birçok edatın yerini tutabileceğini belirtmişlerdir.

Huber ve Kerimoğlu'nun hâl ekleri içerisinde değerlendirmedeği bu ek kalıplaşmış ek örneklerinden biridir. Aslında bir hâl ekiyken yapım ekine dönüşmüş bir ektir (Özkan, 2001: 155-156). Bu nedenle bazı dilbilimciler bu ekleri kategorisinde değerlendirmemektedirler. Ancak bu ek tam olarak eşitlik bildirme işlevini de kaybetmediği için birçok araştırmacı onu hâl ekleri içerisinde değerlendirmekte ancak yapım ekine dönüştüğünü de belirtmektedirler. Bugün bu ek her ne kadar yapım ekine dönüşmeye başlasa da eşitlik bildirme işlevini kaybetmediği için hâl kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir.

3.1.9. Yön Gösterme Hâli (Lat. Direktive)

Diğer kaynaklarda geçmeyen bu ekler yalnızca Ergin tarafından hâl kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir. Özkan ise bu eki kalıplaşmış ekler sınıfında ele almıştır (Özkan, 2001: 164). Diğer kaynaklarda geçmemesinin sebebi bugün bu ekin işlek olmaması ve kalıplaşmış birkaç kelimedede yön eki işlevini kaybetmiş bir şekilde varlığını sürdürmesidir. Bu nedenle kaynaklar bu eki hâl kategorisi içerisinde değerlendirmemektedirler. Ergin ise ekleri Eski Türkçeden günümüze kadar getirirken arkaik özellik gösteren bu ekleri de hâl kategorisi içerisine dâhil etmiştir.

Yön ekleri fiilin eklendiği ismin yönünde yapıldığını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Eklendikleri isme zarf görevi yükleyen yön ekleri, isimleri fiillere bağlayan eklerden biridir. Ancak bu durum yön eklerinin çekim eki fonksiyonunda kullanıldığı zaman geçerlidir (Ergin, 2009: 241). Yön ekleri çoğunlukla kalıplaşarak çekim eki işlevini kaybetmiştir. Yön eki olarak işlek bir şekilde kullanıldığı zamanlarda da yalnızca yönle alakalı yer ve zaman isimlerinde kullanılmaktadır. Yön eki olarak kullanıldığı dönemde de hep yön eki işlevi de taşıyan datif eki ve doğru, karşı gibi yön bildiren edatlar da işlek olarak yön işlevinde kullanılmaktaydı. Yön ekleri -ra/ -re ve -arı/ -eri ekleridir: *son-ra*, *taş-ra*, *üze-re*, *üz-re*, *dış-arı*, *iç-eri*, *il-eri*, *yuk-arı* gibi. Vurguyu üzerinde taşıyan yön ekleri sadece sonra kelimesinde vurguyu ilk heceye atar. Yapım eki işlevi ağır bastığı için yön eklerinden sonra diğer çekim eklerinin hepsi ve -ki aitlik eki gelebilmektedir: *sonra-dan*, *içeri-y-e*, *dışarı-sı*, *sonra-ki* gibi (Ergin 2009: 242). Bugün hâl eki gibi değil yapım eki gibi kullanılan yön ekleri eğer üzerine başka bir çekim eki almazsa zarf işlevinde kullanılırlar. Ancak *taşra* kelimesi kalıplaşarak isim olmuş, *üzre* ise edat hâline gelmiştir (Ergin, 2009: 243).

3.2. Macarcada İsmi Hâlleri

Macarcada ismin hâlleri oldukça geniş kapsamlı bir konudur. Bu nedenle bu ekler arasında da bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Çok sayıda hâl ekine sahip olan bu dilde bazı eklerin hâl kategorisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalı olduğundan kaç tane hâl sahip olduğu konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Bu bölümde Macarca hâl ekleri tek tek örneklerle birlikte ele alınmış, farklı işlevlerine yer verilmiş ancak Türkçe ile herhangi bir karşılaştırma yapılmamıştır. Karşılaştırma bir sonraki bölümde ele alınacaktır. Her ne kadar herbir ekin tarihsel süreçleri hakkında bilgiler verilmiş olsa da art zamanlı bir inceleme yapılmamış, sadece eklerin tarihsel gelişimleri hakkında bilgi vermek hedeflenmiştir. Şekil olarak bakıldığında Macarca hâl eklerinin tanıtıldığı bu bölüm hacim olarak Türkçe hâl eklerinin tanıtıldığı bölümden daha uzun gözüktüğü de bunun sebebi Macarcanın hâl eklerini daha iyi tanıtabilmek amacıyla çok fazla cümle örneği kullanılmış olması ve herbir örneğin de gramatikal çözümlemelerinin tablo hâlinde verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bölümde ve bir sonraki bölümde verilen cümle örneklerinin tercümelerinin bazıları orijinal kaynaktan doğrudan alındığı için üzerinde bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak daha iyi anlaşılması gereken yerlerde kişisel müdahaleler de yapılmıştır. Bu kişisel müdahaleler köşeli parantez içerisinde verilmiştir.

Bencédy vd.'nin *A Mai Magyar Nyelv* adlı eserinde hâl kategorisi şu şekilde açıklanmıştır: “*Durum terimi isimlerin ilişkilerini açıklamak için kullanılmaktadır. Her dilin durum sistemi*

farklıdır. Macarcada 24 genel isim durumu bulunmaktadır.” (Bencédy vd., 1985: 196). Kenesei vd.’nin *Hungarian* adlı eserinde ise Macarcada 21 hâl bulunduğu dile getirilmektedir. Bu eserde yer bildiren hâl eklerinin üç yönlü olmasının bir Fin-Ugor özelliği olduğu vurgulanmıştır (Kenesei vd., 2010: 75-76). Szilvia ve Tamás’ın *Gyakorló Magyar Nyelvtan* adlı eserinde de hâl eklerinin ismin cümledeki işlevini belirttiği söylenmektedir (Szilvia ve Tamás, 2009: 150). Kiss *The Syntax of Hungarian* adlı eserinde Macarca hâl eklerinin köken olarak edatlara dayandığını ve Orta Çağın sonlarında bu edatların klitikleşerek morfofonolojik bir hâle geldiklerini belirtmektedir. Zamanla ünlü uyumuna tâbi olarak allamorfları da oluşmuştur (Kiss, 2002: 194). Rounds *Hungarian An Essential Grammar* adlı eserinde Macarcanın kapsamlı bir hâl sisteminin olduğunu ve durumların, bir cümledeki kelimelerin dilbilgisel işlevini işaretlemek için kullanıldığını belirtmektedir (Rounds, 2001: 86). Thuilier Macarca dil bilgisi geleneğinde genellikle edatlar ve durum eklerinin ayrı kategorilerde değerlendirildiğini ancak son dönem dil bilimi çalışmalarında bunların aynı söz dizimsel kategoriye karşılık geldikleri yönünde bir eğilim olduğunu ve kendisinin de bu görüşü paylaştığını dile getirmiştir (Thuilier, 2011: 218). Spencer durum eklerinin tarihsel olarak isimlerden türetilmiş olmalarından dolayı bazı hâl eklerinin isimlere benzer özellikler gösterebildiğini belirtmektedir. Buna örnek olarak da durum eki almış isimlerin -i türetme ekini alabiliyor olduğunu göstermektedir: *kert-ben-i út* “bahçedeki yol” gibi (Spencer, 2008: 46). Ayrıca Spencer Macarcada bir hâl sistemi olmadığını hâl eklerinin çoğunlukla sonradan eklenmiş edatlar olduğunu düşünmektedir (Spencer, 2008: 49).

Macarcada temel hâl ekleri *hol* “nerede”, *hova* “nereye”, *honnan* “nereden” sorularına cevap veren eklerdir.

Hol? Sorusuna cevap veren hâl ekleri: (-ban,-ben), (-n, -on, -en, -ön), (-nál, nél)

Hova? Sorusuna cevap veren hâl ekleri: (-ba, -be), (-ra, -re), (-hoz, -hez, -höz)

Honnan? Sorusuna cevap veren hâl ekleri: (-ból,ból), (-ról, -röl), (-tól, -töl)

Macarcada bu dokuz hâl ismin mekânı vurgulamaktadır (Spencer, 2008: 38). Macarcadaki hâl sisteminde “içinde”, “üzerinde” ve “yanında” anlamında olmak üzere üç tane bulunma hâli eki, “içine”, “üzerine” ve “yanına” anlamında olmak üzere üç tane yönelme hâli eki ve “içinden”, “üzerinden” ve “yanından” anlamında olmak üzere üç tane ayrılma hâli eki bulunmaktadır.

Bunların dışında kalan instrumental, causal-final, translativ, terminative, essive-formal ve essive hâlleri ise zarf anlamları taşımaktadır (Spencer, 2008: 39). Bu anlamlarından dolayı

çekim ekinden ziyade yapım eki işlevi taşıyıcılar da bu ekler genel olarak durum ekleri içerisinde değerlendirilmektedir (Spencer, 2008: 55).

Hâl ekleri kelimelerin en sonunda bulunur. Çoğul eki -k veya iyelik eklerinden sonra eklenebilir. Hâl eklerinden önce birden fazla ek bulunabilir ancak kelimenin en sonuna hâl ekleri eklenir: *könyvekben* “kitaplarda” gibi. İyelik eklerinden sonra da hâl ekleri eklenebilir: *a könyvem* “kitabım” *a könyvemben* “kitabımda”. Hâl ekleri isim çekim eklerinden birisidir ve sıfatlar, rakamlar, işaret ve soru zamirleri gibi diğer isim soylu sözcük türlerine de eklenebilir. Ancak hâl ekleri kişi zamirlerinin birçoğuna eklenemez. Kişi zamirlerinin hâl çekimleri farklıdır. Macarcada ekler doğrudan bir kelimenin sonuna iliştilir. Ancak bazı durumlarda kelimenin kökünde değişiklikler meydana gelebilmektedir. Örneğin; eğer kelime kısa a veya e ile bitiyorsa hâl eki eklendiğinde bu sesler uzun a ve e’ye dönüşür (á, é). Yalnızca (-kor) ve (-ként) eklerinden önce bir uzama gerçekleşmez (Rounds, 2001:92).

Macarcanın hâl sistemini bir arada göstermek gerekirse aşağıdaki listeye bakılabilir. Bu listede birinci terim hâllerin Latince, ikinci terim Macarca, üçüncü terim ise Türkçe isimleridir:

Nominative/ Alanyeset (Yalın hâl)	Ø
Accusative-/ Tárgyeset (Yüklem hâli) Eki	-t
Illative/ Hová (İçine hâli) Eki	-ba/ -be
inessive/ Hol (İçinde hâli) Eki	-ban/- ben
Elative/ Honnan- felszíni viszonyt jelölő esetek (İçinden hâli) Eki	-ból/ -böl
Sublative/ Hová (Üstüne hâli) Eki	-ra/ -re
Superessive/ Hol (Üstünde hâli) Eki	(-o/ -e/ -ö)-n
Delative/ Honnan (Üstünden hâli) Eki	-ról/- röl
Allative/ Hová (Yanına hâli) Eki	-hoz/-hez/-höz
Adessive/ Hol (Yanında hâli) Eki	-nál/-nél
Ablative/ Honnan (Yanından hâli) Eki	-tól/- töl
Datif/ Részes Eset (Yönelme Hâli) Eki	-nak/ -nek
Enstrumental/ Eszköz- és társhatározó eset- belviszonyt jelölő esetek (Vasita Hâli) Eki	-val/ -vel

Translatif/ Átformáló eset

(Dönüşüm Hâli) Eki -vá/-vé

Final-causal/ Célt és okot jelölő eset

(Neden Sonuç Hâli) Eki -ért

Zamanda Sıklık Hâli Eki -ként, -nként

Terminatif/ Végpontot jelölő eset

(Bıçimsel Hâl) Eki -ig

Genitif- Birtokos eset (İlgi Hâli) Eki -nak/ -nek

AZ KULLANILAN HÂLLER

Zaman Bildirme Hâli -kor

Zamanda Sıklık Hâli (-o/-e/-ö) -nta

Vasıta Hâli (-o/-a/-e/-ö/)

-stul/-stül

Lokatif (Bulunma Hâli) Eki -t/(-o/-e/-ö)-tt

Essivusi-Modalis (Rol Hâli) Eki -ul, -ül

Formalisi (Rol Hâli) Eki -képp

(Rounds, 2001: 93).

Hâl sistemi

Macarca eklemeli bir dil olduğu için ünlü uyumuna sahiptir. Bu nedenle eklerin de ünlü uyumuna göre farklı alamorfları bulunmaktadır. Bazı eklerin üç farklı alamorfu bulunurken (örneğin allatif -hoz/- hez/ -höz) çoğu ekin yalnızca ön veya arka ses seçeneği vardır (örneğin elatif “içinden olma hâli” eki -ból / -böl veya adessif “yanında olma hâli” eki -nál / -nél) gibi. Bazı ekler ise uyum dışıdır ve bütün kelimelere aynı ünlüyle eklenir (örneğin terminatif “sonlandırıcı hâl” eki -ig) (Rounds 2001: 94).

3.2.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative- Mac. Alanyeset)

Yalın hâli belirtmek için Macarcada kelimeye hiçbir ek getirilmemektedir. Bu durum genellikle özneyi belirtmek için kullanılır ve dilbilgisel açıdan incelenen bir kavramdır. Yalın hâlin özellikleri ve kullanımı dilbilim çalışmalarında detaylı olarak ele alınmaktadır.

1. Özneler yalın hâlde bulunur:

A ház felépült (István, 312).

“Ev yeniden inşa edildi” (István, 312).

A ház fel Épül -t

BT Ev ÖE İnşa edil- GZE

2. Yalın hâl bir miktar değiştiricisi olarak kullanılır:

Egy korsó sört rendelt (Rounds, 2001: 94).

“Bir bardak bira ısmarladı.”

Egy korsó sört Rendel -t

Bir Bardak Bira Ismarla- GZE

Egy fej salátát kellett vennem (Rounds, 2001: 94).

“Bir baş marul almak zorunda kaldım.”

Egy fej saláta -t kell -ett ve(sz)n -n -em

Bir Baş Marul YHE Gerek GZE Satın al- YS 1.TŞE

Megivott egy csésze teát (Rounds, 2001: 94).

“Bir fincan çay içti.”

Meg iv(szik) -ott egy csésze tea -t

ÖE İç- GZE Bir Fincan Çay YHE

3. Edat gruplarının isim ögesi yalın hâldedir:

A függöny mögött találtam egy ceruzát (Rounds, 2001: 95).

“Perdenin arkasında bir kalem buldum.”

A függöny mögött Talál -t -am Egy ceruza -t

BT Perde Arkasında Bul- GZE 1.TŞE Bir Kalem YHE

4. İsim tamlamalarında tamlayan ilgi hâli eki almadan yalın hâlde bulunabilir:

Elkértem Zsuzsa tollát (Rounds, 2001: 95).

“Zsuzsa’nın kalemini istedim.”

El *kér* *-t* *-em* **Zsuzsa** *toll* *-á* *-t*

ÖE İste- GZE 1.TŞİE Zsuzsa Kalem 3.TŞİE YHE

Kíváncsi volt a gyerek véleményére (Rounds, 2001: 95).

“Çocuğun fikrini merak ediyordu.”

Kíváncsi *vol(van)* *-t* *A* **gyerek** *vélemény* *-é* *-re*

Merak Ol- GZE BT Çocuk Fikir 3.TŞİE YöHE

5. Bazı zaman ifadeleri yalın hâlde kullanılır:

Minden nap/egész nap/vasárnap tanul (Rounds, 2001: 95).

“Her gün/ tüm gün/ Pazar günleri çalışıyor.”

Minden nap *egész nap* *Vasárnap* *tanul* *Ø*

Her gün Tüm gün Pazar günleri Çalış- B’siz ŞZE

İyelik ile oluşturulmuş "önce" ve "beri" zaman ifadeleri:

Már három hete van itt (Rounds, 2001: 95).

“Zaten üç haftadır burada.”

Már *három* *Het* *-e* *van* *itt*

Zaten Üç Hafta 3.TŞİE Ol-/- burada
dır

Hét hónapja utazott el (Rounds, 2001: 95).

“Yedi ay önce ayrıldı.”

Hét Hónap -ja utaz(ik) -ott el

Yedi Ay 3.TŞİE Seyahat et- GZE ÖE

3.2.2. Yükleme Hâli (Lat. Accusativus- Mac. Tárgyeset): -t

Ses Düzeni

Macarcada yükleme hâli eki -t'dir. Ancak bazı durumlarda önüne yardımcı ünlüler de alabilmektedir. j, l, ly, n, ny, r, s, sz, z, zs ünsüzleriyle biten normal isimlere, yükleme hâli eki eklenirken hiçbir bağlantı ünlüsü gerekmez. Başka herhangi bir ünsüzle biten normal isimlere ise o/e/ö bağlantı ünlüleri gerekmektedir: *nap-ot* “gün-ü”, *gyerek-et* “çocuk-u”, *görçs-öt* “sancı-yı”. Çoğul bir isme belirtme hâli eki eklenirken, a / e bağlantı ünlüsü her zaman gereklidir: *level-ek-et* “mektupları” (Bencédy, 1985: 197).

İşlevleri

1. Yükleme hâli, fiilin doğrudan nesnesini belirtir (Bencédy, 1985: 197).

Felolvastam a leveleket az apámnak.

“Babama mektupları okudum.”

Fel olvas -t -am a levél -ek -et az apa -m -nak

ÖE Oku- GZE 1.TŞE BT Mektup ÇE YHE BT Baba 1.TŞİE YöHE

Jó napot kívánok (Rounds, 2001: 96).

“İyi günler (dilerim).”

Jó nap -ot kíván Ø -ok

İyi Gün YHE Dile- B'siz 1.TŞE
ŞZE

Meleg ruhát vettünk fel (Rounds, 2001: 96).

“Sıcak giysiler giydik.”

Meleg ruha -t ve(szt) -t -ünk fel

Sıcak Giysi YHE Al- GZE 1.ÇŞE ÖE

A levelet testvéremmel iratom meg (Güngörmüş, 1999: 8).

“Mektubu kardeşime yazdırıyorum” (Güngörmüş, 1999: 8).

A *levél* -et *testvér* -em *m(v)el* irat Ø -om meg

BT Mektup YHE Kardeş 1.TŞİE VHE Yazdır- B’siz 1.TŞE B
ŞZE

A haját a fodrásszal csináltatja (Güngörmüş, 1999: 8).

“Saçımı kuaföre yaptırıyor” (Güngörmüş, 1999: 8).

A *haj* -á -t A *Fodrász* -sz(v)al *csináltat* -ja

BT Saç 3.TŞİE YHE BT Kuaför VHE Yaptır- B’li
ŞZE

Péter abbahagyta a tanulást (Güngörmüş, 1999: 1).

“Péter öğrenimini yarıda bıraktı” (Güngörmüş, 1999: 1).

Péter *abbahagy* -ta a *tanulás* -t

Péter Bırak- GZE BT Öğrenim YHE

Az új módszert alkalmazom a nyelvoktatásban (Güngörmüş, 1999: 4).

“Dil öğretiminde yeni yöntemi uyguluyorum” (Güngörmüş, 1999: 4).

Az *új* *módszer* -t *alkalmaz* Ø -om A *nyelvoktatás* -ban

BT Yeni Yöntem YHE Uygula- B’siz 1.TŞE BT Dil öğretimi BHE
ŞZE

A rossz gyereket a sarokba állítottak (Güngörmüş, 1999: 6).

“Kötü çocuğu köşeye diktiler (ceza olarak)” (Güngörmüş, 1999: 6).

A *rossz* *gyerek* -et a *sarok* -ba *állít* -ott -ak

BT Kötü Çocuk YHE BT Köşe YöHE Dik- GZE 3ÇŞE

A beteg **altatóval** *altatnak* (Güngörmüş, 1999: 6).

“Hastayı uyku ilacı ile uyutuyorlar” (Güngörmüş, 1999: 6).

A	beteg	-et	altató	-val	altat	Ø	-nak
BT	Hasta	YHE	Uyku ilacı	VHE	Uyut-	B’siz ŞZE	3.ÇŞE

Laci kert **ét** *ásat Péterrel* (Güngörmüş 1999: 7).

“Laci bahçeyi Péter’e kazdırdı” (Güngörmüş 1999: 7).

Laci	kert	-et	ás	-at	Péter	r(v)el
Laci	Bahçe	YHE	Kaz-	GZE	Péter	VHE

Ünnepelyesen átadták az oklevelet (Güngörmüş, 1999: 7).

“Diplomaları törenle dağıttılar” (Güngörmüş, 1999: 7).

Ünnepelyes	-en	átad	-t	-ák	az	oklevél	-et
Tören	BHE	Dağıt	GZE	3.ÇŞE	BT	Diploma	YHE

Beküldte a könyvet a gyerekekkel a könyvtárba (Güngörmüş, 1999: 17).

“Kitabı çocuklarla kütüphaneye gönderdi” Güngörmüş, 1999: 17).

Beküld	-te	a	könyv	-et	a	gyerek	-ek	-k(v)el	a	könyvtár	-ba
Gönder-	GZE	BT	Kitap	YHE	BT	Çocuk	ÇE	VHE	BT	Kitap	YöHE

Miért bonttottál a csomagot? (Güngörmüş, 1999: 27)

“Paketi ne için açtın?” (Güngörmüş, 1999: 27)

Mi	ért	bontt	-ott	-ál	a	csomag	-ot
Ne	İçin	Aç-	GZE	2.TŞE	BT	Paket	YHE

A nagymama cukrozsa a téztát (Güngörmüş, 1999: 32).

“Büyükanne hamuru şekerliyor” (Güngörmüş, 1999: 32).

“Balaton Gölü’nde **bir hafta** geçirdik.”

Egy het -et tölt -ött -ünk a Balaton -on

Bir Hafta YHE Harca- GZE 1.ÇŞE BT Balaton BHE
Gölü

3.2.2.1. Macarcanın tarihi dönemlerinde yükleme hâli

Bu bir nesne ekidir. Proto-Macar döneminin başında ortaya çıkmıştır. En çok kabul gören görüşe göre *t- ile başlayan eski bir işaret zamirinden veya *te* “siz” şahıs zamirinden önce, iyelik eki daha sonra da sadece belirli nesneyi göstermek için oluşan bir belirlilik unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Cümlede nesne vazifesinde kullanılan bütün kelimelere eklenebilmektedir. 1. ve 2. Tekil şahıs iyelik ekinden sonra bu ekin eklenip eklenmemesi ise isteğe bağlıdır: *nyújtom a kezem ~ kezemet* “Elimi uzatıyorum.” (Zaicz, 2006: 719).

3.2.3. Bulunma Hali (Lat. Locative- Mac. Helyhatározó eset)

Başlıkta da belirtildiği gibi Macarcada birden fazla bulunma hâli eki bulunmaktadır. Bunlar içinde bulunma bildiren -ban/-ben, üzerinde bulunma bildiren -n, -on, -en, -ön ve yanında bulunma bildiren -nál, -nél ekleridir.

Ses Düzeni

Bulunma hâli ekleri, kelimenin sonuna doğrudan eklenir ve bu ekler, çoğul veya iyelik eklerinden sonra gelir. /a/ ve /e/ ünlüleri ile biten kelimeler için bulunma hâli ekleri, genellikle kelimenin sonundaki ünlüye bir uzama getirir; örneğin, a-> á², e-> é³ şeklinde. Diğer ünlüler ile biten kelimelerde ise ekler, kelimenin gövdesine hiçbir değişiklik yapmadan eklenir. Ünsüzle biten kelimelerde ise kökte herhangi bir değişiklik olmaksızın ekler doğrudan uygulanır.

İşlevleri

Macarca’da bulunma hâli üç farklı duruma göre belirlenir. İlk olarak, bir şeyin içinde bulunma durumu, ikinci olarak bir şeyin üzerinde bulunma durumu ve üçüncü olarak da bir şeyin yanında veya yakınında bulunma durumu olarak tanımlanabilir (Rounds 2001: 98).

Aşağıda Rounds’un tablosundan faydalanılarak hazırlanan tabloda Macarca bulunma hâli

² Ek-1’de verilen Macarca alfabe ve ses karşılıklarında da görüleceği üzere á uzunluk bildirmektedir.

³ Ek-1’de verilen Macarca alfabe ve ses karşılıklarında da görüleceği üzere é uzunluk bildirmektedir.

eklerini ve özelliklerini topluca görebilmek mümkündür.

Bulunma Hâli Ekleri

İsim Kök Türleri	İsimler	Üstünde Bulunma - n	İçinde Bulunma -ban/ -ben	Yanında Bulunma -nâl, -nél
Bulunma hâlini düzenli alan isimler	<i>Tányér</i> “tabak” <i>Szék</i> “sandalye” <i>Gyümölcs</i> “meyve”	<i>Tányéron</i> <i>Széken</i> <i>Gyümölcson</i>	<i>Tányérban</i> <i>Széekben</i> <i>Gyümölcsben</i>	<i>Tányér</i> <i>Széknél</i> <i>Gyümölcsnél</i>
/a/ veya /e/ ünlüleriyle biten isimler	<i>Lámpa</i> “lamba” <i>Csésze</i> “fincan”	<i>Lámpán</i> <i>Csészén</i>	<i>Lámpában</i> <i>Csészében</i>	<i>Lámpánál</i> <i>Csészénél</i>
Son ünlüsü uzamayan isimler	<i>Nő</i> “kadın” <i>Kocsi</i> “araba” <i>Hajó</i> “gemi, tekne” Kapu (kapı) <i>Tű</i> “iğne”	<i>Nőn</i> <i>Kocsin</i> <i>Hajón</i> <i>Kapun</i> <i>Tűn</i>	<i>Nőben</i> <i>Kocsiban</i> <i>Hajóban</i> <i>Kapuban</i> <i>Tűben</i>	<i>Nőnél</i> <i>Kocsinál</i> <i>Hajónál</i> <i>Kapunál</i> <i>Tűnél</i>
Ünsüzle biten isimler	<i>Út</i> “yol” <i>Kéz</i> “el” <i>Ház</i> “ev”	<i>Úton</i> <i>Kézen</i> <i>Házon</i>	<i>Útban</i> <i>Kézben</i> <i>Házban</i>	<i>Útnál</i> <i>Kéznél</i> <i>Háznál</i>
Ünlü ile biten tek heceli kelimeler	<i>Tó</i> “göl” <i>Csö</i> “boru”	<i>Tavon</i> <i>Csővön</i>	<i>Tóban</i> <i>Csőben</i>	<i>Tónál</i> <i>Csőnél</i>

İsim Kök Türleri	İsimler	Üstünde Bulunma - n	İçinde Bulunma -ban/ -ben	Yanında Bulunma -nál, -nél
-alom/-elem ses gruplarıyla biten isimler	<i>Jutalom</i> “ödül” <i>Rejtelem</i> “gizem”	<i>Jutalmon</i> <i>Rejtelmen</i>	<i>Jutalomban</i> <i>Rejtelemben</i>	<i>Jutalomnál</i> <i>Rejtelemnél</i>
Ünlü düşmesine uğrayan isimler	<i>Bokor</i> “çalı” <i>Eper</i> “çilek” <i>Tükör</i> “ayna”	<i>Bokron</i> <i>Epren</i> <i>Tükrön</i>	<i>Bokorban</i> <i>Eperben</i> <i>Tükörben</i>	<i>Bokornál</i> <i>Epernél</i> <i>Tükörnél</i>

Tablo: 1 Bulunma Hâlinin Biçimleri (Rounds 2001: 99).

3.2.3.1. İçinde Bulunma Hâli (Lat. Inessivus- Mac. Hol: -ban, -ben)

Macarca bulunma hâli eklerinden ilki -ban/-ben ekidir. Bu ekin temel işlevi ise eklendiği ismin içinde olduğunu bildirmektir. Bulunma hâli *Hol?* “nerede” sorusuna cevap vermektedir (Bencédy, 1985: 197). *Hol?* sorusunun yanı sıra *kiben?* (kimde?), *miben?* (neyde?) sorularına da cevap vermektedir (Bocsátá, 1846, 309): *iskolában*: okulda (okulun içinde) *házban*: evde (evin içinde) (URL-1).

3.2.3.1.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı, Macarca'da ünlü uyumuna bağlıdır. Arka ünlüler içeren sözcüklere -ban, ön ünlüler içeren sözcüklere -ben eki getirilir.

Hol élsz? *Ankarában* élek (URL-1).

“**Nerede** yaşıyorsun? Ankara’**da** yaşıyorum (URL-1).

Hol él ø -sz Ankara **-ban** él ø -ek

Nerede Yaşa- B’siz ŞZE 2.TŞE Ankara BHE Yaşa- B’siz ŞZE 1.TŞE

Hol vársz? *A színházban* várok (URL-1).

“**Nerede** bekliyorsun? Tiyatro**da** bekliyorum” (URL-1).

Hol vár Ø -sz A színház -ban vár Ø -ok

Nerede Bekle- B'siz 2.TŞE BT Tiyatro BHE Bekle- B'siz 1.TŞE
ŞZE ŞZE

A macska a dobozban ül (Rounds, 2001: 101).

“Kedi kutunun **içinde** oturuyor.

A macska a doboz -ban ül Ø

BT Kedi BT Kutu BHE Otur- B'siz ŞZE

A család a boltban van (Rounds, 2001: 101).

“Aile dükkâ**nda**dır.”

A család a bolt -ban van

BT Aile BT Dükkân BHE -dır

A lány az autóban van (Rounds, 2001: 101).

“Kız arabanın **içindedir**.”

A lány az Autó -ban van

BT Kız BT Araba BHE -dır

Géza olvas a kertben (Rounds, 2001: 101).

“Géza bahç**ede** kitap okuyor.”

Géza olvas Ø a kert -ben

Géza Oku- B'siz ŞZE BT Bahçe BHE

Kétemeletes házban lakom (Rounds, 2001: 101).

“İki katlı bir ev**de** yaşıyorum.”

Kétemeletes ház -ban lak(ik) Ø -om

İki katlı Ev BHE Yaşa- B'siz 1.TŞE
ŞZE

*Három könyv van a táská**ban*** (Rounds, 2001: 101).

“Çantam**da** üç kitap var.”

Három könyv van A táska -m -ban

Üç Kitap Var BT Çanta 1.TŞİE BHE

*Bent van a szobá**ban*** (Megyesi, 10).

“O, odanın **içerisindedir**.”

Bent van A szoba -ban

İçerisinde -dir BT Oda BHE

*A nagyapa kérte, hogy látogassák meg a fiatalok a kórház**ban*** (Şişman Demir, 2010: 207).

“Büyükbaba gençlerden kenidisini hastane**de** ziyaret etmelerini rica etti” (Şişman Demir, 2010: 207).

A nagyapa kér -te hogy látogas -s -ák meg

BT Büyükbaba İste- GZE B Ziyaret et- YS 3.ÇŞE B

A fiatal -ok A Kórház -ban

BT Genç ÇE BT Hastane BHE

*A szűk utcá**ban** nem tudott megfordulni a busz* (Şişman Demir, 2010: 213).

“Otobüs dar sokak**ta** dönemedi” (Şişman Demir, 2010: 213).

A szűk utcá -ban nem tud -ott meg fordul -ni a busz

BT Dar Sokak BHE OEd. -e bil- GZE ÖE Dön- ME BT Otobüs

*A gyerekek a kert**ben** ugrálnak* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 2).

“Çocuklar bahçe**de** zıplıyorlar.”

A gyerek -ek a Kert -**ben** ugrál Ø -nak

BT Çocuk ÇE BT Bahçe BHE Zıpla- B’siz ŞZE 3.ÇŞE

Mari a fotel**ben** ül (Kiss ve Hegedűs, 2021: 5).

“Mari koltuk**ta** oturuyor.”

Mari a fotel -**ben** ül Ø

Mari BT Koltuk BHE Otur- B’siz
ŞZE

A mobiltelefon a táská**ban** van (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“Cep telefonu çanta**da**.”

A mobiltelefon A táska -**ban** van

BT Cep telefonu BT Çanta BHE Ol-/-dır

3.2.3.1.2. İşlevleri

1. Zamanı ifade eden ve *mikor*? “ne zaman” sorusuna cevap veren isimler -ban, -ben ekini almaktadır:

*Egyszer esik esztendő**ben**.*

“Yıl**da** bir kez yağmur yağar.”

*Minden órá**ban***

“Her saat”

*Minden idő**ben***

“Her zaman”

*Tél**ben** nyár**ban***

“Yazın kışın”

*Dél**ben***

“Öğle vakti”

*Hajnal**ban***

“Şafakta”

2. Bu ek zaman ve yön bildirme işlevine sahiptir: *hajdaná**ban*** “geçmişte”, *ellené**ben*** “karşı yönünde” gibi (Bocsátá 1846, 311) .

*Nem úgy volt ez hajdaná**ban*** (Bocsátá 1846, 311).

“Eski günler**de** böyle değildi.”

Nem úgy vol(van) -t ez hajdaná **-ban**

OEd. Böyle Ol/-dır Bu Eski günler BHE

*A nagy nyárfák irányá**ban*** (Bocsátá 1846, 311).

“Büyük kavakların olduğu yönde.”

A nagy nyárfa -k irányá **-ban**

BT Büyük Kavak ÇE Yön BHE

3. Bu ek Macaristan dışındaki yer isimlerini bildirmede kullanılmaktadır.

*Angliá**ban** sok macska van* (Kiss ve Hegedüs, 2021: 18).

“İngiltere’**de** çok kedi var” (Kiss ve Hegedüs, 2021: 18)

*Angliá **-ban** sok macska van*

İngiltere BHE Çok Kedi Var

Macarcada ayrıca “içeride” anlamında -t/-ott/-ett/-ött eki de kullanılmaktadır ancak bu ekin kullanım alanı birkaç kelimeyle sınırlıdır.

*Pécs**ett***

“Pécs'**te**”

*Győr**ött***

“Győr’**de**”

*Kolozsvár**t** ya da Kolozsvár**ott***

“Kolozsvár’**da**”

Oldal: taraf

*oldal**t*** “yana doğru”

Egyenes “dümdüz”

118).

egyenest “dümdüz/ dosdoğru” (Rounds, 2001:

3.2.3.1.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -ban/-ben eki

İşsel bir ilişkiyi ifade eden bağımsız bir kelimedenden türeyen bir ektir. Macar dilinde ayrı bir isim olan bele “bél” ismi ve -n zarfının birleşmesiyle belen “belsejében” biçimine dönüşmüştür. Bu kelime Proto-Macar döneminde bağımsızlığını kaybederek bir edata dönüşmüş, daha sonra ise ek hâline gelmiştir. Kelime sonları vurgusuz kaldığı için zamanla -ben biçiminde kısalmıştır. Bir süre ses uyumu olmadan yalnızca bu biçimiyle kullanılmıştır.

Latin harfleriyle yazılmış en eski Macar metni olan *Halotti beszéd és könyörgés*'de⁴ -ben biçimli örnekler bulunmaktadır: *paradisumben* 'paradicsomban' "cennette" gibi. Eski Macar döneminde az da olsa -ban biçimi görülmeye başlamıştır. Geç Eski Macar dönemine ait verilerde -ban/-ben biçimleri düzenli bir biçimde görülmektedir. Bugün bir hâl ekidir (Zaicz 2006, 67).

3.2.3.2. Üzerinde Bulunma Hâli (Lat. Superessivus- Mac. Hol: -n, -on, -en, -ön)

Macarca'da bulunma hâlini ifade eden eklerden biri -n/-on/-en/-ön ekidir. Bu ek, eklendiği ismin üzerinde olduğunu belirtir. -ban/-ben ekinde olduğu gibi *Hol?* "nerede" sorusuna cevap vermektedir (Bencédy, 1985: 197): *asztalon:* masada (masanın üzerinde).

3.2.3.2.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır: Arka ünlülü kelimelerle -on, ön ünlülü kelimelerle -en/-ön, sessizle biten kelimelerle ise -n biçimi kullanılır.

Polcon vannak a könyvek (URL-1).

"Kitaplar raftalar" (URL-1).

Polc -on van -nak a könyv -ek

Raf BHE -dır 3.ÇŞE BT Kitap ÇE

Híres egyetemén dolgozunk (URL-1).

"Ünlü bir üniversitede çalışıyoruz" (URL-1).

Híres egyetem -en dolgoz(ik) Ø -unk

Ünlü Üniversite BHE Çalış- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

A lány a lovón ül (URL-6).

"Kız atın üstünde oturuyor" (URL-6).

A lány a ló -v -on Ül Ø

BT Kız BT At YS BHE Otur- B'siz ŞZE

⁴ URL-3 Halotti beszéd és könyörgés,

https://hu.wikipedia.org/wiki/Halotti_besz%C3%A9d_%C3%A9s_k%C3%B6ny%C3%B6rg%C3%A9s

Az egyetemen hungarológiát tanulok (URL-6).

“Üniversitede Macarca öğreniyoruz” (URL-6).

Az egyetem -en Hungarológia -t tanul Ø -ok

BT Üniversite BHE Macarca YHE Öğren- B’siz ŞZE 1.ÇŞE

A főiskolán közgazdaságtant tanulok (URL-6).

“Üniversitede ekonomi okuyorum” (URL-6).

A főiskola -n közgazdaságtan -t tanul Ø -ok

BT Üniversite BHE Ekonomi YHE Öğrenim gör- B’siz ŞZE 1.ÇŞE

A lány a pályaudvaron vár (URL-6).

“Kız istasyonda bekliyor” (URL-6).

A lány a pályaudvar -on vár Ø

BT Kız BT İstasyon BHE Bekle- B’siz ŞZE

Sok ember vár a postán (URL-6).

“Çok sayıda insan postanede bekliyor” (URL-6).

Sok ember vár Ø a Posta -n

Çok İnsan Bekle- B’siz ŞZE BT Postane BHE

A macska széken ül (URL-6).

“Kedi sandalyenin üstünde oturuyor” (URL-6).

A macska széke -en ül Ø

BT Kedi Sandalye BHE Otur- B’siz ŞZE

A labda a földön van (URL-6).

“Top yerdedir” (URL-6).

A labda a föld -ön van

BT Top BT Yer BHE -dir

A kávé az asztal^{on} van (URL-6).

“Kahve masanın **üstündedir**” (URL-6).

A kávé Az asztal -on van

BT Kahve BT Masa BHE -dir

Gólya háztetőⁿ rak fészket (Bocsátá, 1846: 316).

“Leylek çatı^{da} yuva yapar.”

Gólya háztető -n rak Ø fész(e)k -et

Leylek Çatı BHE Yerleştir- B’siz ŞZE Yuva YHE

Füzfaⁿ nem terem alma (Bocsátá, 1846: 316).

“Elma söğüt ağacı^{da} yetişmez.”

Füzfa -n nem terem Ø alma

Söğüt ağacı BHE OEd. Meyve ver- B’siz ŞZE Elma

3.2.3.2.2. İşlevleri

1. Macaristan'daki veya tarihî olarak Macaristan tarafından yönetilen yerlerde birçok yer adı, genellikle bu ekleri almaktadır. Bu ekler, genellikle tarihî bağlamda kendi içlerinde bulundukları ülke ve şehirlerin üzerinde oldukları algısını ifade etmektedir. *Budapest^{en}* “Budapeşte’**de**”, *Szeged^{en}* “Seged’**de**”

Péter Budapest^{en} lakik (URL-1).

“Péter Budapeşte’**de** yaşıyor” (URL-1).

Péter Budapest -en lakik Ø

Péter Budapeşte BHE Yaşa- B’siz ŞZE

2. Macaristan ülke adı için de bu ek kullanılmaktadır: *Magyarország***on** “Macaristan’**da**. Macaristan dışındaki ülkeler ve şehirler için ise çoğunlukla -ban/-ben ekleri, yani "içinde" anlamını taşıyan ekler kullanılmaktadır.

*Ilona Magyarország***on** lakik (Rounds, 2001: 102).

“Ilona Macaristan’**da** yaşıyor.”

Ilona Magyarország -on lakik Ø

Ilona Macaristan BHE Yaşa- B’siz ŞZE

*Magyarország***on** sok macska van (Kiss ve Hegedűs, 2021: 19).

“Macaristan’**da** çok kedi var” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 19).

Magyarország -on sok macska van

Macaristan BHE Çok Kedi Var

3. Toplu taşıma isimleri, genellikle "üzerinde" anlamını taşıyan bulunma hâli eklerini kullanılmaktadır: *villamos***on** “tramvay**da**”

*A villamos***on** ülök (URL-6).

“Tramvay**da** oturuyoruz” (URL-6).

A villamos -on ül Ø *-ök*

BT Tramvay BHE Otur- B’siz ŞZE 1.ÇŞE

*A kalauz a vonat***on** áll (URL-6).

“Biletçi tren**de** duruyor” (URL-6).

A kalauz a vonat -on áll Ø

BT Biletçi BT Tren BHE Dur- B’siz ŞZE

*Az udvarias fiú átadja a helyét a villamos***on** az idős néninek (Şişman Demir, 2010: 199).

“Kibar delikanlı, tramvay**da** yaşlı teyzeye yer veriyor” (Şişman Demir, 2010: 199).

Az udvarias fiú árad -ja a hely -é -t

BT Kibar Delikanlı Yer ver- B'li ŞZE BT Yer 3.TŞİE YHE

a villamos -on az idős neni -nek

BT Tramvay BHE BT Yaşlı Teyze YöHE

4. Bu ek, genellikle yüzeyler ve açık alanlara da eklenmektedir: *.falon* “duvarda”, *jégen* “buzda” (Rounds, 2001: 101).

5. Haftanın günleri ve diğer zaman ifadeleriyle birlikte bu ek kullanılmaktadır:

Minden héten találkoznak (Rounds, 2001: 107).

“Her hafta buluşuyorlar.”

Minden hét -en találkozik(ik) Ø -nak

Her Hafta BHE Buluş- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

Hétfőn, szerdán és pénteken jár a francia órára (Rounds, 2001: 107).

“Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri Fransızca dersine katılır.”

Hétfő -n Szerda -n és péntek -en jár Ø a francia órá -ra

Pazartesi BHE Çarşamba BHE ve Cuma BHE Katılır B'siz BT Fransızca Ders YöHE
ŞZE

Csütörtökön Szegedre megyünk (URL-1).

“Perşembe günü Seged’e gidiyoruz” (URL-1).

Csütörtök -ön Szeged -re megy Ø -ünk

Perşembe BHE Seged YöHE Git- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

6. Bu ek, yaşamak, beslemek, tutmak, kilo almak, kıslamak, kış uykusuna yatmak gibi fiillerle birlikte de kullanılmaktadır. Bu bağlamda kullanıldığında, fiilin eyleminin yapıldığı nesne veya konu ile ilişkisini ifade ederek "ile" anlamını taşıyabilir.

Kenyerén él (Bocsátá, 1846: 316).

“Ekmekle yaşar.”

Kenyer -é -n él Ø

Ekmek 3.TŞİE BHE Yaşa- B’siz ŞZE

7. Bu ek, bağlı olmak, askıda kalmak, durmak anlamına gelen fiillerle birlikte de kullanılmaktadır.

Nyakamon csügg (Bocsátá, 1846: 317).

“Boynumda asılı.”

Nyak -am -on csügg

Boyun 1.TŞİE BHE Asılı

3.2.3.2.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -n, -on, -en, -ön eki

Bu ekin öncülü Fin-Ugor veya Ural kökenli yerel bir fiildir. Eski üç yönlü *hol?* “nerede” sorusuna karşılık gelen bir fiildir. Günümüz isim çekim ekleri sisteminde yer bildirmede (örn. *Falun* “köyde”, *asztalon* “masada”, *szőnyegen* “halıda”, *körön* “çemberde”), ayrıca zaman belirleme işlevinde (Örn. *hétfőn* “pazartesi gününde”, *nyáron* “yazın”) kullanılır. Bu işlevlerde ünsüzle biten sözcüklere eklenirken sesli harfle bağlanır. Sesli harfle biten isim ve sıfatlardan sonra -an/-en biçiminde gelir. Bu kelime artık ayrı bir ek olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 499).

3.2.3.3. Yanında Bulunma Hâli (Lat. Adessivus- Mac. Hol: -nál, -nél)

Macarca’da bir nesnenin ya da kişinin bir şeyin yanında olduğunu ifade etmek için -nál/-nél eki kullanılır. Bu eki alan kelimeler de *Hol?* “nerede” sorusunun cevabını vermektedir (Bencédy, 1985: 198): *orvosnál* (doktorda/ doktorun yanında)

3.2.3.3.1. Ses Düzeni

Bu ek ünlü uyumuna göre değişir: Arka ünlülü sözcüklerde -nál, ön ünlülü sözcüklerde -nél olarak kullanılır.

Az asztalnál ülünk (URL-1).

“Masada/Masanın yanında oturuyoruz” (URL-1).

Az asztal -nál ül Ø -ünk

BT Masa BHE Otur- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

Az orvosnál vagyok (URL-1).

“Doktordayım/Doktorun yanındayım” (URL-1).

Az orvos -nál va(n)gy -ok

BT Doktor BHE -dır 1.TŞE

A boltnál talalkozunk (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“Mağazada/ Mağazanın yanında buluşuruz.”

A bolt -nál talalkoz(ik) Ø -unk

BT Mağaza BHE Buluş- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

3.2.3.3.2. İşlevleri

1. Dikey nesneler bu eki alırlar: *a fánál* “ağaçta/ ağacın yanında”
2. İnsanlar için bu ek kullanılır ve “yanında” anlamı taşır: *Kingánál* “kralda/ kralın yanında”
3. Bir kişinin evi kast edildiğinde bu ek kullanılır: *Dénesnél* “Dénes’in evinde”
4. Bir kişinin iş yerinden bahsedilirken bu ek kullanılır: *az orvosnál* “doktor**da**/ doktor muayenehanesinde” (Rounds, 2001: 103).
5. Kalmak, oturmak, eğlenmek fiilleriyle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Házamnál tartózkodik (Bocsátá, 1846: 325).

“O benim evimde kalıyor.”

Ház -am -nál tartózkodik Ø

Ev 1.TŞİE BHE Kal- B'siz ŞZE

A gyermekek szüléiknél laknak (Bocsátá, 1846: 325).

“Çocuklar ebeveynlerinde yaşıyor.”

A gyernek -ek szül(ök) -éi -k -nél lak(ik) Ø -nak

BT Çocuk-evlat ÇE Aile 3.ÇŞİE ÇE BHE Yaşa- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

3.2.3.3.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -nál, -nél eki

Kelime köken olarak bağımsız bir zarftır. Esas olarak *hol?* “nerede?” sorusuna cevaben “birinin yanında” anlamına gelen harici bir konumu belirtir: *mozinál* “sinemada”, *kereszteződésnél* “kavşakta” gibi. Bu ek Ugorca **na-* “yakınlık” ismi ile **nayal* “içeriden” gelen eski *-l zarfı arasındaki sağlamlaştırılmış bağlantıdan oluşan bir zarftır. Proto-Macar döneminde bu sözcük bağımsızlığını kaybederek önce edat sonra da ek hâline gelmiştir. Bu arada düzenli bir ses uyumuyla -nél biçimi de oluşmuştur. Muhtemelen bu süreç erken Eski Macar döneminde tamamlanmıştır. En eski dilsel kayıtlarda -nál, -nél biçimlerinin geçtiğine dair güvenli bir veri bulunmamaktadır. Bugün bağımsız bir hâl eki olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 501).

Bu ekin zamir çekimi ise *nála* biçimidir. Proto-Macarcada “yanında, yakınında” anlamına gelen ve bağımsız bir sözcük olarak tanımlanamayan *nál* köküne 3. Tekil şahıs iyelik eki olan -a ekinin getirilmesiyle oluşturulmuştur. Fin-Ugor kökenli bir kelimedir. Vogulcada *nupäl* “karşısında”, Fince *naa*, *naat* “bu” kelimeleriyle benzerlik göstermektedir. Kelimeler bir Fin-Ugor formu olan *na*’ya kadar götürülebilmektedir. Macarca kelime -l ile bitmektedir. Eski Macarca’da bir isim ve sonra bir zarf haline gelmiştir (Zaicz, 2006: 501-502).

3.2.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative- Macarcada birden fazla lokatif vardır.)

Macarcada tıpkı bulunma hâlinde olduğu gibi yönelme hâlinde de “içine”, “üzerine” ve “yanına” durumlarına göre üç farklı ek kullanılmaktadır. Ancak bunların dışında üçünü de kapsayan genel bir yönelme hâli eki de bulunmaktadır. Bu hâlde çekimlenen isimler *hova?* “nereye” sorusunun cevabıdır.

3.2.4.1. İçine Yönelme Hâli (Lat. Illativus- Mac. Hová: -ba, -be)

İllativus durumu -ba/-be ekiyle çekimlenmektedir. Bu ek, eklendiği ismin içine doğru bir yönelme olduğunu belirtir. Bu eki alan isimler *hova* “nereye” sorusuna cevap vermektedir: *iskolába* (okula/okulun içine) *házba* (eve/evin içine) (Bencédy, 1985: 197). *Hova?* Sorusunun yanı sıra *kibe?* (kime?) ve *mibe?* (neye?) sorularına da cevap vermektedir (Bocsátá, 1846: 308).

3.2.4.1.1. Ses Düzeni

Macarca’da illativus ekinin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır: Arka ünlülü sözcüklerde

-ba, ön ünlülü sözcüklerde -be eki kullanılır.

A házba beköltözték (Bencédy, 1985: 197).

“Eve taşınmışlar.”

A ház -ba beköltöz(ik) -t -ek

BT Ev YöHE Taşın- GZE 3.ÇŞE

Hova méysz? Az iskolába megyek (URL-1).

“Nereye gidiyorsun? Okula gidiyorum” (URL-1).

Hova m(egy) Ø -sz az iskola -ba megy Ø -ek

Nereye Git- B’siz ŞZE 2.TŞE BT Okul YöHE Git- B’siz ŞZE 1.TŞE

Hova mennek? Az étterembe mennek (URL-1).

“Nereye gidiyorlar? Restorana gidiyorlar” (URL-1).

Hova me(gy) Ø -n -nek az étterem -be me(gy) Ø -n -nek

Nereye Git- B’siz YS 3.ÇŞE BT Restoran YöHE Git- B’siz YS 3.ÇŞE
ŞZE ŞZE

A diákok iskolába mennek (URL-1).

“Öğrenciler okula gidiyorlar” (URL-1).

A diák -ok iskola -ba me(gy) Ø -n -nek

BT Öğrenci ÇE Okul YöHE Git- B’siz ŞZE YS 3.ÇŞE

Holnap Ankarába utazunk (URL-1).

“Yarın Ankara’ya seyahat edeceğiz” (URL-1).

Holnap Ankara -ba utaz(ik) Ø -unk

Dün Ankara YöHE Seyahat et- B’siz ŞZE 1.ÇŞE

Zabot tettetek föl a kocsiba (Şişman Demir, 2010: 200).

“Arabaya yula**fi** yerleştirdiler” (şışman Demir, 2010: 200).

Zab -ot te(s_z) -t -tetek föl a kocsi -**ba**

Yulaf YHE Yerleştir- GZE 3.ÇŞE Yukarı BT Araba YöHE

*Mikor lép be a tanár tanterem**be**?* (şışman Demir, 2010: 203)

“Öğretmen sınıf**a** ne zaman geliyor?” (şışman Demir, 2010: 203)

Mi -kor lép ø be a tanár tanterem -**be**

Ne Zaman Ayak bas- B’siz ŞZE ÖE BT Öğretmen Sınıf YöHE

*Ne engedj be idegeneket a lakás**ba**!* (şışman Demir, 2010: 203)

“Yabancıların eve girmesine izin vermeyin!” (şışman Demir, 2010: 206)

Ne enged -j be idegen -ek -et a Lakás -**ba**

OEd. İzin ver- EE ÖE Yabancı insan ÇE YHE BT Ev, daire YöHE

*El fogok menni színház**ba*** (şışman Demir, 2010: 211).

“Mutlaka tiyatroy**a** gidilecek” (şışman Demir, 2010: 211).

El fog -ok me(gy) -n -ni színház -**ba**

ÖE Gel.Z.Ed. 1.ÇŞE Git- YS ME Tiyatro YöHE

*A társaság hajóval utazott Bécs**be*** (Gábor-Márton, 1).

“Şirket tekneyle Viyana’y**a** gitti.”

A társaság hajó -val utaz(ik) -ott Bécs -**be**

BT Şirket Tekne VHE Seyahat et- GZE Viyana YöHE

*Doktor**n**ő belenézett a szemé**be*** (Kálmán-Trón, 1999: 205).

“Doktor gözlerinin iç**ine** baktı.”

Doktornő bele néz -ett a szem -é -be

Doktor ÖE Bak- GZE BT Göz 3.TŞİE YöHE

*János értük ment a gyerekekért az óvadá**ba*** (Kiss, 2002: 195).

“Janos çocukları almak için anaokuluna gitti.”

János értük me(gy) -n -t a gyerek -ek -ért az óvada -ba

Janos Onlar Git- YS GZE BT Çocuk ÇE İçin BT Anaokulu YöHE
için

3.2.4.1.2. İşlevleri

1. Filler “içine” anlamındaki *bele* ön ekini alırlar:

*Mária beleszeretett János**ba*** (Rounds, 2001: 104).

“Mária, János'a âşık oldu.”

Mária bele szeret -ett János -ba

Mária ÖE Sev- GZE János YöHE

*Belelépett a sár**ba*** (Kálmán-Trón, 1999: 203).

“Çamura adım attı.”

Bele lép -ett a sár -ba

ÖE Adım at- GZE BT Çamur YöHE

*Törökök gyakran beütöttek házank**ba*** (Bocsátá, 1846: 308).

“Türkler sık sık ülkemize girerdi.”

Török -ök gyakran be Üt -ött -ek ház -ank -ba

Türk ÇE Sık sık ÖE Vur-/çal- GZE 3.ÇŞE Ev 1.ÇŞİE YöHE

*Be zárta a szobá**ba*** (Bocsátá, 1846: 308).

“Onu odaya kilitledi.”

Be zár -ta a szoba -**ba**

ÖE Kilitle- GZE BT Oda YöHE

2. Birinin içine girdiği bir durum için kullanılabilir:

*Az a fiú mindig nagy baj**ba** kerül* (Rounds, 2001: 104).

“Bu çocuğun başı her zaman büyük belaya girer.”

*Az a fiú mindig nagy baj -**ba** kerül* Ø

B BT Oğlan Her zaman Büyük Bela YöHE Mâl ol- B’siz ŞZE

*Düh**be** jött, mikor meglátta a jegyét* (Rounds, 2001: 104).

“Notunu görünce öfkeye kapıldı.”

*Düh -**be** jö(n) -t -t mikor meglát -ta a jegy -é -t*

Öfke YöHE Gel- YS GZE B Fark et- GZE BT Not 3.TŞİE YHE

*Tolvajság**ba** keveredett* (Bocsátá, 1846: 308).

“Hırsızlığa bulaştı.”

*Tolvajság -**ba** kevered(ik) -ett*

Hırsızlık YöHE Bulaş- GZE

*Minden**be** avatkozik* (Bocsátá, 1846: 308).

“Her şeye müdahale ediyor.”

*Minden -**be** avatkozik* Ø

Her şey YöHE Müdahale et- B’siz ŞZE

*Sok dolog**ba** kezd* (Bocsátá, 1846: 308).

“Birçok şeye başlıyor.”

Sok dolog **-ba** kezd $\emptyset$

Çok Şey YöHE Başla- B'siz ŞZE

Sok bajba banjolódott (Bocsátá, 1846: 308).

“Başı çok belaya girdi.”

Sok baj **-ba** banjolód -ott

Çok Bela YöHE Karmaşıklaş- GZE

3. Kesmek, vurmak, tokatlamak, almak fiilleriyle birlikte -ba/-be eki kullanılmaktadır.

Orrba ütötte (Bocsátá, 1846: 308-309).

“Burnuna vurdu.”

Orr **-ba** ütöt -te

Burun YöHE Vur- GZE

4. Elbiseler -ba/-be eki almaktadır.

Gyászba öltözött (Bocsátá, 1846: 309).

“Yas kıyafeti giymişti.”

Gyász **-ba** öltöz -ött

Yas YöHE Giy- GZE

Feketébe öltözködött (Bocsátá, 1846: 309).

“Siyah giyinmişti.”

Feketé **-be** öltözköd(ik) -ött

Siyah YöHE Giy- GZE

5. Zarar, saygı, çalışma ve çaba anlamına gelen isimler -ba/-be ekini almaktadır.

Pénzbe és sok fáradságba került (Bocsátá, 1846: 309).

“Paraya ve çok çabaya mal oldu.”

Pénz -be és sok fáradság -ba kerül -t

Para YöHE Ve Çok Çaba YöHE Mâl ol- GZE

6. Sevilme ve beğenilme ifade eden isimler ve sıfat-fiiller -ba/-be eki almaktadır.

Virgili olvasásába szeretett (Bocsátá, 1846: 309).

“Virgil'i okumayı severdi.”

Virgili olvas -ás -á -ba szeret -ett

Virgil Oku SFE 3.TŞİE YöHE Sev- GZE

7. Macarcada Macaristan dışındaki ülke ve şehir isimlerine “içinde”, “içine”, “içinden” anlamlarındaki hâl ekleri getirilirken Macaristan ülke ve şehir isimlerine “üzerinde”, “üzerine”, “üzerinden” anlamındaki hâl ekleri getirilmektedir.

Laci elrepült Indiába (Güngörmüş, 1999: 62).

“Laci Hindistan’a uçtu” (Güngörmüş, 1999: 62).

Laci el- repül -t Indiá -ba

Laci ÖE Uç- GZE Hindistan YöHE

3.2.4.1.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -ba/-be eki

İç mekâna yönelik mekânsal bir ilişkiyi ifade eden bağımsız sözcük kökenli bir ektir. Macar dilinin eski dönemlerinde **bele’ bél’* “içine, içeriye” ismi ile -é zarfı arasındaki bağlantıdan oluşturulmuştur. *belé’ belsejébe, belülre’* biçiminde cins isimlerden gelen bir ektir. Bu sözcük Proto-Macar döneminde bağımsızlığını kaybetmiş ve bir edat hâline gelmiştir. Daha sonra ise bir eke dönüşmüştür. Sözlerin sonunda vurgusuz kaldığında ise Eski Macar döneminde kısaltılmıştır. Bu kısaltmayla -be eki oluşturulmuştur. Macarca eklemeli bir dil olduğu için ses uyumuna da sahiptir. Bu nedenle fonetik uyumun sağlanması için -ba biçimi de oluşturulmuştur. *Halotti beszéd és könyörgés*’de eski uzun versiyonunun örnekleri de bulunmaktadır: *uruszágbelé* ‘országba’ “ülkeye”. Bugün ise bir hâl ekidir (Zaicz, 2006: 62).

Ekin zamir çekimi olan *bele* ise *bél-é* biçiminde ayrılmaktadır. Kelime zamir çekimi sırasına göre önce *belé* biçimindeydi: *belém, beléd, belé(je)* gibi. Kapalı, uzun ünlü sonradan kısaltılmıştır. Başlangıçta zarf görevindeydi. Eski Macarca’da isim olarak kullanımı sırasında

zarf haline gelmiştir: *vö. vewlgbe* 'völgybe' "vadiye" (Zaicz, 2006: 75).

3.2.4.2. Üzerine Yöneleme Hâli (Lat. Sublativus- Mac. Hová: -ra, -re)

Macarcada -ra/-re ekiyle ifade edilen sublativus durumunda üzerine doğru bir yönelme bildirilmektedir. Bu eki alan isimler *hova* "nereye" sorusuna bir şeyin üzerine anlamında cevap vermektedir: *egyetemre* "üniversiteye", *asztalra* "masaya/ masanın üzerine", *házra* "eve/ evin üzerine" (Bencédy, 1985: 198).

3.2.4.2.1. Ses Düzeni

Macarca'da bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır: Arka ünlülerle biten kelimelere -ra, ön ünlülerle biten kelimelere -re eki eklenmektedir.

A házra kitűzték a zászlót (Bencédy, 1985: 198).

"Bayrak evin **üzerine** çekildi."

A ház -**ra** Kitűz -t -ék a zászló -t

BT Ev YöHE Hedef koy- GZE 3.ÇŞE BT Bayrak YHE

Az asztalra teszem a könyvemet (URL-1).

"Kitabımı masaya koyuyorum" (URL-1).

Az asztal -**ra** tesz Ø -em a könyv -em -et

BT Masa YöHE Koy- B'siz ŞZE 1.TŞE BT Kitap 1.TŞİE YHE

Holnap utazunk Budapestre (URL-1).

"Yarın Budapeşte'**ye** seyahat edeceğiz" (URL-1).

Holnap utaz(ik) Ø -unk Budapest -**re**

Yarın Seyahat et- B'siz ŞZE 1.ÇŞE Budapeşte YöHE

Budapestre utazunk (URL-1).

"Budapeşte'**ye** seyahat ediyoruz" (URL-1).

Budapest -**re** utaz(ik) Ø -unk

Budapeşte YöHE Seyahat et- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

Csütörtökön Szegedre megyünk (URL-1).

“Perşembe günü Seged’e gidiyoruz” (URL-1).

Csütörtökön Szeged -re megy Ø -ünk

Perşembe günü Seged YöHE Git- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

Ök Magyarországra visszajönnek (URL-1).

“Onlar Macaristan’a geri dönüyorlar” (URL-1).

Ök Magyarország -ra vissza jön Ø -nek

Onlar Macaristan YöHE ÖE Gel- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

Pénteken repülőtérre megyünk (URL-1).

“Cuma günü havaalanına gidiyoruz” (URL-1).

Pénteken repülőtér -re megy Ø -ünk

Cuma günü Havaalanı YöHE Git- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

Egy esőcsepp ráesett az asztalra (Kálmán-Trón, 1999: 205).

“Masanın üzerine bir yağmur damlası düştü.”

Egy esőcsepp rá es(ik) -ett az asztal -ra

Bir Yağmur damlası ÖE Düş- GZE BT Masa BHE

3.2.4.2.2. İşlevleri

1. Sublative, zaman ifadelerinde bir eylemin yapıldığı zamanı belirtmek için kullanılır:

Jövő hétre lehül az ido (Şişman Demir, 2010: 200).

“Önümüzdeki hafta hava soğuyacak” (Şişman Demir, 2010: 200).

Jövő hét -re lehül Ø az idő

Gelecek Hafta YöHE Soğu- B'siz ŞZE BT Zaman

Mához egy évre megint találkozunk (Şişman Demir, 2010: 200).

“Bugünden **bir yıl sonra** tekrar görüşeceğiz” (Şişman Demir, 2010: 200).

Má -hoz egy év -re megint találkozik(ik) Ø -unk

Bugün AHE Bir Yıl YöHE Tekrar Buluş- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

A tanár egy csomó leckét adott fel holnapra (Şişman Demir, 2010: 200).

“Öğretmen yarına bir sürü ödev verdi” (Şişman Demir, 2010: 200).

A tanár egy csomó lecke -t ad -ott fel holnap -ra

BT Öğretmen Bir Çuval Ödev YHE Ver- GZE ÖE Yarın YöHE

Péter holnapra elolvassa a könyvet (Kenesei vd., 2010: 76).

“Peter kitabı **yarına kadar** okuyacak.”

Péter holnap -ra el olvas -ja>-sa a könyv -et

Péter Yarın YöHE ÖE Oku- B'li ŞZE BT Kitap YHE

Bazı fiiller (özellikle rá ekine sahip olanlar) ve sıfatlar bu eki almış bir isimle birlikte kullanılırlar:

Ránéztam az ablakra (Rounds, 2001: 106).

“Pencereye baktım.”

Rá néz -t -em az ablak -ra

ÖE Bak- GZE 1.TŞE BT Pencere YöHE

2. Sublative bir eylemin sonucunu veya amacını işaretlemek için kullanılabilir:

Apró darabokra vágtam a hagymát (Rounds, 2001: 106).

“Soğanı küçük parçalara böldüm.”

Apró darab -ok -ra vág -t -am a hagyma -t

Küçük Parça ÇE YöHE Dilimle- GZE 1.TŞE BT Soğan YHE

Magyarra fordította a könyvet (Rounds, 2001: 106).

“Kitabı Macarcaya çevirdi.”

Magyar -ra fordít -otta a könyv -et

Macarca YöHE Çevir- GZE BT Kitap YHE

Könnyeke fakadt, mikor megnyerte a lottót (Rounds, 2001: 106).

“Piangoyu kazanınca gözyaşlarına boğuldu.”

Könny -ek -re fakad -t mikor megnyer -te a lottó -t

Gözyaşı ÇE YöHE Boğul- GZE B Kazan- GZE BT Piyango YHE

Fehérre festettünk minden falat (Rounds, 2001: 106).

“Her duvarı beyaza boyadık.”

Fehér -re fest -ett -ünk minden fal -at

Beyaz YöHE Boya- GZE 1.ÇŞE Her Duvar YHE

3. Yükselmek, alçalmak, tırmanmak, tutunmak, uçmak, çarpmak gibi fiillerle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Fára száll a madár (Bocsátá, 1846: 318).

“Kuş ağaca uçar.”

Fá -ra száll Ø a madár

Ağaç YöHE Uç- B’siz ŞZE BT Kuş

Ágra kapazkodik (Bocsátá, 1846: 318).

“Dala tutunur.”

Ág -ra kapazkodik Ø

Dal YöHE Tutun- B'siz ŞZE

4. Kıskançlık, sıkıntı, öfke, dargınlık anlamındaki sıfatlarla birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Haragszik szomszédjára (Bocsátá, 1846: 319).

“Komşusuna kızgın.”

Haragszik Ø szomszéd -já -ra

Kız- B'siz ŞZE Komşu 3.TŞİE YöHE

5. Rica, yemin, bahis, davet, zorlama gibi kelimelerle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Isten nevére kérlek (Bocsátá, 1846: 319).

“Tanrı adına sana yalvarıyorum.”

Isten nev -é -re kér Ø -lek

Tanrı Ad 3.TŞİE YöHE İste- B'siz ŞZE 1.TŞE

Mennyre földre esküdött (Bocsátá, 1846: 319).

“Yer ve gök üzerine yemin etti.”

Menny -re föld -re Esküd -ött

Gök YöHE Yer YöHE Yemin et- GZE

Becsületemre fogadom (Bocsátá, 1846: 319).

“Onurum üzerine bahse girerim.”

Becsület -em -re Fogad Ø -om

Onur 1.TŞİE YöHE Bahse gir- B'siz ŞZE 1.TŞE

6. Öğretme, eğitim, nasihat, teşvik kelimeleriyle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Szorgalomra biztatja tanítványit (Bocsátá, 1846: 319).

“Öğrencilerini çalışkanlığa teşvik eder.”

Szorgalom -ra biztat -ja tanítvány -i -t

Çalışkanlık YöHE Teşvik et- B’li ŞZE Öğrenci 3.TŞİE YHE

Roszra csábítja földieit (Bocsátá, 1846: 319).

“Yurttaşlarını kötülüğe teşvik ediyor.”

Rosz -ra csábít -ja Földi -ei -t

Kötü YöHE Ayart- B’li ŞZE Yurttaş 3.TŞİE YHE

7. Bölmek, bölünmek, parçalanmak fiilleri bu ekle birlikte kullanılmaktadır.

Magyarország négy kerületre oszlik (Bocsátá, 1846: 320).

“Macaristan dört bölgeye ayrılmıştır.”

Magyarország négy kerület -re oszlik Ø

Macaristan Dört Bölge YöHE Böl- B’siz ŞZE

A nemzet pártokra szakadt (Bocsátá, 1846: 320).

“Millet partilere bölünmüştür.”

A nemzet párt -ok -ra szakadt Ø

BT Millet Parti ÇE YöHE Bölün- B’siz ŞZE

8. -ra/-re eki genellikle “üzerine” anlamı taşısa da “-e karşı” anlamında da kullanılabilir.

Pisztolyt fogott a rendőrrre (Güngörmüş, 1999: 86).

“Polise karşı tabanca kullandı” (Güngörmüş, 1999: 86).

Pisztoly -t fog -ott a rendőr -re

Tabanca YHE Tut- GZE BT Polis YöHE

9. Taşımış olduğu “üzerine” anlamının dışında -ra/-re eki bazı kalıplaşmış bir biçimde de gelebilir. Yani bu sözcükler yönelme hâliyle çekimlenecekleri zaman “üzerine” anlamı taşıyın ya da taşımasın hep -ra/-re ekiyle çekimlenmektedir. Aşağıda bunun

örnekleri mevcuttur.

Ezt a szindarabot most alkalmaznak először a színpadra (Güngörmüş, 1999: 4).

“Bu piyesi ilk kez şimdi sahneye koyacaklar./ Bu piyes ilk kez şimdi sahneye uyarlandı”
(Güngörmüş, 1999: 4).

Ez -t a szindarab -ot most alkalmaz Ø -nak

Bu YHE BT Piyes YHE Şimdi Kullan- B’siz ŞZE 3.ÇŞE

először A Színpad -ra

İlk kez BT Sahne YöHE

Át kell szkálni a másik vonatra (Güngörmüş, 1999: 9).

“Diğer trene aktarma yapmak gerek” (Güngörmüş, 1999: 9).

Át kell Ø szkál -ni a másik vonat -ra

Karşı Gerek- B’siz ŞZE Aktar- ME BT Diğer Tren YöHE

Felsegíti a villamosra (Güngörmüş, 1999: 81).

“Tramvaya binmesine yardımcı oluyor” (Güngörmüş, 1999: 81).

Fel- Segíti Ø a villamos -ra

ÖE Yardım et- B’siz ŞZE BT Tramvay YöHE

Bejelentkeztem az egyetemre (Güngörmüş, 1999: 15).

“Üniversiteye başvurdum” (Güngörmüş, 1999: 15).

Bejelentkez(ik) -t -em az egyetem -re

Başvur- GZE 1.TŞE BT Üniversite YöHE

Kocsival elvitte Jánost az egyetemre (Güngörmüş, 1999: 64).

“János’u arabayla okula götürdü” (Güngörmüş, 1999: 64).

Kocsi -val elvi(szt) -te János -t az egyetem -re

Araba VHE Götür- GZE János YHE BT Üniversite YöHE

Nem vettek fel az egyetemre? (Güngörmüş, 1999: 83)

“Üniversiteye almadılar mı?/ Üniversiteye alınmadı mı?” (Güngörmüş, 1999: 83)

Nem ve(szt) -t -ek fel az egyetem -re

OEd. Al- GZE 3.ÇŞE ÖE BT Üniversite YöHE

10. Yön bildiren kelimelere de kalıplaşmış olarak -ra/-re eki eklenmektedir.

A város délre a esik (Güngörmüş, 1999: 67).

“Şehir güneye düşüyor” (Güngörmüş, 1999: 67).

A város dél -re a esik Ø

BT Şehir Güney YöHE BT Düş- B’siz ŞZE

A falu északra fekszik (Güngörmüş, 1999: 71).

“Köy kuzeye düşüyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A falu észak -ra fekszik Ø

BT Köy Kuzey YöHE Düş- B’siz ŞZE

11. Macarcada Macaristan ve içindeki şehirler yönelme hâli ile çekimleneceklerinde hep -ra/ -re ekini alırken diğer ülkeler ve şehirler -ba/-be ekini almaktadır. Bu da Macarların mantığında kendi ülkelerinin üzerinde oldukları soncunu doğurabilmektedir.

A Margithidon átméntük Pestre (Güngörmüş, 1999: 8).

“Peşte’ye Margit Köprüsü üzerinden geçtik” (Güngörmüş, 1999: 8).

A Margithíd -on át- me(gy)n -t -ük Pest -re

BT Margit Köprüsü BHE ÖE Git- GZE 1.ÇŞE Peşte YöHE

3.2.4.2.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -ra/-re eki

Ağırlıklı olarak *hova?* “nereye?” sorusuna “dışarıdaki bir yere, bir şeyin üzerine, birine” cevap veren konumu ifade eden bir hâl ekidir: *házra* “eve”, *mezőre* “tarlaya” gibi. Macar dilinin ayrı yaşamında Ural kökenli **ro-* “akrabalık, yakınlık” veya Ugorca kökenli **rav* “yakınlık veya yüzey” kelimesine -á ekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. **roá* veya **raá* şeklinde bir isme dayanmaktadır. Bu, Proto-Macar döneminde bir edat hâline gelmiştir. Kelime Eski Macar döneminin başında ilk hecedeki sesin düşmesi ile *reá* biçimine dönüşmüştür: *hodu utu rea*, *cutarea* ‘kútjáig, kútjára’ “kuyusuna” gibi. Bir ek işlevinde kullanılan -ra’nın kısaltılmış bir versiyonu ilk kez XII. yüzyılda görülmektedir ve XIII. yüzyıldan itibaren -re biçimi de görülmeye başlanmıştır. Bugün bir hâl eki olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 601).

Bu ekin zamir çekimi ise *rá* biçimindedir. Kalıplaşmış bir kök formu olan bu sözcük Ugor döneminden kalma bir kelime ile *hova?* “nereye?” sorusunu cevaplayan -a ekinin birleşmesi sonucu oluşmuştur. Vogulca *rav* “dışarıda”, *ravkā* “bir kenara yanlara” gibi. Ugor döneminde **rav* “yüzey” anlamında olabilir. *rá* sözcüğü *reá* sözcüğünün ünlülerinin kısaltılmasıyla oluşmuştur. Kelime başlangıçta bir zarf iken sonra ek hâline gelmiştir (Zaicz, 2006: 601).

3.2.4.3. Yanına Yönelme Hâli (Lat. Allativus- Mac. Hová: -hoz, -hez, -höz)

Allativus durumu -hoz/-hez/-höz ekiyle çekimlenmektedir. Bu ek, bir nesneye veya kişiye doğru bir yönelme anlamı taşır ve “yanına” anlamını ifade eder. Bu eki alan isimler *hova?* “nereye” sorusuna cevap vermektedir: *orvoshoz* “doktora/ doktorun yanına”, *házhoz* “eve/ evin yanına” (Bencédy, 1985: 198).

3.2.4.3.1. Ses Düzeni

Macarca’da allativus eki ünlü uyumuna uymaktadır. Arka ünlülü isimlerde yuvarlaklık uyumu aranmaksızın -hoz, ön ünlülü isimlerde -hez, ön ve yuvarlak ünlülü isimlerde ise -höz biçimi kullanılmaktadır.

A házhoz kiszállították a homokot (Bencédy, 1985: 198).

“Kum eve teslim edildi.”

A ház -hoz kiszállít -ott -ák a homok -ot

BT Ev YöHE Teslim et- GZE 3.ÇŞE BT Kum YHE

János hozzá vágta a labdát a fiúkhöz (Kiss, 2002: 195).

“János çocuklara **doğru** topu tekmeledi.”

János hoz -z(v)á vág -ta A labda -t a fiú -k -**hoz**

János Ona Doğru Fırlat- GZE BT Top YHE BT Oğlan ÇE YöHE

*Ebéd után elszaladok Mari**hoz*** (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“Öğle yemeğinden sonra Mari'ye koşuyorum.”

Ebéd után elszalad Ø -ok Mari -**hoz**

Öğle yemeği Sonra Kaç- B'siz ŞZE 1.TŞE Mari YöHE

*Hozzászolt a kérdés**hez*** (Bence, 2021: 35).

“Soruya yorum yaptı./ Soruyu ele aldı.”

Hozzászól -t a kérdés -**hez**

Yorum yap- GZE BT Soru YöHE

*Melyik pár**thoz** akarsz csatlakozni?* (Bence, 2021: 35)

“Hangi partiye katılmak istiyorsun?”

Melyik párt -**hoz** akar Ø -sz csatlakoz(ik) -ni

Hangi Parti YöHE İste- B'siz ŞZE 2.TŞE Katıl- ME

*A háztartások alkalmazkodtak a valóság**hoz*** (Bence, 2021: 35).

“Haneler gerçekliğe uyum sağladı.”

A háztartás -ok alkalmazkod(ik) -t -ak a valóság -**hoz**

BT Hane ÇE Uyum sağla- GZE 3.ÇŞE BT Gerçeklik YöHE

*Nórát az ügyfélszolgálat**hoz** irányítják* (Bence, 2021: 35).

“Nora'yı müşteri hizmetlerine yönlendirsinler.”

Nóra -t az ügyfélszolgálat -hoz irányít -já -k

Nóra YHE BT Müşteri hizmetleri YöHE Yönlendir- B'li ŞZE 3.ÇŞE

*A szervezet eddig csak egyszer fordult bíróság***hoz** (Bence, 2021: 35).

“Örgüt şimdiye kadar sadece bir kez mahkemeye başvurdu.”

A szervezet eddig csak egyszer Fordul -t bíróság -hoz

BT Örgüt Şimdiye kadar Sadece Bir kez Başvur- GZE Mahkeme YöHE

3.2.4.3.2. İşlevleri

1. Yaklaşma, bağlanma, sevgiye meyiletme anlamındaki fiillerle birlikte kullanılmaktadır.

*Elvei***hez** szorosan ragazkodik (Bocsátá, 1846: 314).

“İlkelerine sıkı sıkıya bağlıdır.”

Elv -ei -hez szorosan ragazkodik

İlke 3.ÇŞİE YöHE Yakından Bağlı, yapışık

*Közelít a város***hoz** (Bocsátá, 1846: 314).

“Şehre yaklaşıyor.”

Közelít Ø a város -hoz

Yaklaşıl- B'siz ŞZE BT Şehir YöHE

*Fá***hoz** köti lovát (Bocsátá, 1846: 314).

“Atını bir ağaca bağlar.”

Fa -hoz Köt -i ló -v -á -t

Ağaç YöHE Bağla- B'li ŞZE At YS 3.TŞİE YHE

*Anjá***hoz** szimúla csecsemő (Bocsátá, 1846: 314).

“Annesine benzeyen bir bebek.”

An(ya) -já -hoz szimúla csecsemő

Anne 3.TŞİE YöHE Benzeyen Bebek

3. Kıyas, yakınlık, uydurma, eşleştirme, ölçü, terzilik, uygulama gibi kelimelerle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Testéhez szabták a ruhát (Bocsátá, 1846: 314).

“Elbise vücuduna göre dikilmişti.”

Test -é -hez szab -t -ák a ruha -t

Vücut 3.TŞİE YöHE Dikil- GZE 3.ÇŞE BT Elbise YHE

Törvényhez alkalmazza magát (Bocsátá, 1846: 314).

“Kendini hukuka adar.”

Törvény -hez alkalmaz --ja>-za maga -t

Kanun YöHE Uygula- B’li ŞZE Kendi YHE

4. Kibar, nazik, sert, katı, doğru, yanlış, sadık, davetsiz, kalpsiz, zalim, kötü, iyi, uygun, benzer, hoş, duyarlı, akraba, yakın anlamındaki sıfatlar bu eki almaktadır.

Jókhoz kegyes, a roszak iránt szigorú (Bocsátá, 1846: 315).

“İyiye karşı nazik, kötüye karşı katıdır.”

Jó -k -hoz kegyes a rosz -ak iránt szigorú

İyi ÇE YöHE Merhametli, nazik BT Kötü ÇE Karşı Katı

3.2.4.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -hoz, -hez, -höz eki

Hova? “nereye?” sorusuna cevap verir ve dış konumu ifade eder. Ek, köken olarak bağımsız bir kelimeye dayanmaktadır. Bu ek kökeni Ugor dönemine kadar uzanabilmektedir. *kuc “bir şeyin kenarı” anlamındaki kelime Proto Macar döneminde *hoz ismine dönüşmüş ve Eski Macarca döneminde -á zarf ekinin birleşmesiyle oluşan isim önce bağımsızlığını kaybederek bir edata dönüşmüş ve ardından bir ek hâline gelmiştir. Kelime sonundaki -á vurgusuzluktan dolayı düşmüştür. Eski Macarca döneminin başlarında ise ek ses uyumuna göre

üç farklı alomorfa sahip olmuştur. *Halotti Beszéd*'de *ozhuz* 'ahhoz' "ona" biçiminde geçmektedir. Bugün bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 291-292).

Şahıs zamirleri ile çekimi ise *hózzá* biçimindedir. Bu biçimin kökü eski bir kelimedir. Ugor döneminde bir kelime olan *kūtāv* "yakınlık, yanında bir şey", *xōśá* "-hoz". Ugor dönemindeki biçim *kucz* "bir şeyin kenarı". Ses gelişimi olarak *c> Macarca z hâlini almıştır. Sonundaki -á zarf eki iyelik ekiyle sesteş bir ektir. zz zj ses bağlantısının benzerliğiyle oluşmuştur. Proto-Macar döneminde zarf aynı zamanda bir ek hâline dönüşmüştür. 12. yüzyıldan önce -hoz/-hez/-höz üçlü biçimi oluşmuştur (Zaicz, 2006: 292).

3.2.4.4. Genel Yönelme Hâli (Lat. Dativus- Mac. Részes Eset: -nak, -nek)

Bu ek, Türkçedeki yönelme hâli gibi kullanılarak bir eylemin yer tamlayıcısını belirtmektedir: *autónak* (arabaya), *asztalnak* (masaya).

3.2.4.4.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna tabidir. Arka ünlülü isimlere -nak, ön ünlülü isimlere -nek biçiminde eklenmektedir.

3.2.4.4.2. İşlevleri

Bu ek daha çok vermek ya da almak anlamını taşıyan fiillerle birlikte kullanılmaktadır.

Csillának *adtam egy könyvet* (Rounds, 2001: 112).

"Csilla'ya bir kitap verdim."

Csillá -nak ad -t -am egy könyv -et

Csilla YöHE Ver- GZE 1.TŞE Bir Kitap YHE

Megmutatja Nórának a fényképet (Rounds, 2001: 112).

"Resimlerini Nóra'ya gösterir."

Megmutat -ja Nóra -nak a fénykép -ei -t

Göster- B'li ŞZE Nóra YöHE BT Resim 3.TŞİE YHE

Péternek *mondtam el* (URL-1).

"Peter'e söyledim" (URL-1).

Péter -nek mond -t -am el

Péter YöHE Söyle GZE 1.TŞE ÖE

*A ház**nak** adták a pályázati pénzt* (István, 312).

“İhale parası eve verildi.”

A ház -nak Ad -t -ák a pályázat -i pénz -t

BT Ev YöHE Ver- GZE 3.ÇŞE BT İhale AE Para YHE

*Adtam néhány csontot kutya**nak**, amelyik a szobában ült* (Törkenczy, 2002: 53).

“Odada oturan köpeğe birkaç kemik verdim.”

Ad -t -am néhány csont -ot kutya -nak

Ver- GZE 1.TŞE Birkaç Kemik YHE Köpek YöHE

amelyik a szoba -ban ül -t

B BT Oda BHE Otur- GZE

*Az orvos beadja az injekciót a beteg**nek*** (Şişman Demir, 2010: 199).

“Doktor hastaya iğne yapıyor” (Şişman Demir, 2010: 199).

Az Orvos bead -ja az injekció -t A beteg -nek

BT Doktor Ver- B’li ŞZE BT İğne YHE BT Hasta YöHE

*A mérnök azt mondta a munkások**nak**, hogy indítsa el a gépet* (Şişman Demir, 2010: 207).

“Mühendis işçilere makineyi çalıştırın dedi” (Şişman Demir, 2010: 207).

A mérnök az -t mond -ta a munkás -ok -nak

BT Mühendis BT YHE De- GZE BT İşçi ÇE YöHE

hogy indít -sa el a gép -et

B Başlat- EE ÖE BT Makine YHE

Mari vacsorát adott Jánosnak (Gábor-Márton, 1).

“Mari, János’a akşam yemeği verdi.”

Mari vacsora -t ad -ott János -nak

Mari Akşam yemeği YHE Ver- GZE János YöHE

János neki vágta a labdát az üvegtáblának (Kiss, 2002: 197).

“János topu cam panellere vurdu.”

János neki vág -ta A labda -t az üvegtábla -k -nak

János Ona Fırıl- GZE BT Top YHE BT Cam panel ÇE YöHE

3.2.4.4.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -nak/-nek eki

Bağımsız kelime kökenine sahip bir ektir. -nek zarfı Uralca **nä* “bu” zamiri ve eski -k kökü arasındaki bağlantıdan oluşmuştur. Proto-Macar döneminde bağımsızlığını kaybederek önce bir edat sonra bir ek hâline gelmiştir. Bu ek hem yönelme hem ilgi hâli işlevinde kullanılmaktadır. Eski Macarca döneminde ilgi hâli eki olarak ve iyelik eki ile birlikte kullanılmaktaydı. *Halotti Beszéd*’de ilgi hâli eki olarak, bugün ise hem yönelme hem ilgi hâli eki olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 501).

Bu ekin şahıs zamirleriyle çekimlenmiş biçimi *neki* şeklidir. Proto-Macar döneminde **nek* “bir şeye, bir şeyle” anlamındaki bir kök ile -i 3. Tekil şahıs iyelik ekinin birleşmesi sonucunda oluşmuştur. -nek köken olarak Ugorca -*nā*, -*nā*, Fince *nāmā* “bunlar” biçimlerine dayanmaktadır. Sözcüğün sonundaki -k Fin-Ugor döneminden kalma “nereye” sorusuna cevap veren bir hâl ekidir. *nek* Proto-Macarca döneminde bir edat olabilir ancak bunu kanıtlayan bir veri bulunmamaktadır. 1200 civarındaki kaynakta bir hâl eki olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 504-505).

3.2.5. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative- Macarcada birden fazla ablatif vardır.)

Macarcada bu hâli belirtmek için “içinden”, “üzerinden” ve “yanından” anlamında üç farklı ek bulunmaktadır.

3.2.5.1. İçinden Ayrılma Hâli (Lat. Elativus- Mac. Honnan/ felszíni viszonyt jelölő esetek: -ból, böl)

Macarca'da elativus durumu, -ból/-böl ekleriyle ifade edilir. Bu ek, bir yerin ya da bir şeyin

içinden çıkma, ayrılma anlamı taşır. Elativus eki alan bir isim *honnan* “nereden” sorusuna bir şeyin içinden anlamında cevap vermektedir: *iskolából* “okuldan/ okulun içinden”, *házból* “evden/evin içinden” (Bencédy, 1985: 197).

3.2.5.1.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır. Arka ünlülü isimlere -ból, ön ünlülü isimlere ise -ból eki eklenir.

A házból elköltözték (Bencédy, 1985: 197).

“Ev**den** taşındılar.”

A ház -ból elköltöz(ik) -t -ek

BT Ev AHE Taşın- GZE 3.ÇŞE

Honnan jön? Az iskolából jön (URL-1).

“Nere**den** geliyor? Okul**dan** geliyor” (URL-1).

Honnan Jön Ø Az iskola -ból jön Ø

Nereden Gel- B’siz ŞZE BT Okul AHE Gel- B’siz ŞZE

Honnan jössz? Az iskolából jövök (URL-1).

“Nere**den** geliyorsun? Okul**dan** geliyorum” (URL-1).

Honnan jö(n)s Ø -sz az iskola -ból jö(n) Ø -v -ök

Nereden Gel- B’siz 2.TŞE BT Okul AHE Gel- B’siz YS 1.TŞE
ŞZE ŞZE

Erzsike kijött a szobából (URL-1).

“Erzsike oda**dan** [dışarı] çıktı” (URL-1).

Erzsike ki jö(n) -t -t a szoba -ból

Erzsike ÖE Gel- YS GZE BT Oda AHE

A vonat Ankarából Debrecenbe megy (URL-1).

“Tren Ankara’**dan** Debrecen’e gidiyor” (URL-1).

A vonat Ankara **-ból** Debrecen -be megy Ø

BT Tren Ankara AHE Debrecen YöHE Git- B’siz ŞZE

*Kimegyek a konyhá**ból** a kertbe* (URL-1).

“Mutfak**tan** bahçeye çıkıyorum” (URL-1).

Ki Megy Ø -ek a konyha **-ból** a kert -be

Kim Git- B’siz 1.TŞE BT Mutfak AHE BT Bahçe YöHE
ŞZE

*Iskolá**ból** jönnek a diákok* (URL-1).

“Öğrenciler okul**dan** geliyorlar” (URL-1).

Iskola **-ból** jön Ø -nek a diák -ok

Okul AHE Gel- B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Öğrenci ÇE

*Kati kijön a szobá**ból*** (URL-1).

“Kati oda**dan** çıkıyor” (URL-1).

Kati ki jön Ø a szoba **-ból**

Kati ÖE Gel- B’siz ŞZE BT Oda AHE

*A testvérem visszajön Ankará**ból*** (URL-1).

“Kardeşim Ankara’**dan** geri dönüyor” (URL-1).

A testvér -em vissza jön Ø Ankara **-ból**

BT Kardeş 1.TŞİE ÖE Gel- B’siz ŞZE Ankara AHE

*Honnan jön az orvos? Az orvos a ház**ból** jön* (Edit ve Endre, 1988: 119).

“Doktor nered**den** geliyor? Doktor ev**den**/ evin iç**inden** geliyor.”

Honnan jön Ø az orvos Az orvos a ház **-ból** jön Ø
 Nereden Gel- B'siz BT Doktor BT Doktor BT Ev AHE Gel- B'siz
 ŞZE ŞZE

*A pincér a szobá**ból** lep ki* (Edit ve Endre, 1988: 119).

“Garson oda**dan** çıkıyor.”

A Pincér a szoba **-ból** lep Ø ki
 BT Garson BT Oda AHE Adım at- B'siz ŞZE ÖE

*László korház**ból** jön* (Edit ve Endre, 1988: 119).

“László hastane**den** geliyor.”

László korház **-ból** jön Ø
 László Hastane AHE Gel- B'siz ŞZE

*Az utasok London**ból** érkeznek* (Edit ve Endre, 1988: 119).

“Yolcular Londra’**dan** geliyorlar.”

Az utas -ok London **-ból** érkez(ik) Ø -nek
 BT Yolcu ÇE Londra AHE Ulaş- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

2.2.5.1.2. İşlevleri

1. Elative hâl kişi, malzeme veya zamanla ilgili bir şeyin kökenini işaretleyebilir:

*Fizikus lett a bátyá**ból*** (Rounds, 2001: 105).

“Ağabeyim(**den**) fizikçi oldu.”

Fizikus lett a bátya -m **-ból**
 Fizikçi Oldu BT Ağabey 1.TŞİE AHE

*Milyen anyag**ból** készült a ruha?* (Rounds, 2001: 105)

“Elbise hangi malzeme**den** yapılmıştır?”

Milyen anyag **-ból** Készül -t a ruha

Hangi Malzeme AHE Yapıl- GZE BT Elbise

Melyik kor**ból** való az a festmény? (Rounds, 2001: 105)

“Bu resim hangi çağ**dan**?”

Melyik kor **-ból** való az a festmény

Hangi Çağ AHE Gerçek B BT Tablo

2. Elative hâl, bir eylemin nedenini veya şeklini işaretleyebilir:

Csak kíváncsiság**ból** kérdeztem (Rounds, 2001: 105).

“Sadece merak**tan** sordum.”

Csak kíváncsiság **-ból** kérdez -t -em

Sadece Merak AHE Sor- GZE 1.TŞE

3. Elative hâlin “kısmi” anlamında bir kullanımı vardır:

Csak keveset evett a hal**ból**, mert nem ízlett neki (Rounds, 2001: 106).

“Sevmediği için balığın sadece birazını yedi/ balık**tan** az yedi.”

Csak keves -et e(szik) -v -ett a hal **-ból**

Sadece Biraz YHE Ye- YS GZE BT Balık AHE

mert nem ízl(ik) -ett neki

İçin, çünkü OEd. Sev- GZE Ona

Kérsz még a sütemény**ból**? (Rounds, 2001: 106)

“Biraz daha pasta ister misin?/ Pastad**an** biraz daha ister misin?”

Kér Ø -sz még A sütemény **-ból**

İste- B’siz ŞZE 2.TŞE Daha BT Pasta AHE

4. Aşk, beğeni, nefret, keder, pişmanlık ifade eden fiiller -ból, böl eki almış isimlerle kullanılmaktadır.

Szivemből sajnálom (Bocsáta, 1846: 313).

“Yüreğimden pişmanım.”

<i>Szív</i>	<i>-em</i>	<i>-ból</i>	<i>sajnál</i>	<i>Ø</i>	<i>-om</i>
Yürek	1.TŞİE	AHE	Pişman ol-	B’siz ŞZE	1.TŞE

Lelkömből szeretem (Bocsáta, 1846: 313).

“Ruhumdan seviyorum.”

<i>Lel(e)k</i>	<i>-öm</i>	<i>-ból</i>	<i>szeret</i>	<i>Ø</i>	<i>-em</i>
Ruh	1.TŞİE	AHE	Sev-	B’siz ŞZE	1.TŞE

5. Áll “durmak” fiili ayrılma hâli eki almış bir isim alacağı zaman -ból, böl ekini almaktadır. *Az ember testből és lélekből áll* (Bocsáta, 1846: 313).

“İnsan beden ve ruhtan oluşur.”

<i>Az</i>	<i>ember</i>	<i>test</i>	<i>-ból</i>	<i>és</i>	<i>lélek</i>	<i>-ból</i>	<i>áll</i>	<i>Ø</i>
BT	İnsan	Beden	AHE	ve	Ruh	AHE	Dur-	B’siz ŞZE

6. Bir şeyin neyden yapıldığını bildirirken bu ek kullanılmaktadır.

Fából csinált vas karika (Bocsáta, 1846: 313).

“Tahtadan yapılmış demir çember.”

<i>Fa</i>	<i>-ból</i>	<i>csinál</i>	<i>-t</i>	<i>vas</i>	<i>karika</i>
Ağaç, tahta	AHE	Yap-	GZE	Demir	Çember

Rézből öntött szobor (Bocsáta, 1846: 313).

“Bakırdan dökme heykel.”

Réz -böl Öntött szobor

Bakır AHE Dökme Heykel

3.2.5.1.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -ból, -böl eki

Bağımsız kelime kökenli bir ektir. Eski Macarcada “bağırsak” ya da “çekirdek” anlamına gelen *bele* “bél” sözcüğü ile eski -l zarfının birleşmesi sonucu **beleül* “içeriden” kelimesi oluşturulmuştur. Proto-Macar döneminde bu kelime bağımsızlığını kaybetmiş ve Erken Proto-Macar döneminin sonunda kısalarak -balól biçimine dönüşmüştür. Böylece ekin kısalma süreci başlamış ama bu süreç uzun sürmüş ve ancak 15. yüzyılda tamamlanabilmiştir. *Halotti Beszéd*'de uzun versiyonu kullanılmıştır: *timnicébeleül* ‘tömlöcéböl’ (Zaicz, 2006: 86).

3.2.5.2. Üzerinden Ayrılma Hâli (Lat. Delativus- Mac. Honnan: -ról, -röl)

Macarca'da delativus durumu, -ról/-röl ekleriyle ifade edilir. Bu ek, bir nesnenin ya da yerin üstünden, üzerinden bir şeyin veya birinin hareket ettiğini, ya da bir şeyin bir yerden ayrıldığını belirtir. Bu eki almış isimler de *honnán*? “nereden” sorusuna cevap vermektedir ve “üzerinden” ya da “birisi hakkında” anlamlarını taşımaktadır: *egyetemről* “üniversiteden”, *asztalról* “masadan/ masanın üzerinden”, *házról* “evden/ evin üzerinden” (Bencédy, 1985: 198).

3.2.5.2.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır. Arka ünlülü isimlerde -ról, ön ünlülü isimlerde ise -röl ekleri kullanılır.

A házról hullik a vakolat (Bencédy, 1985: 198).

“Sıva evden düşüyor.”

A ház -ról hullik Ø a vakolat

BT Ev AHE Düş- B'siz ŞZE BT Sıva

A madár a házról repül el (Edit ve Endre, 1988: 117).

“Kuş evin üstünden uçup gidiyor.”

A madár a ház -ról repül Ø el

BT Kuş BT Ev AHE Uç- B'siz ŞZE ÖE

A fiú fáról ugrik le (Edit ve Endre, 1988: 117).

“Oğlan ağaçtan atlıyor.”

A fiú fa -ról ugrik Ø le

BT Oğlan Ağaç AHE Atla- B'siz ŞZE ÖE

Jött le hegyről (Şişman Demir, 2010: 219).

“Dağdan inmekteydi” (Şişman Demir, 2010: 219).

Jö(n) -t -t le hegy -ról

Gel- YS GZE ÖE Dağ AHE

3.2.5.2.2. İşlevleri

1. Delative genellikle “hakkında” anlamına da gelir yani “birisi ya da bir şey hakkında” anlamı bulunmaktadır.

Nem szeret magáról beszélni (Rounds, 2001: 108).

“**Kendisi hakkında** konuşmaktan hoşlanmaz.”

Nem szeret Ø maga -ról beszél -ni

OEd. Sev- B'siz ŞZE Kendi AHE Konuş- ME

Miről szól a cikk? (Rounds, 2001: 108)

“Makale **ne hakkında**?”

Mi -ról Szól Ø a cikk

Ne AHE Bahset- B'siz ŞZE BT Makale

Nem tudnak sokat Budapestről (Rounds, 2001: 108).

“**Budapeşte hakkında** pek bir şey bilmiyorlar.”

Nem tud $\emptyset$ -nak sok -at Budapest -*ról*

OEd. Bil- B'siz ŞZE 3.ÇŞE Çok YHE Budapeşte AHE

Beszéltem Annával önmagáról (Kenesei vd., 2010: 138).

“Anna ile kendisinden bahsettim.”

Beszél -t -em Anna -val önmaga -ról

Konuş- GZE 1.TŞE Anna VHE Onun kendisi AHE

Írtam egy könyvről (Endre-Etel, 1983: 139).

“Bir kitap hakkında yazdım.”

Ír -t -am egy könyv -röl

Yaz- GZE 1.TŞE Bir Kitap AHE

Anna a kirándulásról beszélt nekünk (Güngörmüş, 1999: 21).

“Anna bize gezi~~den~~ söz ediyordu” (Güngörmüş, 1999: 21).

Anna a kirándulás -ról beszél -t nekünk

Anna BT Gezi AHE Konuş- GZE Bize

Ha az emlékezetem nem csal, akkor tudom, hogy kiről is van szó (Güngörmüş, 1999: 33).

“Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, o hâlde kim~~den~~ söz edildiğini biliyorum” (Güngörmüş, 1999: 33).

Ha Az emlékezet -em nem csal Ø akkor
Eğer BT Hafıza 1.TŞİE OEd. Yanılt- B'siz O hâlde
ŞZE

tud

B'siz 1.TŞE B Kim AHE
Bil- ŞZE

Ís Van szó
B Ol/-dır Söz

A Gesta írója magáról keveset árul el (Güngörmüş, 1999: 49).

“Gesta’nın yazarı kendisi **hakkında** çok az bilgi veriyor” (Güngörmüş, 1999: 49).

A Gesta író -ja maga -ról keves -et árul Ø el
BT Gesta Yazar 3.TŞİE Kendi AHE Çok az YHE Bilgi ver- B'siz ŞZE ÖE

Én nem értesültem erről (Güngörmüş, 1999: 66).

“Benim bundan haberim yoktu” (Güngörmüş, 1999: 66).

Én nem értesül -t -em e(z)r -röl

Ben OEd. Bilgilendir- GZE 1.TŞE Bu AHE

Péterről önmaga beszél a legtöbbet (Kenesei vd., 2010: 137).

“En çok Peter **hakkında** konuşuyor” (Kenesei vd., 2010: 137).

Péter -röl önmaga beszél Ø a legtöbb -et

Péter AHE kendi Konuş- B'siz BT En çok YHE
ŞZE

2. Delative, zarf yapılarında -ra / -re ekleriyle birlikte kullanılır.

napról napra (Rounds, 2001: 108)

“Günden güne”

nap -ról nap -ra

Gün AHE Gün YöHE

időről időre (Rounds, 2001: 108)

“Zamandan zamana”

Idő -röl idő -re

Zaman AHE Zaman YöHE

szóról szóra (Rounds, 2001: 108)

“Kelimenin tam anlamıyla”

Szó -ról Szó -ra

Kelime AHE Kelime YöHE

magyarról angolra (Rounds, 2001: 108)

“Macarcadan İngilizceye.”

magyar -ról angol -ra

Macarca AHE İngilizce YöHE

3. Macaristan’daki şehirlerden bahsedildiğinde hâl eki olarak “üzerine”, “üzerinde” ve “üzerinden” anlamlarını taşıyan -ra/-re, -n/-on/-en/-ön ve -ról/-röl ekleri getirilir.

Hogy jutok el Szegedre Pestről? (Şişman Demir, 2010: 204)

“Peşte’dan Szeged’e nasıl giderim?” (Şişman Demir, 2010: 204)

Hogy jut Ø -ok el Szeged -re Pest -ról

Nasıl Ulaş- B’siz 1.TŞE ÖE Seged YöHE Peşte AHE
ŞZE

3.2.5.2.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -ról, -röl eki

Bu ek esas olarak *honnan?* “nereden? sorusuna cevap vermektedir ve “dışarıdaki bir yerden, bir şeyin yüzeyinden” anlamına gelen ve harici bir ifade taşıyan bir ektir: örn. *házról* “evden”, *mezőről* “tarladan” gibi. Ural kökenli bir isim olan **ro-* “yakınlık” veya Ugor kökenli **raľ* “yüzey” kelimesine ve antik kökenli bir ablatif eki olan -l ekinin birleşmesiyle **rool* dayanmaktadır. Bu kelime Proto-Macarca döneminde bir edat hâline gelmiştir. Sözcüğün içersindeki ses düşerek *ról* biçiminde kısalmış ve bağımsızlığını kaybetmiştir. Eski Macarca döneminde ekin ses uyumuna uygun olarak -röl biçimi de görülmektedir. Bugün bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 625).

Bu ekin şahıs zamirleri ile çekilmiş biçimi *róla*’dır. Proto-Macarcada “kimden” anlamındaki bağımsız bir kelime olarak varlığını sürdüren *ról* ile -a 3. Tekil şahıs iyelik ekinin birleşmesi sonucu oluşmuştur. Kökü *rá* zarfının köküyle aynıdır. Vogulca *raľ* “dışarı”, *raľkă* “bir kenara, yanlara” biçimlerine dayanmaktadır. Sondaki -l ise *honnan?* “nereden?” sorusuna cevap veren bir yer zarfıdır. ľ sesi Proto-Macarca döneminde *ról* biçimi meydana gelmiştir. Bu yer zarfı Eski Macarca döneminde bir isim eki hâline dönüşmüştür (Zaicz, 2006: 625).

3.2.5.3. Yanından Hâli (Lat. Ablativus- Mac. Honnan: -tól, -töl)

Bu ek de bir şeyin ya da bir kimsenin yanından ayrılma anlamı taşımaktadır. *orvostól* (doktordan/doktorun yanından), *háztól* (evden/ evin yanından)

Aynı zamanda bir zaman veya nedensel bir ilişkiye atıfta bulunur (Bencédy, 1985: 198).

3.2.5.3.1. Ses Düzeni

Bu eklerin kullanımı ünlü uyumuna tabidir. Arka ünlülü isimlere -tól, ön ünlülü isimlere ise -töl ekleri eklenir.

Attól a háztól hazáig futott (Bencédy, 1985: 198).

“O evden eve kaçtı.”

A(z)t -tól a ház -tól haz -á -ig fut -ott

O AHE BT Ev AHE Ev 3.TŞİE -e kadar Koş- GZE

A gyerekek a háztól futnak el (Edit ve Endre, 1988: 117).

“Çocuklar evin **yanından** koşarak ayrılıyorlar.”

A gyerek -ek a ház -tól fut Ø -nak el

BT Çocuk ÇE BT Ev AHE Koş- B'siz ŞZE 3.ÇŞE ÖE

Félek a kutyától (URL-1).

“Köpek**ten** korkuyorum.” (URL-1).

Fél Ø -ek a kutya -tól

Kork- B'siz ŞZE 1.TŞE BT Köpek AHE

3.2.5.3.2. İşlevleri

1. Ablatif, korku veya ayrılık ifade eden fiillerle birlikte kullanılır.

Nem félek a kutyától (Rounds, 2001: 110).

“Köpekler**den** korkmuyorum.”

Nem fél Ø -ek a kutya -k -tól

OEd. Kork- B'siz ŞZE 1.TŞE BT Köpek ÇE AHE

Megijedtünk a csontvázról (Rounds, 2001: 110).

“İskelet**ten** korktuk.”

Megijed -t -ünk a csontváz -ról

Kork- GZE 1.ÇŞE BT İskelet AHE

Elváltak egymástól (Rounds, 2001: 110).

“Yolları ayrıldı./ Birbirler**inden** ayrıldılar.”

Elvál -t -ak egymás -ról

Boşan- GZE 3.ÇŞE Birbiri AHE

2. Ablatif, bir nesnenin veya eylemin zamanını ya da kökenini ifade etmek için kullanılır. (genellikle -ig eki ile birlikte kullanılır.)

Kettőtől otthon lesznek (Rounds, 2001: 110).

“İkiden sonra evde olacağım.”

Kettő -töl otthon lesz -ek

İki AHE Evde Olacak 1.TŞE

Reggeltől estig dolgozik (Rounds, 2001: 110).

“Sabahtan akşama kadar çalışıyor.”

Reggel -töl est -ig dolgozik Ø

Sabah AHE Akşam -e kadar Çalış- B’siz ŞZE

Kitől kaptad a virágokat? (Rounds, 2001: 110)

“Çiçekleri nereden aldınız?”

Ki -töl kap -t -ad a virág -ok -at

Kim AHE Al- GZE 2.ÇŞE BT Çiçek ÇE YHE

Budapesttől Párizsig beszélgettek a vonaton (Rounds, 2001: 110).

“Budapeşte’dan Paris’e giden trende konuştular.”

Budapest -töl Párizs -ig beszélget -t -ek a vonat -on

Budapeşte AHE Paris -e Konuş- GZE 3.ÇŞE BT Tren BHE
kadar

Mindnyájan Ádámtól eredünk (Bocsátá, 1846: 323).

“Hepimiz Adem’dan geliyoruz.”

Mindnyájan Ádám -tól ered Ø -ünk

Herkes Adem AHE Dayan- B’siz ŞZE 1.ÇŞE

Istentől jól várunk (Bocsátá, 1846: 323).

“Allah’tan iyilik bekliyoruz.”

Isten -töl jó -t vár Ø -unk

Tanrı AHE İyilik YHE Bekle- B'siz ŞZE 1.ÇŞE

Sokan félnek a haláttól (Bocsátá, 1846: 323).

“Birçok insan ölüm**den** korkar.”

Sokan fél Ø -nek a halát -töl

Çok sayıda insan Kork- B'siz ŞZE 3.ÇŞE BT Ölüm AHE

3. Ablatif, bir eylemin nedenini belirtmek için kullanılabilir.

Reszket a hidegtől (Rounds, 2001: 111).

“Soğuktan titriyor.”

Reszket Ø a hideg -töl

Titre- B'siz ŞZE BT Soğuk AHE

Kivagyok a sok gondtól (Rounds, 2001: 111).

“Bir sürü beladan kurtuluyorum.”

Kivagy Ø -ok a sok gond -töl

Kurtul- B'siz 1.TŞ BT Çok Üzüntü, bela AHE
ŞZE E

Elájult a hőségtől (Rounds, 2001: 111).

“Sıcaktan bayıldı.”

Elájult -t a hőség -töl

Bayıl- GZE BT Aşırı sıcak AHE

4. Bir şeyin ayrılışını veya mesafesini belirtirken bu ek kullanılmaktadır.

Buda Pesttől 300 öldnyire van (Bocsátá, 1846: 323).

“Buda Peşte'**den** 300 mil uzaklıktadır.”

Buda Pest -töl 300 öldnyire van

Buda Peşte AHE 300 Uzak -dir

5. Kurtuluş, kaçınma, arınma kelimeleriyle birlikte bu ek kullanılmaktadır.

Megszabadúlt bajtöl (Bocsátá, 1846: 324).

“Belad**an** kurtuldu.”

Megszabadúl -t Baj -töl

Kurtul- GZE Bela AHE

Megmenekedet a haláltöl (Bocsátá, 1846: 324).

“Ölü**m**den kaçtı.”

Megmeneked -et a halál -töl

Kaç- GZE BT Ölüm AHE

3.2.5.3.3. Macarcanın tarihi dönemlerinde -töl, -töl eki

Bu ek *honnan?* “nereden?” sorusuna “birinin yanından, yakınından” anlamını veren bir cevap vermektedir: *mozitöl* “sinemadan” gibi. *tş* ismi ile -l ablatif ekinin birleşmesi sonucu meydana gelmiştir ve **tüül* “içinden, içeriden” biçimine dayanmaktadır. Proto-Macar döneminde değişim yaşanmış ve bağımsızlığını kaybetmiştir. Eski Macar döneminde ise *tül* biçiminde bir ek hâline gelmiştir. *ú* biçiminin ortaya çıkış dönemi ise bilinmemektedir. Dil kalıntılarına bakıldığında Eski Macar döneminden itibaren -töl/-töl biçimi daha yaygın bir hâle gelmiştir. Uzun bir dalgalanma döneminden sonra, birleşik bir ortak dilin oluşumu sırasında -tül/-tül biçimi tamamen değişerek -töl/-töl biçimi galip gelmiştir. Bugün bağımsız bir hâl eki olarak kullanılmaktadır (Zaicz, 2006: 749).

Bu ekin benden, senden, ondan çekimi *tőlem*, *töled*, *tőle* şeklindedir. *tş* isim köküne -l ablatif ekinin birleşmesi sonucunda meydana gelmiştir. Proto-Macarca döneminin sonunda Eski Macarca çağının başında -töl/-töl bir hâl ekine dönüşmüştür (Zaicz, 2006: 754).

3.2.6. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis- Mac. Eszköz és társhatározó eset/ Belviszonyt jelölő esetek: -val, -vel)

Bu ek, bir nesnenin veya kişinin bir işin, eylemin ya da hareketin yapılmasında kullanılan aracı veya yardımcıyı belirtir. Türkçedeki “ile” edatının karşılığı olan bu ek vasıta ve birliktelik hâli ekidir (URL-1). Bu ek, ekten ziyade daha çok edata benzemektedir (Bencédy, 1985: 199).

3.2.6.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlıdır. Arka ünlülü isimlere -val, ön ünlülü isimlere ise -vel eki getirilmektedir.

A házzal kertet is vettek (Bencédy 1985:199).

“Evle birlikte bir bahçe de aldılar.”

A	ház	-z(v)al	Kert	-et	is	ve(s)z	-t	-t	-ek
BT	Ev	VHE	Bahçe	YHE	De	Al-	YS	GZE	3.ÇŞE

Kivel beszélés? (URL-1)

“Kiminle konuşuyorsun?” (URL-1)

Ki	-vel	beszél	Ø	-sz
Kim	VHE	Konuş-	B’siz	ŞZE 2.TŞE

Máriával moziba megyünk (URL-1).

“Maria ile sinemaya gidiyoruz” (URL-1).

Mária	-val	mozi	-ba	megy	Ø	-ünk
Maria	VHE	Sinema	YöHE	Git-	B’siz	ŞZE 1.ÇŞE

Az autóval megyünk (URL-1).

“Arabayla gidiyoruz” (URL-1).

Az	autó	-val	megy	Ø	-ünk
BT	Araba	VHE	Git-	B’siz	ŞZE 1.ÇŞE

A házzal együtt vette meg a telket (István, 312).

“Arsayı evle birlikte satın aldı.”

A ház -z(v)al együtt ve(sz) -t -te meg a tel(e)k -et

BT Ev VHE Birlikte Satın al- YS GZE B BT Arsa YHE

Milyen kulcssal nyitottad ki az ajtód? (Törkenczy, 2002: 52)

“Hangi anahtarla kapınızı açtınız?”

Milyen kulcs -s(v)al nyit -ott -ad ki az ajtó -d

Hangi Anahtar VHE Aç- GZE 2.ÇŞE ÖE BT Kapı 2.ÇŞİE

Mindegyik barátjával találkozott (Törkenczy, 2002: 55).

“Onun arkadaşlarının tamamıyla tanıştı.”

Mindegyik barát -já -val találkozik(ik) -ott

Her biri Arkadaş 3.TŞİE VHE Tanış- GZE

Péter Julival csókolózott (Kiss ve Hegedűs, 2021: 7).

“Péter Juli ile öpüşüyordu.”

Péter Juli -val csókolóz(ik) -ott

Péter Juli VHE Öpüş- GZE

3.2.6.2. İşlevleri

1. Instrumental eki eğer ünsüzle biten bir kelimeye ekleniyorsa ek kelimenin son ünsüzüne dönüşür ve ikiz bir ünsüz görünümünü alır.

barátok + val → barátok**kal** “arkadaşlar**la**”

barátom + val → barátom**mal** “arkadaşı**mla**” (Rounds, 2001: 111).

2. Eğer ek diftong bir ünsüze eklenirse diftongun ilk ünsüzü ikizleşir.

lány + val → lán**nyal** “bir kız**la** bir**lik**te”

ész + vel → éss**zel** “akıl **ile**”

3. Kelimenin eklendiği ünsüz çift ünsüz ise, elde edilen üç ünsüz kümesi, bir çift ünsüze dönüşür.

toll + val → tollal “kalemle”

orr + val → orral “burunla” (Rounds, 2001: 111).

4. Enstrümantal, bir eylemin gerçekleştirildiği kişiyi, materyali, yöntemi veya ulaşım aracını belirtir.

*Inkább ceruzá**val** írok, mint tollal* (Rounds, 2001: 114).

“Kalem yerine kurşun kalem**le** yazıyorum.”

<i>Inkább</i>	<i>ceruza</i>	-val	<i>ír</i>	Ø	<i>-ok</i>	<i>mint</i>	<i>toll</i>	<i>-(v)al</i>
Yerine	Kalem	VHE	Yaz-	B’siz ŞZE	1.TŞE	Olarak	Kurşun kalem	VHE

*Már régóta jár Évá**val*** (Rounds, 2001: 114).

“Uzun zamandır Eva **ile** birlikte.”

<i>Már</i>	<i>Régóta</i>	<i>jár</i>	Ø	<i>Évá</i>	-val
Artık	Uzun zamandır	Yürü-	B’siz ŞZE	Évá	VHE

*Busszal vagy metró**val** menjünk?* (Rounds, 2001: 114)

“Otobüs**le** mi yoksa metroy**la** mı gitmeliyiz?”

<i>Bus(z)</i>	-sz(v)al	<i>vagy</i>	<i>metro</i>	-val	<i>me(gy)</i>	Ø	<i>-n</i>	<i>-jünk</i>
Otobüs	VHE	Ya da	Metro	VHE	Git-	B’siz ŞZE	YS	1.ÇŞE

Örömmel! (Rounds, 2001: 114)

Öröm **-m(v)el**

Memnuniyet VHE

“Memnuniyet**le**! (Memnun olurum.)”

*A beteget altató**val** altatnak* (Güngörmüş, 1999: 6).

“Hastayı uyku ilacı **ile** uyutuyorlar” (Güngörmüş, 1999: 6).

A beteg -et altató -val altat Ø -nak

BT Hasta YHE Uyku hapı VHE Uyut- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

A határórök motorcsónakkal keltek át a folyon (Güngörmüş,1999: 8).

“Sınır muhafızları nehri motorlu tekneyle geçtiler” (Güngörmüş,1999: 8).

A határór -ök motorcsónak -kal

BT Sınır muhafızı ÇE Motorlu tekne VHE

kel -t -ek át a folyó -n

Geç- GZE 3.ÇŞE Karşıya BT Nehir BHE

5. Karşılaştırma derecesi ve diğer ölçüler şu şekilde ifade edilir:

Imre két évvel fiatalabb, mint Kornél (Rounds, 2001: 114).

“Imre, Kornél'den iki yaş küçük.”

Imre két év -vel fiatalabb mint Kornél

Imre İki Yıl VHE Daha genç Olarak Kornél

Régen sokkal hosszabb volt a hajam (Rounds, 2001: 114).

“Saçlarım eskiden çok daha uzundu.”

Régen sok -k(v)al hosszabb v(an)ol -t a haj -am

Eskiden Çok VHE Uzun Ol-/ -dır GZE BT Saç 1.TŞİE

Vizet iszol? Én is kérek egy pohárral (Rounds, 2001: 114).

“Su içermisin? Ben de bir bardak istiyorum.”

Viz	-et	isz(ik)	Ø	-ol
Su	YHE	İçer	B'siz ŞZE	2.TŞE
én	is	kér	Ø	-ek egy pohár
Ben	De	İste-	B'siz ŞZE	1.TŞE Bir Bardak VHE

6. Nedensel yapıların temsilcisi vasıta hâlidir.

A szabóval varratam egy új öltönyt (Rounds, 2001: 114).

“Terziye bana yeni bir takım diktirdim.”

A	szabó	-val	varrat	-t	-am	egy	új	öltöny	-t
BT	Terzi	VHE	Diktir-	GZE	1.TŞE	Bir	Yeni	Takım	YHE
								elbise	

Jánossal hívattunk egy taxit (Rounds, 2001: 114).

“János için taksi çağırttık.”

János	-s(v)al	hívat	-t	-unk	egy	taxi	-t
János	VHE	Çağirt-	GZE	1ÇŞE	Bir	Taksi	YHE

7. Birçok fiil, zarf, sıfat ve iki edat *együtt* ‘birlikte’ ve *szemben* ‘karşısında’ vasıta hâli eki alır.

Mikor találkoztok az elnökkel? (Rounds, 2001: 115)

“Başkanla ne zaman tanışacaksınız?”

Mi	-kor	találkoz(ik)	Ø	-tok	az	elnök	-k(v)el
Ne	Zaman	Tanış-	B'siz	2.ÇŞE	BT	Başkan	VHE
			ŞZE				

A láda tele van régi ruhával (Rounds, 2001: 115).

“Sandık eski kıyafetlerle dolu.”

A láda tele van régi ruha -val

BT Sandık Dolu -dır Eski Kıyafet VHE

A házsal szemben van egy gyönyörű park (Rounds, 2001: 115).

“Evin karşısında güzel bir park var.”

A ház -z(v)al Szemben van egy gyönyörű park

BT Ev VHE Karşısında Var Bir Güzel Park

Beküldte a könyvet a gyerekekkel a könyvtárba (Güngörmüş, 1999: 17).

“Kitabı çocuklarla kütüphaneye gönderdi” (Güngörmüş, 1999: 17).

Beküld -te a könyv -et a gyerek -ek -k(v)el a könyvtár -ba

Gönder- GZE BT Kitap YHE BT Çocuk ÇE VHE BT Kütüphane YöHE

Vacsora után beszélgettem Katival (Güngörmüş, 1999: 22).

“Akşam yemeğinden sonra Kati ile sohbet ettim” (Güngörmüş, 1999: 22).

Vacsora után beszélget -t -em Kati -val

Akşam yemeği Sonra Sohbet et- GZE 1.TŞE Kati VHE

Holnap csónakázunk az öreg halászsál.

“Yarın ihtiyar balıkçıyla birlikte kayıkla dolaşacağız” (Güngörmüş, 1999: 37).

Holnap csónakáz ∅ -unk az öreg halász -sz(v)al

Yarın Tekneyle gez- B’siz ŞZE 1.ÇŞE BT Yaşlı Balıkçı VHE

8. Dost, düşman, manevî veya maddî bütün münasebetleri ve mânâları temsil eden isim ve fiiller ile birlikte kullanılır; aşağıdaki fiiller bunlardır:

a. İşbirliği yapmak, sözleşme yapmak, arkadaş edinmek, aynı fikirde olmak, anlaşmak, sohbet etmek, gösteriş yapmak, kart oynamak, oynamak (Bocsátá, 1846: 300).

Péter Pállal társalkodik (Bocsátá, 1846: 301).

“Péter Pál ile vakit geçiriyor.”

Péter Pál -l(v)al társalkodik Ø

Péter Pál VHE Vakit geçir- B'siz ŞZE

Kutya a macskával ritkán barátkozik (Bocsátá, 1846: 301).

“Köpek nadiren kediyle arkadaş oluyor.”

Kutya a macska -val ritkán barátkozik Ø

Köpek BT Kedi VHE Nadiren Arkadaş ol- B'siz ŞZE

Szövetséges vele (Bocsátá, 1846: 301).

“Onunla müttetik.”

Szövetséges vele

Müttetik Onunla

Minden emberrel barátságos (Bocsátá, 1846: 301).

“Tüm insanlarla dost.”

Minden ember -r(v)el barátságos

Tüm İnsan VHE Dost

b. Karşı çıkmak, isyan etmek, tartışmak, kavga etmek, dava etmek, münakaşa etmek, çarpışmak:

A török a magyarral szokszor verekedett (Bocsátá, 1846: 301).

“Türkler, Macarlarla sık sık savaşmışlardır.”

A török A magyar -r(v)al szokszor vereked(ik) -ett

BT Türk BT Macar VHE Sıklıkla Savaş- GZE

Bunlar zıt anlamlı sıfatları içerir:

Megférhetetlen szomszédjaival; ellenséges vele (Bocsátá, 1846: 301).

“Komşularıyla anlaşamaz; onunla düşman.”

Megférhetetlen $\emptyset$ *szomszéd* -jai -val *ellenséges* vele

Anlaşama- B'siz ŞZE Komşu 3.TŞİE VHE Düşman Onunla

c. Birleştirme, karıştırma anlamındaki fiillerle birlikte kullanılmaktadır. Karıştırmak, harmanlamak, ezmek gibi:

Vizzel keveri a bört (Bocsátá, 1846: 301).

“Şarabı suyla karıştırır.”

Viz -z(v)el *kever* -i A *bor* -t

Su VHE Karıştır- B'li ŞZE BT Şarap YHE

Vérrel elegy (Bocsátá, 1846: 301).

“Kanla karışmış.”

Vér -rel *elegy*

Kan VHE Karışmış, karışık

Bu fiiller genellikle *együtt* “birlikte” edatıyla beraber kullanılmaktadır.

Együttjár velem/ velem együtt (Bocsátá, 1846: 301).

“Benimle birlikte.”

Együttjár **velem** **velem** *együtt*

Birlikte gider Benimle Benimle Birlikte

d. Yardımcı olmak, korumak, beslemek, desteklemek fiilleriyle birlikte kullanılmaktadır:

Pénzzel segíti (Bocsátá, 1846: 301).

“Para ile yardım eder.”

Pénz -z(v)el *segít* -i

Para VHE Yardım et- B'li ŞZE

Ruhával gyámolítja (Bocsátá, 1846: 301).

“Giysiler**le** koruyor.”

Ruha -**val** gyámolít -ja

Elbise VHE Koru- B’li ŞZE

*A sövényt karó**val** támogatja* (Bocsátá, 1846: 301).

“Çiti kazıklar**la** destekliyor.”

A sövény -t karó -**val** támogat -ja

BT Çit YHE Kazık VHE Destekle- B’li ŞZE

e. Bolluk ve mülk anlamına gelen fiillerle birlikte bu ek kullanılmaktadır:

*Tisza hall**al** bővölködik, sok ezerekkel bír* (Bocsátá, 1846: 301).

“Tisza balık**la** doludur, binlerce vardır.”

Tisza hal -**l(v)al** bővölködik sok ezer -ek -k(v)el bír

Tisza Balık VHE Dolu Çok Bin ÇE VHE Yeter

f. Bir eşleşmeyi belirtmek için bu ek kullanılabilir. Örneğin; maç yapmak, güreş yapmak, yarışmak fiilleriyle birlikte sıklıkla kullanılmaktadır:

*Pál nem bír fiá**val*** (Bocsátá, 1846: 302).

“Pál oğlu**yla** baş edemez.”

Pál nem Bír Ø fi(ú) -á -**val**

Pál OEd. Baş et- B’siz ŞZE Oğlan 3.TŞİE VHE

*Az ifjak vetekednek egymás**sal*** (Bocsátá, 1846: 302).

“Gençler birbirleri**yle** yarışıyor.”

Az ifj(ú) -ak veteked Ø -nek egymás -**s(v)al**

BT Genç ÇE Yarış- B’siz ŞZE 3.ÇŞE Birbiri VHE

g. Hediyeler ve ödüller sunmak anlamındaki fiillerle birlikte bu ek kullanılmaktadır:

*Két száz darab arany**nyal** jutalmazták munkáját* (Bocsátá, 1846: 302).

Két száz darab arany -ny(v)al jutalmaz -t -ák munka -já -t

İki Yüz Tane Altın VHE Ödüllendir- GZE 3.ÇŞE İş, çalışma 3.TŞİE YHE

“Çalışması iki yüz altın**la** ödüllendirildi.”

h. Böbürlenmek, övünmek, gösteriş yapmak fiilleriyle birlikte kullanılmaktadır:

*Teste erejé**vel** kérkedik* (Bocsátá, 1846: 302).

“Vücudunun gücü**yle** övünür.”

Test -e er(ő)e -jé -vel kérkedik Ø
Vücut 3.TŞİE Güç 3.TŞİE VHE Övün- B’siz ŞZE

*Nemességé**vel** büszkélkedik* (Bocsátá, 1846: 302).

“Soyluluğ**uy**la övünür.”

Nemesség -é -vel büszkélkedik
Soyluluk 3.TŞİE VHE Övünür

i. Yaşamak, bakmak, beslemek, sunmak, iyileştirmek, hizmet etmek, ticaret yapmak, çiftçilik yapmak, kemer sıkamak anlamındaki fiillerle birlikte kullanılmaktadır:

*Pusztaság fia**i** kenyér**rel** és szalonná**val** élnek* (Bocsátá, 1846: 302).

“Çöllerin oğulları ekmek ve domuz pastırması ile yaşarlar.”

Pusztaság fi(ú)a -i kenyér -r(v)el szalonna -val él -nek
Çöl Oğul 3.ÇŞİE Ekmek VHE Domuz VHE Yaşar 3.ÇŞİE
pastırması İE

*Étel**lel** kinálja* (Bocsátá, 1846: 302).

“Yemek**le** birlikte sunar.”

Étel -l(v)el kínál -ja

Yemek VHE Teklif et-, sun-, B'li ŞZE

j. Eğitim, yaşlanma ve tüketim ile ilgili kelimeler bu ekle birlikte kullanılmaktadır.

Szerétséggel neveld erényedet (Bocsátá, 1846: 302).

“Erdemini alçakgönüllülükle geliştir.”

<i>Szeréség</i>	-g(v)el	<i>nevel</i>	Ø	-d	<i>erény</i>	-ed	-et
Alçakgönüllülük	VHE	Geliştir	B'siz ŞZE	2.TŞE	Erdem	2.TŞİE	YHE

Rágalmazással kisebbíti felebarátait (Bocsátá, 1846: 302).

“İftirayla komşularını küçük düşürür.”

<i>Rágalmazás</i>	-s(v)al	<i>kisebbít</i>	-i	<i>felebarát</i>	-ai	-t
İftira	VHE	Azalt-	B'li ŞZE	Komşu	3.ÇŞİE	YHE

k. Tehdit, yıldırma, cesaretlendirme, tehdit etme, korkutma, ürkütme, yatıştırma, üzme, teşvik etme, vaat etme, ayartma gibi fiillerle birlikte kullanılmaktadır.

Halallál fenyegeti (Bocsátá, 1846: 302-303).

“Helal ile tehdit eder.”

Halal -l(v)ál *fenyeget* -i

Helal VHE Tehdit et- B'li ŞZE

l. Dert, tasa, düşünce, pişmanlık, meşgale anlamındaki kelimelerle birlikte kullanılmaktadır.

Ki igen szeret mások ügyével hivatlan vesződni, az a magáéval a keveset szokott gondolni (Bocsátá, 1846: 303).

“Başkalarının işlerine izinsiz karışmaktan hoşlananlar, kendileriyle ilgili pek az şey düşünürler.”

Ki	igen	szeret	más	-ok	ügy	-é	-vel	hivatlan	vesződ	-ni
Kim	Evet	Sever	Başka	ÇE	Dava	3.TŞİE	VHE	İzinsiz	Karış-	ME
Az	a	maga	-é	-val	a	keves	-et	szokott	gondol	-ni
B	BT	Kendi	3.TŞİE	VHE	BT	Az	YHE	Eski	Düşün-	ME

m. Borç, vergilendirme, ödeme ile ilgili kelimelerle birlikte kullanılmaktadır.

Ki fizették apró pénzzel (Bocsátá, 1846: 303).

“Küçük bir parayla ödendi.”

Ki fizet -t -ék apró pénz -z(v)el

Kim Öde- GZE 3.ÇŞE Küçük Para VHE

Macarcada ayrıca vasıta ve birliktelik bildirmek amacıyla -stul, -stül eki de bulunmaktadır. Çok yaygın olmayan bu ek “ile” ve “birlikte” anlamlarına gelmekte ve sadece insanlar için kullanılmaktadır.

Mindig családostul utazik (Rounds, 2001: 118).

“Her zaman ailesiyle seyahat eder.”

Mindig család -o -stul utazik Ø

Her zaman Aile YS İle Seyahat et- B’li ŞZE

Mindenestül érkezett meg (Rounds, 2001: 118).

“Tüm eşyaları/çantası ve bagajıyla geldi.”

Minden -estül érkez(ik) -ett meg

Her şey İle Ulaş- GZE B

Az új lakónegyed számára házastul sajátították ki a telkeket (Bencédy, 1985: 199).

“Yeni yerleşim alanı için arsalar evlilik yoluyla kamulaştırıldı.”

Az	Új	lakónegyed	számára	Háza	-stul
BT	Yeni	Yerleşim alanı	İçin	Evlilik	İle
sajátít	-ott	-ák	ki	a	tel(e)k -ek -et
Kamulaştır-	GZE	3.ÇŞE	Kim	BT	Toprak ÇE YHE

3.2.6.1. Macarcanın tarihi dönemlerinde -val/-vel eki

Enstrümental eki bağımsız kelime kökenli bir ektir. Uzun bir süre yaygın olarak kabul edilen görüşe göre, Finno-Ugric (Ural) **wäke*, 'güç' anlamına gelen bir isim ve ablatif kök -l'den oluşturulmuş bir zarftır. Başka bir görüşe göre Uralca **pälä* 'yarım, yan, ortak' kelimesinden türetilmiş olabilir. Fonetik bir uyuma girerek *vel* biçimi de oluşmuştur. En yaygın görüşlerden biri, boşluk doldurucu *v* ile desteklenen -val/-vel'in ablatif -l'ye dönüştürülmesidir. Erken dil kayıtlarında ek *v*- ünsüzü olmadan da görülmektedir. *Ómagyar Mária-siralom*'da⁵; *kynaal* 'kínjával' "acıyla", *Halotti Beszéd*'de *kegilmehel* 'kegyelmével' "lütfuyla" gibi. *Ómagyar Mária-siralom*'da da tıpkı günümüzde olduğu gibi ünsüzle biten bir sözcüğe eklendiğinde sözcüğün başındaki *v*- ünsüzü eklendiği kelimenin son ünsüzüne dönüşerek ikizleşmiştir. Eski Macar döneminin ikinci yarısında, -val/-vel ile mevcut biçim baskın hale gelmiştir. Bugün bu ek bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 786).

Bu ekin şahıs zamirleriyle çekimlenmiş biçimi *vele*'dir. Kök kelimesi bağımsız olarak belirtilmemiştir, Proto-Macarca'da "-val/-vel" görevindeki *vel* sözcüğüne iyelik eklerinin eklenmesiyle *velem*, *veled* biçimleri oluşmuştur. Kök kelimenin kendisi, kökü kadim olan sağlam bir köktür, Finno-Ugor dönemine kadar götürülebilen, muhtemelen Uralca bir kelimedir. Vogulca *wäw* "güç", Ostyakça *wö* "aynısı", Fince *vaki* "güç, kuvvet" kelimeleriyle ilişkilendirilebilmektedir. Fin-Ugor dönemine kadar götürülen temel form **wäke* "güç" sözcüğüdür. Proto-Macarca döneminde *wel* -l ablatif köküyle oluşturulmuş ve isim eki olmuştur. Daha sonra diğer isim eklerinde de görüldüğü gibi şahıslara göre çekimlenmiştir. Bu süreç dil hafızası çağından önce gerçekleşmiştir ve bu şekilde ad ekinin kullanımına ilişkin veri bulunmamaktadır. Daha yakın zamanlarda *pälä* "refakatçi" sözcüğünden türetilmiş olma ihtimali de bulunmaktadır (Zaicz, 2006: 795).

⁵ URL-5 Ómagyar Mária-siralom, https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%93magyar_M%C3%A1ria-siralom

3.2.7. İlgi Hâli (Lat. Genitivus- Mac. Birtokos eset: -nak, -nek)

Bu ek Macarcada “Birtokos jel” olarak adlandırılan iyelik ekleriyle birlikte kullanılarak isim tamlamaları yapmaya yarayan tamlayan eki yani ilgi hâli ekidir: *táskának* (çantanın) *asztalnak* (masanın)

Ennek az asztalnak 4 lábá van (URL-1).

“Bu masanın dört ayağı var” (URL-1).

E(z)n -nek az asztal -nak 4 láb -a van

Bu İHE BT Masa İHE 4 Ayak 3.TŞİE Var

Annak a lányának piros haja van (URL-1).

“O kızın kızıl saçı var” (URL-1).

A(z)n -nak a lány -nak piros haj -a van

O İHE BT Kız İHE Kızıl Saç 3.TŞİE Var

Ennek az asszonyának öt gyereke van (URL-1).

“Bu kadının beş çocuğu var” (URL-1).

E(z)n -nek az asszony -nak öt gyerek -e van

Bu İHE BT Kadın İHE Beş Çocuk 3.TŞİE Var

A házának az ablaka nagy (Bencédy, 1985: 197).

“Evin büyük bir penceresi var.”

A ház -nak az Ablak -a nagy

BT Ev İHE BT Pencere BT Büyük

A fiúnak a könyve került hozzám (Bence, 2021: 41).

“Çocuğum kitabını aldım.”

A *fiú* -**nak** a *könyv* -e *kerül* -t *hozzám*

BT Oğlan İHE BT Kitap 3.TŞİE Al- GZE Bana

*A vállalkozó**nak** egy széles rétege pályázhat* (Bence, 2021: 41).

“Girişimciler**in** geniş bir katmanı başvurabilir.”

A *vállalkozó* -k -**nak** *egy széles réteg* -e *pályázhat* Ø

BT Girişimci ÇE İHE Bir Geniş Katman 3.TŞİE Başvurabil- B’siz
ŞZE

*A ház**nak** a falai magasak* (István, 312).

“Ev**in** duvarları yüksektir.”

A *ház* -**nak** a *fal* -ai *magasak*

BT Ev İHE BT Duvar 3.TŞİE Yüksek

Eğer tamlayan çoğul ise tamlananda da çoğul iyelik kullanılmaktadır. Ayrıca -nak, -nek eki bazen düşebilmektedir: *Erdély fejedeleme* “Transilvanya Prenslığı”, *magyarok királja* “Macarların kralı” gibi (Bocsátá, 1846: 293).

-nak, -nek eki alan belirtili isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına sıfat getirilebilmektedir: *Péter**nek** ez a háza*. “Burası Péter**in** evi”.

3.2.7.1. Ses Düzeni

Macarcada ünlü uyumuna uyan bu ekler arka ünlülü isimlere eklenirken -nak, ön ünlülü isimlere eklenirken -nek biçiminde getirilmektedir.

3.2.7.2. İşlevleri

1. İyelik eki almış olan *alatt* “altında”, *felett* “üzerinde”, *mellett* “yanında”, *közepett* “arasında” yer-yön edatları ile birlikte kullanımında -nak, -nek ilgi hâli ekini almaktadır: *tengernek közepette* “denizin ortasında”, *széknek alatta* “sandalyenin altında”, *háznak előtt* “evin önünde” gibi (Bocsátá, 1846: 294).

2. Öğüt verme, nasihat etme, komuta etme, yasaklama, muhalif olma anlamında -nak/-nek eki kullanılmaktadır: *tanácslom önnek*: “Sana nasihat ediyorum”, *javaslom az urnak*: efendiye

“tavsiye ediyorum”, *parancsalom a szolgámnak*: “kuluma emrediyorum”, *megtiltom kendnek, ellenzette fiának a házasságot*: “sana karşı çıkan oğlunun evlenmesini yasaklıyorum.”

3. Bir nesneye doğru “yola çıkmak” anlamında nesne adına -nek, -nak eklenir: *fejének irányzott útnak indúlt szóke Bandi; fálnakment, ugrott, futott, vágatott, rohant*: “kafasına yönelik bir yola çıkan sarışın Bandi; koştu, zıpladı, koştu, dörtünale koştu, koştu”.

4. *kell* “zorunda olmak”, *illik* “uymak, uygun olmak”, *tetszik* “hoşlanmak”, *fáj* “ağrımak” fiilleriyle birlikte -nak/-nek eki kullanılmaktadır (Bocsátá, 1846: 296).

5. Bazen hiddet dolu sözlerde de geçer: *jaj annak a szegénynek!* “Yazıklar olsun o zavallıya!” *mit nekem!* “bana ne!” *uszu neki!* “onun için yüz!”

6. Doğru edatının yerine kullanılarak yer-yön bildirmektedir: *a hegynek tartott, azaz: falu felé, hegy felé*: “köye gitti, dağa yöneldi, yani: köye doğru, dağa doğru” (Bocsátá, 1846: 297).

2.2.7.1. Macarcanın tarihi dönemlerinde -nak/-nek eki

2.2.4.4.3. numaralı başlıkta açıklanmıştır.

3.2.8. Sonlanma Hâli (Lat. Terminativus- Mac. Végpontot jelölő eset: -ig)

Bu ek, bir eylemin veya hareketin belirli bir yere ya da zamana kadar devam edeceğini veya varacağı noktayı ifade eder. Türkçedeki -e kadar veya -a kadar ekine benzer. “Ne kadar süreyle/ ne zamana kadar?” anlamlarını vermektedir. Yer ve zaman belirtmek için kullanılır (Bencédy, 1985: 198). Bu “-e kadar” anlamından yola çıkarak bu hâle sonlandırıcı durum denilmektedir. (Rounds, 2001: 117). *ablakig* (pencereye kadar) *asztalig* (masaya kadar).

3.2.8.1. Ses Düzeni

Bu ekin kullanımı ünlü uyumuna bağlı değildir. Ön ya da arka ünlülü isimlere gelirken tek biçimli yani -ig olarak getirilmektedir.

Addig a házig futott (Bencédy, 1985: 198).

“O zamana kadar **eve kadar** koştu.”

Addig a ház -ig fut -ott

O zamana kadar BT Ev -e kadar Koş- GZE

Yukarıdaki örnekte yer alan *addig* “o zamana kadar” zarfı bu ekin kalıplaşması sonucu meydana gelmiştir.

Térdig érő hóban játszanak (URL-1).

“Dize **kadar** gelen/ulaşan karda oynuyorlar” (URL-1).

<i>Térd</i>	-ig	<i>érő</i>	<i>hó</i>	<i>-ban</i>	<i>játsz(ik)</i>	<i>Ø</i>	<i>-anak</i>
Diz	-e kadar	Ulaşan	Kar	BHE	Oyna-	B’siz ŞZE	3.ÇŞE

Elkísért bennüket a sarokig (Rounds, 2001: 117).

“Bize köşeye **kadar** eşlik etti.”

<i>Elkísér</i>	<i>-t</i>	<i>bennüket</i>	<i>a</i>	<i>sarok</i>	-ig
Eşlik et-	GZE	Bizi	YHE	Köşe	-e kadar

Nyolctól ötig dolgozik (Rounds, 2001: 117).

“Sekizden beşe **kadar** çalışıyor.”

<i>Nyolc</i>	<i>-tól</i>	<i>öt</i>	-ig	<i>dolgozik</i>	<i>Ø</i>
Sekiz	AHE	Beş	-e kadar	Çalış-	B’siz ŞZE

Az út csak egy óráig tartott (Rounds, 2001: 117).

“Yolculuk sadece bir saat **kadar** sürdü.”

<i>Az</i>	<i>út</i>	<i>csak</i>	<i>egy</i>	<i>óra</i>	-ig	<i>tart</i>	<i>-ott</i>
BT	Yolculuk	Sadece	Bir	Saat	-e kadar	Sür-	GZE

János a sarokig fut (Kiss ve Hegedüs, 2021: 34).

“János köşeye **kadar** koşuyor.”

<i>János</i>	<i>a</i>	<i>sarok</i>	-ig	<i>fut</i>	<i>Ø</i>
János	BT	Köşe	-e kadar	Koş-	B’siz ŞZE

3.2.8.2. İşlevleri

1. Hedef, son, mesafe ve yayılma ifade eden fiillerle birlikte kullanılarak bir sınır bildirmektedir.

A porosz háború hét évig tartott (Bocsátá, 1846: 315).

“Prusya Savaşı yedi yıl (**kadar**) sürdü.”

A porosz háború hét év -ig tart -ott

BT Prusya Savaşı Yedi Yıl Kadar Sür- GZE

Dunától Tiszáig meg nem áll (Bocsátá, 1846: 315).

“Tuna'dan Tisza'ya **kadar** durmuyor.”

Duna -tól Tisza -ig meg nem áll Ø

Tuna AHE Tisa -e kadar B OEd. Dur- B'siz ŞZE

3.2.8.3. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -ig Eki

Hova? “nereye?” sorusuna cevap veren ve harici konumu ifade eden bir ektir. Eski Ural kökenli *-j ve *-k seslerinin kaynaşmasıyla Proto-Macar döneminde meydana gelmiştir. Bu ek bir yandan pekiştirici rolü üstlenirken diğer taraftan eyleme zamansal bir sınırlama anlamı kazandırmıştır: *házig* “eve kadar”, *holnapig* “yarına kadar” gibi. Bugünkü biçim -k varyasyonuna dayanmaktadır. Dil belleklerinde eski biçim olan -ik şekline dair örnekler bulunabilmektedir. Bugün bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 303).

3.2.9. Biçimsel Hâl (Lat. *Essivus formalis*- Macarcada Latince terim kullanılmaktadır: -ként)

Macarca'da *essivus formalis* (biçimsel hâl), -ként ekiyle ifade edilir. Bu ek, bir kişinin veya nesnenin belirli bir rol, durum veya biçim içinde olduğunu belirtir. Bu ek, bir şeyin ya da birinin bir durumda, biçimde veya rolünde olduğunu anlatmak için kullanılır. *Essivus formalis*, genellikle meslekler, unvanlar, kimlikler veya belirli bir durumla ilişkili roller için kullanılır. Bu hâl “olarak” ya da “gibi” anlamı taşımaktadır. Bu nedenle biçimsel durum denilebilir (Rounds, 2001: 116). *tanárként* (öğretmen olarak), *orvosként* (doktor olarak)

Bu ekin bir durum eki mi yoksa bir edat mı olduğu ise tartışmalıdır. Thuilier bu yapının fonolojik olarak herhangi bir ek özelliği göstermediğini ve yanına -i yapım eki alabildiğini bu nedenle de -ként yapısının bir ek değil edat olabileceğini öne sürmüştür (Thuilier, 2011: 215). Ancak Macarca dil bilgisi kaynaklarında -ként yapısı hâl ekleri içerisinde sayıldığı için burada bu yapıya yer verilmiştir.

3.2.9.1. Ses Düzeni

Bu ek, ünlü uyumuna bağlı değildir ve yalnızca -ként biçimi bulunmaktadır.

Az Ősember számára barlangok szolgáltak házként (Bencédy, 1985: 198).

“Tarih öncesi insan için mağaralar **ev olarak** kullanıldı.”

Az Ősember számára Barlang -ok

BT Tarih öncesi insan İçin Mağara ÇE

Szolgál -t -ak Ház -ként

İşlevini gör- GZE 3.çşe Ev Olarak

Kati tanárként dolgozik az iskolában (URL-1).

“Kati okulda **öğretmen olarak** çalışıyor” (URL-1).

Kati tanár -ként dolgozik Ø az iskola -ban

Kati Öğretmen Olarak Çalış- B’siz ŞZE BT Okul BHE

Orvosként dolgozik a kórházban (URL-1).

“Hastanede **doktor olarak** çalışıyor” (URL-1).

Orvos -ként dolgozik Ø a kórház -ban

Doktor Olarak Çalış- B’siz ŞZE BT Hastane BHE

Turistaként voltam ott (URL-1).

“**Turist olarak** oradaydım” (URL-1).

Turista -ként volt -am Ott

Turist Olarak İdi 1.TŞE Orada

Egy évig tanárként dolgozott (Rounds, 2001: 116).

“Bir yıl **öğretmen olarak** çalıştı.”

Egy év -ig tanár -ként dolgoz(ik) -ott

Bir Yıl Kadar Öğretmen Olarak Çalış- GZE

*Rabszolga***ként** *bánnak velem* (Rounds, 2001: 116).

“Bana **köle gibi** davranıyorlar.”

Rabszolga -ként *bán(ik)* Ø -nak *velem*

Köle Gibi Davran- B’siz ŞZE 3.ÇŞE Benimle

*János főnök***ként** *viselkedik* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 34).

“János bir **patron gibi** davranır.”

János főnök -ként *viselkedik* Ø

János Patron Gibi Davran- B’siz ŞZE

3.2.9.2. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -ként Eki

Bağımsız sözcük kökenine sahip tek heceli bir ektir. Fin-Ugor kökenli *kéj ~ kény* “irade” anlamı olan bir ismin -t zarf biçimi ile Geç Eski Macarca döneminden itibaren ortak kelime olarak (örn. *mi kényt* gibi) bağımsız bir biçimde görülebilmektedir. Ancak daha sonra yavaş yavaş bağımsızlığını kaybederek bir ek hâline gelmiştir. Çok geç dönemde bağımsız bir ek hâline geldiği için tek varyasyonludur (Zaicz, 2006: 362).

3.2.10. Dönüşüm Hâli (Lat. Translativus- Mac. Átformáló eset: -vá, -vé)

Bu hâlin oldukça sınırlı bir kullanımı vardır; *válik* “olmak, dönüşmek”, *lesz* “olmak”, *tesz* “yapmak” gibi fiillerle birleşmektedir. İçinde bulunulan durumda bir değişiklik olduğu anlatılır (Rounds, 2001: 115). Bu ek; değişim, hâl değiştirme, durum değiştirme ifade eder. Yanibir nesnenin ya da kişinin bir durumdan başka bir duruma, biçime veya hale dönüşümünü belirtir. Genellikle değişim, dönüşüm veya gelişim süreçlerini anlatırken kullanılır (Bencédy, 1985: 199).

3.2.10.1. Ses Düzeni

Ünsüzle biten kelimelere eklendiğinde ekin başındaki /v/ ünsüzü kelimenin sonundaki ünsüze dönüşür (Bencédy, 1985: 199). *Ház-va* → *házzá* (ev hâline), *víz-vé* → *vízzé* (dönerek) suya, *bor-vá* → *borrá* (dönerek) şaraba

Hallgatag emberré vált, miután meghalt a felesége (Rounds, 2001: 115).

“Karısı öldükten sonra **sessiz bir adam oldu.**”

<i>Hallgatag</i>	<i>ember</i>	<i>-r(v)é</i>	<i>vál(ik)</i>	<i>-t</i>
Sessiz	İnsan	Hâlinde	Ol-	GZE
<i>miután</i>	<i>meghal</i>	<i>-t</i>	<i>a</i>	<i>feleség</i> <i>-e</i>
Sonra	Öl-	GZE	BT	Karı, eş 3.TŞİE

Ezt a kunyhót valódi palotává változtatták (Rounds, 2001: 115).

“Bu kulübe gerçek bir **saraya dönüştürüldü.**”

<i>Ez</i>	<i>-t</i>	<i>a</i>	<i>kunyhó</i>	<i>-t</i>	<i>valódi</i>
Bu	YHE	BT	Kulübe	YHE	Gerçek
<i>Palotá</i>	<i>-vá</i>	<i>változtat</i>	<i>-t</i>	<i>-ák</i>	
Saray	Hâlinde	Değiştiril-	GZE	3.ÇŞE	

A romépület szép házzá alakult (Bencédy, 1985: 199).

“Yıkılan bina güzel bir **eve dönüştü.**”

<i>A</i>	<i>romépület</i>	<i>szép</i>	<i>Ház</i>	<i>-z(v)á</i>	<i>alakul</i>	<i>-t</i>
BT	Yıkık bina	Güzel	Ev	Hâlinde	Geliş-	GZE

A jég vízzé válik (URL-1).

“Buz su **hâline** dönüşür” (URL-1)

<i>A</i>	<i>jég</i>	<i>víz</i>	<i>-z(v)é</i>	<i>válik</i>	<i>Ø</i>
BT	Buz	Su	Hâlinde	Olur	B’siz ŞZE

Vizet borrá változtatta (Bocsáta, 1846: 305).

“Suyu **şaraba çevirdi.**”

Viz -et Bor -r(v)á változtat -ta

Su YHE Şarap Hâline Çevir- GZE

Emberré teszlek (Bocsáta, 1846: 305).

“Seni **insan** yapacağım.”

Ember -r(v)é tesz Ø -lek

İnsan Hâline Yap- B’siz ŞZE 1.TŞE

Bazen olmak, değişmek fiilleri bu eki almadan da kullanılabilir.

Katona lett/ Katonává lett (Bocsáta, 1846: 305).

“Asker oldu.”

Katona lett Katona -vá lett

Asker Oldu Asker Hâlinde Oldu

3.2.10.1. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -vá, -vé Eki

Sonuç belirleyici bir ektir. Köken olarak eski bir ektir. *Hova?* “nereye?” sorusuna -á/-é yön bildirme ekleriyle v-vel biçimlerinin Geç Eski Macarca döneminden itibaren ünlüyle biten isimlerle ilişkilendirilmiş bir versiyondur. Daha sonra bu form kendinden daha önce ortaya çıkan á/-é ve -já/-jé varyantlarıyla birlikte yaygınlaşmıştır. Erken dönemde *a* ve *v* tam bir benzerlikle kelimenin sonundaki ünsüze uyarlanmıştır. Bu ekin bir şeyin bir şeye dönüşmesini ifade etme işlevi Eski Macar dönemine ait dil kayıtlarında da tespit edilebilmektedir. Örneğin; Viyana Kodeksi’nde buna dair örnekler mevcuttur. Bugün bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 783).

3.2.11. Neden-Sonuç Hâli (Lat. Causalis – finalis- Mac. Célt és okot jelölő eset: -ért)

Bu ek, bir eylemin veya hareketin nedenini ya da amacını belirtir (Bencédy, 1985: 199). Türkçedeki “için” edatının karşılığıdır. *pénzért* (para için), *segítségért* (yardım için)

3.2.11.1. Ses Düzeni

Bu ek tek biçimli olduğu için ünlü uyumuna uymamaktadır.

Miért nem jött? (URL-1)

“Ne **için** gelmedi?” (URL-1)

Mi -ért nem jö(n) -t -t

Ne İçin OEd. Gel- YS GZE

Pista tejért ment a boltba (URL-1).

“Pista süt almak **için** markete gitti” (URL-1).

Pista tej -ért me(gy) -n -t A bolt -ba

Pista Süt İçin Git- YS GZE BT Market YöHE

Miért megy el az orvoshoz Tamás? (URL-2)

“Tamás ne **için** doktora gidiyor?” (URL-2)

Mi -ért megy Ø el az orvos -hoz Tamás

Ne İçin Git- B’siz ŞZE ÖE BT Doktor YöHE Tamas

3.2.11.2. İşlevleri

1. Neden- sonuç hâli neden, sebep veya amacı ifade eder; genellikle “için” olarak tercüme edilir.

Mindent megtesz a családjáért (Rounds, 2001: 115).

“Ailesi **için** her şeyi yapacak/ yapar.”

Minden -t megtesz a család -já -ért

Her şey YHE Yapacak BT Aile 3.TŞİE İçin

Elküldtem a boltba kenyérért (Rounds, 2001: 115).

“Ekmek almak **için** markete gönderdim.”

Elküld -t -em a bolt -ba kenyér -ért

Gönder- GZE 1.TŞE BT Market YöHE Ekmek İçin

2. Finansal işlemlerde, fiyatı ya da ticari değeri göstermek için kullanılır.

Hatezer forintot fizetett a cipőért (Rounds, 2001: 116).

“Ayakkabı **için** altı bin forint ödedi.”

Hatezer forint -ot fizet -ett A cipőért

Altı bin Forint YHE Öde- GZE BT Ayakkabı İçin

Mennyiért lehet kapni egy jó üveg bort? (Rounds, 2001: 116)

“**Ne kadara (para)** iyi bir şişe şarap alabilirsin?”

Mennyi -ért lehet kap -ni egy jó üveg bor -t

Ne kadar İçin -e bilmek Al- ME Bir İyi Şişe Şarap YHE

3. Neden-sonuç durumdaki işaret zamiri *azért* “için” sebep ve amaç bildirir.

Azért megyünk a hegyekbe, hogy végre pihenhessünk egy kicsit (Rounds, 2001: 116).

“Sonunda biraz dinlenmek **için** dağlara gidiyoruz.”

Az -ért megy Ø -ünk a hegy -ek -be

O İçin Git- B’siz ŞZE 1.ÇŞE BT Dağ ÇE YöHE

hogy vég -re pihenhes -s -ünk egy kicsi -t

B Son YöHE Dinlen- YS 1.ÇŞE Bir Küçük YHE

Azért tanul angolul, hogy többet keressen a munkahelyén (Rounds, 2001: 116).

“İş yerinde daha fazla kazanmak **için** İngilizce öğreniyor.”

Az -ért tanul Ø Angolul Hogy több -et

O İçin Öğren- B’li ŞZE İngilizce B Daha YHE

keressen a munkahely -é -n

Kazanmak BT İş yeri 3.TŞİE BHE

4. Bir şeye sebep veren veya onun değerini belirleyen isimlere eklenebilmektedir.

Odaadom száz forintért (Bocsátá, 1846: 299).

“Onu sana yüz forinte vereceğim.”

Odaad -om száz forint -ért

Ver-, devret- 1.TŞE Yüz Forint İçin

Nem adnám egy pártinóért (Bocsátá, 1846: 299).

“Bir parti kızı için bunu vermezdim.”

Nem ad Ø -n -ám egy pártinó -ért

OEd. Ver- B’siz ŞZE YS 1.TŞE Bir Parti kızı İçin

5. Cevaplamak, garanti etmek, kefil olmak, teşekkür etmek, yaşamak, ödemek, acı çekmek, cezalandırmak, vermek, söz vermek, değiş tokuş yapmak, satın almak, almak, göndermek, yaşamak, ölmek, cezalandırmak fiillerine bağlanan isimler -ért ekini almaktadır

Felelszakárért, lakol búneiért (Bocsátá, 1846: 300).

“Günahların için yaşa.”

Felelszakár -ért lakol búni -ei -ért

Günah İçin Yaşa Günah 2.TŞİE İçin

El hala hazáért (Bocsátá, 1846: 300).

“Ülkesi için öldü.”

El hala Haz -á -ért

ÖE Öldü Ülke 3.TŞİE İçin

6. Öldüren, kefil, borçlu, minnettar, değerli sıfatları ile birlikte kullanılmaktadır.

Kezes a másikért (Bocsátá, 1846: 300).

“Diğeri için kefil”

Kezes a másik -ért

Kefil BT Diğeri İçin

Háladatos a jótéteményért (Bocsátá, 1846: 300).

“Fayda **için** minnettar”

Háladatos a jótétemény -ért

Minnettar BT Fayda İçin

Adós a kelmeért (Bocsátá, 1846: 300).

“Mallar **için** borçlu”

Adós a kelme -ért

Borçlu BT Mal İçin

Becses a fajaért (Bocsátá, 1846: 300).

“Onun türü **için** değerli”

Becses a faj -a -ért

Değerli BT Tür 3.TŞİE İçin

7. *Helyett* “yerine” edatının yerine kullanmaktadır.

Eszik ő érted is, azaz: helyetted (Bocsátá, 1846: 300).

“O da senin **için** yiyor, yani: senin yerine”

Eszik ø ő érted is azaz helyetted

Yiyor B’li ŞZE O Senin için De Yani Senin yerine

Fiáért apja fizet; azaz: fia helyett (Bocsátá, 1846: 300).

“Babası oğlunun parasını ödüyor; yani: oğlunun yerine”

Fiú -á -ért ap(a) -ja fizet Ø azaz fiú á helyett

Oğlan 3.TŞİE İçin Baba 3.TŞİE Öde- B’li ŞZE Yani Oğlan 3.TŞİE Yerine

3.2.11.3. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -ért Eki

Sebeup ve amaç belirleyici bir hâl ekidir. Bağımsız kelime kökenine sahip bir ektir. *ért, muhtemelen 'yer' anlamına gelen, kökeni bilinmeyen eski isim *ér ile fiil eki -t arasındaki bağlantıdan oluşturulmuştur. *érét* 'bir şey yerine, karşılığında' anlamı olan bir isimdir. Ekleşme süreci Eski Macarca döneminde başlamış ve uzun sürmüştür. Ekin tek varyantının olması da ekleşme sürecinin geç dönemde olduğunu göstermektedir. *Halotti Beszéd*’de ek olarak değil ayrı bir kelime olarak kullanılmaktadır: *lelic ert* ‘lélekért’, *lilki ert* ‘lelkéért “ruh için” gibi. Geç Eski Macarca döneminde bile ekleşme tam anlamıyla tamamlanmamıştır. Bugün bir hâl eki olarak varlığını sürdürmektedir (Zaicz, 2006: 181).

Bu ekin şahıs zamirleriyle çekimlenmiş biçimi *érte*’dir. *ért* köküne -e 3. Tekil şahıs iyelik ekinin eklenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Orijinal biçimi *erete* iken orta hece ünlüsünün düşmesiyle *érte* biçimini almıştır. *ért* birleştirilmiş bir çekim biçimidir. Kök sözcüğü “yer” anlamına gelen ve -t ile biten kaynağı bilinmeyen bir isimdir. *ért* başlangıçta ikame, değiş tokuş ve ardından eylemin nedeni ve amacını ifade eden bir isimken daha sonra bir zarf haline gelmiştir (Zaicz, 2006: 181).

3.2.12. Zaman Bildirme Hâli

Macarcada zaman bildirme hâlleri –kor ve -nta, -nte ekleriyle karşılanmaktadır.

3.2.12.1. -kor

Zaman bildirmek için kullanılan bu hâl eki diğer hâl ekleri kadar sık kullanılmamaktadır.

*Hat óra**kor** jön haza* (Rounds, 2001: 117).

“Eve **saat altıda** geliyor.”

*Hat óra -**kor** jön Ø haza*

Altı Saat Zamanında Gel- B’li ŞZE Eve

*Szép, ha karácsony**kor** esik a hó* (Rounds, 2001: 117).

“Noel'de kar yağdığında güzeldir.”

Szép ha karácsony -kor esik Ø a hó

Güzel Eğer Noel Zamanında Yap- B'li ŞZE BT Kar

Éjjélkor szoktam lefeküdni (Rounds, 2001: 117).

“Genellikle **gece yarısı** yatağa giderim.”

Éjjél -kor szok -t -am lefeküd -ni

Gece yarısı Zamanında Et- GZE 1.TŞE Yatağa git- ME

Éjjélkor érkezett meg a vonat (Bencédy, 1985: 200).

“Tren **gece yarısı** geldi.”

Éjjél -kor érkez(ik) -ett meg a vonat

Gece yarısı Zamanında Var-, ulaş- GZE B BT Tren

Ötvenkor csöngetni fognak (Bencédy, 1985: 200).

“**Ellide** çalacaklar.”

Ötven -kor csönget -ni Fog -nak

Elli Zamanında Çal- ME Gel.Z.Ed. 3.ÇŞE

Hatkor találkoznak (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“**Altıda** görüşürüz.”

Hat -kor találkoz(ik) -unk

Altı Zamanında Buluşur 1.ÇŞE

3.2.12.1.1. Macarcanın tarihi dönemlerinde -kor eki

Zarf yapım eki ya da zarf eki olarak ortaya çıkmıştır. Bir zamanı ifade etmek için kullanılmakradır (Zaicz, 2006: 392). Bir son ek olan ve “yaş, dönem” anlamına gelen *kor* edatının ekleşmesi sonucu oluşmuştur (Robbets, 2012: 270). Eski Macarca döneminde *koron*, *kort* zarfı başta olmak üzere, isim benzeri oluşumların kısaltılmasıyla meydana gelmiştir. Dil tarihi verilerine göre ekleşme süreci zamirlerle başlamıştır. Örn. *azkoron* > *akkor* “o zaman”.

Ekin tek varyasyonunun olması ekleşme sürecinin geç bir dönemde tamamlandığını göstermektedir. Sadece zaman ifade eden veya zaman kavramıyla ilgili isimlere, isim değeri olan sayı isimlerine ve bazı zamirlere eklenmektedir: *húsvétkor* “Paskalya’da”, *őtkor* “beşte”, *máskor* “başka bir zamanda” gibi (Zaicz, 2006: 392).

Bu ekin kökeni *kor* ismidir. Bu kelimenin kökenine bakıldığında Macarların bugünkü yurtlarına yerleşmeden önceki bir dönemde Türkçeden geçmiş bir kelime olduğu görülmektedir. Uygurca *qur* “sıra, dizi, rütbe”, Osmanlıcada *kur* “kişi, olay, şey, sınıf, derece, ölçü”, Kırgızca *qur* “zaman” sözcüklerinin kökeni Türkçe **qur* “düzenlemek, yayı çekmek” kelimesine dayanmaktadır. Macarca'ya **qur* biçiminde girmiş olabilir. Farklı zarf formları isim eki olarak kullanılmıştır. *m'ndenkort* ‘mindenkor’ “her zaman” gibi. Bu rol onun bir zarf eki haline gelmesinin temelini oluşturmuştur (Zaicz, 2006: 391-392).

3.2.13. Zamanda Sıklık Hâli (Lat. Ø, Mac. Ø)

Macarcada bu hâl -nta, -nte ve -nként ekleriyle karşılanmaktadır.

3.2.13.1. -nta, -nte

Zaman bildiren bu hâl “her” anlamına gelir ve -nta, -nte ekiyle karşılanır. Macarcada bu isme herhangi bir isim verilmemiş başlıklarda dahi ekin kendisi kullanılmıştır.

Hetente háromszor van magyar óra (Rounds, 2001: 118).

“**Haftada** üç kez Macarca dersleri vardır./ Macarca dersi **haftada** üç kezdir.”

Het -ente háromszor van magyar óra

Hafta Her Üç kez Var Macarca Ders

Óránta közlik a híreket (Rounds, 2001: 118).

“Haberleri **saat başı** yayınlıyorlar.”

Óra -nta Köz(ö)l Ø -ik a hír -ek -et

Saat Her Yayınla- B’li ŞZE 3.ÇŞE BT Haber ÇE YHE

Nyaranta meglátogatja öket (Bencédy, 1985: 200).

“**Yazın** onları ziyaret eder.”

Nyar -**anta** Meglátogat -ja Ök -et

Yaz Her Ziyaret et- B'li ŞZE Onlar YHE

3.2.13.2. -nként

“tarafından”, “her” anlamlarına gelmektedir. Genelde zamanda sıklık bildirse de nadiren zaman bildirme dışında da kullanılabilmektedir.

Mennyibe kerül a vacsora fejenként? (Rounds, 2001: 117)

“Akşam yemeği **kişi başı** ne kadar?”

Mennyibe kerül a vacsora fej -e -**nként**

Ne kadar Fiyat BT Akşam yemeği Baş, kişi YS Her

Óránként fizetnek (Rounds, 2001: 117).

“**Saatlik** ödeme yapıyorlar.”

Óra -**nként** fizet Ø -nek

Saat Her Öde- B'li ŞZE 3.ÇŞE

Egyenként léptek be a terembe (Rounds, 2001: 117).

“Odaya **tek tek** girdiler.”

Egy -e -**nként** Lépt -t -ek Be a terem -be

Bir YS Her Adım at- GZE 3.ÇŞE ÖE BT Oda YöHE

3.2.13.2.1. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -nként Eki

Zarf yapım eki ya da zarf ekidir. Zaman, dönem kelimelerine eklendiğinde “ayrı ayrı paylaşırma” anlamı katmaktadır. Örn. *naponként* “günlük, her gün”, *házanként* “ev başına, her bir ev için”, *személyenként* “kişi başı” gibi. Bağımsız bir kelimedenden türetilen tek biçimli bir ektir. Muhtemelen Eski Macarca döneminde zaman zarflarına eklenen -n ekinin (*napon* “günde”, *koron* “dönemde”) “daire, yol, mesafe, zaman” anlamlarına gelen ve Eski dilde varlığını sürdüren Fin-Ugor kökenli *kéd* ~ *kégy* kelimesinin eklenmesiyle ortaya çıkmıştır. **napon kéd*, **koron kéd* yapılarından türemiştir. Bu biçimin ortaya çıkışı 15. yüzyıla kadar

“Onunla evlendi.”

Házastárs -ül ve(sz) -t -te

Eş Olarak Al- YS GZE

Fegyvernökül állott Hunyady mellett (Bocsátá, 1846: 306).

“Nişancı olarak Hunyady'nin yanında durdu.”

Fegyvernök -ül áll -ott Hunyady mellett

Nişancı Olarak Dur- GZE Hünyadi Yanında

3.2.14.1.2. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -ul, -ül Eki

Zarf ekidir. Eski -l ablatif kökünden oluşturulmuştur. Geç Eski Macar dönemine kadar dayandırılabilir. Örneğin; 1510’da yazılmış olan *Margit Efsanesi*’nde: *bezprimmeul* ‘Veszprémül’ “Veszprém’den” biçiminde görülmektedir. En eski dil kayıtlarında “bir şekilde, nitelikte” ve “birine, bir şeye benzer şekilde” anlamına gelen bir durum ekidir. *Ómagyar Máriasisíralom*’da *mezuul* “bal gibi” biçiminde geçmektedir. Bugünkü Macarcada çok işlek kullanılan bir ek değildir. Kip ve hâl anlamı ile sıfatların türevlerini oluşturur: *vadul* “çılğınca”, *angolul* “İngilizce”, *hihetetlenül* “inanılmaz bir şekilde” gibi. Bu özelliğiyle -an/-en zarf ekine benzer bir işleve sahiptir (Zaicz, 2006: 774).

3.2.14.2. -képp

Uzun hâli -képpen şeklindedir. Çok sık kullanılmayan bu hâl “olarak” anlamı taşımaktadır.

Példaképpen a Balaton szót említette (Bencédy, 1985: 199).

“Örnek olarak Balaton Gölü kelimesinden bahsetti.”

Példa -képpen a Balaton szó -t említ -ette

Örnek Olarak BT Balaton Kelime YHE Bahset- GZE

Másképpen mesélte el a történetet (Bencédy, 1985: 199).

“Hikayeyi farklı bir şekilde anlattın.”

Más -képpen Mesel -te El a történet -et

Başka Olarak Anlat- GZE ÖE BT Hikâye YHE

3.2.14.2.1. Macarcanın Tarihi Dönemlerinde -képp, -képpen Eki

Zarf yapım eki ya da zarf eki olarak görülmektedir. “Bir şekilde, yeterince, sanki” anlamlarına gelmektedir. *példaképpen* “örnek olarak” gibi. *képpen* biçimi Eski Macarca döneminde yeni bir isimdi. -beli, -féle ekleri gibi önce zamirlerle birleşik bir ek hâline geldi. *azonképpen* “böyle bir şekilde”, *semmiképpen* “hiçbir şekilde” gibi. Daha sonra bugünkü hâli gibi zarf yapan bir ek hâline gelmiştir. Bu ekin kökü tatışmalıdır. -n sesi -p sesine dönüşmüş olabilir ya da sondaki -b sesi -p sesine dönüşmüştür. -képp varyantı, kısaltılarak Yeni Macar döneminden itibaren oluşturulmuştur. Günümüz dil kullanımında hem uzun hem de kısa biçimleri birlikte kullanılmaktadır: *másképp ~ másképpen* “başka türlü” gibi (Zaicz, 2006: 364).

3.2.16. Hâl Eklerinin Zamirlerle Kullanımı

Macarcada şahıs zamirleri üzerlerine hâl eklerinden birini aldıklarında değişikliğe uğramaktadırlar. Bu durumun adı *a személyes névmás* 'tır.

3.2.16.1. Macarcada Kişi Zamirler

<i>én</i>	“ben”
<i>te</i>	“sen”
<i>ő</i>	“o”
<i>mi</i>	“biz”
<i>ti</i>	“siz”
<i>ök</i>	“onlar”

3.2.16.2. İçinde Bulunma Hâli (Inessive): -ban/- ben

<i>bennem</i>	“bende/ benim içimde”
<i>benned</i>	“sende/ senin içinde”
<i>benne</i>	“onda/ onun içinde”
<i>bennünk</i>	“bizde/ bizim içimizde”
<i>bennetek</i>	“sizde/ sizin içinde”

bennük “onlarda/ onların içinde”

Benned *nincs félelem* (URL-1).

“Sende/ senin **íçinde** korku yok” (URL-1).

Benned *nincs félelem*

Sende Yok Korku

Bennem *nincs harag* (URL-1).

“Bende/ benim **íçimde** öfke yok” (URL-1).

Bennem *nincs harag*

Bende Yok Öfke

Nyerseségével, ridegségével János megölte benne a szerelmet (Károly, 1999: 60).

“János, hamlığı ve sertliğiyle **onun içindeki** aşkı öldürdü.

Nyerseség -é -vel ridegség -é -vel

Hamlık 3.TŞİE VHE Sertlik 3.TŞİE VHE

János megöl -te benne a szerel(e)m -et

János Öldür- GZE Onda BT Aşk YHE

3.2.16.3. Üzerinde Bulunma Hâli (Superessivus): -n, -on, -en, -ön

rajtam “bende/ benim üzerimde”

rajtad “sende/ senin üzerinde”

rajta “onda/ onun üzerinde”

rajtunk “bizde/ bizim üzerimizde”

rajtatok “sizde/ sizin üzerinizde”

rajtuk “onlarda/ onların üzerinde”

Rajta *kék pulóver van* (URL-1).

“**Üstünde** mavi kazak var” (URL-1).

Rajta *kék pulóver van*

Onun üstünde Mavi Kazak Var

Ez a ruha jól áll **rajta** (URL-1).

“Bu elbise sende iyi duruyor” (URL-1).

Ez a ruha jól áll **Ø** **rajta**

Bu BT Elbise İyi Dur- B’li ŞZE Sende

3.2.16.4. Yanında Bulunma Hâli (Adessive): -nál/-nél

nálam “bende/benim yanımda”

nálad “sende/ senin yanında”

nála “onda/ onun yanında”

nálunk “bizde/ bizim yanımızda”

nálatok “sizde/ sizin yanınızda”

náluk “onlarda/ onların yanında”

Kinél van papírzsebkendő? **Nálam** van (URL-1).

“Kimin **yanında** peçete var? **Bende** var” (URL-1).

Ki -nél van papírzsebkendő **Nálam** van

Kim BHE Var Peçete Bende Var

Nálam nincs pénz (URL-1).

“**Benim yanımda** para yok” (URL-1).

Nálam nincs pénz

Benim yanımda Yok Para

Kinél van a könyv? **Nálam** van (URL-1).

“Kimin **yanında** kitap var? Bende var” (URL-1).

Ki -nél van a könyv Nálam Van

Kim BHE Var BT Kitap Bende Var

Kinél lesz a buli? Nálatok? (URL-1)

“Parti kimde olacak? Sizde?” (URL-1).

Ki -nél lesz a buli Nálatok

Kim BHE Olacak BT Parti Sizde

3.2.16.5. İçine Yönelme Hâli (Illative): -ba/ -be

belém “bana/ benim içime”

beléd “sana/ senin içine”

belé “ona/ onun içine”

belénk “bize/ bizim içimize”

belétek “size/ sizin içinize”

beléjük “onlara/ onların içine” (URL-1).

3.2.16.6. Üzerine Yönelme Hâli (Sublative): -ra/ -re

rám “bana/ benim üzerine”

rád “sana/ senin üzerine”

rá “ona/ onun üzerine”

ránk “bize/ bizim üzerimize”

rátok “size/ sizin üzerinize”

rájuk “onlara/ onların üzerine”

Az emberek rám néznek (URL-1).

“O insanlar bana bakıyorlar” (URL-1).

Az ember -ek rám néz Ø -nek

BT İnsan ÇE Bana Bak- B'li ŞZE 3.ÇŞE

3.2.16.7. Yanına Yönelme Hâli (Allative): -hoz/-hez/-höz

<i>hozzám</i>	“bana/ benim yanıma”
<i>hozzád</i>	“sana/ senin yanına”
<i>hozzá</i>	“ona/ onun yanına”
<i>hozzánk</i>	“bize/ bizim yanımıza”
<i>hozzátok</i>	“size/ sizin yanınıza”
<i>hozzájuk</i>	“onlara/ onların yanına”

*Ma vendégek jönnek **hozzám*** (URL-1).

“Misafirler bugün **bana** geliyor” (URL-1).

*Ma vendég -ek jön Ø -nek **hozzám***

Bugün Misafir ÇE Gel- B'li ŞZE 3.ÇŞE Bana

*A gyerekek **hozzánk** jönnek* (URL-1).

“Çocuklar bizim **yanımıza** geliyorlar” (URL-1).

*A gyerek -ek **hozzánk** jön Ø -nek*

BT Çocuk ÇE Bizim yanımıza Gel- B'li ŞZE 3.ÇŞE

3.2.16.8. İçinden Ayrılma Hâli (Elicative): -ból/ -böl

<i>belőlem</i>	“benden/ benim içimden”
<i>belőled</i>	“senden/ senin içinden”
<i>belőle</i>	“ondan/ onun içinden”
<i>belőlünk</i>	“bizden/ bizim içimizden”
<i>belőletek</i>	“sizden/ sizin içinizden”
<i>belölük</i>	“onlardan/ onların içinden”

***Belőlem** jó orvos lesz* (URL-1).

“Benden iyi doktor olacak” (URL-1).

Belőlem jó orvos lesz

Benden İyi Doktor Olacak

Orvos lesz *belőled* (URL-1).

“Senden doktor olacak” (URL-1).

Orvos lesz belőled

Doktor Olacak Senden

3.2.16.9. Üzerinden Ayrılma Hâli (Delative): -ról/-röl

rólam “benden/ benim üzerimden/ benim hakkımda”

rólad “senden/ senin üzerinden/ senin hakkında”

róla “ondan/ onun üzerinden/ onun hakkında”

rólunk “bizden/ bizim üzerimizden/ bizim hakkımızda”

rólatok “sizden/ sizin üzerinizden/ sizin hakkınızda”

róluk “onlardan/ onların üzerinden/ onların hakkında”

Ök rólam beszélnek (URL-1).

“Onlar benden/ benim **hakkımda** konuşuyorlar” (URL-1).

Ök rólam beszélnek

Onlar Benden/benim hakkımda Konuş- B’li ŞZE 3.ÇŞE

3.2.16.10. Yanından Ayrılma Hâli (Ablative): -tól/-töl

tőlem “benden/ benim yanımdan”

töled “senden/ senin yanından”

tőle “ondan/ onun yanından”

tőlünk “bizden/ bizim yanımızdan”

tőletek “sizden/ sizin yanınızdan”

töľük “onlardan/ onların yanından”

A kis gyerek **töled** *fél* (URL-1).

“Küçük çocuk send**en** korkuyor” (URL-1).

A kis gyerek **töled** *fél* $\emptyset$

BT Küçük Çocuk Senden Kork- B’li ŞZE

3.2.16.11. Vasıta Hâli Eki (Enstrumental): -val/ -vel

velem “benimle”

veled “seninle”

vele “onunla”

velünk “bizimle”

veletek “sizinle”

velük “onlarla”

A gyerekek **velünk** vannak (URL-1).

“Çocuklar **benimle**ler” (URL-1).

A gyerek -ek **velünk** van -nak

BT Çocuk ÇE Benimle -dir 3.ÇŞE

Újra találkozunk **vele** (URL-1).

“**Onunla** tekrar buluşuyoruz” (URL-1).

Újra találkoz(ik) $\emptyset$ -unk **vele**

Tekrar Buluş- B’li ŞZE 1.ÇŞE Onunla

Állandóan vitatkoznak **velem** (URL-1).

“**Benimle** sürekli tartışıyorlar” (URL-1).

Allandóan vitatkoz(ik) Ø -nak **velem**

Sürekli Tartış- B'li ŞZE 3.ÇŞE Benimle

*Nem jössz el **velem** uszodába?* (Şişman Demir, 2010: 203)

“**Benimle** havuza gelmiyor musun?” (Şişman Demir, 2010: 203)

*Nem jö(n) Ø -s -sz el **velem** uszoda -ba*

OEd. Gel- B'li ŞZE YS 2.TŞE ÖE Benimle Havuz YöHE

*Éppen jött háza, amikor Pista találkozt **vele*** (Şişman Demir, 2010: 203).

“Pista **onunla** karşılaştığında eve geliyordu” (Şişman Demir, 2010: 220).

*Éppen jö(n) -t -t háza amikor Pista találkozt(ik) -ott **vele***

Kesinlike Gel- YS GZE Eve B Pista Karşılaş- GZE Onunla

3.2.16.12. Neden-Sonuç Hâli Eki: -ért

értem “benim için”

érted “senin için”

érte “onun için”

értünk “bizim için”

értetek “sizin için”

értük “onlar için”

*Délután elmegyek **érted** az irodába* (URL-1).

“Öğleden sonra **senin için** ofise gideceğim” (URL-1).

*Délután el megy Ø -ek **érted** az iroda -ba*

Öğleden sonra ÖE Git- B'li ŞZE 1.TŞE İçin BT Ofis YöHE

3.2.16.13. Yükleme Hâli (Accusative): -t

engem “beni”

téged “seni”

<i>öt</i>	“onu”
<i>minket</i>	“bizi”
<i>titeket</i>	“sizi”
<i>öket</i>	“onları”

Te nem szeretsz minket? (URL-1)

Te nem szeret ∅ -sz minket

Sen OEd. Sev- B’li ŞZE 2.TŞE Bizi

“Sen bizi sevmiyor musun?” (URL-1)

3.2.16.14. Genel Yönelme Hâli (Datif) Eki: -nak/ -nek

<i>nekem</i>	“bana”
<i>neked</i>	“sana”
<i>neki</i>	“ona”
<i>nekünk</i>	“bize”
<i>nektek</i>	“size”
<i>nekik</i>	“onlara”

*Egy e-mailt ír **nekem*** (URL-1).

“**Bana** bir e-mail yazıyor” (URL-1).

*Egy e-mail -t ír ∅ **nekem***

Bir e-mail YHE Yaz- B’li ŞZE Bana

*Csak le ne verjen **nekem** valami!* (Bence, 2021: 40)

“Sadece **bana** vurma!”

*Csak le Ne ver -je -n **nekem** valami -t*

Sadece Aşağı OEd. Vur- EE 2.TŞE Bana Bir şey YHE

2.2.16.15. İlgî Hâli Eki (Genitif): -nak/ -nek

<i>nekem</i>	“benim”
<i>neked</i>	“senin”
<i>neki</i>	“onun”
<i>nekünk</i>	“bizim”
<i>nektek</i>	“sizin”
<i>nekik</i>	“onların” (URL-1).

Yaln Hâl	İçinde Bulunma Hâli	Üzerinde Bulunma Hâli	Yanında Bulunma Hâli	Genel Yönelme Hâli	İçine Yönelme Hâli	Üzerine Yönelme Hâli	Yanına Yönelme Hâli	İçinden Ayrılma Hâli	Üzerinden Ayrılma Hâli	Yanından Ayrılma Hâli
<i>Én</i> “ben”	<i>Bennem</i> “bende/ benim içimde”	<i>Rajtam</i> “bende/ benim üzerimde”	<i>Nálam</i> “bende/benim yanımda”	<i>Nekem</i> “bana”	<i>Belém</i> “bana/ benim içime”	<i>Rám</i> “bana/ benim üzerime”	<i>Hozzám</i> “bana/ benim yanıma”	<i>Belőlem</i> “benden/ benim içimden”	<i>Rólam</i> “benden/ benim üzerimden/ benim hakkımda”	<i>Tőlem</i> “benden/ benim yanımdan”
<i>Te</i> “sen”	<i>Benned</i> “sende/ senin içinde”	<i>Rajtad</i> “sende/ senin üzerinde”	<i>Nálad</i> “sende/ senin yanında”	<i>Neked</i> “sana”	<i>Beléd</i> “sana/ senin içine”	<i>Rád</i> “sana/ senin üzerine”	<i>Hozzád</i> “sana/ senin yanına”	<i>Belőled</i> “senden/ senin içinden”	<i>Rólad</i> “senden/ senin üzerinden/ senin hakkında”	<i>Töled</i> “senden/ senin yanından”

<i>Õ</i> “o”	<i>Benne</i> “onda/ onun içinde”	<i>Rajta</i> “onda/ onun üzerinde”	<i>Nála</i> “onda/ onun yanında”	<i>Neki</i> “ona”	<i>Belé</i> “ona/ onun içine”	<i>Rá</i> “ona/ onun üzerine”	<i>Hozzá</i> “ona/ onun yanına”	<i>Belőle</i> “ondan/ onun içinden”	<i>Róla</i> “ondan/ onun üzerinden/ onun hakkında”	<i>Tőle</i> “ondan/ onun yanından”
<i>Mi</i> “biz”	<i>Bennünk</i> “bizde/ bizim içimizde”	<i>Rajtunk</i> “bizde/bizim üzerimizde”	<i>Nálunk</i> “bizde/ bizim yanımızda”	<i>Nekünk</i> “bize”	<i>Belénk</i> “bize/ bizim içimize”	<i>Ránk</i> “bize/ bizim üzerimize”	<i>Hozzánk</i> “bize/ bizim yanımıza”	<i>Belőlünk</i> “bizden/ bizim içimizden”	<i>Rólunk</i> “bizden/ bizim üzerimizden/ bizim hakkımızda”	<i>Tőlünk</i> “bizden/ bizim yanımızdan”
<i>Ti</i> “siz”	<i>Bennetek</i> “sizde/ sizin içinizde”	<i>Rajtatok</i> “sizde/ sizin üzerinizde”	<i>Nálatok</i> “sizde/ sizin yanınızda”	<i>Nektek</i> “size”	<i>Belétek</i> “size/ sizin içinize”	<i>Rátok</i> “size/ sizin üzerinize”	<i>Hozzátok</i> “size/ sizin yanınıza”	<i>Belőletek</i> “sizden/ sizin içinizden”	<i>Rólatok</i> “sizden/ sizin üzerinizden/	<i>Tőletek</i> “sizden/ sizin yanınızdan”

									sizin hakkınızda”	
<i>Ōk</i> “onlar”	<i>Bennük</i> “onlarda/ onların içinde”	<i>Rajtuk</i> “onlarda/ onların üzerinde”	<i>Náluk</i> “onlarda/ onların yanında”	<i>Nekik</i> “onlara”	<i>Beléjük</i> “onlara/ onların içine”	<i>Rájuk</i> “onlara/ onların üzerine”	<i>Hozzájuk</i> “onlara/ onların yanına”	<i>Belölük</i> “onlardan/ onların içinden”	<i>Róluk</i> “onlardan/ onların üzerinden/ onların hakkında”	<i>Tőlük</i> “onlardan/ onların yanından”

Yalın Hâl	Vasıta Hâli	Neden-Sonuç Hâli	Yükleme Hâli	İlgi Hâli
<i>én</i> “ben”	<i>Velem</i> “benimle”	<i>Értém</i> “benim için”	<i>Engem</i> “beni”	<i>Nekem</i> “benim”
<i>te</i> “sen”	<i>Veled</i> “seninle”	<i>Érted</i> “senin için”	<i>Téged</i> “seni”	<i>Neked</i> “senin”
<i>ő</i> “o”	<i>Vele</i> “onunla”	<i>Érte</i> “onun için”	<i>Öt</i> “onu”	<i>Neki</i> “onun”
<i>mi</i> “biz”	<i>Velünk</i> “bizimle”	<i>Értünk</i> “bizim için”	<i>Minket</i> “bizi”	<i>Nekünk</i> “bizim”
<i>ti</i>	<i>Veletek</i>	<i>Értetek</i>	<i>Titeket</i>	<i>Nektek</i>

“siz”	“sizinle”	“sizin için”	“sizi”	“sizin”
<i>ök</i> “onlar”	<i>Velük</i> “onlarla”	<i>Értük</i> “onlar için”	<i>Öket</i> “onları”	<i>Nekik</i> “onların”

Tablo 2: Zamirlerin Hâl Eki Almış Biçimleri

3.2.17. İşaret Sıfatları (Mutató Névmás)’nin Hâl Eki Alması

Macarcada işaret sıfatları *ez* (bu) ve *az* (o) çoğulları da *eze* (bunlar) ve *azok* (onlar) şeklindedir. Macarcada Türkçenin aksine işaret sıfatları da nitelediği ismin aldığı ekleri alabilir (çoğul eki, hâl ekleri) gibi (Thuilier, 2011: 215). Yani Türkçede “Bu elma” Macarcada “Bunlar elmalar” şeklinde söylenmektedir. Türkçede “Bu evde” şeklinde bir kullanım varken Macarcada “Bunda evde” şeklinde gibi bir kullanım söz konusudur. İşaret sıfatlarının hâl ekleriyle kullanımı aşağıdaki gibidir.

3.2.17.1. İçinde Bulunma Hâli (Inessivus: -ban, -ben)

<i>ez+ben=ebben</i>	“bunda/ bunun içinde”
<i>az+ban=abban</i>	“onda/ onun içinde”
<i>eze+ben=ezeben</i>	“bunlarda/ bunların içinde”
<i>azok+bak=azokban</i>	“onlarda/ onların içinde”
<i>Ebben a szép házban</i>	“Bu güzel evde” (Thuilier, 2011: 215)
<i>Ebben az iskolában</i>	“Bu okulda”
<i>Abban az iskolában</i>	“O okulda”

Ebben az iskolában tanul (URL-1).

“Bu okulda öğrenim görüyor” (URL-1).

E(z)b -ben az iskola -ban Tanul Ø

Bu BHE BT Okul BHE Öğrenim gör- B’li ŞZE

Ebben az étteremben ebédelnek (URL-1).

“Bu restoranda öğle yemeği yiyorlar” (URL-1).

E(z)b -ben az étterem -ben Ebédel Ø -nek

Bu BHE BT Restoran BHE Öğle yemeği ye- B’li ŞZE 3.ÇŞE

Ebben a házban lakik (István, 312).

“Bu evde yaşıyor.”

E(z)b -ben A ház -ban lakik ∅

Bu BHE BT Ev BHE Yaşa- B'li ŞZE

Ebben a városban lakom (Kenesei vd., 2010: 278).

“Bu şehirde yaşıyorum.”

E(z)b -ben A város -ban lak(ik) ∅ -om

Bu BHE BT Şehir BHE Yaşa- B'li ŞZE 1.TŞE

3.2.17.2. Üzerinde Bulunma Hâli (Superessivus: -n, -on, -en, -ön)

Ez+en=ezen “bunda/ bunun üzerinde”

Az+on=azon “onda/ onun üzerinde”

Ezek+en= ezeken “bunlarda/ bunların üzerinde”

Azok+on= azokon “onlarda/ onların üzerinde”

Ezen a napon/Azon a napon “Bugün/ O gün”

Ezen az asztalon. “Bu masada/ bu masanın üstünde”

Azon az asztalon. “O masada/ o masanın üstünde” (URL-1)

Ezen az asztalon van egy doboz (URL-1).

“Bu masanın üstünde bir kutu var” (URL-1).

Ez -en az asztal -on van egy doboz

Bu BHE BT Masa BHE Var Bir Kutu

Azon az asztalon van egy könyv (URL-1).

“O masanın üstünde bir kitap var” (URL-1).

Az -on az asztal -on van egy könyv

O BHE BT Masa BHE Var Bir Kitap

Ezen a házban láttam egy gólyát (István, 312).

“Bu evde bir leylek gördüm.”

Ez -en a ház -on lát -t -am egy gólya -t

Bu BHE BT Ev BHE Gör- GZE 1.TŞE Bir Leylek YHE

3.2.17.3. Yanında Bulunma Hâli (Adessivus: -nál, -nél)

ez+nél=ennél “bunda/ bunun **yanında**”

az+nál=annál “onda/ onun **yanında**”

eze+nél=eze knél “bunlar**da**/ bunların **yanında**”

azok+nál= azoknál “onlar**da**/ onların **yanında**” (URL-1).

Annál a háznál állt meg a rendőr (István, 312).

“Polis o ev**de** durdu.”

A(z)n -nál a ház -nál áll -t meg a rendőr

O BHE BT Ev BHE Dur- GZE B BT Polis

3.2.17.4. İçine Yönelme Hâli (Illativus: -ba, -be)

ez+be=ebbe “buna/ bunun **içine**”

az+ba=abba “ona/ onun **içine**”

eze+be=eze kbe “bunlara/ bunların **içine**”

azok+ba=azokba “onlara/ onların **içine**”

Abba a házba “O eve/ o evin **içine**”

Ebbe a házba “Bu eve/ bu evin **içine**” (URL-1)

A gyerekek abba az épületbe mennek.

“Çocuklar o binaya gidiyorlar” (URL-1).

A gyerek -ek a(z)b -ba Az épület -be me(gy) Ø -n -nek

BT Çocuk ÇE O YöHE BT Bina YöHE Git- B’li ŞZE YS 3.ÇŞE

Ebbe a házba ment be (István, 312).

“Bu eve girdi.”

E(z)b -be a ház -ba me(gy) -n -t be

Bu YöHE BT Ev YöHE Git- YS GZE ÖE

Ebbe az utcába nem szabad behajtani (Şişman Demir, 2010: 214).

“Bu sokağa girmek yasaktır” (Şişman Demir, 2010: 214).

E(z)b -be az utca -ba nem szabad behajt -ani

Bu YöHE BT Sokak YöHE OEd. Serbest Gir- ME

3.2.17.5. Üzerine Yönelme Hâli (Sublativus : -ra, -re)

ez+re= erre “buna/ bunun **üzerine**”

az+ra=arra “ona/ onun **üzerine**”

ezek+re= ezekre “bunlara/ bunların **üzerine**”

azok+ra= azokra “onlara/ onların **üzerine**” (URL-1)

Erre a kérdésre nem válaszol (URL-1).

“Bu soruya cevap vermiyor” (URL-1).

E(z)r -re a kérdés -re nem válaszol Ø

Bu YöHE BT Soru YöHE OEd. Cevap veriyor B’li ŞZE

Erre a házra szállt a gólya (István, 312).

“Bu eve bir leylek kondu.”

E(z)r -re a ház -ra száll -t a gólya

Bu YöHE BT Ev YöHE Kon- GZE BT Leylek

3.2.17.6. Yanına Yönelme Hâli (Allativus: -hoz, -hez, -höz)

ez+hez= ehhez “buna/ bunun **yanına**”

az+hoz= ahhoz “ona/ onun **yanına**”

ezek+hez= ezekhez “bunlara/ bunların **yanına**”

azok+hoz= azokhoz “onlara/ onların **yanına**” (URL-1)

Nem megyek ahhoz az orvoshoz (URL-1).

“O doktora gitmiyorum” (URL-1).

Nem megy $\emptyset$ -ek a(z)h -hoz az orvos -hoz

OEd. Git- B’li ŞZE 1.TŞE O YöHE BT Doktor YöHE

Ahhoz a házhoz szaladt a rendőr (István, 312).

“Polis o eve koştı.”

A(z)h -hoz A ház -hoz szalad -t a rendőr

O YöHE BT Ev YöHE Koş- GZE BT Polis

3.2.17.7. Genel Yönelme Hâli (Dativus: -nak, -nek)

ez+nek= ennek “buna”

az+nak= annak “ona”

eze+nek= ezeknek “bunlara”

azok+nak= azoknak “onlara” (URL-1).

Annak a magasnak hoztam egy kis ajándékot (Törkenczy, 2002: 58).

“O uzun adama küçük bir hediye getirdim.”

A(z)n -nak a magas -nak hoz -t -am egy kis ajándék -ot

O YöHE BT Uzun YöHE Getir- GZE 1.TŞE Bir Küçük Hediye YHE

3.2.17.8. İçinden Ayrılma Hâli (Elativus: -ból, böl)

ez+ból=ebból “bundan/ bunun içinden”

az+ból= abból “ondan/ onun içinden”

eze+ból= ezekből “bunlardan/ bunların içinden”

azok+ból= azokból “onlardan/ onların içinden”

Ebből a szobából. “Bu odadan”

Abból a házból. “O evden” (URL-1).

Melyik házból jön az orvos? (Edit ve Endre, 1988: 118)

“Doktor hangi ev**den** geliyor?”

Melyik ház -ból jön ∅ az orvos

Hangi Ev AHE Gel B’li ŞZE BT Doktor

Az orvos ebből a házból jön (Edit ve Endre, 1988: 118).

“Doktor **bu** ev**den**/ **bu** evin **içinden** geliyor.”

Az orvos e(z)b -böl a ház -ból jön ∅

O Doktor Bu AHE BT Ev AHE Gel- B’li ŞZE

Ebből a házból jött ki (István, 312).

“O bu ev**den** çıktı.”

E(z)b -böl A ház -ból jö(n) -t -t ki

Bu AHE BT Ev AHE Gel- YS GZE ÖE

3.2.17.9. Üzerinden Ayrılma Hâli (Delativus: -ról, -röl)

ez+ról=erről “bun**dan**/ bunun **üzerinden**”

az+ról= arról “on**dan**/ onun **üzerinden**”

eze+ról= ezekről “bunlar**dan**/ bunların **üzerinden**”

azok+ról= azokról “onlar**dan**/ onların **üzerinden**”

Erről témáról. “Bu konud**an**”

Erről a filmről. “Bu film**den**” (URL-1).

Erről a házról szállt fel egy gólya (István, 312).

“Bu ev**den** bir leylek havalandı.”

E(z)r -ról a ház -ról száll -t fel egy gólya

Bu AHE BT Ev AHE Uç- GZE ÖE Bir Leylek

3.2.17.10. Yanından Ayrılma Hâli (Ablativus: -tól, -töl)

ez+töl= ettől “bun**dan**/ bunun **yanından**”

az+tól= attól “on**dan**/ onun **yanından**”

eze+tól=ezektől “bunlar**dan**/ bunların **yanından**”

azok+tól=azoktól “onlar**dan**/ onların **yanından**” (URL-1).

Attól a háztól szaladt el a roka (István, 312).

“O ev**den** bir tilki kaçtı.”

A(z)t -**tól** a Ház -**tól** szalad -t el A roka

O AHE BT Ev AHE Koş- GZE ÖE BT Tilki

3.2.17.11. Vasíta Hâli (Instrumentalis: -val, -vel)

ez+vel= ezzel “bunun**la**”

az+val=azzal “onun**la**”

eze+vel= ezekkel “bunlar**la**”

azok+val= azokkal “onlar**la**” (URL-1).

3.2.17.12. Yükleme Hâli (Akuzatif: -t)

ez+t= ezt “bun**u**”

az+t= azt “on**u**”

eze+et= ezeket “bunlar**ı**”

azok+at= azokat “onlar**ı**” (URL-1).

3.2.17.13. Causalis – finalis: -ért

ez+ért= ezért “bunun **için**”

az+ért= azért “onun **için**”

eze+ért= ezekért “bunlar **için**”

azok+ért= azokért “onlar **için**” (URL-1).

3.2.17.14. Genitivus: -nak, -nek.

ez+nek= ennek “bun**un**”

az+nak= annak “**onun**”

ezeke+nek= ezekeke “**bunların**”

azok+nak= azoknak “**onların**” (URL-1).

*Megnéné, kérem, mi baja **ennek** az óra**nak**?* (Şişman Demir, 2010: 212)

“Lütfen bu saat**ın** sorununun ne olduğuna bakabilir misiniz?” (Şişman Demir, 2010: 212)

Megnéné n(j)é kerem mi baja e(z)n **-nek** az óra **-nak**

Bak- EE Lütfen Ne Sorun Bu İHE BT Saat YöHE

3.2.18. Soru Zamirlerinin Hâl Ekleri İle Kullanılması

Hâl eklerinin *kérdő névmás* (soru zamirleri) ile kullanılması aşağıdaki gibidir. *Mi?* (ne) *Ki?* (kim) soru zamirlerinin üzerine doğrudan hâl ekleri eklenir.

-ban/ -ben= Miben? Kiben?

-ba / -be= Mibe? Kibe?

-ból/ -böl= Miből? Kiből?

-ra/ -re= Mire? Kire?

-n/-on/-en/-ön= Min? Kin?

-ról/ -röl= Miről? Kiről?

-nál/ -nél= Minél? Kinél?

-hoz/ -hez= Mihez? Kihez?

-töl/ -töl= Mitől? Kitől?

-val/ -vel= Mivel? Kivel?

-ért= Miért? Kiért?

-nak/-nek= Minek? Kinek?

-t, -ot, -öt, -et, -at= Mit? Kit? (URL-1)

Mitől félnek a gyerekek? (URL-1)

“Çocuklar ney**den** korkuyorlar?” (URL-1)

Mi -töl fél ø -nek a gyerek -ek

Ne AHE Kork- B'li ŞZE 3.ÇŞE BT Çocuk ÇE

Kinél van a ceruza? Nálam van (URL-1).

“Kimin **yanında** kurşun kalem var? Bende var” (URL-1).

Ki -nél van a ceruza nálam van

Kim BHE Var BT Kalem Bende Var

Kinél van a toll? Nála van (URL-1).

“Kimin **yanında** tükenmez kalem var? Onda var” (URL-1).

Ki -nél van a toll nála van

Kim BHE Var BT Kalem Onda Var

Mit mondanak azok az emberek? (URL-1)

“O insanlar ne söylüyorlar?” (URL-1)

Mi -t mond ø -anak az -ok az ember -ek

Ne YHE Söyle- B'li ŞZE 3.ÇŞE O ÇE BT İnsan ÇE

Mit olvasol? Könyvet olvasok (URL-1).

“Ne okuyorsun? Kitap okuyorum” (URL-1).

Mi -t olvas ø -ol könyv -et olvas ø -ok

Ne YHE Oku- B'li ŞZE 2.TŞE Kitap YHE Oku- B'li ŞZE 1.TŞE

Kivel mész moziba? (URL-1)

“Sinemaya kiminle gidiyorsun?” (URL-1)

Ki -vel me(gy) ø -sz mozi -ba

Kim VHE Git- B'li ŞZE 2.TŞE Sinema YöHE

Mivel utazol Budapestre? (URL-1)

“Budapeş’ye neyle seyahat ediyorsun?” (URL-1)

Mi -vel utaz(ik) Ø -ol Budapest -re

Ne VHE Seyahat et- B’li ŞZE 2.TŞE Budapeşte YöHE

Kikkel mész moziba? (URL-1)

“Sinemaya kimlerle gidiyorsun?” (URL-1)

Ki -k -k(v)el me(gy) Ø -sz mozi -ba

Kim ÇE VHE Git- B’li ŞZE 2.TŞE Sinema YöHE

Kihez hasonlít Péter? (URL-1)

“Peter kime benziyor?” (URL-1)

Ki -hez hasonlít Ø Péter

Kim YöHE Benze- B’li ŞZE Peter

Kihez megy Pista? (URL-1)

“Pista kimin yanına gidiyor?” (URL-1)

Ki -hez megy Ø Pista

Kim YöHE Git- B’li ŞZE Pista

Miről beszélnek? (URL-1)

“Neyden/ ne hakkında konuşuyorlar?” (URL-1)

Mi -röl beszél Ø -nek

Ne AHE Konuş- B’li ŞZE 3.ÇŞE

Kiről beszélnek? (URL-1)

“Kimden/ kim hakkında konuşuyorlar?” (URL-1)

Ki -*röl* beszél $\emptyset$ -nek

Kim AHE Konuş- B'li ŞZE 3.ÇŞE

Miért nem jön velünk? (URL-1)

“**Niçin** bizimle gelmiyor?” (URL-1)

Mi -*ért* nem jön $\emptyset$ velünk

Ne İçin OEd. Gel- B'li ŞZE Bizimle

Miért nem mehetek moziba? (URL-1)

“Niçin sinemaya gidemiyorum?” (URL-1)

Mi -*ért* nem mehet $\emptyset$ -ek mozi -ba

Ne İçin OEd. Gidememek B'li ŞZE 1.TŞE Sinema YöHE

4. TÜRKÇE VE MACARCADA HÂL EKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çok zengin bir hâl sitemine sahip olan Macarcada hâl eklerinin sayısı oldukça fazladır. Bazı hâller hakkında Hungarologlar arasında da görüş ayrılığı yaşanmaktadır. Bu ayrılığın sebebi bazı eklerin hâl kategorisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda farklı fikirlerin ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle kaynaklarda Macarcadaki hâl eki sayısı 17-21 arasında değişmektedir. Türkçeye göre oldukça fazla hâl ekine sahip olan Macarcadaki bazı eklerinin karşılığı Türkçede bulunmazken, bazıları edatlarla karşılanmaktadır. Türkçede “içinde”, “üzerinde” ve “yanında” bulunma durumu için tek bir ek kullanılırken, Macarcada bu durumlar için ayrı ayrı ekler kullanılmaktadır. Aynı durum ayrılma ve yönelme hâlleri için de geçerlidir. Yönelme hâlinde bu durumdan farklı olarak genel yönelme bildiren yani bu üç durumu da kapsayan dördüncü bir ek daha bulunmaktadır.

Bu bölümde Türkçe ve Macarcanın hâl eklerini karşılaştırarak incelemek hedeflenmiştir. Bu bölümün kapsamı art zamanlı bir inceleme yapmak değil çağdaş Türkiye Türkçesini ve çağdaş Macarcayı eş zamanlı bir biçimde ele almaktır. Buradaki amaç bu iki dil arasında morfolojik bir karşılaştırma yapmak hem de bu iki dildeki hâl eklerinin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyarak Türkçe öğrenecek Macarlar ve Macarca öğrenecek Türkler için kolaylık sağlamaktır. Daha fazla veri oluşturması bakımından örneklerle daha fazla yer verilmiş ve karşılaştırma, cümle örnekleri üzerinden yapılmıştır. Ayrıca Macarca cümlelerin yalnızca tercümesi yazılmayıp bunun yanında her bir kelimenin ve ekin karşılığı altına verilmiş, böylece Macarca bilmeyen bir okurun da kelime ve eklerin karşılığını daha kolay anlayacağı düşünülmüştür.

Bu tezde amaç iki dilin gramerini yeniden yazmak olmayıp var olan kaynaklardaki bilgilerden alınan verilerle iki dil arasında bir karşılaştırma yapmak olduğundan örnekler her iki dilin dil bilgisi kitaplarından alınmıştır.

Ekler tek tek karşılaştırılarak incelenmeden daha kolay anlaşılması amacıyla önce tablo biçiminde toplu bir hâlde gösterilmiştir. Aşağıdaki tabloda Macarcada en işlek kullanılan hâl ekleri Türkçe karşılıkları ve çekimlenmiş örnek kelimelerle birlikte toplu olarak verilmiştir.

Macarcada			Türkçede		
İsmin hâlleri	hâl ekleri	örnekler	İsmin hâlleri	hâl ekleri	örnekler
Nominative- Alanyeset	-Ø	a ház-Ø	Yalın	-Ø	ev-Ø
Accusative- Tárgyeset	-t	a ház-a-t	Yükleme	-(y)I	ev-i
Genitive- Birtokos Eset	Eksiz	a ház	İlgi	Eksiz	ev işi
	-nAk	a ház-nak a ...		-(n)In	ev-in işi
Dative-Részes Eset	-nAk	a ház-nak	Yönelme	-(y)A	eve
Instrumental- Eszköz- És Társhatározó Eset/ Belviszonyt Jelölő Esetek	-vAl	a ház-zal	Vasıta	-lA	evle
İllative- Hová	-bA	a ház-ba	İçine yönelme	-(y)A	eve
İnessive- Hol	-bAn	a ház-ban	İçinde bulunma	-DA	evde
Erelative- Honnan/ Felszíni Viszonyt Jelölő Esete	-bÓl	a ház-ból	İçinden ayrılma	-DAn	evden
Sublative- Hová	-rA	a ház-ra	Üzerine yönelme	-(y)A	eve
Superessive- Hol	-(o, e, ö)n	a ház-o-n	Üzerinde bulunma	-DA	evde
Delative- Honnan/ Közelséget Jelölő Esetek	-rÓl	a ház-ról	Üzerinden ayrılma	-DAn	evden

Allative- Hová	-hOz/-hez	a ház-hoz	Yanına yönelme	-(y)A	eve
Adessive- Hol	-nÁl	a ház-nál	Yanında bulunma	-DA	evde
Ablative- Honnan	-tÓl	a ház-tól	Yanından ayrılma	-DAn	evden
Terminative- Végpontot Jelölő Eset	-ig	a ház-ig	Zaman Bildirme	“Kadar”	O zamana kadar
Final-causal- Célt És Okot Jelölő Eset	-ért	a ház-ért	Sebep Bildirme	“İçin”	Onun için
Translative- Átformáló Eset	-vÁ	ház-zá / házak-ká	Dönüşüm	“-e dönüşme”	Su buz hâline geldi.

Tablo 3: Macarca ve Türkçede hâl ekleri

4.1. Yalın Hâl (Lat. Nominative, Mac. Alanyeset)

Yalın hâl aşağıda da inceleneceği gibi her iki dilde de herhangi bir hâl eki eklenmeden çekimlenmektedir. Bu hâlin temel işlevi özneyi ve yüklemi bildirmektir.

Bilindiği üzere Türkçede yalın hâli belirtmek için herhangi bir ek kullanılmamaktadır ve genellikle yalın hâl cümle öğelerinde özneyi ve yüklemi belirtmektedir. Yalın hâldeki bir kelimenin üzerine yalnızca çokluk ve iyelik ekleri getirilebilmektedir (Korkmaz, 2009: 267). Macarcada da tıpkı Türkçede olduğu gibi yalın hâl eksizdir ve genellikle özneyi belirtmek için kullanılmaktadır.

4.1.1. Macarca ve Türkçe Yalın Hâl Arasındaki Benzerlikler

1. İki dilde de yalın hâli belirtmek için herhangi bir ek kullanılmamaktadır.

Kuş vuruldu (Ediskun, 1999: 111).

Melike okula koşarak gitti (Kalkan, 2006: 35).

Güneş, yer, gök, deniz iç içe kaynaşır (Kalkan, 2006: 35).

Elindult a vonat (Rounds, 2001: 94).

“Tren kalktı” (Rounds, 2001: 94).

Elindul- -t a vonat

Kalk- GZE BT **Tren**

A róka a tyúkudvarból három kacsát elrabolt (Güngörmüş, 1999: 61).

“**Tilki** tavuk kümesinden üç tane ördeği çalmış” (Güngörmüş, 1999: 61).

A róka a tyúkudvar- ból három kacsá- t elrabol- t

BT **Tilki** BT Tavuk kümesi AHE Üç Ördek YHE Çal- GZE

A parancsnok feladta a várat (Güngörmüş, 1999: 72).

“**Komutan** kaleyi teslim etti” (Güngörmüş, 1999: 72).

A **parancsnok** felad- ta a vár- At

BT Komutan Teslim et- GZE BT Kale YHE

A postás felcserélte a leveleket (Güngörmüş, 1999: 73).

“**Postacı** mektupları karıştırmış” (Güngörmüş, 1999: 73).

A **postás** felcserél -te A level -ek -et

BT Postacı Karıştır- GZE BT Mektup ÇE YHE

A bíróság felderíti a bűntényt (Güngörmüş, 1999: 73).

“**Mahkeme** suç unsurlarını ortaya çıkarıyor” (Güngörmüş, 1999: 73).

A **bíróság** Felderít i a Bűntény -t

BT Mahkeme Ortaya çıkarıyor B’li ŞZE BT Suç unsuru YHE

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere yalın hâl özne (alany) olarak kullanılmıştır.

2. İki dilde de yalın hâl ağırlıklı olarak cümlede özne olarak kullanılmaktadır.

Bu yıl çok geç geldi kış (Hepçilingirler, 2005: 108).

Yağmur mu yatıyor? (Hepçilingirler, 2005: 108).

Sinema, Ahsen'in en büyük tutkusuydu (Hepçilingirler, 2005: 108).

A hadsereg feldúlta a várost (Güngörmüş, 1999: 73).

“**Ordu**, şehri yağmaladı” (Güngörmüş, 1999: 73).

A **hadsereg** feldúl -ta a város -t

BT **Ordu** Yağmala- GZE BT Şehir YHE

Az író feldolgozta a mesét (Güngörmüş, 1999: 73).

“**Yazar** masalı yeniden gözden geçirdi” (Güngörmüş, 1999: 73).

Az **író** feldolgoz -ta a meşe -t

BT Yazar Gözden geçir- GZE BT Masal YHE

A tanár felemelte a hangját (Güngörmüş, 1999: 75).

“**Öğretmen** sesini yükseltti” (Güngörmüş, 1999: 75).

A **tanár** felemel -te a hang já -t

BT **Öğretmen** Yükselt- GZE BT Sesi 3.TŞİE YHE

3. İki dilde de yalın hâldeki bir kelimenin üzerine çokluk ve iyelik ekleri getirilebilmektedir.

*Düşündüm ki şimdi Hacı Ağa'nın gideceği yerlerde **bademler** çiçek açmıştır* (Korkmaz, 2009: 267).

***Tarlalar** yeşermiştir* (Korkmaz, 2009: 267).

***Çocuklar** ilkin ürktüler; ama pek de aldırış etmediler* (Kalkan, 2006: 35).

***Lisenin bahçesindeki çam ağaçları** bir yangında yanmış olabilir* (Bozkurt, 2017: 40).

*A **lanyok** az egyetemen* (Rounds, 2001: 94).

“Kızlar üniversitede” (Rounds, 2001: 94).

A *lány -ok* az egyetem -en

BT Kız ÇE BT Üniversite BHE

Ismeretlen tettesek feldúlták a sirt (Güngörmüş, 1999: 74).

“Kimliği meçhul failler mezarı talan etmişler” (Güngörmüş, 1999: 74).

Ismeretlen tettes -ek feldúl -t -ák a sír -t

Kimliği meçhul Fail ÇE Talan et- GZE 3.ÇŞE BT Mezar YHE

4.1.2. Macarca ve Türkçe Yalın Hâl Arasındaki Farklılıklar

1. Türkçede yalın hâlin yüklem olma görevi bulunurken Macarcada yalın hâlin böyle bir işlevi bulunmamaktadır.

Konuşmak ihtiyaç olabilir ama susmak sanattır (Kalkan, 2006: 38).

Kırk sekizin yarısı yirmi dördtür (Kalkan, 2006: 38).

2. Türkçede edat grubu oluşturulurken isme ilgi hâli getirilmekte Macarcada ise bu işlev için yalın hâl kullanılmaktadır.

A függöny mögött találtam egy ceruzát (Rounds, 2001: 95).

“**Perdenin** arkasında bir kalem buldum” (Rounds, 2001: 95).

A *függöny mögött talál -ta -m egy ceruzá -t*

BT **Perde** Arkasında Bul- GZE 1.TŞE Bir Kalem YHE

Bu örnekte bir edat grubu oluştururken *mögött* “arkasında” edatının önüne gelen *függöny* “perde” kelimesi yalın hâlde kullanılmıştır. Ancak “arkasında” kelimesi Türkçede edat değil isim olduğundan bu cümle Türkçeye isim tamlası şeklinde çevrilmiş *A függöny mögött* ifadesi “perdenin arkasında” olarak ilgi hâli ile kullanılmıştır.

Péter a pályaudvar előtt vár (Endre, 1988: 38).

“Péter istasyonun önünde bekliyor” (Endre, 1988: 38).

Péter a pályaudvar előtt vár ∅

Péter BT İstasyon Önünde Bekle- B'siz
ŞZE

Bu örnekte bir edat grubu oluştururken *előtt* “önünde” edatının önüne gelen *pályaudvar* “istasyon” kelimesi yalın hâlde kullanılmıştır. Ancak “önünde” kelimesi Türkçede edat değil isim olduğundan bu cümle Türkçeye isim tamlası şeklinde çevrilmiş *a pályaudvar előtt* ifadesi “istasyonun önünde” olarak ilgi hâli ile kullanılmıştır.

4.2. Yükleme Hâli (Lat. Akuzatif, Mac. Tárgyeset)

Türkçede yükleme hâli ekinin en temel işlevi bir ismi geçişli bir fiile bağlamaktır. Cümlede nesne işlevinde bulunmaktadır. Yükleme hâli Türkçede hem ekli hem de eksiz olabilmektedir. Çokluk ve iyelik eklerinin üzerine yükleme hâli eki getirilebilmektedir. Ancak iyelik eki almış bir ismin yükleme hâli mutlaka ekli olmak zorundadır. Türkçede yükleme hâli ekleri -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü, -nı, -ni, -nu, -nü şeklindedir.

Macarcada da yükleme hâli eki bir ismi geçişli fiile bağlamakta ve tıpkı Türkçede olduğu gibi yükleme hâli eki almış alan sözcük cümlede fiilin nesnesi olmaktadır. Macarcada yükleme hâli daima eklidir. Eksiz yükleme hâli biçimi yoktur. Macarcada yükleme hâlinin Türkçedeki gibi belirlilik bildirme işlevi bulunmamakta, bu işlevi ismin başına getirilen *a* ve *az* belirlilik tanımlılıkları karşılamaktadır.

4.2.3. Macarca ve Türkçe Yükleme Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe yükleme hâlinin benzerlikleri fonetik morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.2.1.1. Fonetik Benzerlik

Her iki ek de gerekli durumlarda isme bağlantı ünlüsüyle bağlanmaktadır. Türkçe yükleme hâli eki -ı, -i, -u, -ü şeklinde ünlüler oldukları için ünlüyle başlayan bir kelimeye eklendiklerinde -y bağlantı ünsüzünü alırken, Macarca yükleme hâli eki -t ünsüz olduğu için ünsüzle biten bir isme eklenirken -a, -e, -o, -ö bağlantı ünlülerini alır.

Suat, ölmeden önce bu konçertoyu dinlemişti (Kalkan, 2006: 58).

(2a) *A zárba dugja a kulcsot* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Anahtarı kilide sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

A zár -ba dug -ja a kulcs -ot

BT Kilit Yö.HE Sok- B'li ŞZE BT Anahtar YHE

2a numaralı örnekte *kulcs* “anahtar” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -o yardımcı ünlüsünü almıştır.

(2b) *Nem írom alá a levelet* (Güngörmüş, 1999: 4).

“Mektubu imzalamayacağım” (Güngörmüş, 1999: 4).

Nem ír -om alá a level -et

OE Yaz- 1. TŞE E BT Mektup YHE

2b numaralı örnekte görüleceği üzerine *levél* “mektup” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -e yardımcı ünlüsünü almıştır.

(2c) *A gyógyszer csillapította a görcsöt* (Güngörmüş, 1999: 35).

“İlaç sancıyı dindirdi” (Güngörmüş, 1999: 35).

A gyógyszer csillapítot- -ta a görcs -öt

BT İlaç Dindir- GZE BT Sancı YHE

2c numaralı örnekte *görcs* “sancı” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -ö yardımcı ünlüsünü almıştır.

(2ç) *A földre dobálja a szemetet* (Güngörmüş, 1999: 41).

“Çöpü yere atıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

A föld -re dobál -ja a szemet -et

BT Yer YHE At- B'li ŞZE BT Çöp YHE

2ç numaralı örnekte *szemet* “çöp” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -e yardımcı ünlüsünü de almıştır.

(2d) *Vagonba döntik a szenet* (Güngörmüş, 1999: 42).

“Kömürü vagona dolduruyorlar” (Güngörmüş, 1999: 42).

Vagon -ba dönt Ø -ik a szen -et

Vagon Yö.HE Doldur- B'siz ŞZE 3.ÇŞE BT Kömür YHE

2d numaralı örnekte de *szén* “kömür” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -e yardımcı ünlüsünü de almıştır.

(2e) *A zárba dugja a kulcsot* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Anahtarı kilide sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

A zár -ba dug -ja a kulcs -ot

BT Kilit Yö.HE Sok- ŞZE BT Anahtar YHE

2e numaralı örnekte de yine *kulcs* “anahtar” ismi ünsüzle bittiğinden -t yükleme hâli ekini alırken -o yardımcı ünlüsünü de almıştır.

4.2.1.2. Morfolojik benzerlik

İki ek de morfolojik olarak yükleme hâli işlevi taşımaktadır.

Candarmalar bir anda ateşi kestiler. (Yahya Kemal, İM: 367, akt. Korkmaz, 2009: 278)

Orhan'ı gördük (Gencan, 1979: 155).

İzmir'i gördünüz mü? (Gencan, 1979: 155)

Yurdumuzu her şeyden çok severiz (Gencan, 1979: 155).

(2f) *A nagymama cukrozza a téztát* (Güngörmüş, 1999: 32).

“Büyükanne hamuru şekerliyor” (Güngörmüş, 1999: 32).

A nagymama cukroz -j>za a téztá -t

BT Büyükanne Şekerle B'li ŞZE BT Hamur YHE

2f numaralı örneğe bakıldığında *tezta* “hamur” ismi -t yükleme hâli ekini alarak “şekerlemek” anlamındaki *cukrozza* fiilinin nesnesi olmuştur.

(2g) *Még egyszer csengettetem a telefont* (Güngörmüş, 1999: 34).

“Telefonu bir kez daha çaldırdım” (Güngörmüş, 1999: 34).

Még egyszer csengettet- -t -em a telefon -t

Daha Bir kez Çaldır- GZE 1.TŞE BT Telefon YHE

2g numaralı örnekte de *csengettet* “çaldırmak” fiilinin nesnesi konumunda bulunan *telefon* kelimesi -t yükleme hâli ekini üzerinde bulundurmaktadır.

(2ğ) *Együtt cséplik a buzát* (Güngörmüş, 1999: 35).

“Buğdayı birlikte dövüyorlar” (Güngörmüş, 1999: 35).

Együtt cséplik a buza -t

Birlikte Dövüyor BT Buğday YHE

2ğ numaralı örnekte de benzer bir durum söz konusudur. *buza* “buğday” ismi -t yükleme hâli ekini alarak “dövmek” anlamındaki *cséplik* fiilinin nesnesi olmuştur.

(2h) *Rám csukta az ajtó* (Güngörmüş, 1999: 38).

“Kapıyı üzerime kapattı” (Güngörmüş, 1999: 38).

Rám csuk- -ta az ajtó -t

Üzerime Kapat- GZE BT Kapı YHE

2h numaralı örnekte de *ajtó* “kapı” ismi -t yükleme hâli ekini alarak *csuk* “kapatmak” fiilinin nesnesi olmuştur.

Türkçede yükleme hâli çokluk ve iyelik eklerinin üzerine gelebilmektedir. Çokluk eki almış olan bir ismin yükleme hali hem ekli hem eksiz ifade edilebilirken, iyelik eki almış bir ismin mutlaka yükleme hâli eki alması gerekmektedir. Macarcada da aynı şekilde yükleme hâli çokluk ve iyelik eklerini almış olan isimlere getirilebilmektedir. Ancak Macarcada eksiz yükleme hâli bulunmadığından her ikisine de yükleme hâli eki getirilebilmektedir.

Aşağıda çokluk ekinin üzerine yükleme hâli ekinin geldiği örnekler bulunmaktadır:

Sokağa ansızın giren kamyon top oynayan çocukları ürküüttü (Hepçilingirler, 2005: 104).

Biraz öncekiler bana tımarhanede gördüğüm delileri hatırlattı (Kalkan, 2006: 58).

Arkadaş toplantısından eski günleri andılar (Kalkan, 2006: 58).

Buzlu merdivenleri çıktık (Kalkan, 2006: 58).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde çokluk ekinden sonra yükleme hâli ekinin gelebileceği gösterilmiştir.

(21) *Most csökkentenek az árakat* (Güngörmüş, 1999: 37).

“Şimdi fiyatları düşürüyorlar” (Güngörmüş, 1999: 37).

Most csökkent -enek az ár -ak -at

Şimdi Düşürüyor 3.ÇŞE BT Fiyat ÇE YHE

21 numaralı örnekte de *ár* “fiyat” ismi önce -ak çokluk eki ardından da -at yükleme hâli eki olarak *csökken* “düşürmek” fiilinin nesnesini oluşturmuştur.

(2i) *Egyebeilleszti a csöveket* (Güngörmüş, 1999: 45).

“Boruları birbiriyle birleştiriyor” (Güngörmüş, 1999: 45).

Egyebeilleszt -i a csö -v -ek -et

Birleştiriyor B’li ŞZE BT Boru YS ÇE YHE

2i numaralı örnekte *egyebeilleszt* “birleştirmek” fiilinin nesnesi -et yükleme hâli eki almış olan *csö* “boru” ismidir ve bu isim yükleme hâli eki almadan önce -ek çokluk ekini almıştır.

(2j) *Nem sokára felemelnek a fizetésüket* (Güngörmüş, 1999: 75).

“Kısa bir süre sonra maaşları artıracaklar” (Güngörmüş, 1999: 75).

Nem sokára felemel- Ø -nek a fizetés -ek -et

OE Uzun zaman Artır- B’siz 3.ÇŞE BT Maaş ÇE YHE
ŞZE

2j numaralı örnekte *felemel* “artırmak” fiilinin nesnesi *fizetés* keli “maaş” ismidir. Bu isim nesne olabilmesi için alması gereken -et yükleme hâli ekinden önce -ek çokluk ekini almıştır. Ayrıca Macarcada ayrı bir gelecek zaman eki bulunmadığından şimdiki zaman anlama göre gelecek zaman olarak da kullanılabilir. Yukarıdaki cümlede de bu durum söz konusudur.

(2k) *A vállalat fedezi az úti költségeket* (Güngörmüş, 1999: 70).

“Yol masraflarını firma ödüyor” (Güngörmüş, 1999: 70).

A vállalat fedez -i az úti költség -ek -et

BT Firma Ödüyor B'li ŞZE BT Yol Masraf ÇE YHE

2k numaralı örnekte de *költség* “masraf” ismi önce -ek çokluk ekini ardından da -et yükleme hâli ekini almış ve böylelikle *fedez* “ödemek, kapsamak” fiilinin nesnesi olmuştur.

(2l) *Fékezd a lovakat* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Atları durdur/Atları dizginle” (Güngörmüş, 1999: 71).

Fékez -d a ló -v -ak -at

Dizginle- EE BT At YS ÇE YHE

2l numaralı örnekte *ló* “at” ismi -at yükleme hâli ekini alarak *fékez* “frenlemek, dizginlemek, durdurmak” fiilinin nesnesi hâline gelmiştir. Ancak yükleme hâli ekinden önce -ak çokluk ekini almıştır.

İyelik ekinden sonra gelen yükleme hâli ekine dair örnekler aşağıda yer almaktadır:

Evinin duvarlarını nilüfer desenli kağıtlarla kaplatmış (Hepçilingirler, 2005: 108).

Çok özliüyormuş kızını (Hepçilingirler, 2005: 108).

Romanın sonunu mu okumuş? (Hepçilingirler, 2005: 108)

Hasan'ın mektubunu okudum (Kalkan, 2006: 58).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde iyelik ekinden sonra yükleme hâli ekinin geldiği görülmektedir.

(2m) *A fiatal író egész nap az új könyvét dedikált* (Güngörmüş, 1999: 39).

“Genç yazar bütün gün yeni kitabını imzaladı” (Güngörmüş, 1999: 39).

A Fiatal író egész nap Az új könyv -é -t dedikál -t

BT Genç Yazar Bütün gün BT Yeni Kitap 3.TŞİE YHE İmzala- GZE

2m numaralı örnekte *könyv* “kitap” ismi -t yükleme hâli ekini alarak *dedikál* “imzalamak” fiilinin nesnesi hâline gelmiştir ancak öncesinde -é 3. tekil şahıs iyelik ekini almıştır.

(2n) *Kinek szekere farkán ülsz, annak notáját dúdoljad* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kimin arabasının kuyruğunda oturuyorsan onun namesini söylersin” (Güngörmüş, 1999: 43).

Ki -nek szekere farka -n Ül -sz

Kim İHE Araba Kuyruk BHE Otur- 2.TŞE

annak nota -já -t dúdol -ja -d

Onun Name 3.TŞİE YHE Söyle- B’li ŞZE 2TŞE

2n numaralı örnekte *dúdol* “söylemek, mırıldamak” fiilinin nesnesi konumundaki *nota* “nota, nağme” ismi önce -já 3. tekil şahıs iyelik ekini ardından da -t yükleme hâli ekini almıştır.

(2o) *János eladta az autóját a testvérének* (Güngörmüş, 1999: 47).

“János arabasını kardeşine sattı” (Güngörmüş, 1999: 47).

János elad -ta az autó -já -t a testvér -é -nek

János Sat- GZE BT Araba 3.TŞİE YHE BT Kardeş 3.TŞEİE Yö.HE

2o numaralı örnekte *autó* “araba” ismi *elad* “satmak” fiilinin nesnesidir ve bu nedenle -t yükleme hâli ekini almıştır. Ancak bu ekten önce -já 3. tekil şahıs iyelik ekini de almıştır.

(2ö) *Elküldtem a testvéremet pénzért a bánkba* (Güngörmüş, 1999: 58).

“Kardeşimi para için bankaya yolladım” (Güngörmüş, 1999: 58).

Elküld- -te -m a testvér -em -et pénz -ért a bank -ba

Yolla- GZE 1.TŞE BT Kardeş 1.TŞİE YHE Para İçin BT Banka YöHE

2ö numaralı örnekte ise *elküld* “yollamak” fiilinin nesnesi olan *testvér* “kardeş” ismi nesne olması için gerekli olan -et yükleme hâli ekinden önce -em 1. tekil şahıs iyelik ekini almıştır.

(2p) *A vendégét a diványra fekteti* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Misafirini divanda yatırıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A vendég -é -t a divány -ra fektet -i

BT Misafir 3.TŞİE YHE BT Divan YöHE Yatır- B’li ŞZE

2p numaralı örnekte *vendég* “misafir” ismi *fektet* “yatırmak” fiilinin nesnesidir ve bunun için

gerekli olan -t yükleme hâli ekini almakla beraber -é 3. tekil şahıs iyelik ekini de almıştır.

(2r) *A lány fejét a fiú vállára fekteti* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Kız başını oğlanın omzuna yaslıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A lány fej -é -t a fiú Ø Váll -á -ra fektet -i

BT Kız Baş 3.TŞİE YHE BT Oğlan İHE Omuz 3.TŞİE YöHA Yasla- B’li
ŞZE

2r numaralı örnekte *fekteti* “yaslamak” fiilinin nesnesi olan *fej* “baş” ismi -t yükleme hâli ekinden önce -é 3. tekil şahıs iyelik ekini almıştır.

(2s) *Feláldozza értük a szabádságát* (Güngörmüş, 1999: 72).

“Özgürlüğünü onların uğruna harcıyor” (Güngörmüş, 1999: 72).

Feláldoz -za értük a szabádság -á -t

Harcıyor B’li ŞZE Onların uğruna BT Özgürlük 3.TŞİE YHE

2s numaralı örnek incelendiğinde *feláldozza* “harcamak” fiilinin nesnesi *szabádság* “özgürlük” ismidir. Bu isim nesne olabilmesi için alması gereken -t yükleme hâli ekini almış fakat ondan önce -á 3. tekil şahıs iyelik ekini almıştır.

(2ş) *A katonatiszt felcsatolja a kardját* (Güngörmüş, 1999: 73).

“Subay kılıcını kuşanıyor” (Güngörmüş, 1999: 73).

A katonatiszt felcsatol -ja a kard -já -t.

BT Subay Kuşan- B’li ŞZE BT Kılıç 3.TŞİE YHE

2ş numaralı örnekte *kard* “kılıç” ismi *felcsatol* “kılıç” fiilinin nesnesidir ve bu nedenle -t yükleme hâli ekini almıştır. Öncesinde ise -á 3. tekil şahıs iyelik eki bulunmaktadır.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere Macarca yükleme hâli eki tıpkı Türkçede olduğu gibi çokluk ve iyelik eklerinden sonra gelebilmektedir.

4.2.1.3. Semantik benzerlik

İki ek de anlam olarak yükleme işlevi taşımaktadır.

Onu en gür yerinden birkaç kere yaşadım (Kalkan, 2006: 58).

Bu haberi sana kim verdi? (Hepçilingirler, 2005: 108)

Birçoğumuz mutluluğu kendi felsefemize göre ararız (Kalkan, 2006: 58).

Bu camı hanginiz kırdı? (Hepçilingirler, 2005: 108)

(2t) *Kis darabokra darabolnak a hús* (Güngörmüş, 1999: 39).

“Eti ufak parçalara ayırıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 39).

Kis darab -ok -ra darabol Ø -nak a hús -t

Küçük Parça ÇE YHE Ayırıyor B'siz ŞZE 3.ÇŞE BT Et YHE

2t numaralı örnekte *hús* “et” ismine -t yükleme hâli ekinin getirilmesiyle *darabol* “parçalamak” fiilinin nesnesini işaret edilmiştir.

(2u) *Betette a táskaját az asztal alá* (Rounds, 2001: 95).

“Çantasını masanın altına koydu.” (Rounds, 2001: 95).

Betet -te a táská já -t az asztal alá

Koy- GZE BT Çanta 3.TŞİE YHE BT Masa Altına

2u numaralı örnekte *táska* “çanta” ismi önce -já 3. Tekil şahıs iyelik eki ardından da -t yükleme hâli ekini alarak *betet* “koymak” fiilinin nesnesi hâline gelmiştir.

4.2.4. Macarca ve Türkçe Yükleme Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe yükleme hâlinin farklılıkları fonetik morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.2.4.2. Fonetik farklılık

Türkçede yükleme hâli eki -(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü iken Macarcada -(e)t, -(o)t, -(ö)t biçimindedir. Görüleceği üzere bu ekler arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Küçük kızt beğeniyorum (Hengirmen, 2006: 123).

Bir bir hatırlamakta geçen son baharları (Kalkan, 2006: 58).

Kadınları iki odalı evinde tek başına oturan bir asker anasının evine misafir ettik. (R. N. Güntekin, D, 107, akt. Korkmaz, 2009: 279)

A szél felfujta a kötényét (Güngörmüş, 1999: 75).

“Rüzgar önlüğünü şişirdi” (Güngörmüş, 1999: 75).

A szél felfuj -ta a kötény -é -t

BT Rüzgar Şişir- GZE BT Önlük 3.TŞİE YHE

Most csomagolnak a könyveket (Güngörmüş, 1999: 37).

“Kitapları şimdi paketliyorlar” (Güngörmüş, 1999: 37).

Most csomagol Ø -nak A könyv -ek -et

Şimdi Paketliyor B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Kitap ÇE YHE

A nagymama csókolja a kis unokáját (Güngörmüş, 1999: 36).

“Büyükanne küçük torununu öpüyor” (Güngörmüş, 1999: 36).

A nagymama csókol -ja a kis unoká -já -t

BT Büyükanne Öp- ŞZE BT Küçük Torun 3.TŞİE YHE

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Türkçe ve Macarca yükleme hâli ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

4.2.4.3. Morfolojik farklılık

İki ek de morfolojik olarak yükleme işlevi taşımakla beraber Türkçedeki yükleme hâli ekinin belirliklik işlevi de bulunmaktadır. Bu nedenle yükleme hâli eki alan nesneye belirtili nesne denilmektedir. Eksiz yükleme hâli ile oluşan nesneye ise belirtisiz nesne denilmektedir. Ancak Macarcada eksiz yükleme hâli olmadığı için belirli olsa da olmasa da isim yükleme hâli ekini alır. Yani yükleme hâli ekinin Türkçedeki gibi bir belirliklik işlevi bulunmamaktadır.

O kitabı nerede bulabilirim? (Hepçilingirler, 2005: 108)

Ben ona İstanbul dedikodularını götürdüm (Kalkan, 2006: 58).

Küçük şair, bütün coşkunluğunu önünde yürüyenden alıyordu. (Y. K. Karaosmanoğlu, KK, 463, akt. Korkmaz, 2009: 279)

Çocukken balon alırdım (Kalkan, 2006: 59).

Pencere açalım (Gencan, 1979: 155).

Niçin doktor çağırmadınız? (Kalkan, 2006: 59).

Arkadaşından kalem aldı (Kalkan, 2006: 59).

Kis darabokra darabolnak a húst (Güngörmüş, 1999: 39).

“Eti ufak parçalara ayırıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 39).

Kis darab -ok -ra darabol- Ø -nak a húst -t

Küçük Parça ÇE YHE Ayır- B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Et YHE

Hamár felejt a történet (Güngörmüş, 1999: 74).

“Olup bitenleri hemen unuttur” (Güngörmüş, 1999: 74).

Hamár felejt -i a történet -ek -et

Hemen Unut- B’li ŞZE BT Olup biten ÇE YHE

A szél felfujta a kötényét (Güngörmüş, 1999: 75).

“Rüzgar önlüğünü şişirdi” (Güngörmüş, 1999: 75).

A szél felfuj -ta a kötény -é -t

BT Rüzgar Şişir- GZE BT Önlük 3.TŞİE YHE

Yukarıdaki örneklerin tümünde görüleceği üzere akuzatif ekini almış isim tıpkı Türkçede olduğu gibi cümlede fiilin nesnesi işlevine sahiptir. Ancak Türkçede yükleme hâli eksiz de olabilirken örneklerden de anlaşıldığı gibi Macarcada eksiz yükleme hâli bulunmamaktadır.

4.2.4.3. Semantik farklılık

İki ek de anlam olarak yükleme işlevi taşıyabilir bile Türkçe yükleme hâli ekinde belirlilik anlamı bulunurken Macarca yükleme hâli ekinde böyle bir anlam bulunmamaktadır.

Fakat bu yemini uzun müddet tutmak nasip olmadı (Kalkan, 2006: 58).

A turista a vizet issza (Endre, 1988: 216).

“Turist su içiyor” (Endre, 1988: 216)

A Turista a viz -et isz(ik) -ja> -sza

BT Turist BT Su YHE İçiyor B’li ŞZE

4.3. Bulunma Hâli (Lat. Locative, Mac. Helyhatározó eset)

Türkçede bulunma hâli adından da anlaşılacağı üzere bir yerde bulunma bildirir. Yani bulunma hâli eki getirildiğinde o ismin içinde, yanında ya da üzerinde olduğu bildirilmiş olmaktadır. Bulunma hâlinin temel işlevi de bu bulunma işlevidir ve Türkçede bulunma hâlinin verdiği bütün anlamları veren tek bir ek ve bu ekin ses uyumuna girmesiyle meydana gelen dört alamorf bulunmaktır. Bunlar; -da, -de, -ta, -te biçimleridir.

Macarcada bulunma hâli anlamlarına göre üçe ayrılmaktadır. Bunlar; linessivus: -ban, -ben; superessivus: -n, -on, -en, -ön ve adessivus: -nál, -nél biçimindedir. İnessivus yani içinde bulunma hâli -ban, -ben ekiyle ifade edilmektedir. Bu ekin temel işlevi bir şeyin “içinde” olduğu anlamını vermektir. Temel işlevi “içinde” olduğunu bildirmek olan bu ekin bu anlamından yola çıkılarak oluşturulan yan işlevleri de bulunmaktadır. Bu işlevler ya bir zaman ya bir mesele bildirmektir ve böyle kullanıldığında genellikle cümlede zarf görevinde bulunmaktadır. Ayrıca bu işlevlerde kullanılırken de temel anlam olan “içinde” anlamını kendisinde barındırmaktadır. Macarcadaki bir diğer bulunma hâli ise superessivus yani üzerinde bulunma hâlidir. Adından da anlaşılacağı üzere bu hâlin temel işlevi “üzerinde” anlamını vermektir ve -n, -on, -en, -ön ekiyle karşılanmaktadır. Macarca bulunma hâlinin üçüncüsü ise adessivus yani yanında bulunma hâlidir. -nál, -nél ekiyle karşılanan bu hâl “yanında” anlamını vermektedir ve genellikle insan isimlerine eklenen bir bulunma hâli ekidir.

4.3.3. Macarca ve Türkçe Bulunma Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe bulunma hâlinin benzerlikleri fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.3.1.1. Fonetik benzerlik

Türkçe ve Macarca bulunma hâl ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır. . Türkçe bulunma hâli eki -da, -de, -ta, -te iken Macarcada bulunma hâli ekleri; -ban, ben, -n, -on, -en, -ön, -nál, -nél biçimindedir. *Ankara'da oturuyorum* (Hengirmen, 2006: 124).

Arada sırada bizi görmeye geliyordu. (Y.K Beyatlı, SH. 74, akt. Korkmaz, 2009: 290)

Yedi ayda doğan çocuklar da var. (P. Safa, Y. 168, akt. Korkmaz, 2009: 291)

İstanbul 1453'te fethedildi (Ediskun, 1999: 112).

Komşumuz Kadir Bey bir duvar altında ezilmiş. (H. R. Gürpınar, BK, 136, akt. Korkmaz, 2009: 289)

Ona, geyik avına gideceklerini, birkaç gün dağda kalacaklarını söylediler. (Y. Kemal, İM, 62, akt. Korkmaz, 2009: 289)

Macide köşede kendi kendine kızıyordu. (M. C. Kuntay, Üİ, 267, akt. Korkmaz, 2009: 290)

A testvére korházban fekszik (Güngörmüş, 1999: 71).

“Kardeşi hastanede yatıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A testvér -e korház -ban fekszik Ø

BT Kardeş 3TŞİE Hastane BHE Yat- B’siz ŞZE

Nem kell mindig akadályozni az embert a munkájában (Güngörmüş, 1999: 3).

“İnsanı her zaman işinde engellemek gerekmez” (Güngörmüş, 1999: 3).

Nem kell Ø mindig akadályoz -ni az ember -t a munká -já -ban

OEd. Gerek- B’siz Her Engelle- ME BT İnsan YHE BT İş 3.TŞİE BHE
ŞZE zaman

Az új módszert alkalmazom a nyelvoktatásban (Güngörmüş, 1999: 4).

“Dil öğretiminde yeni yöntemi uyguluyorum” (Güngörmüş, 1999: 4).

Az új módszert Alkalmaz Ø -om a nyelvoktatás -ban

BT Yeni Yöntem Uygula- B’siz ŞZE 1.TŞE BT Dil öğretimi BHE

Sok magyar fekszik a török földön (Güngörmüş, 1999: 71).

“Birçok Macar Türk topraklarında yatıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

Sok magyar fekszik Ø a török föld -ön

Çok Macar Yat- B’siz ŞZE BT Türk Toprak BHE

Pista dinnyét árul a piácon (Güngörmüş, 1999: 7).

“Pista pazarda karpuz satıyor” (Güngörmüş, 1999: 7).

Pista dinnyé -t árul Ø a piác -on

Pista Karpuz YHE Sat- B'siz ŞZE BT Pazar BHE

Anna az egyetemen dolgozik (Güngörmüş, 1999: 41).

“Anna üniversitede çalışıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

Anna az egyetem -en dolgozik Ø

Anna BT Üniversite BHE Çalış- B'siz ŞZE

A háznál három katona áll (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

“Evin yanında üç asker var” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

A ház -nál három katona áll Ø

BT Ev BHE Üç Asker Dur- B'siz ŞZE

Tegnap az orvosnál voltam (URL-1).

“Dün doktordaydım./ doktorun yanındaydım” (URL-1).

Tegnap az orvos -nál vol(van) -t -am

Dün BT Doktor BHE Olmak/-dır GZE 1.TŞE

4.3.1.2. Morfolojik benzerlik

İki dilde de bu ekler morfolojik olarak bulunma hâli işlevi taşımaktadır.

Dün yolda uzun zamandan beri görmediği arkadaşını gördü (Kalkan, 2006: 65).

Bir gece Edirne'de kalmış (Ediskun, 1999: 112).

Dışarıda, insanı donduran, korkunç bir soğuk var (Hepçilingirler, 2005: 108).

Felfázott a konyhában (Güngörmüş, 1999: 75).

“Mutfakta üşümüş” (Güngörmüş, 1999: 75).

Fel fáz -ott a konyhá -ban

ÖE Üşü- GZE BT Mutfak BHE

*Angliá**ban** sok macska van* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 18).

“İngiltere’**de** çok kedi var” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 18).

*Angliá -**ban** sok macska van*

İngiltere BHE Çok Kedi Var

*János elvesztette a barátját egy tragikus autóbaleset következté**ben*** (Károly, 1999: 58).

“János, arkadaşını trajik bir araba kazasında kaybetti” (Károly, 1999: 58).

János elveszít -ette a barát -já -t egy tragikus

János Kaybet- GZE BT Arkadaş 3.TŞİE YHE Bir Trajik

*autóbaleset Következté -**ben***

Trafik kazası Dolayı BHE

*János elvesztette a barátját a zsúfolt metróállomás**on*** (Károly, 1999: 58).

“János, kalabalık metro istasyonunda arkadaşını kaybetti” (Károly, 1999: 58).

*János elvesz(i)t -ette a Barát -já -t a zsúfolt metróállomás -**on***

János Kaybet- GZE BT Arkadaş 3.TŞİE YHE BT Kalabalık Metro istasyonu BHE

*Az új autó sok benzint fogyasztotta el a tegnapi ú**ton*** (Güngörmüş, 1999: 53).

“Dünkü yolda yeni otomobil çok fazla benzin harcadı” (Güngörmüş, 1999: 53).

Az új autó sok benzin -t

BT Yeni Araba Çok Benzin YHE

*fogyaszt -otta el a tegnapi Út -**on***

Harca- GZE ÖE BT Dün Yol BHE

*A mező**n** fáradozik* (Güngörmüş, 1999: 69).

“Tarlada çalışıp yoruluyor” (Güngörmüş, 1999: 69).

A mező -n fáradozik Ø

BT Tarla BHE Yorul- B'siz ŞZE

A zöld ház**nál** dohányzó fiatal nyelvészek (Megyesi, 11).

“Serada sigara içen genç dilbilimciler” (Megyesi, 11).

A zöld ház -**nál** dohányz -ó fiatal nyelvész -ek

BT Sera BHE Sigara iç- ZFE Genç Dilbilimci ÇE

A híd**nál** várnak (URL-1).

“Köprüde/ köprünün **yanında** bekliyorlar” (URL-1).

A híd -**nál** vár Ø -nak

BT Köprü BHE Bekle- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

4.3.1.3. Semantik benzerlik

1. İki dilde de bu ekler anlam olarak bulunma işlevi taşımaktadır.

Gözlerinde beliren bir damla yaş onu çok etkilemişti (Kalkan, 2006: 65).

Pazarda şeftali satardı (Kalkan, 2006: 65).

Halbuki o genç memleketinde evli idi (Kalkan, 2006: 65).

Hünyadi élete a törökök elleni harcban telt el (Güngörmüş, 1999: 63).

“Hünyadi'nin hayatı Türklere karşı yapılan savaşlarda geçmiş” (Güngörmüş, 1999: 63).

Hünyadi élet -e a török -ök elleni harc -**ban** tel -t el

Hünyadi Hayat 3.TŞİE BT Türk ÇE Karşı Savaş BHE Geç- GZE ÖE

Péter az irodában hagyta a kalapját (Kiss ve Hegedűs, 2021: 5).

“Péter şapkasını ofiste unutmuş” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 5).

Péter az irodá -**ban** hagy -ta a kalap -já -t

Péter BT Ofis BHE Unut- GZE BT Şapka 3TŞİE YHE

Anna a házban lakik (Kenesei vd., 2010: 76).

“Anna evde yaşıyor” (Kenesei vd., 2010: 76).

Anna a ház -ban lakik ∅

Anna BT Ev BHE Yaşa- B’siz
ŞZE

Hünyadi élete a törökök elleni harcban telt el (Güngörmüş, 1999: 63).

“Hünyadi’nin hayatı Türklere karşı yapılan savaşlarda geçmiş” (Güngörmüş, 1999: 63).

Hünyadi élet -e a török -ök elleni harc -ban tel -t el

Hünyadi Hayat 3.TŞİE BT Türk ÇE Karşı Savaş BHE Geç- GZE ÖE

A mezőn fáradozik (Güngörmüş, 1999: 69).

“Tarlada çalışıp yoruluyor” (Güngörmüş, 1999: 69).

A mező -n fáradozik ∅

BT Tarla BHE Yorul- B’siz ŞZE

János elvesztette a barátját a zsúfolt metróállomáson (Károly, 1999: 58).

“János, kalabalık metro istasyonunda arkadaşını kaybetti” (Károly, 1999: 58).

János elvesz(i)t -ette a barát -já -t a zsúfolt metróállomás -on

János Kaybet- GZE BT Arkadaş 3.TŞİE YHE BT Kalabalık Metro BHE
istasyonu

Annál a háznál állt meg a rendőr (István, 312).

“Polis o evde durdu” (István, 312).

A(z)n -nál a ház -nál áll -t meg a rendőr

O BHE BT Ev BHE Dur- GZE B BT Polis

A háznál három katona áll (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

“Evin **yanında** üç asker duruyor” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

A ház **-nál** három katona áll Ø

BT Ev BHE Üç Asker Dur- B’siz ŞZE

2. Türkçede bulunma hâlinin bir yerde bulunma işlevi dışında konu ve zaman bildirme işlevleri de bulunmaktadır. Macarcada da -ban, -ben eki içinde bulunma anlamı dışında konu ya da zaman bildirme işlevi taşımaktadır.

*Her şey**de** kimsenin bilmediği bir eksiklik vardı* (Kalkan, 2006: 65).

*Bu husus**ta** benimle tartışma!* (Kalkan, 2006: 65)

*Zira bilirim ki onun bu konus**da** hiç şakası yoktur* (Kalkan, 2006: 65).

*Verilen ilaçları içmemek**te** direniyor* (Kalkan, 2006: 65).

*Zeyrek meselesin**de** hiçbir taraftan zorlanmadığı için rahattı* (Kalkan, 2006: 65).

*Kaya, güreş**te** çok iyidir* (Kalkan, 2006: 65).

*Kaynak tarama**da** onun üstüne yoktur* (Kalkan, 2006: 65).

Görüleceği üzere yukarıda yer alan Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâli bir yerde bulunma işlevinden daha çok bir konu bildirme işlevini taşımaktadır.

*Az új mód**szert** alkalmazom a nyelvoktatás**ban*** (Güngörmüş, 1999: 4).

“Dil öğretim**inde** yeni yöntemi uyguluyorum” (Güngörmüş, 1999: 4).

Az új mód**szert** alkalmaz Ø -om a nyelvoktatás **-ban**

BT Yeni Yöntem Uygula B’siz ŞZE 1.TŞE BT Dil öğretimi BHE

Bu Macarca cümle örneğinde *nyelvoktatás* “dil öğretimi” kelimesine -ban eki eklendiğinde isme bulunma işlevi verilmiştir. Burada aslında “dil öğretimi konusu vurgulandığından -ban eki konu bildirme işlevinde kullanılmıştır.

*Bahar**da** ilk tomurcuklanıp yapraklanan, sarı çiçeğini ilk açan kara çalıdır* (Kalkan, 2006: 67).

*Saat iki**de** Gima’nın önünde buluşalım* (Kalkan, 2006: 67).

*Kış ortasın**da** yazdan bir gündü.* (O. Kemal, AS, 40, akt. Korkmaz, 2009: 291)

Altmış beş yaşında emekliye ayrıldı (Ediskun, 1999: 112).

Türk romanı Cumhuriyet döneminde gelişti (Hepçilingirler, 2005: 107).

O yıllarda en sevdiğin şarkıcı kimdi? (Hepçilingirler, 2005: 108)

Bizim köy bu kış gününde bir ilkbahar kadar ılık, kokulu, kirlidir (Kalkan, 2006: 66).

Geçenlerde sevgilimin bir arkadaşıyla buluşmuştum (Kalkan, 2006: 66).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâli bir yerde bulunma işlevinde değil zaman bildirme işlevinde ve zarf görevinde kullanılmıştır.

(3a) *Az orvos mütét közben bennehagyott a vattát* (Güngörmüş, 1999: 20).

“Doktor ameliyat sırasında pamuğu içeride unutmuş” (Güngörmüş, 1999: 20).

Az orvos mütét köz **-ben** benne hagy -ott a vatta -t

BT Doktor Ameliyat Sırasında BHE ÖE Bırakmak GZE BT Pamuk YHE

3a numaralı Macarca cümle örneğinde bulunma hâlinin zarf işlevinde kullanıldığı görülmektedir. *köz* “ameliyat” ismine -ben eklenmesiyle “ameliyat esnasında” yani o anın içinde anlamı verilmiştir.

(3b) *Anna mostanában nem edződik* (Güngörmüş, 1999: 44).

“Anna bugünlerde antreman yapmıyor” (Güngörmüş, 1999: 44).

Anna mostaná **-ban** nem edződik Ø

Anna Şimdi, bugünlerde BHE OEd. Antrenman yap- B’siz ŞZE

3b numaralı örnekte -ban ekini almış olan *mostana* “bugün” ismi cümlede zarf işlevinde kullanılmış ve “bugünlerde” anlamı kazanmıştır.

(3c) *Az, hogy ki alkalmás erre a pályára, ez tulajdonképpen kiskorban eldől* (Güngörmüş, 1999: 51).

“Bu mesleğe kimin uygun olduğu aslında daha küçük yaşta belli olur” (Güngörmüş, 1999: 51).

Az hogy ki alkalmas e(z)r -re A pályá -ra

BT B Kim Uygun Bu YöHE BT Meslek YöHE

ez tulajdonképpen

Bu Aslında

kiskor -ban eldől Ø

Küçük yaş BHE Belli ol- B'siz ŞZE

3c numaralı örnekte de zarf olarak kullanılan bulunma hâli -ban kiskor“küçük yaş” ismine eklenerek “küçük yaşta” yani o yaştan içerisindeyken manasını vermiştir.

(3ç) 1975-**ben** Péter elment az iskolából (Károly, 1999: 58).

“1975'te Péter okuldan ayrıldı” (Károly, 1999: 58).

1975 -**ben** Péter el me(gy)n -t az iskolá -ból

1975 BHE Péter ÖE Git- GZE BT Okul AHE

3ç numaralı örnekte 1975 yılına -ben ekinin eklendiği görülmektedir. Macarcada yıl isimleri bulunma hâli eki almaları gerektiğinde -ben ekini alır. Burada bulunma hâli zaman bildirmiş ve zarf görevinde kullanılmıştır.

(3d) 1982-**ben** születtem (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“1982'de doğdum” (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

1982 -**ben** szület -t -em

1982 BHE Doğ- GZE 1.TŞE

3d numaralı örnekte de 1982 yılına -ben eki eklenmiş ve yine bulunma hâli zaman bildirerek zarf görevinde kullanılmıştır.

(3e) Péter március**ban** vette a könyvet (Kenesei vd., 2010: 76).

“Péter kitabı Mart ayında satın aldı” (Kenesei vd., 2010: 76).

Péter március -ban ve(szt) -te A könyv -et

Péter Mart BHE Satın al- GZE BT Kitap YHE

3e numaralı örnekte *március* “mart” ismine -ban eki eklenmiştir. Macarcada ay isimlerine bulunma hâli getirilmesi gerektiğinde -ban eki getirilmektedir. Burada da bulunma hâli zaman bildirdiğinden zarf işlevinde kullanılmıştır.

4.3.2. Macarca ve Türkçe Bulunma Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe bulunma hâlinin farklılıkları fonetik morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.3.2.1. Fonetik farklılık

Türkçede bulunma hâlini belirtmek için tek bir ek ve bu ekin alamorfları olan -da, -de, -ta, -te bulunurken, Macarcada bulunma hâlinin “içinde” anlamını bildiren -ban, -ben, “üzerinde” anlamını bildiren -n, -on, -en, -ön, ve “yanında” anlamını -nál, -nél olmak üzere üç farklı kategoride bulunma hâli ve bunların alamorfları bulunmaktadır. Görüleceği üzere bu ekler arasında fonetik bir ortaklığa rastlanmamıştır.

Kadının biri hamur yoğuruyor, biri ekmeği açıyor, biri de saçta pişiriyordu. (Y. Kemal, İM, 56, akt. Korkmaz, 2009: 290)

Biraz sonra bir de baktım, Heybeli'nin tur yolunda fenerli bir araba gidiyor (Kalkan, 2006: 64).

Komşumuz Kadir Bey bir duvar altında ezilmiş (Kalkan, 2006: 65).

A teremben felcsatol a taps (Güngörmüş, 1999: 73).

“Salonda alkış sesleri yükseliyor” (Güngörmüş, 1999: 73).

A terem -ben felcsatol Ø a taps

BT Salon BHE Yüksel- B'siz ŞZE BT Alkış

A kertben egy diófa áll (Güngörmüş, 1999: 5).

“Bahçede bir ceviz ağacı var” (Güngörmüş, 1999: 5).

A kert **-ben** Egy diófa áll

BT Bahçe BHE Bir Ceviz Dur-
ağacı

*Azt a hírt terjesztenek be a város**ban**, hogy járvány van a szomszéd város**ban*** (Güngörmüş, 1999: 22).

“Şehir**de**, komşu şehir**de** bir salgın olduğu haberi yayılıyor” (Güngörmüş, 1999: 22).

Az -t a hír -t terjeszt Ø -enek be a

BT YHE BT Haber YHE Yayıl- B'siz 3.ÇŞE ÖE BT
ŞZE

város **-ban** hogy járvány van

Şehir BHE B Salgın Var

a Szomszéd

BT Komşu

város **-ban**

Şehir BHE

*János elvesztette a barátját egy tragikus autóbaleset következté**ben*** (Károly, 1999: 58).

“János, arkadaşını trajik bir araba kazasında kaybetti” (Károly, 1999: 58).

János elveszt -ette a Barát -já -t egy tragikus

János Kaybet- GZE BT Arkadaş 3.TŞİE YHE Bir Trajik

autóbaleset Következté **-ben**

Trafik kazası Dolayı BHE

*Pista az új gépe**n** dolgozik* (Güngörmüş, 1999: 41).

“Pista yeni makine **üzerinde** çalışıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

Pista az új gép -en dolgozik ∅

Pista BT Yeni Makine BHE Çalış- B'siz ŞZE

A fiatal író az új regényén dolgozik (Güngörmüş, 1999: 41).

“Genç yazar yeni romanı **üzerinde** çalışıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

A fiatal író az új regény -é -n dolgozik ∅

BT Genç Yazar BT Yeni Roman 3.TŞİE BHE Çalışıyor B'siz ŞZE

A lányok annál az asztalnál ülnek (URL-1).

“Kızlar o masada/ masanın **yanında** oturuyorlar” (URL-1).

A lány -ok a(n) -nál az asztal -nál ül ∅ -nek

BT Kız ÇE O BHE BT Masa BHE Otur- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

Péternél ninc jegy (Endre, 1988: 83).

“Péter’in **yanında** bilet yok” (Endre, 1988: 83).

Péter -nél ninc jegy

Péter BHE Yok Bilet

A korháznál lakik (URL-1).

“Hastanenin **yanında** yaşıyor/ ikamet ediyor” (URL-1).

A korház -nál lakik ∅

BT Hastane BHE Yaşa- B'siz ŞZE

4.3.2.2. Morfolojik farklılık

Her iki dilde de bulunma işlevi taşımış olsa da Türkçede bulunma hâli bütün kategorileri kapsarken Macarcada “içinde”, “üzerinde” ve “yanında” kategorilerine göre üç farklı türde bulunma hâli bulunmaktadır.

Anası babası ile birkaç gündür Ankara'nın bir otelinde oturuyorlar (Kalkan, 2006: 65).

Defterimi evde unuttum (Kalkan, 2006: 65).

Bir gece Edirne'de kalmış (Ediskun, 1999: 112).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâlinin bir şeyin ya da yerin içinde olduğu anlamını verdiği görülmektedir.

(3f) *A műhelyben feldolgozták a fát* (Güngörmüş, 1999: 73).

“Atölyede ağacı işlediler” (Güngörmüş, 1999: 73).

A műhely -ben Feldolgoz -t -ák a fá -t

BT Atölye BHE İşle- GZE 3ÇŞE BT Ağaç YHE

3f numaralı Macarca cümle örneğinde *műhely* “atölye” ismine -ben hâli getirilerek “atölyede” yani “atölyenin içinde” anlamı verilmiştir.

(3g) *Idén egy új módszert vezették be az iskolában* (Güngörmüş, 1999: 24).

“Bu yıl okulda yeni bir yöntemi uygulamaya koydular” (Güngörmüş, 1999: 24).

Idén Egy új módszer -t

Bu yıl Bir Yeni Yöntem YHE

vezet -t -ék be az iskola -ban

Uygulamaya koy- GZE 3.ÇŞE ÖE BT Okul BHE

3g numaralı örneğe bakıldığında da *iskola* “okul” ismine eklenen -ban ekiyle birlikte bulunma belirtilmiştir. Burada da “okulun içinde” anlamı verildiği için -ban eki kullanılmıştır.

(3ğ) *Gyűlölet ébreszt az emberben* (Güngörmüş, 1999: 44).

“İnsanın içinde nefret uyandırıyor” (Güngörmüş, 1999: 44).

Gyűlölet ébreszt Ø Az ember -ben

Nefret Uyandır- B'siz ŞZE BT İnsan BHE

3ğ numaralı örnekte *ember* “insan” ismine -ben eki getirildiğinde “insanda” anlamı ortaya çıkmaktadır ve burada asıl verilmek istenen mânâ çeviriden de anlaşıldığı gibi “insanın içinde” mânâsıdır ve bu nedenle esas görevi “içinde” anlamı vermek olan -ben eki kullanılmıştır.

(3h) *A falusi férfiák boroznak a kocsmában* (Güngörmüş, 1999: 27).

“Köylü erkekler meyhanede şarap içiyorlar” (Güngörmüş, 1999: 27).

A falusi férfi -ák boroz Ø -nak a kocsmá -ban

BT Köylü Erkek ÇE Şarap iç- B’siz ŞZE 3ÇŞE BT Meyhane BHE

3h numaralı örnekte *kocsmá* “meyhane” ismi -ban ekini aldığıında “meyhanede” anlamını vererek meyhanenin içinde bulunduğunu belirtmektedir.

(3i) *A testvére korházban fekszik* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Kardeşi hastanede yatıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A testvér -e korház -ban fekszik Ø

BT Kardeş 3TŞİE Hastane BHE Yat- B’siz ŞZE

3i numaralı örnekte *korház* “hastane” ismi -ban ekini alarak “hastanede” yani “hastanenin içinde” anlamına gelmiştir.

(3i) *A teremben felcsatol a taps* (Güngörmüş, 1999: 73).

“Salonda alkış sesleri yükseliyor” (Güngörmüş, 1999: 73).

A terem -ben felcsatol Ø A taps

BT Salon BHE Yüksel- B’siz ŞZE BT Alkış

3i numaralı örnekte *terem* “salon” ismine eklenen -ben ekiyle “salonda/ salonun içinde” manası verilmiştir.

Abdullah Bey her kasabada, her köyde el üstünde tutulurdu (S. Çokum, AB, 14, akt. Korkmaz, 2009: 293).

Ona, geyik avına gideceklerini, birkaç gün dağda kalacaklarını söylediler. (Y. Kemal, İM, 62, akt. Korkmaz, 2009: 289)

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâlinin “üzerinde” işlevi taşıdığı görülmektedir.

(3j) *A levél az asztalon fekszik* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Mektup masanın üzerinde bulunuyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A *levél az asztal -on fekszik* Ø

BT Mektup BT Masa BHE Bulun- B'siz ŞZE

3j numaralı örnekte doğrudan bir şeyin üzerinde manası verilmiştir.

(3k) *A ház-on sok galamb van* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 17).

“Evin **üzerinde** çok güvercin var” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 17).

A *ház -on sok galamb van*

BT Ev BHE Çok Güvercin Var

3l numaralı örnekte *ház* “ev” sözcüğüne eklenen -on eki “evde” yani “evin üzerinde” anlamını kazanmıştır.

Yemeğimizi mermer döşeli bir sotada, bir havuz kenarında, küçük bir masanın etrafında yedik (Kalkan, 2006: 65).

Bütün gün kırlarda, deniz kenarlarında dolaştık (Kalkan, 2006: 65).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâli “yanında”, “kıyısında” anlamlarında kullanılmıştır.

(3m) *A sofőr autónál áll* (Endre, 1988: 73).

“Şoför arabanın **yanında** duruyor” (Endre, 1988: 73).

A *sofőr autó -nál áll* Ø

BT Şoför Araba BHE Dur- B'siz ŞZE

3m numaralı örnekte *autó* “araba” ismi -nál ekini alarak “arabanın yanında” anlamını vermiştir.

(3n) *A lányok annál az asztalnál ülnek* (URL-1).

“Kızlar o masada/ masanın **yanında** oturuyorlar” (URL-1).

A *lány -ok a(n) -nál az asztal -nál ül* Ø *-nek*

BT Kız ÇE O BHE BT Masa BHE Otur- B'siz ŞZE 3.ÇŞE

3n numaralı örnekte de *asztal* “masa” ismine eklenen -nál ekiyle “masanın yanında”

manasındaki *asztalnál* yapısı meydana getirilmiştir.

(30) *A fiúk a háznál állnak* (Endre, 1988: 77).

“Oğlanlar evin **yanında** duruyorlar” (Endre, 1988: 77).

A fiúk -k a ház -**nál** áll ∅ -nak

BT Oğlan ÇE BT Ev BHE Dur- B’siz ŞZE 3.ÇŞE

30 numaralı örnekte ise *ház* “ev” ismi sözcüğü -nál ekini alınca “evin yanında” manasını vermiştir.

4.3.2.3. Semantik farklılık

Her iki dilde de verilmek istenen anlam bulunmadır. Ancak Macarcada “içinde” anlamını verebilmek için -ban, -ben, “üzerinde” anlamını verebilmek için -n, -on, -en, -ön, “yanında” anlamını verebilmek için -nál, -nél biçiminde üç farklı ek türü bulunurken Türkçedeki -da, -de, -ta, -te eki bu anlamların hepsini kapsamaktadır.

İstanbul’u terk ettikten yalnızca dört yıl sonra, Acem ülkesinin bitip tükenmez bozkırında, karlı dağlarında ve kederli şehirlerinde gezer, mektup taşır, vergi toplarken, İstanbul’da kalan çocuk sevgilimin yüzünü yavaş yavaş unuttuğumu fark ettim (Kalkan, 2006: 65).

Pazarda şeftali satardı (Kalkan, 2006: 65).

Halbuki o genç memleketinde evli idi (Kalkan, 2006: 65).

Yukarıda verilen Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâlinin bir yerin içinde anlamını sağladığı görülmektedir.

(3ö) *A falusi férfiák boroznak a kocsmában* (Güngörmüş, 1999: 27).

“Köylü erkekler meyhanede şarap içiyorlar” (Güngörmüş, 1999: 27).

A falusi férfi -ák boroz ∅ -nak a kocsmá -**ban**

BT Köylü Erkek ÇE Şarap iç- B’siz ŞZE 3ÇŞE BT Meyhane BHE

3ö numaralı örnekte *kocsmá* “meyhane” ismine getirilen -ban eki “içinde” anlamını vermiştir

(3p) *A műhelyben feldolgozták a fát* (Güngörmüş, 1999: 73).

“Atölyede ağacı işlediler” (Güngörmüş, 1999: 73).

A *műhely* **-ben** *feldolgoz* -t -ák a fá -t

BT Atölye BHE İşle- GZE 3ÇŞE BT Ağaç YHE

3p numaralı örnekte de *műhely* “atölye” ismine eklenen -ben ekiyle “atölyöde” biçiminde bir bulunma bildirilmiştir ve burada kast edilenin “atölyenin içinde” manası olması nedeniyle -ben eki tercih edilmiştir.

(3r) *Felfázott a konyhában* (Güngörmüş, 1999: 75).

“Mutfakta üşümüş” (Güngörmüş, 1999: 75).

Fel fáz -ott a *konyhá* **-ban**

ÖE Üşü- GZE BT Mutfak BHE

3r numaralı örnekte de aynı şey göze çarpmaktadır. *konyha* “mutfak” ismi -ban ekini alarak “mutfakta” yani “mutfağın içinde” anlamı verilmiştir.

(3s) *A szobában ülő gyerekek játszanak* (Megyesi, 8).

“Çocuklar oturma odasında oynuyorlar” (Megyesi, 8).

A *szobá* **-ban** *ülő* *gyerek* -ek *játsz(ik)* Ø *-anak*

BT Oda BHE Oturma Çocuk ÇE Oyna- B’siz ŞZE 3ÇŞE

3s numaralı örnekte “oda” anlamındaki *szoba* ismi -ban ekini alarak “odada” yani “odanın içinde” anlamı kazanmıştır.

(3ş) *Péter vesz egy könyvet a boltban* (Megyesi, 11).

“Peter, mağazada bir kitap satın alır” (Megyesi, 11).

Péter *vesz* Ø *egy könyv* -et a *Bolt* **-ban**

Péter Satın al- B’siz ŞZE Bir Kitap YHE BT Mağaza BHE

3ş numaralı örnekte *bolt* “mağaza” ismine eklenen -ban eki “mağazada” yani “mağazanın içinde” manasını katmıştır.

(3t) *Pál a kertben van* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 5).

“Pál bahçededir” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 5).

Pál a kert -ben van

Pál BT Bahçe BHE Olmak/-dır

3t numaralı örnekte “bahçe” anlamındaki *kert* sözcüğü -ben ekini alarak “bahçede” yani “bahçenin içinde” anlamını kazanmıştır.

Kadının biri hamur yoğuruyor, biri ekmeği açıyor, biri de saçta pişiriyordu. (Y. Kemal, İM, 56, akt. Korkmaz, 2009: 290)

Biraz sonra bir de baktım, Heybeli'nin tur yolunda fenerli bir araba gidiyor (Kalkan, 2006: 64).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde bulunma hâlinin bir şeyin ya da yerin üzerinde olduğu anlamı verilmiştir.

(3u) *A fiatal író az új regényén dolgozik* (Güngörmüş, 1999: 41).

“Genç yazar yeni romanı **üzerinde** çalışıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

A fiatal író az új regény -é -n dolgozik Ø

BT Genç Yazar BT Yeni Roman 3.TŞİE BHE Çalış- B'siz ŞZE

3u numaralı örnekte bulunma hâli üzerinde anlamı vermiştir.

(3ü) *Sok magyar fekszik a török földön* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Birçok Macar Türk toprakları**nda** yatıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

Sok magyar fekszik Ø a török föld -ön

Çok Macar Yat- B'siz ŞZE BT Türk Toprak BHE

3ü numaralı örnekte *föld* “toprak” ismi kendisinde “üzerinde” anlamını bulunduran isimlerdendir. Bu nedenle bulunma hâlinde çekimlenirken yine “üzerinde” anlamındaki -ön ekiyle çekimlenmiş ve böylece *földön* “toprakta” yani “toprağın üzerinde” anlamına gelmiştir.

Çeşme başında şöyle konuşuyorlardı (Kalkan, 2006: 65).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneğinde bulunma hâli yanında anlamına gelmiştir.

(3v) *Tanárnál vagyok* (URL-1).

“Öğretmenin **yanındayım**” (URL-1).

Tanár -nál Vagy -ok

Öğretmen BHE Olmak/-dır 1.TŞE

3v numaralı örnekte *tanár* “öğretmen” ismine eklenen -nál eki “öğretmende” yani “öğretmenin yanında anlamını vererek “yanında bulunma” işlevi taşımıştır.

(3y) *A megállónál körülbelül harminc férfi, nő és gyerek áll* (Endre, 1988: 83).

“Durağın **yanında** yaklaşık otuz erkek, kadın ve çocuk duruyor” (Endre, 1988: 83).

A megálló -nál körülbelül harminc férfi nő és gyerek áll Ø

BT Durak BHE Yaklaşık Otuz Adam Kadın Ve Çocuk Dur- B’siz
ŞZE

3y numaralı örnekte de *megálló* “durak” ismi -nál ekini alarak “durağın yanında” anlamını kazanmıştır.

(3z) *Annál a háznál állt meg a rendőr* (István, 312).

“Polis o ev**de** durdu” (István, 312).

A(z)n -nál a ház -nál áll -t meg a rendőr

O BHE BT Ev BHE Dur- GZE B BT Polis

3z numaralı örnekte *ház* “ev” ismine eklenen -nál eki “evde” yani “evin yanında” anlamını kazanmıştır.

(3aa) *Péternél ninc jegy* (Endre, 1988: 83).

“Péter’in **yanında** bilet yok” (Endre, 1988: 83).

Péter -nél ninc jegy

Péter BHE Yok Bilet

3aa numaralı örnekte de özel isim olan Péter -nél ekini alınca “Péter’in yanında” anlamını kazanmıştır.

4.4. Yönelme Hâli (Lat. Dative, Macarcada birden fazla datif vardır)

Türkçede yönelme hâli bir yere yönelme ya da yaklaşma bildirir. Yani yönelme hâli eki

getirildiğinde öznenin o ismin içine, yanına ya da üzerine yöneldiği ya da yaklaştığı bildirilmiş olmaktadır. Yönelme hâlinin temel işlevi de bu yönelme-yaklaşma işlevidir ve Türkçede yönelme hâlinin verdiği bütün anlamları veren tek bir ek ve bu ekin ses uyumuna girmesiyle meydana gelen iki alamorf bulunmaktadır. Bunlar; -(y)a, -(y)e biçimleridir. Yönelme hâli ekinin temel işlevi yönelme ve yaklaşma bildirmektir. Bu vazifedeyken cümlede yer tamlayıcısı görevindedir. Bu ekin esas işlevi de budur. Bu işlevinin yanı sıra Türkçede yönelme hâli ekinin ismi fiile zaman ve süre işlevleriyle bağlaması, amaç bildirmesi, sebep ilişkisi kurması, zarf görevinde ikilemeler meydana getirmesi, fiyat, miktar ve oran bildirmesi; açısından, ayrıca, bakımından, ile, karşı, süreklilik, şartıyla, beraberlik gibi anlamlarla zarf görevinde bulunması, kalıplaşmış birleşik zarflar meydana getirmesi, deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturması gibi farklı işlevleri de bulunmaktadır (Korkmaz, 2009: 280-288).

Macarcada yönelme hâli “içine” anlamı veren -ba, -be, “üzerine” anlamı veren -ra, -re, “yanına” anlamı veren -hoz, -hez, -höz biçiminde üç farklı guruba ayrılır. Ayrıca bunların hepsini kapsayan genel bir yönelme hâli olan -nak, -nek eki de bulunmaktadır. İllativus yani içine yönelme hâli -ba, -be eki ile gösterilmekte ve içine doğru yönelme ya da yaklaşma bildirmektedir. Sublativus yani üzerine yönelme hâlinin eki -ra, -re’dir. Bu ekin temel işlevi bir şeyin “üzerine” olduğu anlamını vermektir. Yani üstüne doğru yönelme ya da yaklaşma bildirmektedir. Taşımış olduğu “üzerine” anlamının dışında -ra, -re eki bazı kalıplaşmış bir biçimde de gelebilmektedir. Yani bu sözcükler yönelme hâliyle çekimlenecekleri zaman “üzerine” anlamı taşıyın ya da taşımasın hep -ra, -re ekiyle çekimlenmektedir. Bir diğer yönelme hâli ise -hoz, -hez, -höz ekiyle çekimlenen allativus yani yanına yönelme hâlidir. Bu hâlin temel işlevi bir şeyin ya da bir kişinin “yanına” yönelme bildirmektir. Genellikle insanlara yönelme bildirildiğinde bu ek kullanılır. -hoz, -hez, -höz ekinin “yanına” anlamı dışında kullanımları da vardır. Genellikle “içine” ya da “üzerine” anlamına sahip olmayan yönelme bildirimlerinde “yanına” anlamı taşıyıp taşıymasına bakılmaksızın bu ekler getirilebilmektedir. Bu hâller dışında Macarcada dativus yani genel bir yönelme hâli bulunmaktadır Bu hâl -nak,-nek ekiyle çekimlenmektedir. Bu ekin “içine”, “üzerine” ya da “yanına” gibi özel bir anlamı ya da işlevi yoktur. Bunların hepsini kendi içerisinde barındırmaktadır.

4.4.1. Macarca ve Türkçe Yönelme Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe yönelme hâlinin benzerlikleri fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.4.1.1. Fonetik benzerlik

Türkçe yönelme hâli eki -(y)a, -(y)e iken; Macarca yönelme hâli ekleri -ba, -be, -ra, -re, -hoz, -hez, -höz, -nak,-nek biçimindedir. Görüleceği üzere Türkçe ve Macarca yönelme hâl ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Boyuna tekrarladığı oyunun heyecanına kaptırmıştı kendini (O. Kemal, AS, 48, akt. Korkmaz, 2009: 281).

Dinlenmeye geldiniz herhalde (A. Nesin, BSA, 36, akt. Korkmaz 2009: 282).

Toplantıya ilgililerden pek çok katılan olmasına sevindik (P. Safa, Y, 24, akt. Korkmaz, 2009: 283).

Légy esett a tejbe (Güngörmüş, 1999: 67).

“Sütün içine sinek düşmüş” (Güngörmüş, 1999: 67).

Légy es(ik) -ett A tej -be

Sinek Düş- GZE BT Süt YöHE

A rossz gyereket a sarokba állítottak (Güngörmüş, 1999: 6).

“Kötü çocuğu köşeye diktiler (ceza olarak)” (Güngörmüş, 1999: 6).

A rossz gyerek -et a sarok -ba állít -ot -tak

BT Kötü Çocuk YHE BT Köşe YöHE Dik- GZE 3.ÇŞE

Belebeszéltek öt, hogy belemegy en ebbe az ügybe (Güngörmüş, 1999: 17).

“Bu işe girmesi için onu kandırdılar” (Güngörmüş, 1999: 17).

Bele beszél -t -ek ő -t

ÖE Konuş- GZE 3.ÇŞE O YHE

hogy bele megy -en e(z)b -be az ügy -be

B ÖE Git- ZFE Bu YöHE BT Olay YöHE

Az emberek felnevetnek az örögre (Güngörmüş, 1999: 80).

“İnsanlar yaşlı adama gülüyorlar./ İnsanlar yaşlı adamın hâline gülüyorlar” (Güngörmüş, 1999:

80).

Az ember -ek felnevet Ø -nek az örög -re

BT İnsan ÇE Güldür- B'siz ŞZE 3.ÇŞE BT Yaşlı YöHE

Ezt a szindarabot most alkalmaznak először a színpadra (Güngörmüş, 1999: 4).

“Bu piyesi ilk kez şimdi sahneye koyacaklar./ Bu piyes ilk kez şimdi sahneye uyarlandı” (Güngörmüş, 1999: 4).

Ez -t a szindarab -ot most alkalmaz -nak

Bu YHE BT Piyes YHE Şimdi Kullanacak 3.ÇŞE

először A Színpad -ra

İlk kez BT Sahne YöHE

A Margithídon átmentük Pestre (Güngörmüş, 1999: 8).

“Peşte'ye Margit Köprüsü üzerinden geçtik” (Güngörmüş, 1999: 8).

A Margithíd -on át- me(gy)n -t -ük Pest -re

BT Margit Köprüsü BHE ÖE Git- GZE 1.ÇŞE Peşte YöHE

Fordulóponthoz érkezett az ügy (Güngörmüş, 1999: 66).

“Konu bir dönüm noktasına geldi” (Güngörmüş, 1999: 66).

Fordulópont -hoz érkez(ik) -ett az ügy

Dönüm noktası YöHE Ulaş- GZE BT Konu

A szervezettek pártokhoz egyáltalán nem kötődnek (Bence, 2021: 42).

“Örgütler hiçbir şekilde partilere bağlı değildir” (Bence, 2021: 42).

A szervezet -ek párt -ok -hoz egyáltalán nem kötőd(ik) -nek

BT Örgüt ÇE Parti ÇE YöHE Hiç OEd. Bağlı ol- 3.ÇŞE

Az úri társasághoz tartozás nem volt kedvemre való (Bence, 2021: 42).

“Beyler cemiyetine ait olmak pek hoşuma gitmiyordu” (Bence, 2021: 42).

Az úri társaság **-hoz** tartozás nem vol -t kedv -em -re való

BT Beyler Cemiyet YöHE Borçlu OEd. Ol- GZE Ruh 1.TŞİE YöHE Gerçek

A gyerek engedelmeskedik az édesanyának (Güngörmüş, 1999: 65).

“Çocuk annesine boyun eğiyor” (Güngörmüş, 1999: 65).

A gyerek engedelmeskedik Ø az édesanyá **-nak**

BT Çocuk İtaat et- B’siz ŞZE BT Anne YöHE

A rendőr megengedte a sofőrnek, hogy elindítsa az autót (Şişman Demir, 2010: 207).

“Polis arabayı çalıştırması için şoföre izin verdi” (Şişman Demir, 2010: 207).

A rendőr Megenged -te a sofőr **-nek** hogy elindítsa az autó -t

BT Polis İzin ver- GZE BT Şoför YöHE B Çalıştırma BT Araba YHE

Beszéltem Annának önmaga barátairól (Kenesei vd., 2010: 137).

“Anna’ya arkadaşlarından bahsettim” (Kenesei vd., 2010: 137).

Beszél -t -em Anná **-nak** önmaga barát -a -i -ról

Bahset- GZE 1.TŞE Anna YöHE Kendi Arkadaş 3.TŞİE ÇE AHE

4.4.1.2. Morfolojik benzerlik

İki dilde de bu ekler morfolojik olarak yönelme hâli işlevi taşımaktadır. Macarcadaki -nak, -nek eki tıpkı Türkçedeki -(y)a, -(y)e eki gibi yönelme bildiren bütün durumlarda kullanılabilmektedir.

Aşağıya bir indik, tamam revizyon lafı ağzında (A. İlhan, S.A, 46, akt. Korkmaz, 2009: 280)

Bayram anlatırken Ahmet’e bir tuhaf utanma geldi (F. Baykurt, YÖ, 33, akt. Korkmaz, 2009: 280).

Elleri belinde çevresine, tavana bakarak alt katı dolaştı (K. Tahir, YS, 300, akt. Korkmaz, 2009: 280).

*Hazasságot ajánlott a lány**nak*** (Güngörmüş, 1999: 3).

“Kı**za** evlenme teklif etmiş” (Güngörmüş, 1999: 3).

Hazasság -ot Ajánl -ott a lány -nak

Evlilik YHE Teklif et- GZE BT Kız YöHE

*Annan**ak** jól áll ez a piros ruha* (Güngörmüş, 1999: 5).

“Bu kırmızı elbise Anna’**ya** yakışıyor” (Güngörmüş, 1999: 5).

*Anna -**nak** jól Áll Ø ez a piros ruha*

Anna YöHE İyi Dur- B’siz ŞZE Bu BT Kırmızı Elbise

*Az öreg nem mutatkozott be senki**nek*** (Güngörmüş, 1999: 19).

“İhtiyar kendisini hiç kimse**ye** tanıtmadı” (Güngörmüş, 1999: 19).

*Az öreg nem mutatkoz(ik) -ott be senki -**nek***

BT İhtiyar OEd. Ortaya çık GZE ÖE Hiç kimse YöHE

4.4.1.3. Semantik benzerlik

Bu ekler iki dilde de anlam olarak yönelme işlevi taşımaktadır.

*Buna karşılık bu ilçe tren yoluyla, iyi kötü dünyaya**ya** bağlantı kurmuştur* (T. Buğra, D. 58, akt. Korkmaz, 2009: 280).

Sen doğru evine git (Y. Kemal, İM, 55, akt. Korkmaz, 2009: 280).

*Biraz yumuşak ve kıvrırcık siyah saçları, itina ile örttüğü sıkı, siyah baş örtüsünün altında şakaklarına**a**, ensesine boşanıyor; yanaklarına**a**, boynuna dökülüyor* (Gencan, 1979: 100).

*A rossz gyereket a sarok**ba** állítottak* (Güngörmüş, 1999: 6).

“Kötü çocuğu köşeye**ye** diktiler (ceza olarak)” (Güngörmüş, 1999: 6).

*A rossz gyerek -et a sarok -**ba** állít -ot -tak*

BT Kötü Çocuk YHE BT Köşe YöHE Dik- GZE 3.ÇŞE

*Villám csopot a fá**ba*** (Güngörmüş, 1999: 33).

“Ağaca yıldırım çarptı” (Güngörmüş, 1999: 33).

Villám csop -ott a fá -ba

Şimşek Çarp- GZE BT Ağaç YöHE

Eljöttek hozzánk vendégségbe (Güngörmüş, 1999: 56).

“Bize misafirliğe geldiler” (Güngörmüş, 1999: 56).

El- jö(n)t -t -ek hozzánk vendégség -be

ÖE Gel- GZE 3.ÇŞE Bize Misafirlik YöHE

Elküldött a gyereket a szomszédba (Güngörmüş, 1999: 58).

“Çocuğu komşuya göndermiş” (Güngörmüş, 1999: 58).

Elküld -ött a gyerek -et a szomszéd -ba.

Gönder- GZE BT Çocuk YHE BT Komşu YöHE

Felszál az izmiri vonatra (Güngörmüş, 1999: 82).

“İzmir trenine bindi” (Güngörmüş, 1999: 82).

Felszál -t az İzmir -i vonat -ra

Bin- GZE BT İzmir AE Tren YöHE

Ijedten felfigyelt a zajra (Güngörmüş, 1999: 75).

“Korkuyla gürültüye kulak kabarttı” (Güngörmüş, 1999: 75).

Ijedten felfigyel -t a zaj -ra

Korkuyka Dikkat et- GZE BT Gürültü YöHE

A csapat felkészül a versenyre (Güngörmüş, 1999: 78).

“Takım yarışa hazırlanıyor” (Güngörmüş, 1999: 78).

A csapat Felkészül Ø a versény -re

BT Takım Hazırlan- B'siz ŞZE BT Yarış YöHE

(4m) Az emberek felnevetnek öz örög-re (Güngörmüş, 1999: 80).

“İnsanlar yaşlı adama gülüyorlar./ İnsanlar yaşlı adamın hâline gülüyorlar” (Güngörmüş, 1999: 80).

Az ember -ek felnevet Ø -nek az örög -re

BT İnsan ÇE Güldür- B'siz ŞZE 3.ÇŞE BT Yaşlı YöHE

A falhoz dülleszkedik (Güngörmüş, 1999: 43).

“Duvara yaslanıyor-Sırtını duvara dayıyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

A fal -hoz Dülleszkedik Ø

BT Duvar YöHE Daya- B'siz ŞZE

Csatlokozom az elötttem szólóhoz (Güngörmüş, 1999: 34).

“Benden önce konuşanın sözlerine katılıyorum” (Güngörmüş, 1999: 34).

Csatlokoz(ik) Ø -om az elöttett -em szóló -hoz

Katıl- B'siz ŞZE 1.TŞE BT -den önce 1.TŞİE Söz YöHE

Fordulóponthoz érkezett az ügy (Güngörmüş, 1999: 66).

“Konu bir dönüm noktasına geldi” (Güngörmüş, 1999: 66).

Fordulópont -hoz érkez(ik) -ett az ügy

Dönüm noktası YöHE Ulaş- GZE BT Konu

Az udvarias fiú átadja a helyét a villamoson az idős néninek (Şişman Demir, 2010: 199).

“Kibar delikanlı, tramvayda yaşlı teyzeye yer veriyor” (Şişman Demir, 2010: 199).

Az udvarias fiú áttad -ja a hely -é -t

BT Kibar Oğlan Yer ver- B'li ŞZE BT Yer 3.TŞİE YHE

A villamos -on az idős neni -nek

BT Tramvay BHE BT Yaşlı Teyze YöHE

János eladta az autóját a testvérének (Güngörmüş, 1999: 47).

“János arabasını kardeşine sattı” (Güngörmüş, 1999: 47).

János elad -ta Az autó -já -t a testvér -é -nek

János Sat- GZE BT Araba 3.TŞİE YHE BT Kardeş 3.TŞİE YöHE

4.4.2. Macarca ve Türkçe Yönelme Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe yönelme hâlinin farklılıkları fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.4.2.1. Fonetik farklılık

Türkçede yönelme hâlini belirtmek için tek bir ek ve bu ekin alamorfları olan -(y)a, -(y)e bulunurken, Macarcada “içine”, “üzerine” ve “yanına” anlamlarını bildirmek üzere üç farklı kategoride yönelme hâli ve bunların alamorfları ve ayrıca bütün bu anlamları da kapsayan -nak, -nek eki bulunmaktadır.

Cevdet arka arkaya birkaç defa yutkunduktan sonra denedi (T. Buğra, D, 260, akt. Korkmaz, 2009: 284).

Konuşan da Orhan oldu; sesi domuzuna domuzuna donuktu, duygusuzda küçümseme bile yoktu (T. Buğra, D, 142, akt. Korkmaz, 2009: 285).

Her şey yanlış bir ölçüye göre cereyan ediyor (A. İlhan, SA, 61, akt. Korkmaz, 2009: 285).

Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbınlar, gömlekler yağmaya başladı (O. Kemal, AS, 7, akt. Korkmaz, 2009: 288).

A zárba dugja a kulcsot (Güngörmüş, 1999: 43).

“Anahtarı kilide sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

A zár **-ba** Dug -ja a kulcs -ot

BT Kilit YöHE Sok- B'li ŞZE BT Anahtar YHE

*A vezető belenézett a tükör**be*** (Güngörmüş, 1999: 18).

“Sürücü aynaya**a** baktı” (Güngörmüş, 1999: 18).

A vezet -ő bele- néz -ett a tükör **-be**

BT Sür- ZFE ÖE Bak- GZE BT Ayna YöHE

*A tanár belepillantott a szöveg**be*** (Güngörmüş, 1999: 19).

“Öğretmen met**ne** şöyle bir göz attı” (Güngörmüş, 1999: 19).

A tanár bele pillant -ott a szöveg **-be**

BT Öğretmen ÖE Göz at- GZE BT Metin YöHE

*A fiú első látásra beleszerett a lány**ba*** (Güngörmüş, 1999: 19).

“Oğlan ilk görüşte kızı**a** vuruldu/tutuldu” (Güngörmüş, 1999: 19).

A fiú első Látás -ra bele- szeret -t a lány **-ba**

BT Oğlan İlk Görüş YöHE ÖE Sev- GZE BT Kız YöHE

*Kö**d**be* borult a t**á**j (Güngörmüş, 1999: 28).

“Etraf sislere gömülmüş” (Güngörmüş, 1999: 28).

Kö**d** **-be** borult A t**á**j

Sis YöHE Bulut BT Manzara

*A macska gyorsan felmászott a fá**ra*** (Güngörmüş, 1999: 79).

“Kedi hemen ağaca tırmandı” (Güngörmüş, 1999: 79).

A macska gyorsan fel- mász -ott a fá **-ra**

BT Kedi Hemen ÖE Tırman- GZE BT Ağaç YöHE

A földre dobálja a szemetet (Güngörmüş, 1999: 41).

“Çöpü yere atıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

A föld -re dobál -ja a szemet -et

BT Yer YöHE At- ŞZE BT Çöp YHE

Az, hogy ki alkalmas erre a pályára, ez tulajdonképpen kiskorban eldől (Güngörmüş, 1999: 51).

“Bu mesleğe kimin uygun olduğu aslında daha küçük yaşta belli olur” (Güngörmüş, 1999: 51).

Az Hogy ki alkalmas e(z)r -re A pályá -ra
BT B Kim Uygun Bu YöHE BT Meslek YöHE
ez Tulajdonképpen
Bu Aslında
kiskor -ban Eldől Ø
Küçük yaş BHE Belli ol- B'siz ŞZE

Emelem poharam a barátság-ra (Güngörmüş, 1999: 64).

“Kadehimi dostluğa kaldırıyorum” (Güngörmüş, 1999: 64).

Emel Ø -em pohar -am a barátság -ra

Kaldır- B'siz ŞZE 1.TŞE Kadeh 1.TŞİE BT Dostluk YöHE

A durvaság-ra udvariassággal felelt (Güngörmüş, 1999: 74).

“Kabalıga kibarlıkla karşılık verdi” (Güngörmüş, 1999: 74).

A durvaság -ra udvariasság -g(v)al felel -t

BT Kalabalık YöHE Kibarlık VHE Yanıt ver- GZE

Csatlokozom az elötttem szólóhoz (Güngörmüş, 1999: 34).

“Benden önce konuşanın sözlerine katılıyorum” (Güngörmüş, 1999: 34).

Csatlokoz(ik) Ø -om az előtett -em szóló -**hoz**

Katıl- B’siz ŞZE 1.TŞE BT -den önce 1.TŞİE Söz YöHE

Az öregek szívesebben alkalmazkodnak a szokásokhoz (Güngörmüş, 1999: 5).

“Yaşlılar geleneklere daha kolay uyum sağlıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 5)

Az öreg -ek szíves ebben alkalmazkodik Ø -nak a szokás -ok -**hoz**

BT Yaşlı ÇE Kolay Daha Uyum sağla- B’siz 3.ÇŞE BT Gelenek ÇE YöHE
ŞZE

Anna mindig alkalmazkodik a körülményekhez (Güngörmüş 1999: 5).

“Anna her zaman içinde bulunduğu koşullara uyum sağlar” (Güngörmüş 1999: 5).

Anna mindig alkalmazkodik Ø a körülmény -ek -**hez**

Anna Her zaman Uyum sağla- B’siz ŞZE BT Koşul ÇE YöHE

Pista is belekapcsolódott a témához (Güngörmüş, 1999: 18).

“Pista da konuya katıldı” (Güngörmüş, 1999: 18).

Pista is belekapcsolód(ik) -ott a téma -**hoz**

Pista B Katıl- GZE BT Konu YöHE

Anna is csatlakozott a kóruhoz (Güngörmüş, 1999: 34).

“Anna da koroya katıldı” (Güngörmüş, 1999: 34).

Anna is csatlakoz(ik) -ott a kórus -**hoz**

Anna B Katıl- GZE BT Koro YöHE

A gyerek engedelmeskedik az édesanyának (Güngörmüş, 1999: 65).

“Çocuk annesine boyun eğiyor” (Güngörmüş, 1999: 65).

A *gyerek engedelmeskedik* Ø *az édesanyá -nak*

BT Çocuk İtaat et- B'siz ŞZE BT Anne YöHE

4.4.2.2. Morfolojik farklılık

Her iki dilde de yönelme işlevi taşınmış olsa da Türkçede yönelme hâli bütün kategorileri kapsarken Macarcada “içine”, “üzerine” ve “yanına” kategorilerine göre üç farklı türde yönelme hâli bulunmaktadır.

Bunları eve götürdüm (Kalkan, 2006: 46).

Orhan denize girdi (Gencan, 1979: 100).

Tramvayda bir gün mutlaka ayağınıza basmış ya da kalktığınız yere oturmuşumdur (Kalkan, 2006: 46).

Yürüyorum korkunun ve karanlıkların üstüne (Hepçilingirler, 2005: 108).

Araba kapıya geldi (Kalkan, 2006: 46).

Akşamastü bizimle deniz kıyısına gelmek ister misin? (Hepçilingirler, 2005: 108)

(4a) *Vízbe dugja a fejét* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kafasını suyun içine sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

Víz -be dug -ja a fej -é -t

Su YöHE Sok- B'li ŞZE BT Baş 3.TŞİE YHE

4a numaralı örnekte *víz* “su” ismi -be yönelme hâli ekini alarak “suya” yani “suyun içine” anlamına gelmiştir.

(4b) *Bejárok az iskolába* (Güngörmüş, 1999: 15).

“Okula gidip geliyor” (Güngörmüş, 1999: 15).

Be -jár Ø -ok az iskolá -ba

ÖE Gidip gel- B'siz ŞZE 1.TŞE BT Okul YöHE

4b numaralı örnekte görüldüğü gibi *iskola* “okul” ismi -ba ekini alarak yönelme bildirmektedir ve bu yönelme “okulun içine” anlamını katmaktadır.

(4c) *Nemsokára beköltözüink ebbe a házba* (Güngörmüş, 1999: 17).

“Kısa bir süre sonra bu eve taşınacağız” (Güngörmüş, 1999: 17).

Nemsokára beköltöz(ik) Ø -ünk e(z)b -be a ház -ba

Kısa bir süre sonra Taşın- B’siz ŞZE 1.TŞE Bu YöHE BT Ev YöHE

4b numaralı örnekte “ev” anlamına gelen *ház* ismi -ba ekini almış ve böylece “eve” yani “evin içine” manasını kazanmıştır.

(4ç) *Beküldte a gyereket a szobába* (Güngörmüş, 1999: 17).

“Çocuğu odaya gönderdi” (Güngörmüş, 1999: 17).

Beküld -te a gyerek -et a szobá -ba

Gönder- GZE BT Çocuk YHE BT Oda YöHE

4ç numaralı örnekte de görüleceği üzere *szoba* “oda” ismi -ba ekini alarak içe doğru bir yönelme anlamı almıştır.

(4d) *Beküldte a könyvet a gyerekekkel a könyvtárba* (Güngörmüş, 1999: 17).

“Kitabı çocuklarla kütüphaneye gönderdi” (Güngörmüş, 1999: 17).

Beküld -te a könyv -et a gyerek -ek -k(v)el a könyvtár -ba

Gönder- GZE BT Kitap YHE BT Çocuk ÇE VHE BT Kütüphane YöHE

4d numaralı örneğe bakıldığında da -ba ekini almış olan *könyvtár* “kütüphane” ismi “kütüphaneye” yani “kütüphanenin içine” anlamını kazanmıştır.

(4e) *Az ismeretlen tettesek betörtek a bankba* (Güngörmüş, 1999: 23).

“Kimliği bilinmeyen kişiler bankaya girip soygun yapmışlar” (Güngörmüş, 1999: 23).

Az ismeretlen tettes -ek betör(ik) -t -ek a bank -ba

BT Kimliği bilinmeyen Fail ÇE Soygun yap- GZE 3.ÇŞE BT Banka YöHE

4e numaralı örnekte de *bank* “banka” ismi -ba ekini alarak “bankaya” yani “bankanın içine” anlamına gelmiştir.

(4f) *A hadsereg bevonult a városba* (Güngörmüş, 1999: 24).

“Ordu kente girdi” (Güngörmüş, 1999: 24).

A hadsereg be vonul -t a város -ba

BT Ordu ÖE Gir- GZE BT Kent YöHE

4f numaralı örnekten de anlaşılacağı gibi *város* “şehir” ismi -ba ekini alarak “şehre” yani “şehrin içine” manasını kazanmıştır.

(4g) *Kavicsot dob a kutba* (Güngörmüş, 1999: 40).

“Kuyuya çakıl taşları atıyor.” (Güngörmüş, 1999: 40)

Kavics -ot dob Ø a kut -ba

Çakıl taşı YHE At- B’siz ŞZE BT Kuyu YöHE

4g numaralı örnekte *kut* “kuyu” isminin -ba ekini almasıyla “kuyuya” yani “kuyunun içine” anlamına geldiği görülmektedir.

(4ğ) *A katonák nem engedték, hogy bemenjünk a kastélyba* (Şişman Demir, 2010: 207).

“Askerler, saraya girmemize izin vermediler./ Askerler, saraya girmemiz için izin vermediler” (Şişman Demir, 2010: 207).

A katoná -k nem enged -t -ék

BT Asker ÇE OEd. İzin ver- GZE 3.ÇŞE

hogy be me(gy)n -j -ünk a kastély -ba

B ÖE Git- ŞZE 1.ÇŞE BT Saray YöHE

4ğ numaralı örnekte *kastély* “saray” ismine -ba ekinin eklenmesiyle “saraya” yani “sarayın içine” anlamı verilmiştir.

(4h) *Anna a házba érkezett* (Kenesei vd., 2010: 76).

“Anna eve geldi” (Kenesei vd., 2010: 76).

Anna a ház -ba érkez(ik) -ett

Anna BT Ev YöHE Ulaş- GZE

4h numaralı örnekte *ház* “ev” ismine -ba eki eklenerek “eve” yani “evin içine” anlamı verilmiştir.

(4i) *A fiatalok felmasznak a hegyre* (Güngörmüş, 1999: 79).

“Gençler dağa tırmanacaklar” (Güngörmüş, 1999: 79).

A fiatal -ok fel- masz(ik) Ø -nak a hegy -re

BT Genç ÇE ÖE Tırman- B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Dağ YöHE

4i numaralı örnekte *hegy* “dağ” ismi -re ekini alarak “dağa” yani “dağın üstüne” anlamını kazanmıştır.

(4i) *A tinta az abroszra borult* (Güngörmüş, 1999: 28).

“Mürekkep devrilip masa örtüsünün **üzerine** döküldü” (Güngörmüş, 1999: 28).

A tinta az abrosz -ra borul -t

BT Mürekkep BT Masa örtüsü YöHE Dökül- GZE

4i numaralı örnekte *abrosz* “masa örtüsü” ismi -ra ekini alarak “masa örtüsüne” yani “masa örtüsünün üzerine” anlamını kazanmıştır.

(4j) *Eszküszik a mindenre* (Güngörmüş, 1999: 67).

“Her **şeye** yemin ediyor- Her şeyin **üzerine** yemin ediyor” (Güngörmüş, 1999: 67).

Eszküszik Ø A minden -re

Yemin e B’siz ŞZE BT Her şey YöHE

4j numaralı örnekte de görüleceği üzere *minden* “her şey” demektir ve -ra ekini aldığı zaman “her şeye” yani “her şey üzerine” anlamını taşımaktadır.

(4k) *A vendégét a diványra fekteti* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Misafirini divana yatırıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A vendég -é -t a divány -ra fektet -i

BT Misafir 3.TŞİE YHE BT Divan YöHE Yatır- B'li ŞZE

4k numaralı örnekte görüleceği üzere Türkçeden Macarcaya aynı anlamla geçen *divány* ismi -ra ekini aldıktan sonra “divana” yani “divanın üzerine” manasına gelmiştir.

(4l) *A lány fejt a fiú vállára fekteti* (Güngörmüş, 1999: 71).

“Kız başını oğlanın omzuna yaslıyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A lány fej -é -t a Fiú váll -á -ra fektet -i

BT Kız Baş 3.TŞİE YHE BT Oğlan Omuz 3.TŞİE YöHE Yasla- B'li
ŞZE

4l numaralı örnekte ise *váll* “omuz” ismi önce 3. tekil şahıs iyelik eki olan -a ekini ardından da -ra yönelme hâli ekini alarak “omzuna” yani “omzunun üzerine” anlamına gelmiştir.

(4m) *Gyere az Ady-szoborhoz!* (Szilvia-Tamás, 2009: 150)

“Ady heykeline gelin!” (Szilvia-Tamás, 2009: 150)

Gyere Az Ady-szobor -hoz

Gelin BT Ady heykeli YöHE

4m numaralı örnekte *szobor* “heykel” ismi -hoz ekini alarak “heykele” yani “heykelin yanına” manasını kazanmıştır.

(4n) *Anna beköltözött a nagymamához* (Güngörmüş, 1999: 17).

“Anna büyükannenin yanına taşındı” (Güngörmüş, 1999: 17).

Anna beköltöz(ik) -ött a nagymamá -hoz

Anna Taşın- GZE BT Büyükanne YöHE

4n numaralı örnekte *nagymama* “büyükanne” isminin -hoz ekini alarak “büyükanneye” yani “büyükannenin yanına” anlamına geldiği görülmektedir.

(4o) *Nem fér a pénztárhoz* (Güngörmüş, 1999: 84).

Nem Fér Ø A pénztár -hoz

OEd. Yaklaş- B'siz ŞZE BT Vezne YöHE

“Vezneye yaklaşıyor” (Güngörmüş, 1999: 84).

40 numaralı örnekte ise *pénztár* “vezne” ismine -hoz ekinin eklenmesiyle “vezneye” yani “veznenin yanına” anlamı verilmiştir.

4.4.2.3. Semantik farklılık

Her iki dilde de verilmek istenen anlam yönelmedir. Ancak Macarcada “içine” anlamını verebilmek için -ba, -be, “üzerine” anlamını verebilmek için -ra, -re “yanına” anlamı verebilmek için -hoz, -hez, -höz biçiminde üç farklı ek türü bulunurken Türkçedeki -(y)a, -(y)e eki bu anlamların hepsini kapsamaktadır.

Yusuf gözlerini ileride mor tepelere dikti (Kalkan, 2006: 46).

Böyle söylenerek mektupları çekmeceye yerleştiriyordu (Kalkan, 2006: 46).

Annem bana kovayı verdi, çeşmeye gittim (Kalkan, 2006: 46).

Az önce güzel bir uçak yolculuğundan sonra Viyana'ya geldim (Kalkan, 2006: 46).

Turgut okula gidiyor (Kalkan, 2006: 46).

Tren İzmit'e varınca koridor karıştı (Kalkan, 2006: 46).

Turistler Antalya'ya gittiler (Kalkan, 2006: 46).

Hanımefendi istasyona evvela yalnız torunlarıyla gelmişti (Kalkan, 2006: 46).

(4ö) *Vagonba döntik a szenet* (Güngörmüş, 1999: 42).

“Kömürü vagona dolduruyorlar” (Güngörmüş, 1999: 42).

Vagon -ba döntik a szen -et

Vagon YöHE Doldur- BT Kömür YHE

4ö numaralı örnekten de anlaşıldığı gibi *vagon* “vagon” ismine -ba ekinin eklenmesi kelimeye “vagona” yani “vagonun içine” anlamı verilmiştir.

(4p) *A zárba dugja a kulcsot* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Anahtarı kilide sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

A zár -ba dug -ja a kulcs -ot

BT Kilit YöHE Sok- B'li BT Anahtar YHE
ŞZE

4p numaralı örnekte de *zár* “kilit” isminin -ba ekini almasıyla “kilide” yani “kilidin içine” manasını kazandığı anlaşılmaktadır.

(4r) *Vízbe dugja a fejét* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kafasını suyun içine sokuyor” (Güngörmüş, 1999: 43).

Víz -be dug -ja a fej -é -t

Su YöHE Sok- B'li ŞZE BT Baş 3.TŞİE YHE

4r numaralı örnekte *víz* “su” ismine eklenen -be eki “suyun içine” anlamına gelmiştir.

(4s) *Légy esett a tejbe* (Güngörmüş, 1999: 67).

“Sütün içine sinek düşmüş” (Güngörmüş, 1999: 67).

Légy es(ik) -ett a tej -be

Sinek Düş- GZE BT Süt YöHE

4s numaralı örnekte de *tej* “süt” ismine eklenen -be eki “sütün içine” manasını vermiştir.

(4ş) *A rendetlen gyerekek nem teszik vissza a ruhájukat a szekrényükbe* (Şişman Demir, 2010: 201).

“Düzensiz çocuklar kıyafetlerini dolaba yerleştirmezler” (Şişman Demir, 2010: 201).

A rendetlen gyerek -ek nem teszik Ø vissza

BT Düzensiz Çocuk ÇE OEd. Yerleştir- B'siz ŞZE ÖE

a ruha -ju -k -at a szekrényük -be

BT Kıyafet 3.ÇŞİE ÇE YHE BT Dolap YöHE

4ş numaralı örnekte *szekrény* “dolap” ismi önce 3. Çoğul şahıs iyelik eki -ük ekini ardından da -be yönelme hâli ekini alarak “dolaplarına” anlamını kazanmıştır.

(4t) *A tanár felírja szavakat a táblára* (Güngörmüş, 1999: 77).

“Öğretmen sözcükleri tahtaya yazıyor” (Güngörmüş, 1999: 77).

A tanár fel- ír ja sz(o)a (v) -ak -at a táblá -ra

BT Öğretmen ÖE Yaz- B’li Sözcük YS ÇE YHE BT Tahta YöHE
ŞZE

4t numaralı örnekte *tabla* “yazı tahtası” ismine -ra ekinin getirilmesiyle “tahtaya” yani “tahtanın üzerine” manası verilmiştir.

(4u) *A macska gyorsan felmászott a fára* (Güngörmüş, 1999: 79).

“Kedi hemen ağaca tırmandı” (Güngörmüş, 1999: 79).

A macska gyorsan fel- mász -ott a fá -ra

BT Kedi Hemen ÖE Tırman- GZE BT Ağaç YöHE

4u numaralı örnekten anlaşılacağı gibi *fa* “ağaç” ismine eklenen -ra eki “ağaca” yani “ağacın üzerine” anlamını vermiştir.

(4ü) *A fiatalok felmasznak a hegyre* (Güngörmüş, 1999: 79).

“Gençler dağa tırmanacaklar” (Güngörmüş, 1999: 79).

A fiatal -ok fel- masz(ik) Ø -nak A hegy -re

BT Genç ÇE ÖE Tırman- B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Dağ YöHE

4ü numaralı örnekte de aynı şekilde *hegy* “dağ” kelimesi -re ekini alarak “dağa” yani “dağın üzerine” anlamına gelmektedir.

(4v) *A levélhez egy cédulát is csatolt* (Güngörmüş, 1999: 34).

“Mektuba bir de bir not eklemiş” (Güngörmüş, 1999: 34).

A levél -hez egy cédulá -t Ís csatol -t

BT Mektup YöHE Bir Not YHE B Ekle- GZE

4v numaralı örnekte de *levél* “mektup” kelimesine -hez eki eklenerek “mektuba” yani “mektubun yanına” manası verilmiştir.

(4y) *Gyere az Ady-szoborhoz!* (Szilvia-Tamás, 2009: 150)

“Ady heykeline gelin!” (Szilvia-Tamás, 2009: 150)

Gyere az Ady-szobor -hoz!

Gelin BT Ady heykeli YöHE

4y numaralı örnekte “heykel” anlamındaki *szobor* sözcüğüne eklenen -hoz eki “heykele” yani “heykelin yanına” anlamını almıştır.

4.5. Ayrılma Hâli (Lat. Ablative, Macarcada birden fazla lokatif vardır)

Türkçede ayrılma ya da çıkma adı verilen ablatif durumu fiilin belirtmiş olduğu oluş ya da kılışın kendisinden uzaklaştığını bildirmektedir. Yani eklendiği isimden dışa doğru bir çıkma mevcuttur. Bu ek genellikle ismi fiile yer, mekân, zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar, fiyat gibi birçok yönden bağlayabilmektedir. Bu hâl ile çekimlenen isimler genellikle cümlede yer tamlayıcısı vazifesinde kullanılmaktadır. Zarf görevinde kullanıldığı da görülmektedir. Esas işlevi ismi fiile bağlamak olan bu ekin ismi isme bağladığı örnekler de bulunmaktadır. Bu şekilde oluşan kelime gruplarına ayrılma grubu adı verilmektedir.

Macarcada ayrılma hâli “içinden” anlamındaki -ból, -böl, “üzerinden” anlamındaki -ról, -röl ve “yanından” anlamındaki -tól, -töl olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Elativus yani içinden ayrılma hâli bir şeyin içinden ayrılma ya da çıkma bildirmektedir. Eki -ból, -böl biçimindedir.

Bir diğer ayrılma hâli delativus yani üzerinden ayrılma hâlidir. -ról, -röl ekleriyle karşılanan bu hâlin temel işlevi bir şeyin üzerinden ayrılma ya da uzaklaşma bildirmektedir.

Ablativus yani yanından ayrılma hâli ise -tól, -töl ekiyle çekimlenmektedir. Bu hâlin temel işlevi bir şeyin ya da bir kişinin “yanından” ayrılma bildirmektir. Genellikle insanlardan ayrılma bildirildiğinde bu ek kullanılmaktadır. Bu ek temel olarak “yanından” anlamı taşımakla beraber bazı kelimelere “yanından” anlamı taşımadan da kalıplaşmış bir biçimde eklenebilmektedir. Yani bazı kelimeler “yanından” anlamı taşımadığı hâlde ayrılma hâlinde çekileceği zaman -tól, -töl eklerini almaktadır.

4.5.1. Macarca ve Türkçe Ayrılma Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe ayrılma hâlinin benzerlikleri fonetik, morfolojik ve semantik yönden

ele alınmıştır.

4.5.1.1. Fonetik benzerlik

Türkçe ayrılma hâli eki -dan, -den, -tan, -ten iken Macarcanın ayrılma hâli ekleri -ból, -ból, -ról, -ról, -tól, -tól biçimindedir. Görüleceği üzere Türkçe ve Macarca ayrılma hâl ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Hastalıktan, yalnızlıktan, biraz da yoksulluktan, son zamanlarda huyu çok değişti; hırçın, hiddetli bir ihtiyar oldu (Y.K. Karaosmanoğlu, KK, 166, akt. Korkmaz, 2009: 303).

Babamın atölyesi vardı eskiden, sabahları okula giderdim, öğleden sonra da atölyeye (O. Kemal, AS, 67, akt. Korkmaz, 2009: 304).

Kış geçti, pek soğuk yaptı bu yıl. Evlerin damlarında buzdan saçaklar oluştu (E. Işın, ÇB, 300, akt. Korkmaz, 2009: 304).

Ne zaman ona gitsem hep bu işten konuşurdu (A. Nesin, BSA, 149, akt. Korkmaz, 2009: 314).

Adam çocuğu baştan savmaya çalışıyordu (Kalkan, 2006: 83).

Bu fırsatı da elinden kaçırma! (Kalkan, 2006: 83)

Szeméből könny fakad (Güngörmüş, 1999: 69).

“Gözlerinden yaşlar dökülüyor” (Güngörmüş, 1999: 69).

Szem -é -ból könny fakad Ø

Göz 3.TŞİE AHE Yaş Dökül- B’siz ŞZE

A ház fából áll (Güngörmüş, 1999: 5).

“Ev ahşaptan” (Güngörmüş, 1999: 5).

A ház Fá -ból áll Ø

BT Ev Ağaç AHE Duruyor B’siz
ŞZE

Ellopok egy óráat az estéből, és dolgozom (Güngörmüş, 1999: 59).

“Gecedden bir saat çalışıp çalışacağım” (Güngörmüş, 1999: 59).

Ellop -ok egy órá -t az esté -**böl** és dolgoz(ik) Ø -om

Çalacak 1.TŞE Bir Saat YHE BT Gece AHE Ve Çalış- B'siz 1.TŞE
ŞZE

Az iskola nem törölhető ki a civilizáció történetéből (Károly, 1999: 58).

“Mektep medeniyet tarihinden silinemez” (Károly, 1999: 58).

Az iskola nem törölhet ő Ki a civilizáció történet -é -**böl**

BT Okul OEd. Silin- ZFE Kim BT Medeniyet Tarih 3.TŞİE AHE

Én nem értesültem erről (Güngörmüş, 1999: 66).

“Benim bundan haberim yoktu” (Güngörmüş, 1999: 66).

Én nem értesül -t -em e(z)r -**röl**

Ben OEd. Bilgilendir- GZE 1.TŞE Bu AHE

Hangjáról felismerte öt (Güngörmüş, 1999: 77).

“Onu sesinden tanıdı” (Güngörmüş, 1999: 77).

Hang -já -**ról** felismer -te ő -t

Ses 3.TŞİE AHE Tanı- GZE O YHE

János elolvadt a boldogságtól (Károly, 1999: 60).

“János mutluluktan eridi” (Károly, 1999: 60).

János elolvad -t a boldogság -**tól**

János Eri- GZE BT Mutluluk AHE

Elválasztják az egyházat az államtól (Güngörmüş, 1999: 63).

“Kiliseyi devletten ayırıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 63).

Elváltak -já -k az egyház -at az állam -tól

Ayr- B'li 3.ÇŞE BT Kilise YHE BT Devlet AHE
ŞZE

A gyerek felijedt a kutytól (Güngörmüş, 1999: 77).

“Çocuk köpekten ürktü” (Güngörmüş, 1999: 77).

A gyerek fel- ijed- -t a kutya -tól

BT Çocuk ÖE Kork- GZE BT Köpek AHE

János elolvadt a boldogságtól (Károly, 1999: 60).

“János mutluluktan eridi” (Károly, 1999: 60).

János elolvad -t a boldogság -tól

János Eri- GZE BT Mutluluk AHE

4.5.1.2. Morfolojik benzerlik

İki dilde de bu ekler morfolojik olarak ayrılma hâli işlevi taşımaktadır.

Amerika'dan geliyorum (Hengirmen, 2006: 125).

Çorbadan kaşığını doldururken bir saat sonra buluşacağı delikanlıyı hatırlından geçirdi (O. Akbal, GS, akt. Korkmaz, 2009: 301).

Yaşlı bir kadın dutların altından koşarak geldi (Y. Kemal, İM, 267, akt. Korkmaz, 2009: 307).

A róka a tyúkudvarból három kacsát elrabolt (Güngörmüş, 1999: 61).

“Tilki tavuk kümesinden üç tane ördeği çalmış” (Güngörmüş, 1999: 61).

A róka a tyúkudvar -ból három kaçsa -t elrabol -t

BT Tilki BT Tavuk AHE Üç Ördek YHE Çal- GZE
kümesi

A tanár nehéz tesztet állított össze az igekötős igékből (Şişman Demir, 2010: 200).

“Öğretmen önekli fiillerden zor bir test hazırlamış” (Şişman Demir, 2010: 200).

A Tanár nehéz teszt -et állít -ott össze az igekötős igé -k -ból

BT Öğretmen Zor Test YHE Hazırla- GZE ÖE BT Önekli Fiil ÇE AHE

Anna a házból érkezett (Kenesei vd., 2010: 76).

“Anna evden geldi” (Kenesei vd., 2010: 76).

Anna a ház -ból érkez(ik) -ett

Anna BT Ev AHE Gel- GZE

A Gesta írója magáról keveset árul el (Güngörmüş, 1999: 49).

“Gesta’nın yazarı kendisi hakkında çok az bilgi veriyor” (Güngörmüş, 1999: 49).

A Gesta író -ja maga -ról keves -et árul Ø el

BT Gesta Yazar 3.TŞİE Kendi AHE Çok YHE Bilgi B’siz ÖE
az ver- ŞZE

Hogy jutok el Szegedre Pestről? (Şişman Demir, 2010: 204)

“Peşte’dan Szeged’e nasıl giderim?” (Şişman Demir, 2010: 204)

Hogy Jut Ø -ok el Szeged -re Pest -ról

Nasıl Ulaş- B’siz 1.TŞE ÖE Seged YöHE Peşte AHE
ŞZE

A gyerek felijedt a kutyától (Güngörmüş, 1999: 77).

“Çocuk köpekten ürktü” (Güngörmüş, 1999: 77).

A gyerek fel- ijed- -t a kutyá -tól

BT Çocuk ÖE Kork- GZE BT Köpek AHE

János elolvadt a boldogságtól (Károly, 1999: 60).

“János mutluluktan eridi” (Károly, 1999: 60).

János elolvad -t a boldogság -töl

János Eri- GZE BT Mutluluk AHE

4.5.1.3. Semantik benzerlik

İki dilde de bu ekler anlam olarak ayrılma işlevi taşımaktadır.

Dün İstanbul'dan Ankara'ya gelecekti (Kalkan, 2006: 77).

Sıcaktan erir gibi görünen sokağı Yusuf'un doru atları birden şenlendirmişti (Ş. Çokum, AB, 9, akt. Korkmaz, 2009: 311).

Maliye nazırı bu hasbihalden Adnan'ın çok beğenerek, damat etmeye son kararını vererek çıkmıştı (M.C. Kuntay, Üİ, 183, akt. Korkmaz, 2009: 313).

Sonra bir gün bu hayattan bıktıverdi (S.F Abasıyanık, TS, 1, akt. Korkmaz, 2009: 314).

Sok ember bocsátotak el a gyárból (Güngörmüş, 1999: 50).

“Bir sürü insanı fabrikadan çıkarttılar” (Güngörmüş, 1999: 50).

Sok ember -t bocsát -ot -ak el a gyár -ból

Çok İnsan YHE Çıkart GZE 3.ÇŞE ÖE BT Fabrika AHE

Péter kimegy a szobából (Megyesi, 9).

“Peter odadan dışarı çıkar” (Megyesi, 9).

Péter ki- megy Ø a szoba -ból

Péter ÖE Git- B'siz BT Oda AHE
ŞZE

Az okos ember félre áll a fiatalok útjáról (Güngörmüş, 1999: 80).

“Akıllı kişi gençlerin yolundan çekilir” (Güngörmüş, 1999: 80)

Az Okos ember fél -re áll Ø a fiatal -ok út -já -ról

BT Akıllı İnsan Yarım YöHE Dur- B'siz BT Genç ÇE Yol 3.TŞİE AHE
ŞZE

Én nem értesültem erről (Güngörmüş, 1999: 66).

“Benim **bundan** haberim yoktu” (Güngörmüş, 1999: 66).

Én Nem értesül -t -em e(z)r -röl

Ben OEd. Bilgilendir- GZE 1.TŞE Bu AHE

Péterről önmaga beszél a legtöbbet (Kenesei vd., 2010: 137).

“En çok Peter’**den** (Peter hakkında) konuşuyor” (Kenesei vd., 2010: 137).

Péter -röl önmaga beszél Ø a legtöbb -et

Péter AHE kendi Konuş- B’siz BT En çok YHE
ŞZE

Elszakadt a családjától (Güngörmüş, 1999: 62).

“Ailesinden kopmuş/ ayrılmış” (Güngörmüş, 1999: 62).

Elszakad -t a család -já -tól

Kırıl- GZE BT Aile 3.TŞİE AHE

Borsózik a hata az ijedségtől (Güngörmüş, 1999: 28).

“Korku**dan** sırtı diken diken oldu” (Güngörmüş, 1999: 28).

Borsózik a hat -a az ijedség -tól

Diken BT Sırt 3.TŞİE BT Korku AHE
diken
oluyor

Ég a nyelve a paprikától (Güngörmüş, 1999: 44).

“Dili biber yüzünden**den** yanıyor” (Güngörmüş, 1999: 44).

Ég Ø a nyelv -e a paprika -tól

Yan- B’siz BT Dil 3.TŞİE BT Biber AHE
ŞZE

Anna elájult az izgalomtól (Güngörmüş, 1999: 48).

“Anna heyecan**dan** bayılmış” (Güngörmüş, 1999: 48).

Anna elájul -t az izgalom -tól

Anna Bayıl- GZE BT Heyecan AHE

Algéria elszakadt Franciaországtól (Güngörmüş, 1999: 62).

“Cezayir Fransa’**dan** ayrıldı” (Güngörmüş, 1999: 62).

Algéria elszakad -t Franciaország -tól

Cezayir Ayrıl- GZE Fransa AHE

Elválasztják az egyházat az államtól (Güngörmüş, 1999: 63).

“Kiliseyi devlet**ten** ayırıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 63).

Elválaszt -já -k az egyház -at az állam -tól

Ayır- B’li 3.ÇŞE BT Kilise YHE BT Devlet AHE
ŞZE

Türkçede ayrılma hâli bir yerden ayrılma işlevi dışında bir şey hakkında anlamı da bildirmektedir. Macarcadaki -röl, -röl eki de benzer bir şekilde bir yerden ayrılma anlamı dışında birisi ya da bir şey hakkında anlamını da taşımaktadır.

*Ne zaman ona gitsem hep bu iş**ten** konuşurdu* (A. Nesin, BSA, 149, akt. Korkmaz, 2009: 314).

*Okuyucular, onun yazdığı son eser**den** bahsediyorlardı* (Kalkan, 2006: 78).

Herkesi ilgilendirecek konulardan konuşalım (Kalkan, 2006: 81).

Yukarıdaki Türkçe cümle örneklerinde ayrılma hâli eki “bir şey hakkında” anlamında kullanılmıştır.

(5a) *Anna a kirándulásról beszélt nekünk* (Güngörmüş, 1999: 21).

“Anna bize gezi**den** söz ediyordu” (Güngörmüş, 1999: 21).

Anna a kirándulás -ról beszél -t Nekünk

Anna BT Gezi AHE Konuş- GZE Bize

5a numaralı örnekte *kirándulás* “gezi” ismi -röl ekini alarak “geziden” yani “gezi hakkında” anlamını almıştır.

(5b) *Ha az emlékezetem nem csal, akkor tudom, hogy kiról is van szó* (Güngörmüş, 1999: 33).

“Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, o hâlde kimden söz edildiğini biliyorum” (Güngörmüş, 1999: 33).

<i>Ha</i>	<i>az</i>	<i>emlékezet</i>	<i>-em</i>	<i>nem</i>	<i>csal</i>	$\emptyset$	<i>akkor</i>
Eğer	BT	Hafıza	1.TŞİE	OEd.	Yanılt-	B’siz	O hâlde
						ŞZE	
<i>tud</i>	$\emptyset$	<i>-om</i>	<i>hogy</i>	<i>Ki</i>	<i>-röl</i>		
Bil-	B’siz	1.TŞE	B	Kim	AHE		
	ŞZE						
<i>is</i>			<i>Van</i>		<i>Szó</i>		
B			Ol/-dır		Söz		

5b numaralı örnekte *ki* “kim” sözcüğü -röl ekini alınca “kimden” yani “kim hakkında” anlamına gelmiştir.

(5c) *A Gesta írója magáról keveset árul el* (Güngörmüş, 1999: 49).

“Gesta’nın yazarı kendisi **hakkında** çok az bilgi veriyor” (Güngörmüş, 1999: 49).

<i>A</i>	<i>Gesta</i>	<i>író</i>	<i>-ja</i>	<i>maga</i>	<i>-röl</i>	<i>Keves</i>	<i>-et</i>	<i>árul</i>	$\emptyset$	<i>el</i>
BT	Gesta	Yazar	3.TŞİE	Kendi	AHE	Çok	YHE	Bilgi	B’siz	ÖE
						az		ver-	ŞZE	

5c numaralı örnekte *maga* “kendi” ismine -röl ekinin getirilmesiyle “kendisinden” yani “kendisi hakkında” manası verilmiştir.

4.5.2. Macarca ve Türkçe Ayrılma Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe ayrılma hâlinin farklılıkları fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.5.2.1. Fonetik farklılık

Türkçede ayrılma hâlini belirtmek için tek bir ek ve bu ekin alamorfları olan -dan, -den, -tan, -ten bulunurken, Macarcada “içinden”, “üzerinden” ve “yanından” anlamlarını bildirmek üzere üç farklı kategoride ayrılma hâli ve bunların alamorfları bulunmaktadır. Bunlar arasında fonetik herhangi bir ortaklık bulunmamaktadır.

Çocuklar bahçeden sınıfa girdiler (Hengirmen, 2006: 125).

Bu yoldan gidelim (Ediskun, 1999: 113).

Doktor~~dan~~ geliyor.

*Anna a ház**ból** érkezett* (Kenesei vd., 2010: 76).

“Anna ev**den** geldi” (Kenesei vd., 2010: 76).

Anna a ház **-ból** érkez(ik) -ett

Anna BT Ev AHE Gel- GZE

*Pistát felmentettek az állás**ból*** (Güngörmüş, 1999: 79).

“Pista’yı görev**inden** aldılar/ almışlar” (Güngörmüş, 1999: 79).

Pistá -t fel me(gy)n -tet -tek az állás -á **-ból**

Pista YHE ÖE Git- GZE 3.ÇŞE BT Görev 3.TŞİE AHE

*Pista úgy olvasott, hogy pillantott a könyv**böl*** (Güngörmüş, 1999: 80).

“Pista başını kitaptan kaldırmaksızın okuyordu” (Güngörmüş, 1999: 80).

Pista úgy olvas -ott hogy pillant -ott a könyv **-ból**

Pista Öyle Oku- GZE B Bak- GZE BT Kitap AHE

*Hogy jutok el Szegedre Pestr**öl**?* (Şişman Demir, 2010: 204)

“Peşte’**den** Szeged’e nasıl giderim?” (Şişman Demir, 2010: 204)

Hogy jut Ø -ok el Szeged -re Pest -röl

Nasıl Ulaş- B'siz 1.TŞE ÖE Seged YöHE Peşte AHE
ŞZE

A kutya fél az emberektöl (Güngörmüş, 1999: 71).

“Köpek insanlardan korkuyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A kutya fél Ø az ember -ek -tól.

BT Köpek Kork- B'siz ŞZE BT İnsan ÇE AHE

Ég a nyelve a paprikától (Güngörmüş, 1999: 44).

“Dili biber yüzünden yanıyor” (Güngörmüş, 1999: 44).

Ég Ø a nyelv -e a paprika -tól

Yan- B'siz BT Dil 3.TŞİE BT Biber AHE
ŞZE

4.5.2.2. Morfolojik farklılık

Her iki dilde de ayrılma işlevi taşınmış olsa da Macarcada “içinden”, “üzerinden” ve “yanından” kategorilerine göre üç farklı türde ayrılma hâli bulunmaktadır. Türkçede ise bütün bu anlamlar tek br ekle karşılanmaktadır.

Film bitmeden sinemadan çıkmak mı amacınız? (Hengirmen, 2006: 108)

Bulmacada yukarıdan aşağıya doğru üçüncü sorunun cevabı neydi? (Kalkan, 2006: 77)

Öğretmeninin yanından ayrıldı.

(5ç) *Itt át kell szálni az ötös buszból a hetesbe* (Güngörmüş, 1999: 9).

“Burada beş numaralı otobüsten inip yedi numaralı otobüse binmek gerekir.” (Güngörmüş, 1999: 9)

Itt át kell Ø szál -ni az ötös busz -ból a hetes -be

Burada Karşıya Gerek- B'siz Taşı- ME BT Beş Otobüs AHE BT Yedi YöHE
ŞZE

5ç numaralı örnekte görüleceği üzere *busz* “otobüs” ismine -ból ekinin eklenmesiyle kelimenin anlamı “otobüsten” yani “otobüsün içinden” olmuştur.

(5d) *Sok ember bocsátotak el a gyár**ból*** (Güngörmüş, 1999: 50).

“Bir sürü insanı fabrikadan çıkarttılar” (Güngörmüş, 1999: 50).

Sok ember -t bocsát -ot -ak el a gyár -ból

Çok İnsan YHE Çıkart GZE 3.ÇŞE ÖE BT Fabrika AHE

5d numaralı örnekte de *gyár* “fabrika” ismi -ból ekini alınca kelime “fabrikadan” yani “fabrikanın içinden” manasına gelmiştir.

(5e) *A róka a tyúkudvar**ból** három kacsát elrabolt* (Güngörmüş, 1999: 61).

“Tilki tavuk kümesinden üç tane ördeği çalmış” (Güngörmüş, 1999: 61).

A róka a tyúkudvar -ból három kacsát -t elrabolt -t

BT Tilki BT Tavuk AHE Üç Ördek YHE Çal- GZE
kümesi

5e numaralı örnekte ise *tyúkudvar* “tavuk kümesi” ismi -ból ekini alarak “tavuk kümesinden” yani “tavuk kümesinin içinden” anlamında ayrılma bildirmiştir.

(5f) *Szemé**böl** könny fakad* (Güngörmüş, 1999: 69).

“Gözlerinden yaşlar dökülüyor” (Güngörmüş, 1999: 69).

Szem -é -ból könny fakad Ø

Göz 3.TŞİE AHE Yaş Dökül- B’siz ŞZE

5f numaralı örnekte ise *szem* “göz” ismi önce -e 3. tekil şahıs iyelik ekini ardından da -ból ekini alıp “gözünden” yani “gözünün içinden” manasını elde etmiştir.

(5g) *Az okos ember félre áll a fiatalok útjáról* (Güngörmüş, 1999: 80).

“Akıllı kişi gençlerin yolundan çekilir” (Güngörmüş, 1999: 80).

Az okos ember fél -re áll Ø A fiatal -ok út -já -ról

BT Akıllı İnsan Yarım YöHE Dur- B'siz BT Genç ÇE Yol 3.TŞİE AHE
ŞZE

5g numaralı örnekte *út* “yol” ismi önce -ja 3. tekil şahıs iyelik ekini ardından -ról ekini alarak “yolundan” yani “yol üzerinden” anlamına gelmiştir.

(5ğ) *A háború elszakította öket egymástól* (Güngörmüş, 1999: 62).

“Savaş onları birbirinden ayırdı” (Güngörmüş, 1999: 62).

A háború elszakít -otta ök -et egymás -tól

BT Savaş Ayır- GZE Onlar YHE Birbiri AHE

4.5.2.3. Semantik farklılık

Her iki dilde de verilmek istenen anlam ayrılmadır. Ancak Macarcada “içinden” anlamını verebilmek için -ból, -böl, “üzerinden” anlamını verebilmek için -ról, -röl “yanından” anlamı verebilmek için -tól, -töl biçiminde üç farklı ek türü bulunurken Türkçedeki -dan, -den, -tan, -ten eki bu anlamların hepsini kapsamaktadır.

Gülmekten gözlerinden yaş geldi (Kalkan, 2006: 80).

Kitap masadan düştü

Otobüs hastanenin yanından kalkıyor.

(5h) *Péter kimegy a szobából* (Megyesi, 9).

“Peter odadan dışarı çıkar” (Megyesi, 9).

Péter ki- megy Ø a szoba -ból

Péter ÖE Git- B'siz BT Oda AHE
ŞZE

5h numaralı örnekte *szoba* “oda” ismine eklenen -ból eki “odadan” yani “odanın içinden” anlamını vermiştir.

(5ı) *Itt át kell szálni az ötös buszból a hetesbe* (Güngörmüş, 1999: 9).

“Burada beş numaralı otobüsten inip yedi numaralı otobüse binmek gerekir.” (Güngörmüş,

1999: 9)

Itt át kell Ø szál -ni Az ötös busz -ból a hetes -be

Burada Karşıya Gerek- B'siz Taşı- ME BT Beş Otobüs AHE BT Yedi YöHE
ŞZE

51 numaralı örnekte görüleceği üzere *busz* “otobüs” ismine -böl ekinin eklenmesiyle kelimenin anlamı “otobüsten” yani “otobüsün içinden” olmuştur.

(5i) *Sok ember bocsátotak el a gyár**ból*** (Güngörmüş, 1999: 50).

“Bir sürü insanı fabrikada**dan** çıkarttılar” (Güngörmüş, 1999: 50).

Sok ember -t bocsát -ot -ak el a gyár -ból

Çok İnsan YHE Çıkart GZE 3.ÇŞE ÖE BT Fabrika AHE

5i numaralı örnekte de *gyár* “fabrika” ismi -böl ekini alınca kelime “fabrikadan” yani “fabrikanın içinden” manasına gelmiştir.

(5j) *A róka a tyúku**dvarból** három kacsát elrabolt* (Güngörmüş, 1999: 61).

“Tilki tavuk kümesinde**n** üç tane ördeği çalmış” (Güngörmüş, 1999: 61).

A róka a tyúku**dvarból** három kacsá -t elrabol -t

BT Tilki BT Tavuk AHE Üç Ördek YHE Çal- GZE
kümesi

5j numaralı örnekte ise *tyúku**dvarból*** “tavuk kümesi” ismi -böl ekini alarak “tavuk kümesinden” yani “tavuk kümesinin içinden” anlamında ayrılma bildirmiştir.

(5k) *Szemé**böl** könny fakad* (Güngörmüş, 1999: 69).

“Gözlerinde**n** yaşlar dökülüyor” (Güngörmüş, 1999: 69).

Szem -é -ból könny fakad Ø

Göz 3.TŞİE AHE Yaş Dökül- B'siz ŞZE

5k numaralı örnekte ise *szem* “göz” ismi önce -e 3. tekil şahıs iyelik ekini ardından da -böl ekini alıp “gözünden” yani “gözünün içinden” manasını elde etmiştir.

(5l) *Délelőtt 10 órakor Péter elment az iskolából* (Károly, 1999: 58).

“Péter sabah saat 10'da okuldan ayrıldı” (Károly, 1999: 58).

Délelőtt 10 óra -kor Péter El me(gy)n -t az iskola -ból

Sabah 10 saat ZHE Péter ÖE Git- GZE BT Okul AHE

5l numaralı örnekte *iskola* “okul” ismi -ból ekini alarak “okuldan” yani “okulun içinden” anlamı kazanmıştır.

(5m) *Az okos ember félre áll a fiatalok útjáról* (Güngörmüş, 1999: 80).

“Akıllı kişi gençlerin yolundan çekilir” (Güngörmüş, 1999: 80).

Az okos ember fél -re áll Ø a fiatal -ok út -já -ról
BT Akıllı İnsan Yarım YöHE Duruyor B'siz BT Genç ÇE Yol 3.TŞİE AHE
ŞZE

5m numaralı örnekte *út* “yol” ismi önce -ja 3. tekil şahıs iyelik ekini ardından -ról ekini alarak “yolundan” yani “yol üzerinden” anlamına gelmiştir.

(5n) *Elszakadt a családjától* (Güngörmüş, 1999: 62).

“Ailesinden kopmuş/ ayrılmış” (Güngörmüş, 1999: 62).

Elszakad -t a család -já -tól

Kırıl- GZE BT Aile 3.TŞİE AHE

5n numaralı örnekte görüleceği üzere manasındaki *család* “aile” ismi önce 3. tekil şahıs iyelik eki olan -ja ekini ardından da ayrılma hâli eki olan -tól ekini alarak “ailesinden” yani “ailesinin yanından” anlamını kazanmıştır.

4.6. Vasıta Hâli (Lat. Instrumentalis, Mac. Eszköz és társhatározó eset/ Belviszonyt jelölő esetek)

Türkçede eklendiği ismin fiil için bir vasıta olarak kullanıldığını ya da “birliktelik” bildirdiğini gösteren hâldir (Korkmaz, 2009: 317). Türkçenin en eski vasıta hâli eki -ın, -in, -un, -ün ekleri iken bu ekler bugün *yazın, kışın, güzün, ansızın, için için, ilkin* gibi kalıplaşmış birkaç kelimedede varlığını sürdürmektedir. Bugün bu ekin yerini artık -(y)la, -(y)le biçiminde eklemeye başlayan “ile” edatı doldurmaktadır. Bu ekin temel işlevleri; fiilin hangi vasıta

meydana geldiğini bildirmek, isimle fiil arasında birliktelik-beraberlik ilişkisi kurmak, “ve” bağlacının yerine kullanılmak, miktar ve zaman ifadesi bildirmek, tarz zarfları oluşturmaktır (Korkmaz, 2009: 318-324).

Macarcada “vasıta” ve “birliktelik” -val, -vel ekiyle sağlanmaktadır. Tıpkı Türkçede olduğu gibi eklendiği ismin fiilin vasıtası olduğunu ya da fiille birlikte-beraber olduğunu bildirmek için kullanılmaktadır. -val, -vel eki ünlüyle biten bir kelimeye eklendiğinde doğrudan bu şekilde eklenirken ünsüzle biten bir kelimeye eklendiğinde başındaki /v/ ünsüzü eklendiği kelimenin son ünsüzüne dönüşerek bir ikizleşme meydana getirir.

-val, -vel eki dışında Macarcada -stul, -stül eki de “birliktelik” bildirmekte ancak bu ekin çok fazla kullanım sıklığı bulunmamaktadır. Bu ek de tıpkı Türkçe “ile” edatı gibi birliktelik bildirmektedir. Bazı Macar gramerleri bu eki hâl eki kategorisinde değerlendirmemektedir. Bunun sebebi de zamirlerle, sıfatlarla, rakamlarla, işaretlerle ilişkilendirilememesidir (Kiss vd., 2003: 136).

4.6.1. Macarca ve Türkçe Vasıta Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe vasıta hâlinin benzerlikleri fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.6.1.1. Fonetik benzerlik

Türkçenin vasıta hâli eki -(y)la, -(y)le iken Macarcanın vasıta hâli ekleri -val, -vel, -stul, -stül biçimleridir. Görüleceği üzere Türkçe ve Macarca vasıta hâl ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Dolma kalemle döşendiği mektubu benim okumamı istedi (H. Balıkcısı, DG, 36, akt Korkmaz, 2009: 319).

Hâlbuki su değiliz; insan cemaatiyiz ve bir nehre katılmıyoruz; bir medeniyeti kültürüyle benimsiyoruz (A. H. Tanpınar, H, 223 Korkmaz, 2009: 320).

Evinin duvarlarını nilüfer desenli kağıtlarla kaplatmış (Hepçilingirler, 2005: 108).

A lány szépségével bűvöli mindenkit (Güngörmüş, 1999: 30).

“Kız, güzelliği ile herkesi büyülüyor” (Güngörmüş, 1999: 30).

A lány szépség -é -vel bűvöli Ø mindenki -t

BT Kız Güzellik 3.TŞİE VHE Büyüle- B’siz ŞZE Herkes YHE

(6a) *Mindig dámáztunk a húgommal* (Güngörmüş, 1999: 39).

“Kız kardeşimle her zaman dama oynardık” (Güngörmüş, 1999: 39).

Mindig dámáz -t -unk a húg -om -m(v)al

Her zaman Dama oyna- GZE 1.ÇŞE BT Kız kardeş 1.TŞİE VHE

6a numaralı örnekte *húg* “kız kardeş” sözcüğü önce -om 1. tekil şahıs iyelik ekini ardından da -val ekini almıştır. Macarcada -val, -vel vasıta hâli eki ünsüzle biten bir isme eklendiğinde başındaki /v/ ünsüzü eklendiği kelimenin sonundaki ünsüze dönüşmektedir. Burada da ekin başındaki /v/ ünsüzü sözcüğün sonundaki /m/ ünsüzüne dönüşerek -mal hâline gelmiştir.

Kocsival elvitte Jánost az egyetemre (Güngörmüş, 1999: 64).

“János’u arabayla okula götürdü” (Güngörmüş, 1999: 64).

Kocsi -val elvi(szt) -te János -t az egyetem -re

Araba VHE Götür- GZE János YHE BT Üniversite YöHE

4.6.1.2. Morfolojik benzerlik

İki dilde de bu ekler morfolojik olarak vasıta hâli işlevi taşımaktadır.

Düğünlerde silahla havaya ateş etmek yasaklandı (Kalkan, 2006: 96).

Fren sesiyle irkilip hemen kenara çekildi (Kalkan, 2006: 97).

Vállát kendővel fedt (Güngörmüş, 1999: 67).

“Omuzlarını şalla örtüyor” (Güngörmüş, 1999: 67).

Váll -á -t kendő -vel Fedt Ø

Omuz 3.TŞİE YHE Şal VHE Ört- B’siz
ŞZE

A durvaságra udvariassággal felelt (Güngörmüş, 1999: 74).

“Kabalığa kibarlıkla karşılık verdi” (Güngörmüş, 1999: 74).

A durvaság -ra udvariasság -g(v)al felel -t

BT Kabalık YöHE Kibarlık VHE Karşılık GZE
ver-

Ezzel mire céloztál? (Güngörmüş, 1999: 31)

“Bununla ne demek istedin?” (Güngörmüş, 1999: 31)

Ez -z(v)el mi -re céloz -t -ál

Bu VHE Ne YöHE Hedefle- GZE 2.TŞE

4.6.1.3. Semantik benzerlik

İki dilde de anlam olarak vasıta ve birliktelik işlevi taşımaktadır.

Mutluluğun sırrı sevgiyledir (Kalkan, 2006: 97).

Zeynep, hafta sonu onunlaydı (Kalkan, 2006: 97).

Öğrencilerle İstanbul’a geziye gideceğiz (Kalkan, 2006: 96).

Olayları güzellikle anlatmalısın (Kalkan, 2006: 96).

(6b) *Mindig dámáztunk a húgommal* (Güngörmüş, 1999: 39).

“Kız kardeşimle her zaman dama oynardık” (Güngörmüş, 1999: 39).

Mindig dámáz -t -unk a húg -om -m(v)al

Her Dama GZE 1.ÇŞE BT Kız 1.TŞİE VHE
zaman oyna- kardeş

6b numaralı örnekte de *húg* “kız kardeş” ismi önce -om 1. tekil şahıs iyelik ekini ardından da -val ekini almış ve birliktelik bildirmiştir.

(6c) *A méz idővel cukrosodik* (Güngörmüş, 1999: 32).

“Bal zamanla şekerliyor” (Güngörmüş, 1999: 32).

A méz idő -vel cukrosodik Ø

BT Bal Zaman VHE Şekerle- B’siz ŞZE

6c numaralı örnekte de *idő* “zaman” ismine -vel eki getirilerek vasıta bildirilmektedir.

(6ç) *Anna ma eszköszik Lacival* (Güngörmüş, 1999: 67).

“Anna bugün Laci **ile** evleniyor” (Güngörmüş, 1999: 67).

Anna ma eszköszik Ø Laci -val

Anna Bugün Evlen- B’siz Laci VHE
ŞZE

6ç numaralı örnekte ise kişi ismi olan *Laci* sözcüğüne -val ekinin getirilmesiyle birliktelik anlamı katılmıştır.

4.6.2. Macarca ve Türkçe Vasıta Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe vasıta hâlinin farklılıkları fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.6.2.1. Fonetik farklılık

Türkçede vasıta-birliktelik hâlini belirtmek için şu an ekleşmeye başlayan “ile” edatı kullanılırken, Macarcada -val, -vel ekinin yanısıra “birliktelik” için nadiren -stul, -stül eki de kullanılmaktadır.

İstanbul kaleleri tuzla buz oldu (Ö. Seyfettin, EK, 28, akt. Korkmaz, 2009: 321).

Yalnız sensin elimden tutacak, yaş yetmiş...

Ah o vaktiyle ölenler ne de talihli, imiş! (M. A. Ersoy, S, 365 akt. Korkmaz, 2009: 322)

Nem érdeklődik semmivel (Güngörmüş, 1999: 65).

“Hiçbir şeyle ilgilenmiyor” (Güngörmüş, 1999: 65).

Nem érdeklődik Ø semmi -vel

OEd. İlgilen- B’siz Hiçbir VHE
ŞZE şey

Péter Julival dolgozott (Kiss ve Hegedűs, 2021: 7).

“Péter Juli **ile** birlikte çalışıyordu” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 7).

Péter Juli -val dolgoz(ik) -ott

Péter Juli VHE Çalış- GZE

Nem férnek egymással (Güngörmüş, 1999: 84).

“Birbirleriyle anlaşıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 84).

Nem fér Ø -nek egymás -s(v)al

OEd. Anlaş- B’siz 3.ÇŞE Birbirleri VHE
ŞZE

Az új lakónegyed számára házastul sajátították ki a telkeket (Bencédy, 1985: 199).

“Yeni yerleşim bölgesi için arsalar evli bir çift **olarak** satın alındı” (Bencédy, 1985: 199).

Az új lakónegyed számára háza -stul

BT Yeni Yerleşim İçin Evli Olarak
bölgesi

sajátított -t -ák ki A tel(e)k -ek -et

Satın al- GZE 3.ÇŞE Kim BT Arsa ÇE YHE

4.6.2.2. Morfolojik farklılık

Bu eklerin morfolojik manada hemen hemen birbirlerinden farkı yoktur. İkisi de vasıta ve birliktelik bildirmektedir.

Çuvarların ağzını iple bağladı (Kalkan, 2006: 96).

Futbolcularla hatıra resmi çektirdim (Kalkan, 2006: 96).

Kasaba depremlerle büyük kayba uğradı (Kalkan, 2006: 97).

Akşamüstü bizimle deniz kıyısına gelmek ister misin? (Hepçilingirler, 2005: 108)

(6d) *Csipővassal fogja a parazsat* (Güngörmüş, 1999: 85).

“Koru maşayla tutuyor” (Güngörmüş, 1999: 85).

Csipővas -s(v)al fog -ja a parazs -at

Maşa VHE Tut- B'li BT Kor YHE
ŞZE

6d numaralı örnekte *csipővas* “maşa” ismi -val ekini alarak “maşayla” anlamında vasıta bildirmiştir.

(6e) *Pista nem dicsekedik semmivel* (Güngörmüş, 1999: 40).

“Pista hiçbir şeyle övünmüyor” (Güngörmüş, 1999: 40).

Pista nem dicsekedik Ø semmi -vel

Pista OEd. Övün- B'siz Hiçbir VHE
ŞZE şey

6e numaralı örnekte *semmi* “hiçbir şey” ismine eklenen -vel eki vasıta bildirmektedir.

(6f) *Nem dicsekszik az édesapjával* (Güngörmüş, 1999: 40).

“Babasıyla övünmüyor” (Güngörmüş, 1999: 40).

Nem dicsekszik Ø az édesap(a) -já -val

OEd. Övün- B'siz BT Baba 3.TŞİE VHE
ŞZE

6f numaralı örnekte aynı durum söz konusudur. -val eki -ja 3. tekil şahıs iyelik eki almış olan *édesapa* “baba” kelimesine eklendiğinde vasıta bildirmiştir.

(6g) *Egybevetette a két nyelvet az angol* (Güngörmüş, 1999: 45).

“İki dili İngilizce ile karşılaştırmış” (Güngörmüş, 1999: 45).

Egybevetet -te a két nyelv -et Az Angol -l(v)al

Karşılaştı- GZE BT İki Dil YHE BT İngilizce VHE

6g numaralı örnekte de *angol* “İngilizce” kelimesine eklenen -val eki vasıta bildirmektedir.

(6ğ) *Géza családjával együtt felvette a kereszténységet* (Güngörmüş, 1999: 83).

“Géza ailesi ile birlikte Hristiyanlığı kabul etti” (Güngörmüş, 1999: 83).

Géza család -ja -val együtt felve(szt) -te a kereszténység -et

Géza Aile 3.TŞİE VHE Birlikte Kabul GZE BT Hristiyanlık YHE
et-

6ğ numaralı örnekte ise öncesinde -ja 3. tekil şahıs iyelik eki alan *csalad* “aile” sözcüğü -val ekini almasıyla birliktelik manası elde etmiştir.

(6h) *Mindenkivel csúfolódik* (Güngörmüş, 1999: 38).

“Herkesle alay ediyor” (Güngörmüş, 1999: 38).

Mindenki -vel csúfolódik Ø

Herkes VHE Alay et- B’siz ŞZE

6h numaralı örnekte *mindenki* “herkes” ismine -vel eki getirilmesiyle birliktelik bildirilmiştir.

(6ı) *Két vállalatot egyesítenek ezzel az új céggel* (Güngörmüş, 1999: 45).

“İki şirketi bu yeni firma ile birleştiriyor” (Güngörmüş, 1999: 45).

Két vállalat -ot egyesít Ø -enek ez -z(v)el az új cég -gel

İki Şirket YHE Birleştir- B’siz 3.ÇŞE Bu VHE BT Yeni Firma VHE
ŞZE

6ı numaralı örnekte *cég* “firma” ismi -vel eki almasıyla birliktelik anlamı kazanmıştır.

4.6.2.3. Semantik farklılık

Her iki dilde de verilmek istenen anlam vasıta-birlikteliktir. Bu nedenle eklerin taşıdığı anlam neredeyse tamamen aynıdır.

Bir muharrir için kibirlerin en tatlısı olan gururla faslı okudu (M. C. Kuntay, Üİ, 35, akt. Korkmaz, 2009: 323).

Otobüste yüksek sesle konuşup, kahkahalarla gülüyordu (Kalkan, 2006: 96).

Yarın Sezgin’le bir sergi açılışına gideceğiz (Hepçilingirler, 2005: 108).

(6i) *Veréssel fenyegeti a gyereket* (Güngörmüş, 1999: 83).

“Çocuğu dayakla tehdit ediyor” (Güngörmüş, 1999: 83).

Verés -s(v)el fenyeget -i a gyerek -et

Dayak VHE Tehdit et- B'li BT Çocuk YHE
ŞZE

6i numaralı örnekte *verés* “dayak” ismine eklenen -vel eki vasıta bildirmektedir.

(6j) *Bottal fenyegeti a kutyát* (Güngörmüş, 1999: 83).

“Köpeği sopayla korkutuyorlar” (Güngörmüş, 1999: 83).

Bot -t(v)al fenyeget -i a kutyá -t

Sopa VHE Korkut- B'li BT Köpek YHE
ŞZE

6j numaralı örnekte *bot* “sopa” ismi -val ekini alarak vasıta bildirmektedir.

(6k) *Két vállalatot egyesítenek ezzel az új céggel* (Güngörmüş, 1999: 45).

“İki şirketi bu yeni firma ile birleştiriyor” (Güngörmüş, 1999: 45).

Két vállalat -ot egyesít Ø -enek ez -z(v)el az új cég -gel

İki Şirket YHE Birleştir- B'siz ŞZE 3.ÇŞE Bu VHE BT Yeni Firma VHE

6k numaralı örnekte *cég* “firma” ismi-vel eki almasıyla birliktelik anlamı kazanmıştır.

4.7. İlgi Hâli (Lat. Genitivus, Mac. Birtokos eset)

Türkçede bu hâl diğer hâl eklerinden farklı olarak ismi fiile değil başka bir isme bağlar ve böylelikle isim tamlaması meydana getirir. Bu nedenle bu eki hâl eki olarak kabul etmeyen görüşler de mevcuttur. Bu hâlin kullanım alanları temelde üçe ayrılmaktadır (Korkmaz, 2009: 269).

Bu ekin birinci işlevi iki ismi birbirine bağlayarak tamlama meydana getirmesidir: *insanın iyisi*, *perdenin boyu*, *yolun yarısı* gibi (Korkmaz, 2009: 269).

İkinci görevi zamirleri edatlara bağlamaktır: *benim gibi*, *senin gibi*, *onun gibi*, *bizim için*, *senin için*, *onun kadar* gibi (Korkmaz, 2009: 270).

Üçüncü görevi ise bazı fiillerle ya da -dır, -dir, -dur, -dür ekiyle kullanılmaktır: *Elindeki Ali'nindir* örneğinde görüldüğü gibi. Bu işleviyle ilgi hâli yalnızca isimlere değil fiillere de

bağlanmaktadır denilebilir fakat burada gizli kalmış bir ismin olduğu ve ilgi hâlinin aslında eklendiği ismi o gizli kalmış isme bağladığı bilinmelidir. Yukarıdaki örnekte *Ali'nin kitabı* gibi bir durum söz konusudur (Korkmaz, 2009: 270).

Macarcada ilgi hâli -nak, -nek ekleri ile karşılaşılır ve tıpkı Türkçede olduğu gibi isimleri isimlere bağlayarak tamlama meydana getirir.

4.7.1. Macarca ve Türkçe İlgi Hâli Arasındaki Benzerlikler

Macarca ve Türkçe ilgi hâlinin benzerlikleri fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.7.1.1. Fonetik benzerlik

Türkçe ilgi hâli eki -ın, -in, -un, -ün, -nım, -nin, -nun, nün 1. tekil ve çoğul şahıslarda ise -ım, -im, -um, -üm biçimindeyken Macarca ilgi hâli eki -nak, -nek biçimindedir. Görüleceği üzere Türkçe ve Macarca ilgi hâl ekleri arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Bu ev Turgut'undur (Hengirmen, 2006: 125).

Yürüyorum korkunun ve karanlıkların üstüne (Hepçilingirler, 2005: 108).

Annemindi bu güzel gömlek (Kalkan, 2006: 90).

Kinek szekere farkán ülsz, annak notáját dúdoljad (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kimin arabasının kuyruğunda oturuyorsan onun namesini söylersin” (Güngörmüş, 1999: 43).

Ki	-nek	szekere	fark	-á	-n	ül	Ø	-sz
Kim	İHE	Araba	Kuyruk	3.TŞİE	BHE	Otur-	B'siz	2.TŞE
							ŞZE	
a(z)n	-nak	nota	-já	-t	dúdol	-ja		-d
O	İHE	Nota	3.TŞİE	YHE	Mırıldan-	B'li	ŞZE	2.TŞE

A fiúnak kutjája fut a parkban (Endre, 1988: 168).

“Oğlanların köpekleri parkta koşuyor” (Endre, 1988: 168).

A	<i>fiú</i>	-k	-nak	<i>kutjá</i>	-ja	<i>fut</i>	Ø	<i>a</i>	<i>park</i>	<i>-ban</i>	
BT	Oğlan	ÇE	İHE	Köpek	3.TŞİE	Koş-	B'siz	ŞZE	BT	Park	BHE

4.7.1.2. Morfolojik benzerlik

1. İki dilde de bu ekler morfolojik olarak isimler arasında ilgi hâli işlevi kurarak isim tamlaması oluşturmaktadır.

İki üç hafta sonra Şişli’de, cadde üstünde büyük bir apartmanın ikinci katını kiraladılar ve taşındılar (M.Ş. Esendal, EOY, 18, akt. Korkmaz, 2009: 271).

Gazeteyi aldı, katladı, ceketinin dış cebine soktu (P. Safa, FH, 8, akt. Korkmaz, 2009: 271).

Yangının dumanı Bodrum’a kadar ulaştı (Kalkan, 2006: 90).

Péternek van kabátja (Endre, 1988: 177).

“Péter’in kabanı var” (Endre, 1988: 177).

Péter -nek van kabát -ja

Péter İHE Var Kaban 3.TŞİE

Vállára borulhatsz az édesanyádnak (Bence, 2021: 41).

“Annenin omuzlarına yaslanabilirsin” (Bence, 2021: 41).

Váll -á -ra borulhat Ø -sz az édesanyá -d -nak

Omuz 3.TŞİE YöHE Yaslanabil- B’siz ŞZE 2.TŞE BT Anne 2.TŞİE İHE

2. Her iki dilde de eksiz ilgi hâli bulunmaktadır.

Denizø mavisi gözleri herkesi büyüliyordu (Kalkan, 2006: 90).

(7a) *Gabi van könyve* (Endre, 1988: 178).

“Gabi’nin kitabı var” (Endre, 1988: 178).

Gabi -ø van könyv -e

Gabi İHE Var Kitap 3.TŞİE

7a numaralı örnekte ilgi hâli eki kullanılmadan ilgi ilişkisi kurulmuştur.

4.7.1.3. Semantik benzerlik

İki dilde de bu ekler anlam olarak ilgi işlevi taşımaktadır.

Gözlerinin derinlikleri sonsuz, nemli, seyyal ve ateşle parlıyordu (H.E. Adıvar, H, 95, akt.

Korkmaz, 2009: 271).

Kardeşinin sadakası kuru ekmeğe bile yetmiyordu (R.N. Güntekin, D, 15, akt. Korkmaz, 2009: 271).

Sinema, Ahsen'in en büyük tutkusuydu (Hepçilingirler, 2005: 108).

A turistáknak kényelmes szobájuk van (Endre, 1988: 180).

“Turistlerin rahat odaları var” (Endre, 1988: 180).

A turistá -k -nak Kényelmes szobá -juk van

BT Turist ÇE İHE Rahat Oda 3ÇŞİE Var

A háznak a falai magasak (István, 312).

“Evin duvarları yüksek” (István, 312).

A ház -nak a fal -ai magasak

BT Ev İHE BT Duvar 3ÇŞİE Yüksek

4.7.2. Macarca ve Türkçe İlgi Hâli Arasındaki Farklılıklar

Macarca ve Türkçe ilgi hâlinin farklılıkları fonetik, morfolojik ve semantik yönden ele alınmıştır.

4.7.2.1. Fonetik farklılık

Türkçede ilgi hâlini belirtmek için -ın, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, nün 1. tekil ve çoğul şahıslarda ise -ım, -im, -um, -üm eki kullanılırken, Macarcada -nak, -nek eki kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi bu ekler arasında fonetik bir ortaklık bulunmamaktadır.

Avrupa'nın şenlik ve aydınlık şehirleri, onu büyüdü bir surette kendine doğru çekiyordu (Y.K. Karaosmanoğlu, KK, 36, akt. Korkmaz, 2009: 271).

Bu arabanın lastiğidir (Hengirmen, 2006: 125).

Başarmak istiyorsan benim kadar çalışmalısın (Kalkan, 2006: 90).

Senin gibi bir dost bulamadı (Kalkan, 2006: 90).

A testület ura a helyzetnek (Bence, 2021: 41).

“Yönetim kurulu mevkiinin efendisidir” (Bence, 2021: 41).

A testület ura a helyzet -nek

BT Yönetim BT Mevki İHE
kurulu

Vállára borulhatsz az édesanyád**nak** (Bence, 2021: 41).

“Annen**in** omuzlarına yaslanabilirsin” (Bence, 2021: 41).

Váll -á -ra borulhat Ø -sz az édesanyá -d -nak

Omuz 3.TŞİE YöHE Yaslanabil- B’siz ŞZE 2.TŞE BT Anne 2.TŞİE İHE

4.7.2.2. Morfolojik farklılık

1. Bu eklerin morfolojik manada hemen hemen birbirlerinden farkı yoktur.

*Köpek sesleri gecen**in** karanlığını yırtıyordu* (Hepçilingirler, 2005: 108).

*Evin**in** duvarlarını nilüfer desenli kâğıtlarla kaplatmış* (Hepçilingirler, 2005: 108).

*Arkadaşım**ın** kardeşin**in** hasta olduğunu dün öğrendim* (Kalkan, 2006: 90).

(7b) *Kine**k** szekere farkán ülsz, annak notáját dúdoljad* (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kim**in** arabasının kuyruğunda oturuyorsan onun namesini söylersin” (Güngörmüş, 1999: 43).

Ki -nek szekere Fark -á -n ül Ø -sz

Kim İHE Araba Kuyruk 3.TŞİE BHE Otur- B’siz 2.TŞE
ŞZE

a(z)n -nak nota -já -t dúdol -ja -d

O İHE Nota 3.TŞİE YHE Mırıldan- B’li ŞZE 2.TŞE

7b numaralı örnekte görüldüğü gibi ki “kim” soru zamiri -nek ekini alarak fark “kuyruk” ismi ile ilgi bağlantısı kurmuştur.

(7c) *A két kutya közü**l** a feketé**nek** a füle fehér* (Törkenczy, 2002: 58).

“İki köpekten siyah olan**ın** kulakları beyaz” (Törkenczy, 2002: 58).

A két kutya közül A Fekete **-nek** a fül -e fehér

BT İki Köpek Arasında BT Siyah İHE BT Kulak 3.TŞİE Beyaz

7c numaralı örnekte *fekete* “siyah” ismine eklenen -nak eki *fül* “kulak” ismine -e 3. Tekil şahıs iyelik ekinin eklenmesiyle ilgi ilişkisi kurmuştur.

2. Her iki dilde de eksiz ilgi hâli bulunmasına rağmen Türkçede ilgi hâlinin belirlilik fonksiyonu da bulunduğundan ekli ilgi hâli belirtili isim tamlaması, eksiz ilgi hâli belirtisiz isim tamlaması kurmaktadır. Macarcada ise ilgi hâlinin böyle bir fonksiyonu bulunmadığından ekli ilgi hâli ile eksiz ilgi hâli arasında bir fark bulunmamaktadır.

Kavunø karpuzø kabukları her yere yayılmıştı (Kalkan, 2006: 90).

(7ç) *A ház a falai magasak* (István, 312).

“Ev**in** duvarları yüksek” (István, 312).

A ház **-ø** a fal -ai magasak

BT Ev İHE BT Duvar 3ÇŞİE Yüksek

7ç numaralı örnekte *ház* “ev” ismi ilgi hâli eki almadan ilgi ilişkisi kurmuştur ancak yine de belirtili tamlama kurmuştur.

4.7.2.3. Semantik farklılık

Her iki dilde de verilmek istenen anlam iki isim arasında ilgi bağlantısı kurarak sahiplik bildirmektir. Bu nedenle eklerin taşıdığı anlam neredeyse tamamen aynıdır.

*Roman**ın** sonunu mu okumuş?* (Hepçilingirler, 2005: 108)

*Bu şark**ının** bambaşka bir havası var* (Hepçilingirler, 2005: 108).

*O gece, Merve’**nin** sevinci bütün arkadaşları sarmıştı* (Hepçilingirler, 2005: 108).

*Bütün bu hazırlıkları kim**in** için yaptınız?* (Kalkan, 2006: 90)

(7d) *A fiúk**nak** kutjája fut a parkban* (Endre, 1988: 168).

“Oğlanlar**ın** köpekleri parkta koşuyor” (Endre, 1988: 168).

A *fiú* -k -**nak** *kutjá* -ja fut $\emptyset$ a park -ban

BT Oğlan ÇE İHE Köpek 3.TŞİE Koşuyor B'siz ŞZE BT Park BHE

7d numaralı örnekte *fiú* “oğlan” ismi önce çokluk eki olan -k ekini ardından da ilgi hâli eki olan -nak ekini alarak ardından gelen *kutjája* “köpekleri” ismi ile tamlama ilişkisi kurmuştur.

(7e) *Péternek van kabátja* (Endre, 1988: 177).

“Péter’in kabanı var” (Endre, 1988: 177).

Péter -**nek** van *kabát* -ja

Péter İHE Var Kaban 3.TŞİE

7e numaralı örnekte aynı şekilde özel isim olan *Péter* kelimesi -nek ilgi hâlini alarak *kabátja* “kabanı” sözcüğü ile isim tamlaması oluşturmuştur.

4.8. Sonlanma Hâli (Lat. Terminativus, Mac. Végpontot jelölő eset)

Macarcada -ig ekiyle karşılanan bu hâlin Türkçede hâl ekleri arasında bir karşılığı bulunmamaktadır. Türkçede bu ekin taşıdığı işlevi “-e kadar” zarfı üstlenmektedir.

(8a) *Addig a házig futott* (Bencédy, 1985: 198).

“O zamana **kadar** eve **kadar** koştu” (Bencédy, 1985: 198).

Add -**ig** a *ház* -**ig** fut -ott

O -e kadar BT Ev -e kadar Koş- GZE
zaman

8a numaralı örneğe bakıldığında -ig eki kelimeye “-e kadar” anlamını katmıştır. Ayrıca aynı ek kalıplaşarak *addig* “o zaman” zarfını da oluşturmuştur.

(8b) *Eddig a házig vezették el a villanyt* (István, 312).

“Şimdiye **kadar** eve elektrik getirildi” (István, 312).

Edd -ig A ház -ig vezet -t -ék el a villany -t

Bu -e BT Ev -e Getir- GZE 3.ÇŞE ÖE BT Elektrik YHE
zaman kadar kadar

8b numaralı örnekte de aynı şekilde -ig eki “-e kadar” anlamını vermiştir. Ayrıca aynı ek kalıplaşarak *eddig* “bu zaman” zarfını da oluşturmuştur.

(8c) *Hat óráig visszajövök* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

“Saat altıya **kadar** döneceğim” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

Hat órá -ig vissza jö(n)v Ø -ök

Altı Saat -e ÖE Gel- B’siz 1.TŞE
kadar ŞZE

8c numaralı örnekte -ig eki “-a kadar” manasını kazandırmıştır.

(8ç) *A hídig futottam, utána gyalogoltam* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

“Köprüye **kadar** koştum, sonra yürüdüm” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 20).

A Híd -ig fut -ott -am utána gyalogol -t -am

BT Köprü -e Koş- GZE 1.TŞE Sonra Yürü- GZE 1.TŞE
kadar

8ç numaralı örnekte -ig eki yine “-e kadar” anlamını vermiştir.

(8d) *Május elsejéig Bécsben lesz* (Szilvia-Tamás, 2009: 150)

“1 Mayıs’a **kadar** Viyana’da olacağım” (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

Május elsejé -ig Bécs -ben lesz Ø -ek

Mayıs Yarın -e Viyana BHE Ol- B’siz 1.TŞE
kadar ŞZE

8d numaralı örnekte de -ig ekinin “-a kadar” manasına geldiği görülmektedir.

4.9. Biçimsel Hâl (Lat. *Essivus formalis*, Mac. Ø)

Marcada Latince terim kullanılmaktadır. Bu hâl Macarcada -ként ekiyle karşılanırken

verdiği “olarak” ya da “gibi” anlamı Türkçede hâl ekleriyle değil edatlarla sağlanmaktadır.

(9a) *Tamás mérnök**ként** dolgozik Londonban* (Endre, 1988: 537).

“Tamás Londra'da mühendis **olarak** çalışıyor” (Endre, 1988: 537).

Tamás mérnök -ként dolgozik Ø London -ban

Tamás Mühendis Olarak Çalış- B'siz Londra BHE
ŞZE

(9b) *Turist**ként** háromszor jártam Franciaországban* (Endre, 1988: 537).

“Turist **olarak** üç kez Fransa'ya gittim” (Endre, 1988: 537).

Turista -ként háromszor jár -t -am Franciaország -ban

Turist Olarak Üç kez Git- GZE 1.TŞE Fransa BHE

(9c) *Az Ősember számára barlangok szolgáltak ház**ként*** (Bencédy, 1985: 198).

“Mağaralar, kadim insan için ev **görevi** görüyordu” (Bencédy, 1985: 198).

Az Ősember számára barlang -ok szolgált -t -ak ház -ként

BT Kadim İçin Mağara ÇE İşlevini GZE 3.ÇŞE Ev Olarak
insan gör-

(9ç) *Mari a vállalat igazgató**ja**ként sok jótt a városért* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 6).

“Şirketin müdürü **olarak** Mari, şehir için çok şey yaptı” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 6).

Mari a vállalat igazgató -ja -ként

Mari BT Şirket Müdür 3.TŞİE Olarak

sok jó -t te(szt) -t a város -ért

Çok İyi YHE Yap- GZE BT Şehir İçin

(9d) *Ili tanár**ként** dolgozik* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 22).

“İli öğretmen **olarak** çalışıyor” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 22).

Ili tanár -ként dolgozik Ø

İli Öğretmen Olarak Çalış- B'siz
ŞZE

Yukarıdaki örneklerin hepsinde -ként eki eklendiği kelimeye “olarak” anlamı katmıştır.

4.10. Dönüşüm Hâli (Lat. Translativus, Mac. Átformáló eset)

Türkçede hâl eklerinden herhangi biriyle karşılanmayan bu hâl Macarcada -vá, -vé ekleriyle yapılmaktadır. Türkçe karşılığı “hâle gelmek” biçimindedir. Macarcada da *válik* “olmak”, “dönüşmek”, *lesz* “olmak”, *tesz* “yapmak” gibi fiillerle birlikte kullanılmaktadır. Ünlüyle biten kelimelere doğrudan gelirken ünsüzle biten kelimelere eklendiğinde ekin başındaki /v/ ünsüzü kelimenin son ünsüzüne dönüşmektedir.

(10a) *Kati csinos nővé vált* (Endre, 1988: 486).

“Kati güzel bir kız oldu” (Endre, 1988: 486).

Kati csinos nő -vé vál(ik) -t

Kati Güzel Kadın Hâle Ol- GZE
gel-

(10b) *A mesében az öregasszony számárrá változtatta a legényt* (Endre, 1988: 486).

“Masalda yaşlı kadın çocuğu eşeğe çevirmiş” (Endre, 1988: 486).

A mese -ben az öregasszony számár -r(v)á változtat -ta a legény -t

BT Masal BHE BT Yaşlı kadın Eşek Hâline Değiştir- GZE BT Genç YHE
gel- adam

(10c) *A kis falu várossá fejlődött* (Endre, 1988: 486).

“Küçük köy bir şehre dönüştü” (Endre, 1988: 486).

A kis falu város -s(v)á fejlőd -ött

BT Küçük Köy Şehir Hâline Geliştir- GZE
gel-

(10ç) *A romépület szép házzá alakult* (Bencédy, 1985: 199).

“Yıkılan bina güzel bir eve dönüştürüldü” (Bencédy, 1985: 199).

A Romépület szép ház -z(v)á alakul -t

BT Yıkılan bina Güzel Ev Hâline gel- Geliş- GZE

(10d) *Házakká építik át ezeket a kalibákat* (István, 312).

“Bu kulübeler evlere dönüştürülür” (István, 312).

Ház -ak -k(v)á épít Ø -ik át ez -ek -et a kalibá -k -at

Ev ÇE Hâline İnşa B’siz 3.ÇŞE Karşıya Bu ÇE YHE BT Kulübe ÇE YHE
gel- et- ŞZE

(10e) *A hős kutyává változott* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 21).

“Kahraman bir köpeğe dönüştü” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 21).

A hős kutyá -vá változ(ik) -ott

BT Kahraman Köpek Hâline gel- Dönüş- GZE

(10f) *A vér nem válik vízzé* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 21).

“Kan suya dönüşmez” (Kiss ve Hegedűs, 2021: 21).

A vér nem válik Ø víz -z(v)é

BT Kan OEd. Ol- B’siz Su Hâline gel-
ŞZE

Yukarıdaki örneklerin hepsinde -vá, -vé eki eklendiği sözcüğe “dönüşmek, oluşmak, hâle gelmek” anlamı katmıştır.

4.11. Neden-Sonuç Hâli (Lat. Causalis – Finalis, Mac. Célt és okot jelölő eset)

Macarcada -ért ekiyle karşılanan bu hâl ekinin Türkçedeki karşılığı “için” ya da “diye” edatıdır. Bu ek Macarcada sebep bildirme işleviyle kullanılmaktadır.

(11a) *Pista bolondul a fagyaltért* (Güngörmüş, 1999: 27).

“Pista dondurma **için** deli oluyor” (Güngörmüş, 1999: 27).

Pista bolondul Ø a fagyalt -ért

Pista Deli Ol- B’siz BT Dondurma İçin
ŞZE

11a numaralı örnek incelendiğinde *fagyalt* “dondurma” ismine eklenen -ért eki “dondurma için” anlamını vermiştir.

(11b) *Pista bolondul Katiért* (Güngörmüş, 1999: 27).

“Pista Kati **için** deli divane oluyor” (Güngörmüş, 1999: 27).

Pista bolondul Ø Kati -ért

Pista Deli ol- B’siz Kati İçin
ŞZE

11b numaralı örnekte de kişi ismi olan *Kati*’ye -ért eki eklendiğinde “Kati için” anlamı kazandırılmıştır.

(11c) *Miért bonttottál a csomagot?* (Güngörmüş, 1999: 27)

“Paketi ne **için** açtın?” (Güngörmüş, 1999: 27)

Mi -ért bontt -ott -ál a csomag -ot

Ne İçin Aç- GZE 2.TŞE BT Paket YHE

11c numaralı örnekte de *mi* “ne” ismine -ért eki getirilerek “ne için” manası verilmiştir.

(11ç) *Elküldtem a testvéremet pénzért a bankba* (Güngörmüş, 1999: 58).

“Kardeşimi para **için** bankaya yolladım” (Güngörmüş, 1999: 58).

Elküld -t -em a testvér -em -et pénz -ért a bank -ba

Yolla- GZE 1.TŞE BT Kardeş 1.TŞİE YHE Para İçin BT Banka YöHE

11ç numaralı örnekte ise *pénz* “para” ismine -ért ekinin eklenmesiyle “para için” anlamı oluşmuştur.

(11d) *Miért faggatsz a gyereket?* (Güngörmüş, 1999: 68)

“Ne **diye** çocuğu sorguluyorsun?” (Güngörmüş, 1999: 68)

Mi -ért faggat Ø -sz a gyerek -et

Ne İçin Sorgula- B’siz 2.TŞE BT Çocuk YHE
ŞZE

Yine 11d numaralı örnekte *mi* “ne” ismi -ért eki alarak “ne diye” anlamını meydana getirmiştir.

(11e) *A gyerek felugrik a labdáért* (Güngörmüş, 1999: 83).

“Çocuk top **için** havaya sıcıyor” (Güngörmüş, 1999: 83).

A gyerek fel ugrik Ø a labdá -ért

BT Çocuk ÖE Sıçra- B’siz BT Top İçin
ŞZE

11e numaralı örnekte de *labda* “top” ismi -ért ekini alarak “top için” manasını oluşturmuştur.

(11f) *100 forintot fizetet a könyvért* (Güngörmüş, 1999: 85).

“Kitap **için** 100 forint ödedi” (Güngörmüş, 1999: 85).

100 forint -ot fizet -et A könyv -ért

100 Forint YHE Öde- GZE BT Kitap İçin

11f numaralı örnekte ise *könyv* “kitap” ismi -ért ekini alarak “kitap için” anlamına gelmiştir.

(11g) *Van telefonom, miért nem hívsz fel soha?* (Şişman Demir, 2010: 204)

“Telefonum var ne **için** hiç aramıyorsun?” (Şişman Demir, 2010: 204)

Van telefon -om mi -ért nem hív Ø -sz fel soha

Var Telefon 1.TŞİE Ne İçin OEd. Ara- B’siz 2.TŞE ÖE Hiç
ŞZE

11g numaralı örnekte *mi* “ne” soru zamiri -ért ekini alarak “ne için” ya da “niye” anlamını aldığı görülmektedir.

(11ğ) *Mari a vállalat igazgatójaként sok jól tett a városért* (Kiss ve Hegedűs, 2021: 6).

“Şirketin müdürü olarak Mari, şehir **için** çok şey yaptı” (Kiss ve Hegedüs, 2021: 6).

Mari A vállalat igazgató -ja -ként

Mari BT Şirket Müdür 3.TŞİE Olarak

sok jó -t te(szt) -t a város -ért

Çok İyi YHE Yap- GZE BT Şehir İçin

11ğ numaralı örnekte *város* “şehir” ismi -ért ekini alarak “şehir için” anlamına gelmiştir.

(11h) *Elmegyek a boltba kenyérért* (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

“Bakkala ekmek almak **için** gidiyorum” (Szilvia-Tamás, 2009: 150).

El megy Ø -ek a bolt -ba kenyér -ért

ÖE Git- B’siz 1.TŞE BT Ekmek YöHE Ekmek İçin
ŞZE

11h numaralı örnekte *kenyér* “ekmek” ismine eklenen -ért eki “ekmek için” manasını vermiştir.

4.12. Zaman Bildirme Hâli (Lat. Ø, Mac. Ø)

Macarca zaman bildirme hâli -kor ekiyle karşılanmaktadır. Kaynaklarda bu ek için herhangi bir isme rastlanmamış ve başlıklarda doğrudan ekin kendisi verilmiştir. Türkçede ek olarak tam bir karşılığı bulunmayan bu ek Macarcada zaman bildirmek için kullanılmaktadır. Türkçede aynı manayı bulunma hâli eki verebilmektedir.

Bu ekin aslında Macar gramerlerinde de hâl eki olarak kabul edilip edilmediği tartışmalıdır. Çünkü bir zamir, özel ad ya da sıfatla ilişkili değildir ve kullanımı ismin anlamına bağlıdır. Ayrıca bir zamirle yalnızca sınırlı bir ölçüde ilişkilendirilebilir (Kiss vd., 2003: 136).

(12a) *Mikor érkezik Gabi az iskolába?* (Endre, 1988: 252)

“Gabi **ne zaman** okula varıyor? (Endre, 1988: 252)

Mi -kor érkezik Ø Gabi az iskola -ba

Ne Zaman Var- B’siz Gabi BT Okul YöHE
ŞZE

(12b) *Gabi nyolc óra**kor** érkezik az iskolába* (Endre, 1988: 252).

“Gabi **saat sekizde** okula varıyor” (Endre, 1988: 252).

Gabi Nyolc óra -kor érkezik Ø az iskola -ba

Gabi Sekiz Saat Zamanda Var- B’siz BT Okul YöHE
ŞZE

(12c) *A család hét óra**kor** lép be az étterembe* (Endre, 1988: 255).

“Aile **saat yedide** restorana giriyor” (Endre, 1988: 255).

A család hét óra -kor lép Ø be az étterem -be

BT Aile Yedi Saat Zamanında Bas- B’siz ÖE BT Restoran YöHE
ŞZE

(12ç) *A külföldi csoport vonata tíz óra**kor** indul* (Endre, 1988: 255).

“Yabancı grubun treni **saat onda** kalkıyor” (Endre, 1988: 255).

A külföldi csoport vonat -a tíz óra -kor indul Ø

BT Yabancı Grup Tren 3.TŞİE On Saat Zamanında Kalk- B’siz
ŞZE

(12d) *Éjfél**kor** érkezett meg a vonat* (Bencédy, 1985: 200).

“Tren gece yarısı geldi” (Bencédy, 1985: 200).

Éjfél -kor érkez(ik) -ett meg A vonat

Gece Zamanında Ulaş- GZE B BT Tren
yarısı

(12e) *Ötven**kor** csöngetni fognak* (Bencédy, 1985: 200).

“Zil **ellide** [elli geçe] çalacak” (Bencédy, 1985: 200)

Ötven -kor csönget -ni fog -nak

Elli Zamanında Zil çal- ME Gel.Z.Ed. 3.ÇŞE

4.13. Zamanda Sıklık Hâlleri (Lat. Ø, Mac. Ø)

Bu hâl Macarcada -nta, -nte ve -nként ekleriyle karşılanmaktadır.

4.13.1. -nta, -nte

ekiyle karşılanmaktadır. Macarca kaynaklarda bu ek için herhangi bir isme rastlanmamış ve başlıklarda doğrudan ekin kendisi verilmiştir. Türkçe karşılığı olarak “kere”, “her” edatları düşünülebilir ancak tam bir ek karşılığı yoktur. Zaman bildirmek için kullanılmaktadır.

(13a) *Naponta indul repülögép Londonba* (Endre, 1988: 538).

“Londra’ya **her** gün uçak seferi var” (Endre, 1988: 538).

Nap	-o	-nta	indul	Ø	repülögép	London	-ba
Gün	YS	Her	Hareket et-	B’siz ŞZE	Uçak	Londra	YöHE

(13b) *Hetente háromszor van magyaróránk*.

“**Haftada** üç gün Macarca dersimiz var” (Endre, 1988: 538).

Het	-e	-nte	háromszor	van	magyaróránk
Hafta	YS	Her	Üç defa	Var	Macarca dersi

(13c) *Nyaranta meglátogatja öket* (Bencédy, 1985: 200).

“Yazın onları ziyaret eder” (Bencédy, 1985: 200).

Nyar	-a	-nta	meglátogat	-ja	ök	-et
Yaz	YS	Her	Ziyaret et-	B’li ŞZE	Onlar	YHE

4.13.2. -nként

Macarca kaynaklarda bu ek için herhangi bir isme rastlanmamış ve başlıklarda doğrudan ekin kendisi verilmiştir. Bu ekin Türkçede ek olarak bir karşılığı bulunmamaktadır ancak “tarafından” “her” gibi edatlarla aynı işlevde olduğu söylenebilir.

(13ç) *Naponként indul repülögép Londonba* (Endre, 1988: 538).

“Londra’ya **her** gün uçak seferi var” (Endre, 1988: 538).

Nap -o -nként indul Ø repülőgép London ba

Gün YS Her Hareket B'siz ŞZE Uçak Londra YöHE
et-

(13d) *Óránként három busz indul Szegedre* (Endre, 1988: 538).

“Szeged'e **her** saat üç otobüs kalkmaktadır” (Endre, 1988: 538).

Óra -nként három busz Indul Ø Szeged -re

Saat Her Üç Otobüs Hareket et- B'siz ŞZE Seged YöHE

(13e) *Havonként kétszer megyek moziba* (Endre, 1988: 538).

“Ayda iki **kez** sinemaya giderim” (Endre, 1988: 538).

Havo(Hónap) -nként kétszer megy Ø -ek mozi -ba

Ay Her İki kez Git- B'siz 1.ÇŞE Sinema YöHE
ŞZE

(13f) *Tamás hetenkét ír a szüleinek* (Endre, 1988: 538).

“Tamás **iki haftada bir** ailesine mektup yazar” (Endre, 1988: 538).

Tamás het -e -nkét ír Ø a szül(ő) -einek

Tamás Hafta YS Her Yaz- B'siz ŞZE BT Aile 1.TŞİE

(13g) *Házanként fölszerelték a házszaám táblákat* (Bencédy, 1985: 199).

“Ev plakaları **her** ev için yerleştirildi” (Bencédy, 1985: 199).

Ház -a -nként Ø fölszerel -t -ék a házszaám tábla -k -at

Ev YS Her için Yerleştiril- GZE 3.ÇŞE BT Ev plakası ÇE YHE

4.14. Rol Hâli (Lat. Essivusi-Modalis- Macarcada Latince terim kullanılmaktadır.)

Macarcada -ul, -ül ve képpi képpen ekleriyle karşılanmaktadır.

4.14.1. -ul, -ül

Türkçede ek olarak bir karşılığı bulunmayan bu hâl için Türkçede “olarak” edatı kullanılabilmektedir.

(14a) *Az ősember számára barlangok szolgáltak házul* (Bencédy, 1985: 199).

“Mağaralar, ilkel insan için ev **görevi** görüyordu” (Bencédy, 1985: 199).

Az ősember számára barlang -ok szolgált -t -ak ház -ul

BT İlkel insan İçin Mağara ÇE Hizmet et- GZE 3.ÇŞE Ev Olarak

4.14.2. -képp/-képpen

Macarca kaynaklarda bu ek için herhangi bir isme rastlanmamış ve başlıklarda doğrudan ekin kendisi verilmiştir. Türkçede ek karşılığı bulunmayan eklerden biri olan ve Macarcada da seyrek karşılaşılan bu hâlin Türkçe karşılığı olarak “olarak” edatı düşünülebilmektedir.

(14b) *Példaképpen a Balaton szót említette* (Bencédy, 1985: 199).

“Balaton kelimesini misal **olarak** zikretmiştir” (Bencédy, 1985: 199).

Péllda -képpen a Balaton szo -t említet -te

Misal Olarak BT Balaton Kelime YHE Zikret- GZE

(14c) *Másképpen mesélte el a történetet* (Bencédy, 1985: 199).

“Hikâyeyi farklı **bir biçimde** anlattı” (Bencédy, 1985: 199).

Más -képpen mesel -te el a történet -et

Farklı Olarak Hikâye anlat- GZE ÖE BT Hikâye YHE

4.15. Macarca ve Türkçe Hâl Ekleri Arasındaki Benzerlikler

Bu başlık altında Macarca ve Türkçe Hâl Eklerine bütünsel bir yaklaşımla bakılarak fonetik, morfolojik ve semantik yönleriyle benzerlikleri ele alınmıştır.

4.15.1. Fonolojik Benzerlikler

Macarca hâl ekleri ile Türkçe hâl ekleri arasında fonolojik olarak bir benzerlik olduğu söylenememektedir. Ancak her ikisi de eklendiği isimde bulunan seslere göre ses

değişmelerine ve buna bağlı alamorflara sahiptir. Bu durum her iki dilin de eklemeli olmasından dolayı ses uyumlarına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Aşağıda buna dair örnekler görmek mümkündür:

*Beküldte a gyerek**et** a szobába* (Güngörmüş, 1999: 17).

“Çocuğ**u** odaya gönderdi” (Güngörmüş, 1999: 17).

Beküld -te a gyerek -et a szobá -ba.

Gönder- GZE BT Çocuk YHE BT Oda YöHE

Bu örnekte yükleme hâli eki ünlü uyumuna uyarak -et biçiminde ek almıştır.

*Két vállalat**ot** egyesítenek ezzel az új céggel* (Güngörmüş, 1999: 45).

“İki şirket**i** bu yeni firma ile birleştiriyor” (Güngörmüş, 1999: 45).

Két vállalat -ot egyesít Ø -enek ez -z(v)el az új cég -gel
İki Şirket YHE Birleştir- B’siz 3.ÇŞE Bu VHE BT Yeni Firma VHE
ŞZE

Bu örnekte de yükleme hâli eki yine ünlü uyumuna uyarak -ot biçiminde eklenmiştir.

*Anna csalódott a szerelmé**ben*** (Güngörmüş, 1999: 33).

“Anna aşk**ında** hayal kırıklığına uğradı./ Anna aşk**ında** hüsrana uğradı” (Güngörmüş, 1999: 33).

Anna csalód -ott a szerel(e)m -é -ben

Anna Hayal kırıklığına uğra- GZE BT Aşk 3.TŞİE BHE

Burada ise ince ünlülere sahip bir kelimeye -ben eki eklenerek ses uyumuna uymuştur.

*A fia elesett a harc**ban*** (Güngörmüş, 1999: 52).

“Oğlu sava**şta** şehit düşmüş” (Güngörmüş, 1999: 52).

A fi(ú)a eles(ik) -ett a harc -ban

BT Oğlan Şehit düş- GZE BT Savaş BHE

Aynı ek burada da kalın ünlülü bir isme eklenmesinden dolayı -ban biçiminde eklenmiştir.

*Peti az asztal**on** hagyta a kulcsot* (Güngörmüş, 1999: 100).

“Peti anahtarı masanın **üzerine** bıraktı./ Peti anahtarı masaya bırakmış” (Güngörmüş, 1999: 100).

Peti az asztal -on hagy -ta a kulcs -ot

Peti BT Masa BHE Bırak- GZE BT Anahtar YHE

Burada da kalın ünlülü bir isme eklendiği için ek -on biçimindedir.

*Pista az új gép**en** dolgozik* (Güngörmüş, 1999: 41).

“Pista yeni makine **üzerinde** çalışıyor” (Güngörmüş, 1999: 41).

Pista az új gép -en dolgozik Ø

Pista BT Yeni Makine BHE Çalış- B’siz
ŞZE

Bu örnekte ise aynı ek ince ünlülü bir isme eklendiği için -en biçimindedir.

*A parkoló**ba** álltunk* (Güngörmüş, 1999: 5).

“Park yerine park ettik” (Güngörmüş, 1999: 5).

A parkoló -ba áll -t -unk

BT Otopark YöHE Dur- GZE 1.ÇŞE

Yukarıda da kalın ünlülü isme -ba eki getirilmiştir.

*Itt át kell szálni az ötös buszból a hetes**be*** (Güngörmüş, 1999: 9).

“Burada beş numaralı otobüsten inip yedi numaralı otobüse binmek gerekir” (Güngörmüş, 1999: 9).

Itt át kell Ø szál -ni az ötös busz -ból a hetes -be

Burada Karşıya Gerek- B’siz Taşı- ME BT Beş Otobüs AHE BT Yedi YöHE
ŞZE

Yukarıda ise aynı ek ince ünlülü bir isme getirildiği için -be biçiminde eklenmiştir.

Ha igy gunyolódik mindenkivel ennek csak is rosz hatása lesz az emberekre (Güngörmüş, 1999: 95).

“Eğer herkesle bu şekilde alay ederse bunun insanlar **üzerinde** sadece kötü etkisi olacaktır” (Güngörmüş, 1999: 95).

Ha igy gunyolódik Ø mindenk -vel e(z)n -nek

Eğer Böyle Alay et- B’siz Herkes VHE Bu İHE
ŞZE

csak is Rosz hatás -a lesz az ember -ek -re

Sadece De Kötü Etki 3.TŞİE Olacak BT İnsan ÇE YöHE

Bu örnekte de ek ince ünlülü bir isme eklendiği için ince ünlülü alamorfu olan -re biçiminde gelmiştir.

A nagymamámra hagyták a gyereket (Güngörmüş, 1999: 100).

“Çocuğu büyükanneme bıraktılar” (Güngörmüş, 1999: 100).

A nagymama -m -ra hagy -t -ák a gyerek -et

BT Büyük 1TŞİE YöHE Bırak- GZE 3.ÇŞE BT Çocuk YHE
anne

Bu örnekte ise kalın ünlülü bir isme eklendiği için ekin kalın ünlülü biçimi olan -ra getirilmiştir.

Erős szalak fűzödnek a gyermekkorához (Güngörmüş, 1999: 93).

“Güçlü bağlar çocukluğuna bağlıyorlar onu” (Güngörmüş, 1999: 93).

Erős szal -ak fűzöd Ø -nek a gyermek -kor -á -hoz

Güçlü Bağ ÇE Bağla- B’siz 3.ÇŞE BT Çocukluk Zamanı 3.TŞİE YöHE
ŞZE

Yukarıda kalın ünlülü isme -hoz eki getirilmiştir.

Anna mindig alkalmazkodik a körülményekhez (Güngörmüş, 1999: 5).

“Anna her zaman içinde bulunduğu koşullara uyum sağlar” (Güngörmüş, 1999: 5).

Anna mindig alkalmazkodik Ø a körülmény -ek -hez.

Anna Her zaman Uyum sağla- B’siz ŞZE BT Koşul ÇE YöHE

Burada ise ince ünlülü isme aynı ek -hez biçiminde gelmiştir.

Sok ember bocsátotak el a gyárból (Güngörmüş, 1999: 50).

“Bir sürü insanı fabrikadan çıkarttılar” (Güngörmüş, 1999: 50).

Sok ember -t bocsát -ot -ak el a gyár -ból.

Çok İnsan YHE Çıkart GZE 3.ÇŞE ÖE BT Fabrika AHE

Bu örnekte de kalın ünlülü isim -ból ekini almıştır.

Ellopok egy óráat az estéből, és dolgozom (Güngörmüş, 1999: 59).

“Gecedden bir saat çalıp çalışacağım” (Güngörmüş, 1999: 59).

Ellop -ok egy órá -t az esté -ból és dolgoz(ik) Ø -om.

Çalacak 1.TŞE Bir Saat YHE BT Gece AHE Ve Çalışa- B’siz 1.TŞE
ŞZE

Bu örnekte ise aynı ek ince ünlülü bir isme eklendiği için -ból biçiminde eklenmiştir.

Hangjáról felismerte öt (Güngörmüş, 1999: 77).

“Onu sesinden tanıdı” (Güngörmüş, 1999: 77).

Hang -já -ról felismer -te ő -t.

Ses 3.TŞİE AHE Tanı- GZE O YHE

Yukarıda kalın ünlülü isim -ról ekini almıştır.

Ha az emlékezetem nem csal, akkor tudom, hogy kiről is van szó (Güngörmüş, 1999: 33).

“Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa, o hâlde kimden söz edildiğini biliyorum” (Güngörmüş, 1999: 33).

Ha az emlékezet -em nem csal Ø akkor

Eğer BT Hafıza 1.TŞİE OEd. Yanılt- B'siz O hâlde
ŞZE

tud Ø -om hogy Ki -röl

Bil- B'siz 1.TŞE B Kim AHE
ŞZE

is Van Szó

B Ol-/-dır Söz

Burada ise isim ince ünlülü olduğu için aynı ekin ince ünlülü biçimi olan -röl eki eklenmiştir.

A kutya fél az emberektöl (Güngörmüş, 1999: 71).

“Köpek insanlardan korkuyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A kutya fél Ø az ember -ek -töl.

BT Köpek Kork- B'siz BT İnsan ÇE AHE
ŞZE

Görülen örnekte de ince ünlülü isim -töl ekini almıştır.

A gyerek felijedt a kutyától (Güngörmüş, 1999: 77).

“Çocuk köpekten ürktü” (Güngörmüş, 1999: 77).

A gyerek fel- ijed- -t a kutyá -töl.

BT Çocuk ÖE Kork- GZE BT Köpek AHE

Burada ise isim kalın ünlülü olduğu için aynı ekin kalın ünlülü biçimi olan -töl eki eklenmiştir.

A képtar új képpel gazdagodott (Güngörmüş, 1999: 93).

“Galeri yeni bir resimle zenginleşti” (Güngörmüş, 1999: 93).

A képtar új kép -p(v)el Gazdagod -ott

BT Galeri Yeni Resim VHE Zenginleş- GZE

Bu örnekte isim ince ünlülü olmasından dolayı ince ünlülü -vel eki eklenmiş, ayrıca ünsüz benzeşmesi de yaşanmıştır.

*Lopás*sal *gyanusítják az öreget* (Güngörmüş, 1999: 96).

“Yaşlı adamı hırsızlıkla suçluyorlar./ Yaşlı adam hırsızlıkla itham ediliyor” (Güngörmüş, 1999: 96).

Lopás -s(v)al *gyanusít* -já -k Az öreg -et

Hırsızlık VHE Suçla- B’li 3.ÇŞE BT Yaşlı YHE
ŞZE

Görülen örnekte ise aynı ek kalın ünlülü bir isme eklendiği için kalın ünlülü alamorfu olan -val biçimiyle getirilmiş, ayrıca yine ünsüz benzeşmesine uğramıştır.

*János eladta az autóját a testvérén*ek (Güngörmüş, 1999: 47).

“János arabasını kardeşine sattı” (Güngörmüş, 1999: 47)

János elad- -ta Az autó -já -t A testvér -é -nek.

János Sat- GZE BT Araba 3.TŞİE YHE BT Kardeş 3.TŞEİE Yö.HE

Yukarıda ince ünlülü isim ince ünlülü -nek ekini almıştır.

A gyerek engedelmeskedik az édesanyának (Güngörmüş, 1999: 65).

“Çocuk annesine boyun eğiyor” (Güngörmüş, 1999: 65).

A gyerek engedelmeskedik az édesany(a) -á -nak

BT Çocuk İtaat ediyor BT Anne 3.TŞİE YöHE

Burada ise kalın ünlülü isim aynı ekin kalın ünlülü biçimi olan -nak biçimini almıştır.

4.15.2. Morfolojik Benzerlikler

Macarcada da Türkçede de “kim” ve “ne” soruları hâl eklerini alabilmektedir. Aşağıda buna dair örnekleri görmek mümkündür.

Nem cselekedik, nem lehet tudni, hogy mire készül (Güngörmüş, 1999: 34).

“Bir şey yapmıyor, neye hazırlandığını bilmek mümkün değil” (Güngörmüş, 1999: 34).

Nem cselekedik Ø nem lehet tud -ni hogy mi -re készül

OEd. Yap- B’siz OEd. Mümkün Bil- ME B Ne YöHE Hazırlan-
ŞZE ol-

Miért bonttottál a csomagot? (Güngörmüş, 1999: 27)

“Paketi ne için açtın?” (Güngörmüş, 1999: 27)

Mi -ért bontt -ott -ál a csomag -ot

Ne İçin Aç- GZE 2.TŞE BT Paket YHE

Miért faggatsz a gyereket? (Güngörmüş, 1999: 68)

“Ne diye çocuğu sorguluyorsun?” (Güngörmüş, 1999: 68)

Mi -ért faggat Ø -sz a gyerek -et

Ne İçin Sorgula- B’siz 2.TŞE BT Çocuk YHE
ŞZE

Kinek szekere farkán ülsz, annak notáját dúdoljad (Güngörmüş, 1999: 43).

“Kimin arabasının kuyruğunda oturuyorsan onun namesini söylersin.” (Güngörmüş, 1999: 43)

Ki -nek szekere fark -á -n ül Ø -sz

Kim İHE Araba Kuyruk 3.TŞİE BHE Otur- B’siz 2.TŞE
ŞZE

a(z)n -nak nota -já -t dúdol -ja -d

O İHE Nota 3.TŞİE YHE Mırıldan- B’li ŞZE 2.TŞE

Yukarıdaki örneklerde *mi* “ne” ve *ki* “kim” soru zamirlerine doğrudan hâl eklerinin gelebildiği görülmektedir.

Macarca ve Türkçe hâl eklerinin morfolojik olarak benzerliklerinden bir diğeri de her iki

dilde de hâl eklerinin ismin aldığı en son ek olmasıdır. Yani hâl eklerinin üzerine başka bir çekim eki gelmemektedir.

Csikorgatja a fogát (Güngörmüş, 1999: 35).

“Dişlerini gıcırdatıyor” (Güngörmüş, 1999: 35).

Csikorgat -ja a fog -á -t

Gıcırda- B’li BT Diş 3.TŞİE YHE
ŞZE

Yukarıdaki örneğe bakıldığında -t akuzatif eki -a 3. Tekil şahıs iyelik ekinin ardından gelmiştir.

Feladtam a leveleket (Güngörmüş, 1999: 72).

“Mektupları gönderdim” (Güngörmüş, 1999: 72).

Felad -t -am a levél -ek -et

Gönder- GZE 1.TŞE BT Mektup ÇE YHE

Bu örnekte ise akuzatif eki öncesinde -ek çokluk ekini almıştır.

Nem kell mindig adályozni az embert a munkájában (Güngörmüş, 1999: 3).

“İnsanı her zaman işinde engellemek gerekmez” (Güngörmüş, 1999: 3).

Nem kell ∅ mindig adályoz -ni az ember -t A munka -já -ban

OEd. Gerek B’siz Her Engelle- ME BT İnsan YHE BT İş 3.TŞİE BHE
ŞZE zaman

Burada -ban bulunma hâli öncesine -ja 3. Tekil şahıs iyelik eki almıştır.

Nem fér semmi a fejébe (Güngörmüş, 1999: 84).

“Kafasına hiçbir şey girmiyor” (Güngörmüş, 1999: 84).

Nem fér ∅ semmi a fej -é -be

OEd. Yerleş- B’siz Hiçbir BT Baş 3.TŞİE YöHE
ŞZE şey

Görülen örnekte de -be yönelme hâli ekinden önce -e 3. Tekil şahıs iyelik eki eklenmiştir.

A vidéki házába fogad minket (Güngörmüş, 1999: 86).

“Bizleri kır evine kabul ediyor” (Güngörmüş, 1999: 86).

A vidéki ház -á -ba fogad Ø mi -n -k -et

BT Kırsal Ev 3.TŞİE YöHE Karşıla- B’siz Ne YS ÇE YHE
ŞZE

Aynı şekilde burada da -ba yönelme hâlinden önce -a 3. Tekil şahıs iyelik eki eklenmiştir.

Kis darabokra darabolnak a húst (Güngörmüş, 1999: 39).

“Eti ufak parçalara ayırıyorlar” (Güngörmüş, 1999: 39).

Kis darab -ok -ra darabol Ø -nak a Hús -t.

Küçük Parça ÇE YHE Ayır- B’siz ŞZE 3.ÇŞE BT Et YHE

Yukarıdaki örnekte ise -ra yönelme hâli eklenmeden önce kelimeye -ok çokluk eki getirilmiştir.

Fiára hagyta házát (Güngörmüş, 1999: 100).

“Evini oğluna bıraktı/ bırakmış” (Güngörmüş, 1999: 100).

Fi(u) -á -ra hagy -ta ház -á -t

Oğlan 3.TŞİE YöHE Bırak- GZE Ev 3.TŞİE YHE

Burada da -ra ekinden önce -a 3. Tekil şahıs iyelik eki gelmiştir.

Szeméből könny fakad (Güngörmüş 1999: 69).

“Gözlerinden yaşlar dökülüyor” (Güngörmüş 1999: 69).

Szem -é -böl könny fakad Ø

Göz 3.TŞİE AHE Yaş Dökül- B’siz ŞZE

Bu örnekte ise -ból ayrılma hâli ekinden önce -e 3. Tekil şahıs iyelik eki eklenmiştir.

Pistát felmentettek az állásából (Güngörmüş, 1999: 79).

“Pista’yı görevinden aldılar/ almışlar” (Güngörmüş, 1999: 79).

Pistá -t fel me(gy)n -tet -tek az állás -á -ból.

Pista YHE ÖE Git- GZE 3.ÇŞE BT Görev 3.TŞİE AHE

Aynı durum burada da mevcuttur. -ból ayrılma hâli eki kendisinden önce -a 3. Tekil şahıs iyelik eki almış olan bir isme eklenmiştir.

Az okos ember félre áll a fiatalok útjáról (Güngörmüş, 1999: 80).

“Akıllı kişi gençlerin yolundan çekilir” (Güngörmüş, 1999: 80).

Az okos ember fél -re áll Ø a fiatal -ok út -já -ról

BT Akıllı İnsan Yarım YöHE Dur- B’siz BT Genç ÇE Yol 3.TŞİE AHE
ŞZE

Burada da -ról ayrılma hâli eki öncesinde -a 3. Tekil şahıs iyelik eki almıştır.

A kutya fél az emberektöl (Güngörmüş, 1999: 71).

“Köpek insanlardan korkuyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

A kutya fél Ø az ember -ek -töl.

BT Köpek Kork- B’siz BT İnsan ÇE AHE
ŞZE

Bu örnekte -töl ayrılma hâli eki öncesinde -ek çokluk eki almıştır.

Elszakadt a családjától (Güngörmüş, 1999: 62).

“Ailesinden kopmuş-ayrılmış” (Güngörmüş, 1999: 62).

Elszakad -t a család -já -tól.

Kırıl- GZE BT Aile 3.TŞİE AHE

Burada ise aynı ek öncesinde -ja 3. Tekil şahıs iyelik eki almıştır.

Virágokkal fogadott bennünket (Güngörmüş, 1999: 86).

“Bizleri çiçeklerle karşıladı” (Güngörmüş, 1999: 86).

Virág -ok -k(v)al fogad -ott bennünket

Çiçek ÇE VHE Karşıla- GZE Bizleri

Bu örnekte de -val vasıta hâli ekinden önce -ok çokluk eki getirilmiştir.

4.15.3. Semantik Benzerlik

Macarca ve Türkçe hâl ekleri anlam olarak hemen hemen birbirinin aynısıdır. Özellikle yükleme, yönelme, bulunma, ayrılma, vasıta hâli ekleri anlam olarak aynıdır.

Ayrıca Zaics'in etimoloji sözlüğüne göre Macarcada bir hâl eki olarak kullanılmakta olan -kor eki köken bakımından Türçeye dayanmaktadır. Zaics'e göre bu ek *koron*, *kort* biçimindeki eski bir zarftan gelmektedir. Bu zarf önce zamirlere *azkoron* > *akkor* "o zaman" gibi sonra da diğer isimlere eklenerek ekleşme sürecine girmiştir. Köken olarak ise Uygurca *qur* "sıra, dizi, rütbe", Osmanlıcada *kur* "kişi, olay, şey, sınıf, derece, ölçü", Kırgızca *qur* "zaman" sözcüklerine ayrıca kökeni Türkçe **qur* "düzenlemek, yayı çekmek" kelimesine dayanmaktadır ve Macarcaya geçen ilk biçiminin **qur* biçimi olduğu düşünülmektedir (Zaicz, 2006: 391-392).

4.16. Macarca ve Türkçe Hâl Ekleri Arasındaki Farklılıklar

Bu başlık altında Macarca ve Türkçe Hâl Eklerine bütünsel bir yaklaşımla bakılarak fonetik, morfolojik ve semantik yönleriyle farklılıkları ele alınmıştır.

4.16.1. Fonetik Farklılık

Macarca ve Türkçe hâl ekleri arasında fonetik olarak bir ortaklık bulunmamaktadır. Ancak yukarıda açıklanan -kor eki Türkçe *qur* kelimesinden geldiği için fonetik olarak bir ünlü genişlemesine uğramıştır.

4.16.2. Morfolojik Farklılık

Macarca hâl eklerini Türkçedekinden ayıran en temel özelliklerden bir tanesi hâl eki alan kişi zamirlerinin ayrı bir çekiminin olmasıdır. Bir önceki bölümde bütün kişi zamirlerinin hâl ekli çekimleri gösterilmiştir. Aşağıda buna dair örnekleri görmek mümkündür:

Él bennem az emléke (Güngörmüş, 1999: 47).

"Anısı **benim içimde** yaşamaya devam ediyor" (Güngörmüş, 1999: 47).

Él **bennem** az emlék -e

ÖE Benim içimde BT Anı 3.TŞİE

Yukarıdaki örnekte “ben” zamirinin -ban, -ben bulunma hâli eki almış biçimi olan *bennem* biçimi görülmektedir. Bu biçim “bende” ya da örnekte de olduğu gibi “benim içimde” olarak Türkçeye çevrilebilmektedir.

*Mit akar ez az ember **tőlem***? (Güngörmüş, 1999: 3)

“Bu adam **benden** ne istiyor?” (Güngörmüş, 1999: 3)

Mi -t akar Ø ez az ember **tőlem**

Ne YHE İste- B’siz Bu BT İnsan Benden
ŞZE

Bu örnekte de ben zamirinin -töl, -töl eki ile çekimlenmiş hâli olan *tőlem* biçimi bulunmaktadır.

*Rudi fél **tőlem*** (Güngörmüş, 1999: 71).

“Rudi **benden** korkuyor” (Güngörmüş, 1999: 71).

Rudi fél Ø **tőlem**

Rudi Kork- B’siz Benden
ŞZE

Burada da aynı şekilde ben zamirinin -töl, -töl eki ile çekimlenmiş hâli olan *tőlem* biçimi yer almaktadır.

*Nem értünk egyet **vele** ebben a kérdésben* (Güngörmüş, 1999: 45).

“Bu konuda **onunla** aynı görüşte değiliz” (Güngörmüş, 1999: 45).

Nem ér -t -ünk egy -et **vele** e(z)b -ben a kérdés -ben

OEd. Dokun- GZE 1.ÇŞE Bir YHE Onunla Bu BHE BT Konu BHE

Bu örnekte ise o zamirinin -vál, -vél eki almış biçimi olan *vele* şekli görülmektedir ve “onunla” olarak çevrilmektedir.

*Nem jössz el **velünk***? (Güngörmüş, 1999: 56)

“**Bizimle** gelmiyor musun?” (Güngörmüş, 1999: 56)

Nem jö(n)s Ø -sz el **velünk**

OEd. Gel- B’siz 2.TŞE ÖE Bizimle
ŞZE

Burada da benzer bir biçimde “biz” zamirinin -vâl, -vél eki almış hâli olan *velünk* kelimesi bulunmaktadır.

*Ezt nem ajánlom **neked*** (Güngörmüş, 1999: 3).

“Bunu **sana** önermem./ Bunu **sana** tavsiye etmiyorum” (Güngörmüş, 1999: 3).

Ez -t nem ajánl Ø -om **neked**

Bu YHE OEd. Öner- B’siz 1.TŞE Sana
ŞZE

Bu örnekte de “sen” zamirinin -nak, -nek ekiyle çekimlenmiş şekli görülmektedir. *Neked* zamirinin çevirisi “sana” biçimindedir.

Macarca hâl eklerini Türkçe hâl eklerinden ayıran en temel özelliklerden bir diğeri ise hâl eki almış bir ismin önüne gelen işaret sıfatının da aynı hâl ekini almasıdır. Türkçede hâl eki almış bir ismin önündeki işaret sıfatı yalın durumdadır. Herhangi bir hâl eki almaz. Ancak Macarcada durum tam tersidir. Aşağıda buna dair örnekler mevcuttur.

Ezt a szindarabot most alkalmaznak először a színpadra (Güngörmüş, 1999: 4).

“**Bu** piyesi ilk kez şimdi sahneye koyacaklar./ Bu piyes ilk kez şimdi sahneye uyarlandı” (Güngörmüş, 1999: 4).

Ez -t a szindarab -ot

Bu YHE BT Piyes YHE

Most Alkalmaz Ø -nak először a színpad -ra

Şimdi Kullanıyor B’siz 3.ÇŞE İlk kez BT Sahne YöHE
ŞZE

Yukarıdaki örneğe bakıldığında *szindarab* “piyes” ismi -ot akuzatif eki almış olduğu için

öncesinde aldığı *ez* “bu” işaret sıfatı da akuzatif eki alarak *ezt* biçimine dönüşmüştür.

Hol csabta~~d~~ ezt a tollat? (Güngörmüş, 1999: 33)

“**Bu** kalemi nereden aşırın?” (Güngörmüş, 1999: 33)

Hol csab -t -ad ez -t A toll -at

Nerede Aşır- GZE 2.TŞE Bu YHE BT Kalem YHE

Bu örnekte de *toll* “kalem” ismi -at akuzatif eki aldığı için önüne aldığı *ez* “bu” işaret sıfatı da -t akuzatif eki alarak *ezt* hâline dönüşmüştür.

Nem értünk egyet vele ebben a kérdésben (Güngörmüş, 1999: 45).

“**Bu** konuda onunla aynı görüşte değiliz” (Güngörmüş, 1999: 45).

Nem ér -t -ünk egy -et vele e(z)b -ben a kérdés -ben

OEd. Dokun- GZE 1.ÇŞE Bir YHE Onunla Bu BHE BT Konu BHE

Yukarıdaki örnekte ise *kérdés* “konu” ismi -ben bulunma hâli eki almıştır. Bu nedenle öncesinde gelen *ez* “bu” işaret sıfatı da -ben eki alarak *ebben* biçimine dönüşmüştür.

Nemsokára beköltözünk ebbe a házba (Güngörmüş, 1999: 17).

“Kısa bir süre sonra **bu** eve taşınacağız” (Güngörmüş, 1999: 17)

Nemsokára beköltöz(ik) Ø -ünk e(z)b -be A ház -ba.

Kısa bir süre sonra Taşın- B’siz ŞZE 1.TŞE Bu YöHE BT Ev YöHE

Burada da *ház* “ev” ismi öncesinde *ez* “bu” işaret sıfatı almıştır. İsim kendisi -ba yönelme hâli eki aldığı için onu belirten işaret sıfatı da aynı eki alarak *ebbe* hâline gelmiştir.

Belebeszéltek öt, hogy belemegyén ebbe az ügybe (Güngörmüş, 1999: 17).

“**Bu** işe girmesi için onu kandırdılar.” (Güngörmüş, 1999: 17)

Bele beszél -t -ek ő -t

ÖE Konuş- GZE 3.ÇŞE O YHE

hogy bele megy -en e(z)b -be az ügy -be

B ÖE Git- ZFE Bu YöHE BT Olay YöHE

Bu örnekte de benzer bir şekilde *ügy* “iş” ismi -be yönelme hâli eki aldığı için onu belirten *ez* “bu” işaret sıfatı da aynı eki alarak *ebbe* şeklini almıştır.

Pista is belépett ebbe az új társaságba (Güngörmüş, 1999: 19).

“**Bu** yeni derneğe Pista da girmiş./ Pista da **bu** yeni derneğe üye olmuş” (Güngörmüş, 1999: 19).

Pista is be lép -ett e(z)b -be az új társaság -ba

Pista Da ÖE Adım GZE Bu YöHE BT Yeni Dernek YöHE
at-

Aynı şey burada da görülmektedir. -ba ekini alan *társaság* “dernek” ismi öncesinde *ez* “bu” işaret sıfatı aldığı için o da aynı ekle çekimlenmiştir.

Az, hogy ki alkalmas erre a pályára, ez tulajdonképpen kiskorban eldől ” (Güngörmüş, 1999: 51).

“**Bu** mesleğe kimin uygun olduğu aslında daha küçük yaşta belli olur.” (Güngörmüş, 1999: 51).

Az hogy ki alkalmas e(z)r -re a Pályá -ra

BT B Kim Uygun Bu YöHE BT Meslek YöHE

ez tulajdonképpen

Bu Aslında

kiskor -ban eldől Ø

Küçük yaş BHE Belli olur B'siz ŞZE

Bu örnekte ise *pályá* “meslek” ismi -ra yönelme eki aldığı için onu belirten *ez* “bu” işaret sıfatı da aynı eki alarak *erre* hâline gelmiştir.

Erre a szóra elkomolyodott (Güngörmüş, 1999: 57).

“**Bu** söz üzerine ciddileşti” (Güngörmüş, 1999: 57).

E(z)r -re a szó -ra elkomolyod(ik) -ott

Bu YöHE BT Söz YöHE Ciddileş- GZE

Burada da benzer bir biçimde *szó* “söz, sözcük, kelime” ismi -ra yönelme hâli eki almış, bu nedenle öncesinde gelen *ez* “bu” işaret sıfatı da aynı eki almıştır.

A fiúk nem ennél a háznál állnak, hanem annál (Endre, 1988: 77).

“Oğlanlar bu evin değil, o evin **yanında** duruyorlar” (Endre, 1988: 77).

A fiúk -k nem e(z)n -nél a ház -nál

BT Oğlan ÇE OEd. Bu BHE BT Ev BHE

áll Ø -nak hanem a(z)nnál

Duruyor B'siz 3.ÇŞE Değil Onun yanında
ŞZE

Burada da yine *ház* “ev” ismi -nál ekini aldığı için onun önüne gelen *ez* “bu” işaret sıfatı da

aynı eki alarak *ennél* biçimine dönüşmüştür.

Sonuç olarak bakıldığında örneğin Türkçe “bu evde” olarak kullanılan yapı Macarcada “bunda evde” biçiminde kullanılmaktadır.

4.16.3. Semantik Farklılık

Macarca Türkçeye göre hâl eklerini anlam olarak daha ayrıntılı ele alan bir dildir. Türkçede genel olarak yönelme, yaklaşma ve bulunma hâli belirttiği anlama bakılmaksızın hep aynı eklerle ifade edilirken Macarcada yönelme “içine”, “üzerine”, “yanına” anlamları vermesine göre anlam olarak daha da özelleştirmiştir. Ancak bunlara ek olarak üçünü de kapsayan ayrı bir -nak, -nek yönelme hâli ekine de sahiptir. Benzer şekilde bulunma hâli de “içinde”, “üzerinde” ve “yanında” olmak üzere anlamsal olarak üç kategoriye ayrılarak bu anlamların her biri için farklı bir ek kullanılmaktadır. Türkçede ise -da, -de, -ta, -te ekleri bu anlamların hepsini kapsamaktadır. Aynı durum ayrılma hâlinde de mevcuttur. Yine burada da ekler “içinden”, “üzerinden” ve “yanından” anlamlarını vermesine göre üç kategoriye ayrılırken Türkçede -dan, -den, -tan, -ten eki bu anlamların hepsini karşılamaktadır.

Bunun yanı sıra Türkçede bazı edatlarla ifade edilen anlamlar Macarcada hâl ekleriyle bildirilmektedir. Örneğin Türkçede “için” edatının verdiği anlam Macarcada -ért hâl ekiyle sağlanmaktadır.

5. SONUÇ

Bu tezde Türkçe ve Macarca hâl ekleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiş ve birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu amaçla tez dört bölüme ayrılmıştır. Tezin birinci bölümünde, Türk-Macar ilişkilerinin kapsamını ve derinliğini ortaya koymak amacıyla Macarların tarihine genel bir bakış sunulmuş ve bu bağlamda Türk-Macar ilişkileri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Devamında, diller arası karşılaştırmalı incelemelerin temelini oluşturan dil tipolojisi kavramı üzerinde durulmuş ve Türkçe ile Macarcaya özgü tipolojik özellikler karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Ayrıca, gramer kategorileri hakkında genel bir çerçeve sunularak bu kategoriler arasında yer alan hâl kategorisi kısaca tanıtılmıştır. Bir sonraki bölümde, Türkçedeki hâl ekleri ile Macarcadaki hâl ekleri mevcut literatüre dayalı olarak ayrıntılı bir biçimde gösterilmiştir. Tezin ana bölümü, Türkçe ve Macarca hâl eklerinin karşılaştırıldığı bölüm olup, bu bölümde her iki dildeki hâl ekleri fonetik, morfolojik ve anlamsal yönlerden analiz edilmiş; aralarındaki benzerlik ve farklılıklar örnek cümlelerle desteklenerek ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise karşılaştırma bölümünde detaylı bir şekilde ele alınan Türkçe ve Macarca hâl ekleri topluca değerlendirilmiş ve bu iki dilin hâl eklerine ilişkin benzerlikler ve farklılıklar genel bir çerçevede özetlenmiştir.

Macarca ve Türkçe hâl eklerinin karşılaştırılması sonucunda ortaya konan benzerlikler ve farklılıklar aşağıda sunulmuştur.

A) Benzerlikler

- 1) Türkçe ve Macarcada ortak olan ismin hâlleri şunlardır: Yalın hâl, yükleme hâli, ilgi hâli, yönelme hâli, bulunma hâli, ayrılma hâli ve vasıta hâli. Bu hâller her iki dilde de benzer işlevlere sahiptir. Ayrıntılı açıklamalar ilgili bölümlerde yapılmıştır.
- 2) Her iki dil de sondan eklemeli olduğu için ekler eklendiği isme göre ses değişmelerine uğramakta ve bu nedenle farklı alamorflara sahip olmaktadır.
- 3) Her iki dilde de “kim” ve “ne” soru zamirleri isme gelen bütün hâl eklerini alabilmektedir.
- 4) Her iki dilde de hâl ekleri ismin aldığı en son ektir. Hâl eklerinin ardından başka bir çekim eki gelmemektedir. Ancak Türkçedeki -ki aitlik eki ve -mı, -mi, -mu, -mü soru eki bunun istisnasıdır.
- 5) Ayrıca Zaicz Macarcada hâl eki olarak kullanılan, zaman bildiren ve Türkçede -da, -de, -ta, -te bulunma hâli ile karşılanan -kor ekinin köken bakımından Türkçeye dayandığını

iddia etmektedir. *Koron* ya da *kort* şeklinde eski bir zarftan geldiği düşünülen bu ek zamanla *azkoron>akkor* şeklinde zamirlere eklenmiş sonra diğer isimlere de eklenmesiyle ekleşme süreci başlamıştır. Bu ekin kökeninin Uygurca *qur* “sıra, dizi, rütbe”, Osmanlıcada *kur* “kişi, olay, şey, sınıf, derece, ölçü”, Kırgızca *qur* “zaman” sözcüklerine dayandığını düşünmektedir. Bu nedenle bugün Macarcada zaman bildiren bir hâl eki olarak kabul edilen *-kor* eki Zaicz’e göre Türkçe kökenlidir.

B) Farklılıklar

Yukarıda verilen benzerliklere dair sonuçların dışında farklılıklara dair sonuçlar da aşağıdaki gibidir:

- 1) Zamirlerin çekime girdiğinde ses değişmesine uğradığı bilinmektedir. Türkçede bu durum 1. ve 2. tekil şahıs zamirlerine yönelme hâli eki getirildiğinde *ben-e> bana*, *sen-e> sana* şeklinde bir ses değişimiyle sınırlıdır. Bunun dışında Türkçede kişi zamirleri hâl eklerini doğrudan alabilmekte ve başka herhangi bir ses değişimine uğramamaktadır. Macarcada ise bu durum birçok zamir ve hâl ekinde görülebilmektedir. Yani Macarcada kişi zamirlerinin hâl ekleriyle çekimlenmeleri sonucu kelimeler farklı değişmelere uğramışlardır. Örneğin; *én* “ben” kişi zamiri “içinde” anlamına gelen *-ban*, *-ben* bulunma hâli eki aldığıda Türkçedeki gibi olsa *én-ben> énbén* olması gerekirken Macarcada kişi zamirlerinin hâl eki alması Türkçedeki gibi değildir. Hâl eki alan kişi zamiri birtakım biçimsel değişikliklere uğramaktadır. Bu durumda *én* “ben” zamiri *-ban*, *-ben* bulunma hâli eki aldığıda *bennem* biçimine dönüşmektedir. Bu *bennem* kelimesi “bende” yani “benim içimde” anlamı taşır. Aynı durum diğer bütün hâl ekleri için de geçerlidir. Türkçede ise yukarıda açıklanan *ben* ve *sen* zamirlerinin yönelme hâli geldiğinde *bana* ve *sana* biçimlerine dönüşmesi dışında böyle bir durum bulunmamakta; kişi zamirleri doğrudan hâl eklerini alabilmekte ve hâl eklerini aldıklarında da hiçbir biçimsel değişikliğe uğramamaktadır.
- 2) Türkçede bir isim hâl eki aldığıda bu eki yalnızca kendisi almakta ve önüne gelen sıfat ise eksiz bulunmaktadır. Ancak Macarcada hâl ekini yalnızca ismin kendisi almayıp önüne gelen işaret sıfatı da aynı ekle çekimlenmektedir. Yani Türkçede *bu kalem* denildiğinde yalnızca isim yükleme hâli eki almış onun önündeki işaret sıfatı eksiz kalmıştır. Ya da *bu eve* denildiği zaman yalnızca *ev* sözcüğü yönelme hâli eki almış önündeki işaret sıfatı eksiz bırakılmıştır. Macarcada ise isim hangi hâl ekini alırsa önündeki işaret sıfatı da aynı hâl ekini almaktadır. *Ezt tollat* “bu kalem”, *ebbe házba*

“bu evi” gibi. Macarcada bu yapılar Türkçeye harfiyen çevrildiğinde *bunu kalem*, *buna eve* gibi bir yapıda gözükmektedir.

- 3) Macarcada ismin hâlleri ve dolayısıyla hâl ekleri Türkçeden daha fazladır. Günümüz Türkçesinde *ile* edatının ekleşmiş biçimleri -la, -le ile ifade edilen vasıta hâli ile günümüzde kullanılmayan yön gösterme hâli dışında eksiz ifade edilen yalın hâl, eklerle ifade edilen yükleme, ilgi, yönelme, bulunma, ayrılma ve eşitlik hâli olmak üzere toplam yedi hâl bulunmaktadır. Ancak günümüz Macarcasında her ne kadar Macar dil bilimciler tarafından hâl kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda tartışmalı ekler olsa da toplamda 14 hâl vardır. Bu hâller kendi içerisinde de işlevlerine göre farklı eklerle ifade edilebilmekte ve böylece Macarca hâl eklerinin sayısı yirmi bire ulaşmaktadır. Ayrıca Türkçe ve Macarcada eş gibi görünen yönelme, yaklaşma ve bulunma hâlleri arasında da ayrım bulunmaktadır. Türkçede bu hâllerin her biri tek ekle anlatılmaktadır. Bu hâller kendi içerisinde kategorilere ayrılmamaktadır. Macarcada ise yönelme için dört diğerleri için üç farklı ek bulunmaktadır ve bunlar anlamsal olarak sınıflandırılmaktadır. Bunun sebebi Macarcanın bu kategorileri daha da detaylandırarak anlatmasından ileri gelmektedir. Bulunma, yönelme ve ayrılma hâllerinde nesnenin “içinde, içine ya da içinden”, “üzerinde, üzerine ya da üzerinden” ve “yanında, yanına ya da yanından” biçimleri daha detaylı bir şekilde anlatılmak istendiği için her bir hâlde bu durumlar için üç farklı ek biçimleri ortaya çıktığı gibi yönelme hâlinde bu üç durumu da kapsayan bir ek olduğu için dört farklı yönelme hâli bulunmaktadır.
- 4) Macarca ismin hâlleri bakımından daha zengin bir dil görünümündedir. Bu zenginlik ismin hâlleri sayısı bakımından ve işlevleri bakımından ortaya çıkan bir zenginliktir. Macarcada hâl ekleriyle ifade edilen birçok durum Türkçede edatlarla ifade edilmektedir. Bu nedenle Türkçede *için*, *kadar*, *gibi* edatlarıyla karşılanan birçok durum için Macarcada ayrı ayrı hâl ekleri bulunmaktadır.

Eklemeli dil olmaları yönüyle birbirlerine yakın olan Türkçe ve Macarca üzerine yapılan çalışmalar daha çok Macarcadaki Türkçe ödünç kelimeler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmada ise morfolojik bir inceleme yapmak amaçlanmış ve bu nedenle Macarca ve Türkçedeki hâl ekleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Böylece hem Türkçe ve Macarca hâl ekleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuş hem de her iki dili öğrenenlere yardımcı olması hedeflenmiştir.

Macarca hâl ekleri ve Türkçe karşılıklarını aşağıdaki tabloda toplu bir şekilde görebilmek

mümkündür.

HÂLLER	MACARCA	TÜRKÇE
<u>Yalın Hâl (Nominatif-Alanyeset)</u>	Eksiz	Eksiz
<u>İlgi Hâli (Genitif-Birtokos Eset)</u>	-nak, -nek	-ın, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün
<u>Yükleme Hâli (Akkuzatif-Tárgyeset)</u>	-t	ı, -i, -u, -ü, -nı, -ni, -nu, -nü
<u>Yönelme Hâli (Datif)</u>	Illativus- Hová (içine): Sublativus- Hová (üzerine): Allativus- Hová (yanına): Dativus- Részes Eset (genel):	-ba, -be -ra, -re -hoz, -hez, -höz -nak, -nek
<u>Bulunma Hâli (Lokatif)</u>	Inessivus- Hol (içinde): Superessivus- Hol (üzerinde): Adessivus- Hol (yanında):	-da, -de, -ta, -te -n, -on, -en, -ön -nál, -nél
<u>Ayrılma Hâli (Ablatif)</u>	Elativus- Honnan/ Felszíni Viszonyt Jelölő Esetek (içinden):	-ból, böl -dan, -den, -tan, -ten

	Delativus-	-ról, -röl	
	Honnan/ Közelséget Jelölő Esetek (üzerinden):		
	Ablativus-	-tól, -töl	
	Honnan (yanından):		
<u>Vasıta</u>	<u>Hâli</u>	-val, -vel	-la, -le
<u>(İnstrumental- Eszköz- és</u>			
<u>Târshatározó</u>	<u>Eset/</u>		
<u>Belvizonyt Jelölő Esetek)</u>			
<u>Sonlanma Hâli (Terminativus-</u>		-e kadar	-ig
<u>Végpontot Jelölő Eset)</u>			
<u>Zamanda Sıklık Hâli (Essivus formalis)</u>		“olarak”, “gibi”	-ként
<u>Dönüşüm Hâli (Translativus-Átformáló Eset)</u>		-e haline gelmek	-vá, -vé
<u>Neden Sonuç Hâli (Causalis – Finalis/</u>			
<u>Célt És Okot Jelölő Eset</u>			
		“için”, “diye”	-ért
<u>Zaman Bildirme Hâli</u>		“o zamanda”	-kor
<u>Zamanda Sıklık Hâlleri</u>		“her”, “defa”, “kez”	-nta/-nte -nként
<u>Rol Hâli (Essivusi-Modalis)</u>		“olarak”	-ul/-ül -képp/-képpen

Tablo 4: Türkçe ve Macarca Hâl Ekleri

KAYNAKLAR

- Agoston, G. (2002). "Siyaset ve Histografi; Macaristan'da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul'daki Macar Araştırma Enstitüsü", *Türkler*, Çev. Bülent Keleş, 92-98.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2017). "Bulgarların Oluşumu Ve Bulgar Devletlerinin Kuruluşunda Onogurların Yeri Meselesi", *Tarih Dergisi*, 65 (1), 1-18.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2020). *Atilla'nın Sarayı'nda Bir Romalı- Grek Seyyahı Priskos'a Göre Avrupa Hunları*, İstanbul.
- Akın, H. (1982). "Nemeth'e Göre En Eski Türk-Macar Münasebetleri", *Dil Ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 30 (1-2), 1-6.
- Aydın, M. (2021). "Hatıralarda Kalan Soydaşları Aramak: Macar Rahip Julian'ın Büyük Macaristan Yolculuğu", *İdil-Ural Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-26.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*, Ankara.
- Başdaş, C. (2009). "Orhun Abidelerinde İyelik, Belirtme ve Yükleme Hali", *Turkish Studies*, 4/8, 623-643.
- Baştav, Ş. (2003). *Türk-Macar Münasebetleri*, Ankara.
- Bence, P. (2021). "Empirikus vizsgálati mód három névszói esetrag jelentésének elkülönítésére", *Eötvös Loránd Tudományegyetem ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpont*, 8 (1), 31–46.
- Bencédy, J. vd. (1985). *A Mai Magyar Nyelv*, Budapest.
- Benderli G. vd. (2002). *Macarca-Türkçe Sözlük/Magyar-Török Szótár*, Budapest.
- Berta, Á. (1998). "Kumanların Kökeni Macaristan'daki Kumanların Erken Tarihi", *Türk Dünyası İncelemeleri 9-10, Prof. Dr. Kemal Eraslan Armağanı*, Çev. Emine Yılmaz, İstanbul, 133-142.
- Berta, Á. (2010). *Studies in Turkic Etymology*, Wiesbaden.
- Blake, B. (2004). *Case*. Cambridge.
- Bocsátá, K. (1846). *A Magyar Nyelv Rendszere*, Budán.
- Boz, E. (2007). "Adın Yükleme (Nesne) Durumu Ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2/2, 102-108.
- Bozkurt, F. (2017). *Türkiye Türkçesi (Dilbilgisi-Anlatım)*, Konya.
- Bulak, Ş. (2017). "İlgi Eki Hâl Eki midir?", *SUTAD*, 41, 91-105.
- Çalışkan, B. (2021). "Tarihi Dönemlerde Tamlayan Eki Almayan Belirtili İsim Tamlamalarının Nehcü'l-Ferâdis Örneğinde İncelenmesi", *Dil Araştırmaları*, 15 (29), 169-177.
- Çapraz, Ç. (2014). "Altayik Kökenden Fin-Ugorluğa Macaristan'da Farklı Dilbilimsel Yaklaşımlar", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 253-265.
- Çayan, G. (2013). "Atatürk'ün Macar Dostluğu", *Hukuk Gündemi Atatürk Özel Sayısı*, 122-125.
- Çoban, E. (2007). "Tapu Tahrir Defterlerine Göre Batı Macaristan'daki Türkçe Kökenli Yer Adları Üzerine", *Studia Uralo-altaica*, 47, 123-142.
- Çoban, E. (2016). "Türkiye'de Bir Macar Türkolog: Tıbor Halası-Kun", *DTCF Dergisi*, 56 (2), 413-439.
- Çolak, M. (2000). "Atatürk Döneminde Kültürel, Siyası ve Ekonomik Bakımdan Türk Macar İlişkileri (1919-1938)", *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 1 (2), 61-72.
- Çolak, M. (2017). "Macaristan'da Türkoloji, Turancılık ve Türk Dünyası (XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla)", 15. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, İstanbul, 461-465.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Singapore.
- Demir, N.- E. Yılmaz (2006). *Türk Dili El Kitabı*, Ankara.

- Demir, N.- E. Yılmaz (2011). *Türkçe Ses Bilgisi*. Eskişehir.
- Demirci, K. (2021). *Türkoloji İçin Dilbilim-Konular Kavramlar Teoriler*, Ankara.
- Demirkan, T. (2000). *Macar Turancıları*, İstanbul.
- Dilbaş, G. (2013). “Macar Tarihinde Peçenekler”, *History Studies*, 5 (2), 137-154.
- Doğan, İ. (2007). “Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47 (2), 1-12.
- Duran, A.-F. Ç. Orhun (2019). “Macarlar, Macaristan ve Turancılık”, *History Studies*, 11 (2), 557-571.
- Duran, A. (2020). “Macar Türkolojisi”, *Belgi*, 20, 2759-2773.
- Eckhart, F. (2010). *Macaristan Tarihi*, Çev. İbrahim Kafesoğlu, Ankara.
- Eckmann, J. (2003). *Çağatayca El Kitabı*, Çev. Günay Karaağaç, Ankara.
- Eckmann, J. (2011). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Ankara.
- Ediskun, H. (1999). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul.
- Eker, S. (2007). “Türkçenin Sesbirimleri ve Belirgin Altsesbirimleri”. *İlmi Araştırmalar*. 24, 23-42.
- Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk Dili*, Ankara.
- Endre, R.-T. Etel (1983). *Kis Magyar Nyelvtan*, Budapest.
- Endre, R.- H. K. Edit (1988). *Hungarian In Words And Pictures*, Budapest.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul.
- Erkman Akerson, F. (2016). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış* İstanbul.
- Fehér, G. (1984). *Bulgar Türkleri Tarihi*, Ankara.
- Fillmore, C. J. (1968). “The case for case”, E.Bach and R.T. Harms (eds), *Universals in Linguistic Theory*, New York.
- Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Mehmet Akalın, Ankara.
- Gábor, K.-K. Márton. *Magyar igei vonzatszótár 5500 ige 16400 vonzatkerete szemantikai markerekkel*, Budapest.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*, Ankara.
- Géza, B. vd. (1987). *A Magyar Nyelv Története*, Budapeşte.
- Golden, P. B. (1971). “Hazar Dili”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 19, 147-157.
- Gökbilgin, T. (2010). “Macaristan'daki Türk Hâkimiyeti Devrine Ait Bazı Notlar”, *Journal of Turkology*, 7, 200-211.
- Göksel, A. ve C. Kerslake (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*, London And New York.
- Gülsevin, G. ve E. Boz (2022). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara.
- Güncel Türkçe Sözlük, TDK: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- Güner, G. (2020). *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara.
- Güngörmüş, N. (1999). *Örneklerle Macarca-Türkçe Fiiller ve Bağlamları*, Ankara.
- Gürbüz, F. (2016). “Yüklem Hâli Accusative”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9, 85-96.
- Hacıeminoğlu, N. (2019). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara.
- Halasi Kun, T. (1990). “Türk-Macar Akıbalığı Üzerine”, *Historia*, Çev. Erdal Çoban, 2, 885-892.
- Hepçilingirler, F. (2005). *Öğretenlere ve Öğrenenlere Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul.
- Huber, E. (2013). *Dilbilime Giriş*, İstanbul.
- İmer, K. vd. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul.
- İnsel, İ. A. (2018). “Simon Keza'nın 13.Yüzyılda Macar Kralı IV. Ladislaus İçin Yazdığı Macar Tarihi 'Gesta Hungarorum' Üzerine Bir Çalışma”, *I.Uluslararası Türk Kültürü Ve Tarihi Sempozyum*.
- İpek, B. (2008). “Türk Dilinde Vasıta Hâli”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 63-97.

- István, P. “Hány esetük van a magyar főneveknek?”, <http://nyelvor.c3.hu/period/1273/127306.pdf>, Erişim Tarihi 12.12.2022, 308-313.
- Kalkan, U. (2006). “Türkiye Türkçesinde Hal (Durum) Kavramı ve Hal (Durum) Eklerinin İşlevleri”, *Yıl Tezi*, Afyonkarahisar.
- Kálmán, L.- V. Trón (1999). “A magyar igeekötő egyeztetése”, *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei*, 4, Szeged, 203-211.
- Karabulut, F.-İ. Ulutaş (2011). “Türk Dili Sıfat-Fiilli Yapı Tipolojisinin Japon, Kore ve Macar Tipolojileri ile Karşılaştırılması”, *Turkish Studies*, 6(1), 1349-1377.
- Karagülmez, M. (2018). “Atatürk Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerinden Kesitler”, *Selçuklu Tarihçiliğinin Zamansız Kaybı Prof. Dr. Feda Şamil Arık’a Armağan-Türk Tarihine Dair Yazılar III*. Ed. Alpaslan Demir- Tuba Tombuloğlu - Eralp Erdoğan - Ömer Düzbakar, Ankara.
- Karahan, L. (1999). “Yüklem (accusative) ve İlgi (genitive) Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”. *Uluslar Arası Türk Dili Kongresi*. 605-611.
- Karahan, L. (2004). “Belirtisiz Nesnenin Söz Dizimindeki Yeri Üzerine”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*. 1615 - 1624.
- Karataş, Z. (2015). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1). 62-80.
- Karatay, O. (2006). “Avar Hâkimiyeti ve Balkanların Slavlaşması”, *Balkanlar El Kitabı*, ed. O. Karatay – BA Gökdağ, Cilt I, Ankara, 86-94.
- Karatay, O. (2008). “Orta Asya’da Bulgar Aramak”, *OAKA*, 3 (5), 48-67.
- Karatay, O. (2009). “Kara Deniz İsmi: Hazar Ve Bulgar Boyutundan Bir Bakış”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 2, 53-73.
- Karatay, O. (2010a). “Suvarlar: Doğu Avrupa’nın Esrarengiz Kavmi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies*, 10 (1), 99-116.
- Karatay, O. (2010b). “Arpadlılar Çağında (895-1301) Macarlar Arasında İslam”, *Balkanlar ve İslam: Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık, Çanakale*.
- Karatay, O. (2010c). “Erken Dönem Macarlar Arasında İslam”, *Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut*, 2, 369-378.
- Karatay, O. (2012a). “Türklerde Ve Macarlarda Ortak ‘Ede’ İsmi Hakkında”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 12 (2), 491-497.
- Karatay, O. (2012b). “Doğu Avrupa’da Türkler: Ak Hırvatlar Dair Doğu Kaynaklarındaki Haberler”, *Turan*, 16, 41-52.
- Karatay, O. (2013a). “Oğurlar”, *Doğu Avrupa Türk Tarihi*. Ed. Osman Karatay-Serkan Acar, İstanbul, 241-243.
- Karatay, O. (2013b). “Tuna Bulgarları”, *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, Ed. Osman Karatay-Serkan Acar, İstanbul, 273-275.
- Karatay, O. (2013c). “Hazarlar”, *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, Ed. Osman Karatay-Serkan Acar, İstanbul, 335-338.
- Karatay, O. (2013ç). “Macarlar”, *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, Ed. Osman Karatay-Serkan Acar, İstanbul, 409-412.
- Karatay, O. (2013d). “Balkanların Etnik Teşekkülünde Oğur Katkısı”, *Zeynep İskefiyeli-M. Bilal Çelik-Serkan Yazıcı, Sakarya, SAÜ Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yay*, 123-134.
- Karatay, O. (2014). “Etelköz: Ortanca Macar Yurdu Hakkında Yeni Bazı Tespitler”, *Belleten*, 78 (281), 41-92.
- Karatay, O. (2015a). “Hunlardan Sonra Hunlar: Atilla’nın ardından Karadeniz Bozkırlarındaki Hun Kalıntıları”, *Kaşgarlı’nın Tarihçi Torunu. Reşat Genç Armağanı*, yay. Mehmet Şahingöz, Ankara, 307-316.
- Karatay, O. (2015b). “Macarlar Başkurtlar Bulgarlar İdil Ural Havzasında Etnik

- Adlandırmaların Doğasını Kavramak”, *İdil-Ural Çalıştayı-II Kırklareli*, 1, 101-110.
- Karatay, O. (2015c). “Kafkaslarda Göktürk ve Hazarlar”, *Yeni Türkiye*, 72, 214-223.
- Karatay, O.-T. Demirtaş (2019). “Hazarlar”, *Ortak Türk Tarihi*, 2, 315-354.
- Karatay, O. (2019). “Konstantinos Porphyrogenitus ve Eseri De Administrando Imperio”, *Genel Türk Tarihi Kaynakları*, Ordu Çalıştayı Bildirileri, yay. M. Alpargu – F. Ünal – M. Özkan – M. Karakulak, Ordu, 183-192.
- Karatay, O. (2020a). “Macarların Orta Çağ Kaynaklarında ‘Türk’ Adlanması Üzerine”, *Türkistan’dan Anadolu’ya Tarihin İzinde-Prof. Dr. Mehmet Alpargu’ya Armağan*, 1, Edit. Zeynep İskefiyeli-Muhammed Bilal Çelik, Ankara, 72-83.
- Karatay, O. (2020b). *Ural-Altay Kuramı*, İstanbul.
- Karatay, O. (2021). *Macarlar-Kökler ve Türkler*, Ankara.
- Károly, B. (1999). “Szemantikai egyeztetés a megnyilatkozás-jelentés levezetése során”, *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei*, 4, Szeged, 57-68.
- Kenesei, I. vd. (2010). *Hungarian*, London and New York.
- Kerimoğlu, C. (2021). *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara.
- K. Grönbech (1995). *Türkçenin Yapısı*, Ankara.
- Kiss, K. (2002). *The Syntax of Hungarian*, New York.
- Kiss, K vd. (2003). *Új magyar nyelvtan*, <https://docplayer.hu/24777641-Uj-magyar-nyelvtan-e-kiss-katalin-siptar-peter-kiefer-ferenc.html>, Erişim Tarihi 19.12.2022.
- Kiss, K.- V. Hegedüs (2021). *Syntax of Hungarian Postpositions and Postpositional Phrases*, Amsterdam.
- Kocaman, A. (1990). “Dilbilim Terimleri Sözlüğü”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 155-190.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2012). “Türk Macar İlişkilerinde Türklük Bilimi (Türkoloji)’nin Yeri”, *Türk Dili*, 2 (722), 152-156.
- Köstüklü, N. (2018). “Türk Tarih Ders Kitaplarında Macaristan ve Macar Halkının Temsili”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 13 (25), 19-29.
- Kurat, A. N.-S. Acar (2011). “Avarlar”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26 (1), 81-110.
- Lewis, G. (2013). *Turkish Grammar*, Oxford-New York.
- Megyesi, B. “The Hungarian Language A Short Descriptive Grammar”. https://www.researchgate.net/publication/242356147_The_Hungarian_Language_A_Short_Descriptive_Grammar, Erişim Tarihi 13.03.2023.
- Megyesi, B. (2001). “The Hungarian Language”, https://www.researchgate.net/publication/2569981_The_Hungarian_Language, Erişim Tarihi: 21.05.2024.
- Nagy, É. K. (2013). “Yok Olan Bir Halk ve Yok Olan Bir Dil Macaristan’daki Kumanlar ve Kumanca”, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, 2 (2), 157-170.
- Németh, G. (1996). *Hunlar ve Tanrı’nın Kırbağı Atilla*. Çev. Tarık Demirkan, İstanbul.
- Németh, G. (2019). *Yurt Tutan Macarlığın Oluşumu*, Çev. Hüseyin Cevdet Çağatay Çapraz, İstanbul.
- Ögel, B. (1945). “Sekellerin Ataları Hakkında (Sikil, Esgil Boyları)”, *TTK Belleten*, 9 (36), 469-484.
- Önen, N. (2002). “Turan’a İki Farklı Yol: Macar ve Türk Turancıları”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Milliyetçilik*, 4, İstanbul, 406-408.
- Öz, A. (2014). “Macarca ve Türkçede yardımcı sözcük 'Segédszó' kavramının örneklerle karşılaştırılması”, *YL Tezi*, Ankara Üniversitesi.
- Öz, A. (2017). “Orta Çağ Macar Kroniklerinde Hun-Macar Akrabalığı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 57 (2), 1474-1490.

- Özkan, İ. (2001). "Hal Ekleri Kalıplaşmaları Ve Sebepleri Üzerinde Bir Değerlendirme", *İlmi Araştırmalar*, 12, 153-165.
- Parlatır, İ. (2009). "Macaristan'da Türk Kültürünün İzleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 235-240.
- Prince, J. D. (1936). "Macar Dilindeki Türkçe Unsurlar", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, Çev. M. Turgut Berbercan, 2(1), 123-134.
- Robbets, M. (2012). "Review of András Róna-Tas & Árpád Berta†(eds.), West Old Turkic. Turkic Loanwords in Hungarian.(Turcologica 84.)", *Turkic Languages*, Wiesbaden, 265-293.
- Romsics, I. (2019). "Macarların Kökeni Kesin Bilgiler, Varsayımlar, Düşünceler", *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, Çev. Gökhan Dilbaş, 3 (6), 73-116.
- Rounds, C. (2001). *Hungarian An Essential Grammar*, London.
- Saral, İ. T. (2016). "Macarlar, Türkler ve Atatürk", *Düşünce ve Tarih*, 23, 1-10.
- Soysal, İ. (1976). "Mohaç Sonrası Türk-Macar Siyasal ilişkileri üzerinde Macar Tarihçisi Géza Perjés'in Bir Değerlendirmesi", *Belleten*, 40 (157), 127-138.
- Spencer, A. (2008). "Does Hungarian have a case system?" https://www.researchgate.net/publication/268175865_Does_Hungarian_have_a_case_system Erişim Tarihi: 12.06.2024.
- Szilvia, S.-G. Tamás (2009). *Gyakorló magyar nyelvtan*, Budapest.
- Şişman Demir, Y. (2010). "Macar Dilindeki Önekli Fiillerin Yapı ve Anlam Açısından İncelenmesi", *YL Tezi*, Ankara Üniversitesi.
- Takács, B. Z. (2015). "IX. Yüzyılda Hazarlar, Peçenekler ve Macarlar", *Yeni Türkiye*, 66, 317-327.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul.
- Tekinsoy, Y. E. (2015). "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Macar İlişkilerine Bir Örnek: Macar Turan Cemiyeti ve Türk Ocağı", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu*, Haz. Aynur Yavuz Akengin-Selcan Koçaslan, Ankara, 233-256.
- Teleki, P. (1918). "Turan Coğrafi Bir Kavramdır", *Turan Yıllığı*, 44-83. *Macar Turancıları*, 75-81.
- Toklu, M. O. (2021). *Dilbilime Giriş*, Ankara.
- Törkenczy, M. (2002). *Practical Hungarian Grammar*, Budapest.
- Thuilier, J. (2011). "Case suffixes and postpositions in Hungarian". *18th International Conference on Head-Driven Phrase Structure Grammar*, 209-226.
- Uzun, N. E. (1998). *Dilbilgisinin Temel Kavramları: Türkçe Üzerine Tartışmalar*.
- Vardar, B. vd. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Yılmaz, E. (1998). "Kumanların Kökeni", *Bir, Türk Dünyası İncelemeleri 9-10*, Prof. Dr. Kemal Eraslan Armağanı, İstanbul, 133-142.
- Yılmaz, E. (2015). "Altayistik Bağlamında Macarca-Türkçe Dil İlişkileri", *Bilig*, 74, 287-308.
- Yiğit Türker, P. (2017). "Macaristan'da Türkoloji Çalışmalarına Genel Bir Bakış: Türkoloji'nin Gelişimi ve Macar Türkologlar", *Dede Korkut'un İzinde 30 Yıl Prof. Dr. Üçler Bulduk'a Armağan Türk Tarihine Dair Yazılar*, Ankara, 745-763.
- Yusufoğlu, H. (2006). "Tarihten Günümüze Türk-Macar İlişkileri", 2023, 59.
- Yüceol Özözen, M. (2021). "Dilbilimsel Tipoloji ve Türkçe". *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 49, 117-133.
- Zaicz, G. (2006). *Etimológiai Szótár Magyar szavak és toldalékok eredete*, Budapest.
- Zimonyi, I. (2002a). "Macaristan'daki Türkoloji Çalışmaları", *Yeni Türkiye Dergisi*, 43, 46-49.

Zimonyi, I. (2002b). “Bulgarlar ve Ogurlar”, *Genel Türk Tarihi*, 2, 203-220.

İnternet Kaynakları

URL-1: Altaylı, Y. Sözcük Bilgisi. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri, <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=4248>, Erişim Tarihi 24.06.2022.

URL-2: Çoban, E. Gramer III. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=8214>, Erişim Tarihi 24.06.202

URL-3: Halotti beszéd és könyörgés, https://hu.wikipedia.org/wiki/Halotti_besz%C3%A9d_%C3%A9s_k%C3%B6ny%C3%B6rg%C3%A9s, Erişim Tarihi 11.10.2023.

URL-4: Krisztina U. (2012). “Turanism: The “New” Ideology of the Far Right”, *The Budapest Times*, (<http://budapesttimes-archiv.bzt.hu/2012/02/05/turanism-the-new-ideology-of-the-far-right/>), Erişim Tarihi 04.01.2019.

URL-5: Ómagyar Mária-siralom, https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%93magyar_M%C3%A1ria-siralom, Erişim Tarihi 11.10.2023.

URL-6: Tóth, É. Gramer I. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=8438>, Erişim Tarihi 24.06.2022.

URL-7: http://real-j.mtak.hu/10680/1/MTA_Turan_1933.pdf, Erişim Tarihi 05.01.2019.

EK-1: Macarca Alfabe ve Ses Değerleri

Harf	Fonetik Karşılığı
A a	[ɒ]
Á á	[a:]
B b	[b]
C c	[ʦ]
Cs cs	[ʧ]
D d	[d]
Dz dz	[dʒ]
Dzs	[dʒs]
E e	[ɛ]
É é	[e:]
F f	[f]
G g	[g]
Gy gy	[j]
H h	[h]
I i	[i]
Í í	[i:]
J j	[j]
K k	[k]
L l	[l]
Ly ly	[j]/[ʲ]

M m	[m]
N n	[n]
Ny ny	[ɲ]
O o	[ɔ]
Ó ó	[ɔ:]
Ö ö	[ø]
Ő ő	[ø:]
P p	[p]
Q q	[k]
R r	[r]
S s	[ʃ]
Sz sz	[s]
T t	[t]
Ty ty	[c]
U u	[u]
Ú ú	[u:]
Ü ü	[y]
Ű ű	[y:]
V v	[v]
W w	[v]
X x	[ks]
Y y	[i]/[j]/[ʲ]
Z z	[z]
Zs zs	[ʒ]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Çalışkan, Burçin
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	25.06.2019
Lisans	Ankara Üniversitesi Hungaroloji	-----
	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Tarih	05.06.2018
	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	18.08.2017
Lise	Kurtuluş Anadolu Lisesi	08.06.2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019-2021	Gazi Üniversitesi	Ders saati ücretli Öğretim Görevlisi
2020	Yunus Emre Enstitüsü	Proje Okutmanı
2021...	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	Üst Kurul Uzman Yardımcısı

Yabancı Dil

İngilizce
Rusça
Macarca

Yayınlar

“Tarihi Dönemlerde Tamlayan Eki Almayan Belirtili İsim Tamlamalarının Nehcü’l-Ferâdis Örneğinde İncelenmesi”. *Dil Araştırmaları*. 2021. C. 15, S. 29, s. 169-177.

“Yıldız Kelimesinin Kökenbilim Açısından Değerlendirilmesi”. *Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi*. 2022, S. 4, s. 12-21.

“Türk-Macar İlişkilerinin Tarihi ve Ortak Dil Geçmişleri”. *Çelebi (Türk Dili Dosyası)*. 2023, S. 12, s. 93-106.

“Türkçe ve Macarcadaki Benzer İki Yapım Ekinin Karşılaştırılması”. *IX. International Social Sciences Conference (Conference Book)*. 2024, 27-29 Eylül, Ankara, s. 541-550.

“Türkçe ve Macarcadaki Benzer İki Yapım Ekinin Karşılaştırılması”. *Ases Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*. 2024. C. 4, S. 2, s. 196-208.

“Ortak Tarih ve Dil İlişkileri Bakımından Türkçe ve Macarca”. *Edebiyat, Dil, Eğitim ve Kültür Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar*. Ed. Ömer Solak, 2024. Çanakkale, s. 223-244.

Hobiler

Kitap okumak, film izlemek, kültürel geziler yapmak

